

॥ नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ॥

संयुत्तनिकायो

महावग्गो

१. मग्गसंयुत्तं

१. अविज्जावग्गो

१. अविज्जासुत्तं

१. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“अविज्जा, भिक्खवे, पुब्बङ्गमा अकुसलानं धम्मानं समापत्तिया, अन्वदेव [अनुदेव (सी० पी० क०)] अहिरिकं अनोत्तपं । अविज्जागतस्स, भिक्खवे, अविद्वसुनो मिच्छादिट्ठि पहाति; मिच्छादिट्ठिस्स मिच्छासङ्कप्पो पहाति; मिच्छासङ्कप्पस्स मिच्छावाचा पहाति; मिच्छावाचस्स मिच्छाकम्मन्तो पहाति; मिच्छाकम्मन्तस्स मिच्छाआजीवो पहाति; मिच्छाआजीवस्स मिच्छावायामो पहाति; मिच्छावायामस्स मिच्छासति पहाति; मिच्छासतिस्स मिच्छासमाधि पहाति ।

“विज्जा च खो, भिक्खवे, पुब्बङ्गमा कुसलानं धम्मानं समापत्तिया, अन्वदेव हिरोत्तपं । विज्जागतस्स, भिक्खवे, विद्वसुनो सम्मादिट्ठि पहाति; सम्मादिट्ठिस्स सम्मासङ्कप्पो पहाति; सम्मासङ्कप्पस्स सम्मावाचा पहाति; सम्मावाचस्स सम्माकम्मन्तो पहाति; सम्माकम्मन्तस्स सम्माआजीवो पहाति; सम्माआजीवस्स सम्मावायामो पहाति; सम्मावायामस्स सम्मासति पहाति; सम्मासतिस्स सम्मासमाधि पहाती”ति । पठमं ।

२. उपड्डसुत्तं

२. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सक्क्येसु विहरति नगरकं नाम [नागरकं नाम (सी०), सक्करं नाम (स्या० क०)] सक्क्यानं निगमो । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “उपड्डमिदं, भन्ते, ब्रह्मचरियं, यदिदं — कल्याणमित्तता कल्याणसहायता कल्याणसम्पवङ्कता”ति ।

“मा हेवं, आनन्द, मा हेवं, आनन्द! सकलमेविदं, आनन्द, ब्रह्मचरियं, यदिदं — कल्याणमित्तता कल्याणसहायता कल्याणसम्पवङ्कता । कल्याणमित्तस्सेतं, आनन्द, भिक्खुनो पाटिकङ्कं कल्याणसहायस्स कल्याणसम्पवङ्कस्स — अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेस्सति, अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरिस्सति ।

“कथञ्चानन्द, भिक्खु कल्याणमित्तो कल्याणसहायो कल्याणसम्पवङ्को अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेति, अरियं

अटुङ्गिकं मगं बहुलीकरोति? इधानन्द, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं; सम्मासङ्कप्पं भावेति विवेकनिस्सितं ...पे०... सम्मावाचं भावेति ...पे०... सम्माकम्मन्तं भावेति...पे०... सम्माआजीवं भावेति...पे०... सम्मावायामं भावेति...पे०... सम्मासतिं भावेति...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, आनन्द, भिक्खु कल्याणमित्तो कल्याणसहायो कल्याणसम्पवङ्को अरियं अटुङ्गिकं मगं भावेति, अरियं अटुङ्गिकं मगं बहुलीकरोति ।

“तदमिनापेतं, आनन्द, परियायेन वेदितब्बं यथा सकलमेविदं ब्रह्मचरियं, यदिदं — कल्याणमित्तता कल्याणसहायता कल्याणसम्पवङ्कता । ममज्झि, आनन्द, कल्याणमित्तं आगम्म जातिधम्मा सत्ता जातिया परिमुच्चन्ति; जराधम्मा सत्ता जराय परिमुच्चन्ति; मरणधम्मा सत्ता मरणेन परिमुच्चन्ति; सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासधम्मा सत्ता सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासेहि परिमुच्चन्ति । इमिना खो एतं, आनन्द, परियायेन वेदितब्बं यथा सकलमेविदं ब्रह्मचरियं, यदिदं — कल्याणमित्तता कल्याणसहायता कल्याणसम्पवङ्कता”ति । दतियं ।

३. सारिपुत्तसुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “सकलमिदं, भन्ते, ब्रह्मचरियं, यदिदं — कल्याणमित्तता कल्याणसहायता कल्याणसम्पवङ्कता”ति ।

“साधु साधु, सारिपुत्त! सकलमिदं, सारिपुत्त, ब्रह्मचरियं, यदिदं — कल्याणमित्तता कल्याणसहायता कल्याणसम्पवङ्कता । कल्याणमित्तस्सेतं, सारिपुत्त, भिक्खुनो पाटिकङ्खं कल्याणसहायस्स कल्याणसम्पवङ्कस्स — अरियं अटुङ्गिकं मगं भावेस्सति, अरियं अटुङ्गिकं मगं बहुलीकरिस्सति । कथञ्च, सारिपुत्त, भिक्खु कल्याणमित्तो कल्याणसहायो कल्याणसम्पवङ्को अरियं अटुङ्गिकं मगं भावेति, अरियं अटुङ्गिकं मगं बहुलीकरोति?

“इध, सारिपुत्त, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, सारिपुत्त, भिक्खु कल्याणमित्तो कल्याणसहायो कल्याणसम्पवङ्को अरियं अटुङ्गिकं मगं भावेति, अरियं अटुङ्गिकं मगं बहुलीकरोति ।

“तदमिनापेतं, सारिपुत्त, परियायेन वेदितब्बं यथा सकलमिदं ब्रह्मचरियं, यदिदं — कल्याणमित्तता कल्याणसहायता कल्याणसम्पवङ्कता । ममज्झि, सारिपुत्त, कल्याणमित्तं आगम्म जातिधम्मा सत्ता जातिया परिमुच्चन्ति; जराधम्मा सत्ता जराय परिमुच्चन्ति; मरणधम्मा सत्ता मरणेन परिमुच्चन्ति; सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासधम्मा सत्ता सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासेहि परिमुच्चन्ति । इमिना खो एतं, सारिपुत्त, परियायेन वेदितब्बं यथा सकलमिदं ब्रह्मचरियं, यदिदं — कल्याणमित्तता कल्याणसहायता कल्याणसम्पवङ्कता”ति । ततियं ।

४. जाणुस्सोणिब्राह्मणसुत्तं

४. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा आनन्दो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसि । अद्वसा खो आयस्मा आनन्दो जाणुस्सोणिं ब्राह्मणं सब्बसेतेन वळवाभिरथेन [वळभीरथेन (सी०)] सावत्थिया निव्यायन्तं । सेता सुदं अस्सा युत्ता होन्ति सेतालङ्कारा, सेतो रथो, सेतपरिवारो, सेता रस्मियो, सेता पतोदलट्ठि, सेतं छत्तं, सेतं उण्हीसं,

सेतानि वत्थानि, सेता उपाहना, सेताय सुदं वालबीजनिया बीजीयति । तमेनं जनो दिस्वा एवमाह — “ब्रह्मं वत, भो, यानं! ब्रह्मयानरूपं वत, भो”ति!!

अथ खो आयस्मा आनन्दो सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच —

“इधाहं, भन्ते, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसिं । अहसं ख्वाहं, भन्ते, जाणुस्सोणिं ब्राह्मणं सब्बसेतेन वळ्ळाभिरथेन सावत्थिया निय्यायन्तं । सेता सुदं अस्सा युत्ता होन्ति सेतालङ्कारा, सेतो रथो, सेतपरिवारो, सेता रस्मियो, सेता पतोदलट्ठि, सेतं छत्तं, सेतं उण्हीसं, सेतानि वत्थानि, सेता उपाहना, सेताय सुदं वालबीजनिया बीजीयति । तमेनं जनो दिस्वा एवमाह — ‘ब्रह्मं वत, भो, यानं! ब्रह्मयानरूपं वत, भो’ति!! सक्का नु खो, भन्ते, इमस्मिं धम्मविनये ब्रह्मयानं पज्जापेतु’न्ति?

“सक्का, आनन्दा”ति भगवा अवोच — “इमस्सेव खो एतं, आनन्द, अरियस्स अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स अधिवचनं — ‘ब्रह्मयानं’ इतिपि, ‘धम्मयानं’ इतिपि, ‘अनुत्तरो सङ्गामविजयो’ इतिपी”ति ।

“सम्मादिट्ठि, आनन्द, भाविता बहुलीकता रागविनयपरियोसाना होति, दोसविनयपरियोसाना होति, मोहविनयपरियोसाना होति । सम्मासङ्कप्पो, आनन्द, भावितो बहुलीकतो रागविनयपरियोसानो होति, दोसविनयपरियोसानो होति, मोहविनयपरियोसानो होति । सम्मावाचा, आनन्द, भाविता बहुलीकता रागविनयपरियोसाना होति, दोस...पे०... मोहविनयपरियोसाना होति । सम्माकम्मन्तो, आनन्द, भावितो बहुलीकतो रागविनयपरियोसानो होति, दोस... मोहविनयपरियोसानो होति । सम्माआजीवो, आनन्द, भावितो बहुलीकतो रागविनयपरियोसानो होति, दोस... मोहविनयपरियोसानो होति । सम्मावायामो, आनन्द, भावितो बहुलीकतो रागविनयपरियोसानो होति, दोस... मोहविनयपरियोसानो होति । सम्मासति, आनन्द, भाविता बहुलीकता रागविनयपरियोसाना होति, दोस... मोहविनयपरियोसाना होति । सम्मासमाधि, आनन्द, भावितो बहुलीकतो रागविनयपरियोसानो होति, दोस... मोहविनयपरियोसानो होति ।

“इमिना खो एतं, आनन्द, परियायेन वेदितब्बं यथा इमस्सेवेतं अरियस्स अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स अधिवचनं — ‘ब्रह्मयानं’ इतिपि, ‘धम्मयानं’ इतिपि, ‘अनुत्तरो सङ्गामविजयो’ इतिपी”ति । इदमवोच भगवा । इदं वत्त्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था —

“यस्स सद्धा च पज्जा च, धम्मा युत्ता सदा धुरं ।
हिरी ईसा मनो योत्तं, सति आरक्खसारथि ॥

“रथो सीलपरिक्खारो, ज्ञानक्खो चक्कवीरियो ।
उपेक्खा धुरसमाधि, अनिच्छा परिवारणं ॥

“अब्बापादो अविहिंसा, विवेको यस्स आवुधं ।
तितिक्खा चम्मसन्नाहो [वम्मसन्नाहो (सी०)], योगक्खेमाय वत्तति ॥

“एतदत्तनि सम्भूतं, ब्रह्मयानं अनुत्तरं ।
नियन्ति धीरा लोकम्हा, अज्जदत्थु जयं जयं”न्ति ॥ चतुत्थं ।

५. किमत्थियसुत्तं

५. सावत्थिनिदानं । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्गमिंसु...पे०... एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं —

“इध नो, भन्ते, अज्जतित्थिया परिब्बाजका अम्हे एवं पुच्छन्ति — ‘किमत्थियं, आवुसो, समणे गोतमे ब्रह्मचरियं वुस्सती’ति? एवं पुट्ठा मयं, भन्ते, तेसं अज्जतित्थियानं परिब्बाजकानं एवं ब्याकरोम — ‘दुक्खस्स खो, आवुसो, परिज्जत्थं भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सती’ति । कच्चि मयं, भन्ते, एवं पुट्ठा एवं ब्याकरमाना वुत्तवादिनो चेव भगवतो होम, न च भगवन्तं अभूतेन अब्भाचिक्खाम, धम्मस्स चानुधम्मं ब्याकरोम, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारहं ठानं आगच्छती’ति?

“तग्घ तुम्हे, भिक्खवे, एवं पुट्ठा एवं ब्याकरमाना वुत्तवादिनो चेव मे होथ, न च मं अभूतेन अब्भाचिक्खथ, धम्मस्स चानुधम्मं ब्याकरोथ, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारहं ठानं आगच्छति । दुक्खस्स हि परिज्जत्थं मयि ब्रह्मचरियं वुस्सति । सचे वो, भिक्खवे, अज्जतित्थिया परिब्बाजका एवं पुच्छेय्युं — ‘अत्थि पनावुसो, मग्गो, अत्थि पटिपदा एतस्स दुक्खस्स परिज्जाया’ति, एवं पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अज्जतित्थियानं परिब्बाजकानं एवं ब्याकरेय्याथ — ‘अत्थि खो, आवुसो, मग्गो, अत्थि पटिपदा एतस्स दुक्खस्स परिज्जाया’”ति ।

“कतमो च, भिक्खवे, मग्गो, कतमा पटिपदा एतस्स दुक्खस्स परिज्जायाति? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । अयं, भिक्खवे, मग्गो, अयं पटिपदा एतस्स दुक्खस्स परिज्जायाति । एवं पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अज्जतित्थियानं परिब्बाजकानं एवं ब्याकरेय्याथा’ति । पज्जमं ।

६. पठमअज्जतरभिक्खुसुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । अथ खो अज्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्गमिंसु...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “‘ब्रह्मचरियं, ब्रह्मचरियं’न्ति, भन्ते, वुच्चति । कतमं नु खो, भन्ते, ब्रह्मचरियं, कतमं ब्रह्मचरियपरियोसान’”न्ति?

“अयमेव खो, भिक्खु, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो ब्रह्मचरियं, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । यो खो, भिक्खु, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो — इदं ब्रह्मचरियपरियोसान’”न्ति । छट्ठं ।

७. दुतियअज्जतरभिक्खुसुत्तं

७. सावत्थिनिदानं । अथ खो अज्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्गमिंसु...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच —

“‘रागविनयो दोसविनयो मोहविनयो’ति, भन्ते, वुच्चति । किस्स नु खो एतं, भन्ते, अधिवचनं — ‘रागविनयो

दोसविनयो मोहविनयो”ति? “निब्बानधातुया खो एतं, भिक्खु, अधिवचनं — ‘रागविनयो दोसविनयो मोहविनयो’ति । आसवानं खयो तेन वुच्चती”ति ।

एवं वुत्ते सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “‘अमतं, अमतं’न्ति, भन्ते, वुच्चति । कतमं नु खो, भन्ते, अमतं, कतमो अमतगामिमग्गो”ति? “‘यो खो, भिक्खु, रागखयो दोसखयो मोहखयो — इदं वुच्चति अमतं । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो अमतगामिमग्गो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधी”ति । सत्तमं ।

८. विभङ्गसुत्तं

८. सावत्थिनिदानं । “अरियं वो, भिक्खवे, अट्ठङ्गिकं मग्गं देसेस्सामि विभजिस्सामि । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“कतमो च, भिक्खवे, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो? सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि ।

“कतमा च, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि? यं खो, भिक्खवे, दुक्खे जाणं, दुक्खसमुदये जाणं, दुक्खनिरोधे जाणं, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय जाणं — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि ।

“कतमो च, भिक्खवे, सम्मासङ्कप्पो? यो खो, भिक्खवे, नेक्खम्मसङ्कप्पो, अब्यापादसङ्कप्पो, अविहिंसासङ्कप्पो — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सम्मासङ्कप्पो ।

“कतमा च, भिक्खवे, सम्मावाचा? या खो, भिक्खवे, मुसावादा वेरमणी, पिसुणाय वाचाय वेरमणी, फरुसाय वाचाय वेरमणी, सम्फप्पलापा वेरमणी — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सम्मावाचा ।

“कतमो च, भिक्खवे, सम्माकम्मन्तो? या खो, भिक्खवे, पाणातिपाता वेरमणी, अदिन्नादाना वेरमणी, अब्रह्मचरिया वेरमणी — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सम्माकम्मन्तो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सम्माआजीवो? इध, भिक्खवे, अरियसावको मिच्छाआजीवं पहाय सम्माआजीवेन जीवितं कप्पेति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सम्माआजीवो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सम्मावायामो? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति, उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय छन्दं जनेति...पे०... अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय छन्दं जनेति...पे०... उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सम्मावायामो ।

“कतमा च, भिक्खवे, सम्मासति? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; धम्मेषु

धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सम्मासति ।

“कतमो च, भिक्खवे, सम्मासमाधि? इध, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो, सुखञ्च कायेन पटिसंवेदेति, यं तं अरिया आचिक्खन्ति — ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सम्मासमाधी’ति । अट्ठमं ।

९. सूकसुत्तं

९. सावत्थिनिदानं । “सेय्यथापि, भिक्खवे, सालिसूकं वा यवसूकं वा मिच्छापणिहितं हत्थेन वा पादेन वा अक्कन्तं हत्थं वा पादं वा भिन्दिस्सति [भेच्छति (क०)], लोहितं वा उप्पादेस्सतीति — नेतं ठानं विज्जति । तं किस्स हेतु? मिच्छापणिहितत्ता, भिक्खवे, सूकस्स । एवमेव खो, भिक्खवे, सो वत भिक्खु मिच्छापणिहिताय दिट्ठिया मिच्छापणिहिताय मग्गभावनाय अविज्जं भिन्दिस्सति, विज्जं उप्पादेस्सति, निब्बानं सच्छिकरिस्सतीति — नेतं ठानं विज्जति । तं किस्स हेतु? मिच्छापणिहितत्ता, भिक्खवे, दिट्ठिया ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, सालिसूकं वा यवसूकं वा सम्मापणिहितं हत्थेन वा पादेन वा अक्कन्तं हत्थं वा पादं वा भिन्दिस्सति, लोहितं वा उप्पादेस्सतीति — ठानमेतं विज्जति । तं किस्स हेतु? सम्मापणिहितत्ता, भिक्खवे, सूकस्स । एवमेव खो, भिक्खवे, सो वत भिक्खु सम्मापणिहिताय दिट्ठिया सम्मापणिहिताय मग्गभावनाय अविज्जं भिन्दिस्सति, विज्जं उप्पादेस्सति, निब्बानं सच्छिकरिस्सतीति — ठानमेतं विज्जति । तं किस्स हेतु? सम्मापणिहितत्ता, भिक्खवे, दिट्ठिया ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु सम्मापणिहिताय दिट्ठिया सम्मापणिहिताय मग्गभावनाय अविज्जं भिन्दति, विज्जं उप्पादेति, निब्बानं सच्छिकरोतीति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं... पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सम्मापणिहिताय दिट्ठिया सम्मापणिहिताय मग्गभावनाय अविज्जं भिन्दति, विज्जं उप्पादेति, निब्बानं सच्छिकरोती’ति । नवमं ।

१०. नन्दियसुत्तं

१०. सावत्थिनिदानं । अथ खो नन्दियो परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो नन्दियो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “कति नु खो, भो गोतम, धम्मा भाविता बहुलीकता निब्बानङ्गमा होन्ति निब्बानपरायना निब्बानपरियोसाना’ति?

“अट्ठिमे खो, नन्दिय, धम्मा भाविता बहुलीकता निब्बानङ्गमा होन्ति निब्बानपरायना निब्बानपरियोसाना । कतमे अट्ठु? सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि... पे०... सम्मासमाधि । इमे खो, नन्दिय, अट्ठ धम्मा भाविता बहुलीकता निब्बानङ्गमा होन्ति

निब्बानपरायणा निब्बानपरियोसाना”ति । एवं वुत्ते नन्दियो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम, अभिवक्कन्तं, भो गोतम ...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत’न्ति । दसमं ।

अविज्जावग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

अविज्जञ्च उपड्डञ्च, सारिपुत्तो च ब्राह्मणो ।

किमत्थियो च द्वे भिक्खू, विभङ्गो सूकनन्दियाति ॥

२. विहारवग्गो

१. पठमविहारसुत्तं

११. सावत्थिनिदानं । “इच्छामहं, भिक्खवे, अड्डमासं पटिसल्लियितुं । नम्हि केनचि उपसङ्कमितब्बो, अज्जत्र एकेन पिण्डपातनीहारकेना”ति । “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पटिस्सुत्वा नास्सुध कोचि भगवन्तं उपसङ्कमति, अज्जत्र एकेन पिण्डपातनीहारकेन ।

अथ खो भगवा तस्स अड्डमासस्स अच्चयेन पटिसल्लाना वुट्ठितो भिक्खू आमन्तेसि — “येन स्वाहं, भिक्खवे, विहारेन पठमाभिसम्बुद्धो विहरामि, तस्स पदेसेन विहासिं । सो एवं पजानामि — ‘मिच्छादिट्ठिपच्चयापि वेदयितं; सम्मादिट्ठिपच्चयापि वेदयितं...पे०... मिच्छासमाधिपच्चयापि वेदयितं; सम्मासमाधिपच्चयापि वेदयितं; छन्दपच्चयापि वेदयितं; वितक्कपच्चयापि वेदयितं; सज्जापच्चयापि वेदयितं; छन्दो च अवूपसन्तो होति, वितक्को च अवूपसन्तो होति, सज्जा च अवूपसन्ता होति, तप्पच्चयापि वेदयितं; छन्दो च वूपसन्तो होति, वितक्को च वूपसन्तो होति, सज्जा च वूपसन्ता होति, तप्पच्चयापि वेदयितं; अप्पत्तस्स पत्तिया अत्थि आयामं [वायामं (सी० स्या०)], तस्मिम्पि ठाने अनुप्पत्ते तप्पच्चयापि वेदयित’”न्ति । पठमं ।

२. दुतियविहारसुत्तं

१२. सावत्थिनिदानं । “इच्छामहं, भिक्खवे, तेमासं पटिसल्लियितुं । नम्हि केनचि उपसङ्कमितब्बो, अज्जत्र एकेन पिण्डपातनीहारकेना”ति । “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पटिस्सुत्वा नास्सुध कोचि भगवन्तं उपसङ्कमति, अज्जत्र एकेन पिण्डपातनीहारकेन ।

अथ खो भगवा तस्स तेमासस्स अच्चयेन पटिसल्लाना वुट्ठितो भिक्खू आमन्तेसि — “येन स्वाहं, भिक्खवे, विहारेन पठमाभिसम्बुद्धो विहरामि, तस्स पदेसेन विहासिं । सो एवं पजानामि — ‘मिच्छादिट्ठिपच्चयापि वेदयितं; मिच्छादिट्ठिवूपसमपच्चयापि वेदयितं; सम्मादिट्ठिपच्चयापि वेदयितं; सम्मादिट्ठिवूपसमपच्चयापि वेदयितं...पे०... मिच्छासमाधिपच्चयापि वेदयितं; मिच्छासमाधिवूपसमपच्चयापि वेदयितं, सम्मासमाधिपच्चयापि वेदयितं; सम्मासमाधिवूपसमपच्चयापि वेदयितं; छन्दपच्चयापि वेदयितं; छन्दवूपसमपच्चयापि वेदयितं; वितक्कपच्चयापि वेदयितं; वितक्कवूपसमपच्चयापि वेदयितं; सज्जापच्चयापि वेदयितं; सज्जावूपसमपच्चयापि वेदयितं; छन्दो च अवूपसन्तो होति,

वितक्को च अवूपसन्तो होति, सज्जा च अवूपसन्ता होति, तप्पच्चयापि वेदयितं; छन्दो च वूपसन्तो होति, वितक्को च वूपसन्तो होति, सज्जा च वूपसन्ता होति, तप्पच्चयापि वेदयितं; अप्पत्तस्स पत्तिया अत्थि आयामं [वायामं (सी० स्या०)], तस्मिम्पि ठाने अनुप्पत्ते तप्पच्चयापि वेदयितं”न्ति । दुतियं ।

३. सेक्खसुत्तं

१३. सावत्थिनिदानं । अथ खो अज्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — ““सेक्खो, सेक्खो”ति, भन्ते, वुच्चति । किन्तावता नु खो, भन्ते, सेक्खो होती”ति?

“इध, भिक्खु, सेक्खाय सम्मादिट्ठिया समन्नागतो होति...पे०... सेक्खेन सम्मासमाधिना समन्नागतो होति । एत्तावता खो, भिक्खु, सेक्खो होती”ति । ततियं ।

४. पठमउप्पादसुत्तं

१४. सावत्थिनिदानं । “अट्ठिमे, भिक्खवे, धम्मा भाविता बहुलीकता अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाज्जत्र तथागतस्स पातुभावा अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । कतमे अट्ठ? सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । इमे खो, भिक्खवे, अट्ठ धम्मा भाविता बहुलीकता अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाज्जत्र तथागतस्स पातुभावा अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा”ति । चतुत्थं ।

५. दुतियउप्पादसुत्तं

१५. सावत्थिनिदानं । “अट्ठिमे, भिक्खवे, धम्मा भाविता बहुलीकता अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाज्जत्र सुगतविनया । कतमे अट्ठ? सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । इमे खो, भिक्खवे, अट्ठ धम्मा भाविता बहुलीकता अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाज्जत्र सुगतविनया”ति । पञ्चमं ।

६. पठमपरिसुद्धसुत्तं

१६. सावत्थिनिदानं । “अट्ठिमे, भिक्खवे, धम्मा परिसुद्धा परियोदाता अनङ्गणा विगतूपक्किलेसा अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाज्जत्र तथागतस्स पातुभावा अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । कतमे अट्ठ? सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । इमे खो, भिक्खवे, अट्ठ धम्मा परिसुद्धा परियोदाता अनङ्गणा विगतूपक्किलेसा अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाज्जत्र तथागतस्स पातुभावा अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा”ति । छट्ठं ।

७. दुतियपरिसुद्धसुत्तं

१७. सावत्थिनिदानं । “अट्ठिमे, भिक्खवे, धम्मा परिसुद्धा परियोदाता अनङ्गणा विगतूपक्किलेसा अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाज्जत्र सुगतविनया । कतमे अट्ठ? सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । इमे खो, भिक्खवे, अट्ठ धम्मा परिसुद्धा परियोदाता अनङ्गणा विगतूपक्किलेसा अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाज्जत्र सुगतविनया”ति । सत्तमं ।

८. पठमकुक्कुटारामसुत्तं

१८. एवं मे सुतं — एकं समयं आयस्मा च आनन्दो आयस्मा च भदो पाटलिपुत्ते विहरन्ति कुक्कुटारामे। अथ खो आयस्मा भदो सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुड्ढितो येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा भदो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच —

“अब्रह्मचरियं, अब्रह्मचरियन्ति, आवुसो आनन्द, वुच्चति। कतमं नु खो, आवुसो, अब्रह्मचरिय”न्ति? “साधु साधु, आवुसो भद! भदको खो ते, आवुसो भद, उम्मङ्गो, भदकं पटिभानं, कल्याणी परिपुच्छा। एवहि त्वं, आवुसो भद, पुच्छसि — ‘अब्रह्मचरियं, अब्रह्मचरियन्ति, आवुसो आनन्द, वुच्चति। कतमं नु खो, आवुसो, अब्रह्मचरिय’”न्ति? “एवमावुसो”ति। “अयमेव खो, आवुसो, अट्ठङ्गिको मिच्छामग्गो अब्रह्मचरियं, सेय्यथिदं — मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छासमाधी”ति। अट्ठमं।

९. दुतियकुक्कुटारामसुत्तं

१९. पाटलिपुत्तनिदानं। “ब्रह्मचरियं, ब्रह्मचरियन्ति, आवुसो आनन्द, वुच्चति। कतमं नु खो, आवुसो, ब्रह्मचरियं, कतमं ब्रह्मचरियपरियोसान”न्ति? “साधु साधु, आवुसो भद! भदको खो ते, आवुसो भद, उम्मङ्गो, भदकं पटिभानं, कल्याणी परिपुच्छा। एवहि त्वं, आवुसो भद, पुच्छसि — ‘ब्रह्मचरियं, ब्रह्मचरियन्ति, आवुसो आनन्द, वुच्चति। कतमं नु खो, आवुसो, ब्रह्मचरियं, कतमं ब्रह्मचरियपरियोसान’”न्ति? “एवमावुसो”ति। “अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो ब्रह्मचरियं, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि। यो खो, आवुसो, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो — इदं ब्रह्मचरियपरियोसान”न्ति। नवमं।

१०. ततियकुक्कुटारामसुत्तं

२०. पाटलिपुत्तनिदानं। “ब्रह्मचरियं, ब्रह्मचरियन्ति, आवुसो आनन्द, वुच्चति। कतमं नु खो, आवुसो, ब्रह्मचरियं, कतमो ब्रह्मचारी, कतमं ब्रह्मचरियपरियोसान”न्ति? “साधु साधु, आवुसो भद! भदको खो ते, आवुसो भद, उम्मङ्गो, भदकं पटिभानं, कल्याणी परिपुच्छा। एवहि त्वं, आवुसो भद, पुच्छसि — ‘ब्रह्मचरियं, ब्रह्मचरियन्ति, आवुसो आनन्द, वुच्चति। कतमं नु खो, आवुसो, ब्रह्मचरियं, कतमो ब्रह्मचारी, कतमं ब्रह्मचरियपरियोसान’”न्ति? “एवमावुसो”ति। “अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो ब्रह्मचरियं, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि। यो खो, आवुसो, इमिना अरियेन अट्ठङ्गिकेन मग्गेन समन्नागतो — अयं वुच्चति ब्रह्मचारी। यो खो, आवुसो, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो — इदं ब्रह्मचरियपरियोसान”न्ति। दसमं।

तीणि सुत्तन्तानि एकनिदानानि। विहारवग्गो दुतियो।

तस्सुद्धानं —

द्वे विहारा च सेक्खो च, उप्पादा अपरे दुवे।
परिसुद्धेन द्वे वुत्ता, कुक्कुटारामेन तयोति॥

३. मिच्छत्तवग्गो

१. मिच्छत्तसुत्तं

२१. सावत्थिनिदानं । “मिच्छत्तञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि, सम्मत्तञ्च । तं सुणाथ । कतमञ्च, भिक्खवे, मिच्छत्तं? सेय्यथिदं — मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छासमाधि । इदं वुच्चति, भिक्खवे, मिच्छत्तं । कतमञ्च, भिक्खवे, सम्मत्तं? सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । इदं वुच्चति, भिक्खवे, सम्मत्तं”न्ति । पठमं ।

२. अकुसलधम्मसुत्तं

२२. सावत्थिनिदानं । “अकुसले च खो, भिक्खवे, धम्मे देसेस्सामि, कुसले च धम्मे । तं सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, अकुसला धम्मा? सेय्यथिदं — मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छासमाधि । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, अकुसला धम्मा । कतमे च, भिक्खवे, कुसला धम्मा? सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, कुसला धम्मा”ति । दुतियं ।

३. पठमपटिपदासुत्तं

२३. सावत्थिनिदानं । “मिच्छापटिपदञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि, सम्मापटिपदञ्च । तं सुणाथ । कतमा च, भिक्खवे, मिच्छापटिपदा? सेय्यथिदं — मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छासमाधि । अयं वुच्चति, भिक्खवे, मिच्छापटिपदा । कतमा च, भिक्खवे, सम्मापटिपदा? सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सम्मापटिपदा”ति । ततियं ।

४. दुतियपटिपदासुत्तं

२४. सावत्थिनिदानं । “गिहिनो वाहं, भिक्खवे, पब्बजितस्स वा मिच्छापटिपदं न वण्णेमि । गिहि वा, भिक्खवे, पब्बजितो वा मिच्छापटिपन्नो मिच्छापटिपत्ताधिकरणहेतु नाराधको होति जायं धम्मं कुसलं” ।

“कतमा च, भिक्खवे, मिच्छापटिपदा? सेय्यथिदं — मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छासमाधि । अयं वुच्चति, भिक्खवे, मिच्छापटिपदा । गिहिनो वाहं, भिक्खवे, पब्बजितस्स वा मिच्छापटिपदं न वण्णेमि । गिहि वा, भिक्खवे, पब्बजितो वा मिच्छापटिपन्नो मिच्छापटिपत्ताधिकरणहेतु नाराधको होति जायं धम्मं कुसलं ।

“गिहिनो वाहं, भिक्खवे, पब्बजितस्स वा सम्मापटिपदं वण्णेमि । गिहि वा, भिक्खवे, पब्बजितो वा सम्मापटिपन्नो सम्मापटिपत्ताधिकरणहेतु आराधको होति जायं धम्मं कुसलं । कतमा च, भिक्खवे, सम्मापटिपदा? सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सम्मापटिपदा । गिहिनो वाहं, भिक्खवे, पब्बजितस्स वा सम्मापटिपदं वण्णेमि । गिहि वा, भिक्खवे, पब्बजितो वा सम्मापटिपन्नो सम्मापटिपत्ताधिकरणहेतु आराधको होति जायं धम्मं कुसलं”न्ति । चतुत्थं ।

५. पठमअसप्पुरिससुत्तं

२५. सावत्थिनिदानं । “असप्पुरिसञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि, सप्पुरिसञ्च । तं सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, असप्पुरिसो? इध, भिक्खवे, एकच्चो मिच्छादिट्ठिको होति, मिच्छासङ्कप्पो, मिच्छावाचो, मिच्छाकम्मन्तो, मिच्छाआजीवो, मिच्छावायामो, मिच्छासति, मिच्छासमाधि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, असप्पुरिसो” ।

“कतमो च, भिक्खवे, सप्पुरिसो? इध, भिक्खवे, एकच्चो सम्मादिट्ठिको होति, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचो, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सप्पुरिसो”ति । पञ्चमं ।

६. दुतियअसप्पुरिससुत्तं

२६. सावत्थिनिदानं । “असप्पुरिसञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि, असप्पुरिसेन असप्पुरिसतरञ्च । सप्पुरिसञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि सप्पुरिसेन सप्पुरिसतरञ्च । तं सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, असप्पुरिसो? इध, भिक्खवे, एकच्चो मिच्छादिट्ठिको होति...पे०... मिच्छासमाधि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, असप्पुरिसो” ।

“कतमो च, भिक्खवे, असप्पुरिसेन असप्पुरिसतरो? इध, भिक्खवे, एकच्चो मिच्छादिट्ठिको होति...पे०... मिच्छासमाधि, मिच्छाजाणी, मिच्छाविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, असप्पुरिसेन असप्पुरिसतरो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सप्पुरिसो? इध, भिक्खवे, एकच्चो सम्मादिट्ठिको होति...पे०... सम्मासमाधि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सप्पुरिसो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सप्पुरिसेन सप्पुरिसतरो? इध, भिक्खवे, एकच्चो सम्मादिट्ठिको होति...पे०... सम्मासमाधि, सम्माजाणी, सम्माविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सप्पुरिसेन सप्पुरिसतरो”ति । छट्ठं ।

७. कुम्भसुत्तं

२७. सावत्थिनिदानं । “सेय्यथापि, भिक्खवे, कुम्भो अनाधारो सुप्पवत्तियो होति, साधारो दुप्पवत्तियो होति; एवमेव खो, भिक्खवे, चित्तं अनाधारं सुप्पवत्तियं होति, साधारं दुप्पवत्तियं होति । को च, भिक्खवे, चित्तस्स आधारो? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । अयं चित्तस्स आधारो । सेय्यथापि, भिक्खवे, कुम्भो अनाधारो सुप्पवत्तियो होति, साधारो दुप्पवत्तियो होति; एवमेव खो, भिक्खवे, चित्तं अनाधारं सुप्पवत्तियं होति, साधारं दुप्पवत्तियं होती”ति । सत्तमं ।

८. समाधिसुत्तं

२८. सावत्थिनिदानं । “अरियं वो, भिक्खवे, सम्मासमाधिं देसेस्सामि सउपनिसं सपरिक्खारं । तं सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, अरियो सम्मासमाधि सउपनिसो सपरिक्खारो? सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासति [सम्मासमाधि (सी० स्या० कं० क०)] । या खो, भिक्खवे, इमेहि सत्तहङ्गेहि चित्तस्स एकगता सपरिक्खारता [सपरिक्खता (सी० पी०)] — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियो सम्मासमाधि सउपनिसो इतिपि सपरिक्खारो इतिपी”ति । अट्ठमं ।

९. वेदनासुत्तं

२९. सावत्थिनिदानं । “तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना । कतमा तिस्सो? सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो वेदना । इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं वेदनानं परिज्जाय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो । कतमो अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो? सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं

वेदनानं परिज्जाय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति । नवमं ।

१०. उत्तियसुत्तं

३०. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा उत्तियो येन भगवा तेनुपसङ्गमि...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा उत्तियो भगवन्तं एतदवोच — “इध मय्हं, भन्ते, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — ‘पञ्च कामगुणा वुत्ता भगवता । कतमे नु खो पञ्च कामगुणा वुत्ता भगवता’”ति? “साधु साधु, उत्तिय! पञ्चमे खो, उत्तिय, कामगुणा वुत्ता मया । कतमे पञ्च? चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया, सोतविज्जेय्या सद्दा...पे०... धानविज्जेय्या गन्धा... जिह्वाविज्जेय्या रसा... कायविज्जेय्या फोट्ठब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया — इमे खो, उत्तिय, पञ्च कामगुणा वुत्ता मया । इमेसं खो, उत्तिय, पञ्चन्नं कामगुणानं पहानाय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो । कतमो अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो? सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । इमेसं खो, उत्तिय, पञ्चन्नं कामगुणानं पहानाय अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति । दसमं ।

मिच्छत्तवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं —

मिच्छत्तं अकुसलं धम्मं, दुवे पटिपदापि च ।
असप्पुरिसेन द्वे कुम्भो, समाधि वेदनुत्तियेनाति ॥

४. पटिपत्तिवग्गो

१. पठमपटिपत्तिसुत्तं

३१. सावत्थिनिदानं । “मिच्छापटिपत्तिञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि, सम्मापटिपत्तिञ्च । तं सुणाथ । कतमा च, भिक्खवे, मिच्छापटिपत्ति? सेय्यथिदं — मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छासमाधि । अयं वुच्चति, भिक्खवे, मिच्छापटिपत्ति । कतमा च, भिक्खवे, सम्मापटिपत्ति? सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सम्मापटिपत्ती”ति । पठमं ।

२. दुतियपटिपत्तिसुत्तं

३२. सावत्थिनिदानं । “मिच्छापटिपन्नञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि, सम्मापटिपन्नञ्च । तं सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, मिच्छापटिपन्नो? इध, भिक्खवे, एकच्चो मिच्छादिट्ठिको होति...पे०... मिच्छासमाधि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, मिच्छापटिपन्नो । कतमो च, भिक्खवे, सम्मापटिपन्नो? इध, भिक्खवे, एकच्चो सम्मादिट्ठिको होति...पे०... सम्मासमाधि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सम्मापटिपन्नो”ति । दुतियं ।

३. विरद्धसुत्तं

३३. सावत्थिनिदानं । “येसं केसज्जि, भिक्खवे, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो विरद्धो, विरद्धो तेसं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो

सम्मा दुक्खक्खयगामी । येसं केसज्जि, भिक्खवे, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो आरद्धो, आरद्धो तेसं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी । कतमो च, भिक्खवे, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो? सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । येसं केसज्जि, भिक्खवे, अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो विरद्धो, विरद्धो तेसं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी । येसं केसज्जि, भिक्खवे, अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो आरद्धो, आरद्धो तेसं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी’ति । ततियं ।

४. पारङ्गमसुत्तं

३४. सावत्थिनिदानं । “अट्ठिमे, भिक्खवे, धम्मा भाविता बहुलीकता अपारा पारं गमनाय संवत्तन्ति । कतमे अट्ठ? सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । इमे खो, भिक्खवे, अट्ठ धम्मा भाविता बहुलीकता अपारा पारं गमनाय संवत्तन्ती’ति ।

इदमवोच भगवा । इदं वत्त्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था —

“अप्पका ते मनुस्सेसु, ये जना पारगामिनो ।
अथायं इतरा पजा, तीरमेवानुधावति ॥

“ये च खो सम्मदक्खाते, धम्मे धम्मनुवत्तिनो ।
ते जना पारमेस्सन्ति, मच्चुधेय्यं सुदुत्तरं ॥

“कण्हं धम्मं विप्पहाय, सुक्कं भावेथ पण्डितो ।
ओका अनोकमागम्म, विवेके यत्थ दूरमं ॥

“तत्राभिरतिमिच्छेय्य, हित्वा कामे अकिञ्चनो ।
परियोदपेय्य अत्तानं, चित्तक्लेसेहि पण्डितो ॥

“येसं सम्बोधिद्वेसु, सम्मा चित्तं सुभावितं ।
आदानपटिनिस्सग्गे, अनुपादाय ये रता ।
खीणासवा जुतिमन्तो, ते लोके परिनिब्बुता’ति ॥ चतुत्थं ।

५. पठमसामञ्जसुत्तं

३५. सावत्थिनिदानं । “सामञ्जञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि, सामञ्जफलानि च । तं सुणाथ । कतमञ्च, भिक्खवे, सामञ्जं? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । इदं वुच्चति, भिक्खवे, सामञ्जं । कतमानि च, भिक्खवे, सामञ्जफलानि? सोतापत्तिफलं, सकदागामिफलं, अनागामिफलं, अरहत्तफलं — इमानि वुच्चन्ति, भिक्खवे, सामञ्जफलानी’ति । पञ्चमं ।

६. दुतियसामञ्जसुत्तं

३६. सावत्थिनिदानं । “सामञ्जञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि, सामञ्जत्थञ्च । तं सुणाथ । कतमञ्च खो, भिक्खवे, सामञ्जं? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । इदं वुच्चति, भिक्खवे, सामञ्जं । कतमो च, भिक्खवे, सामञ्जत्थो? यो खो, भिक्खवे, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सामञ्जत्थो”ति । छट्ठं ।

७. पठमब्रह्मञ्जसुत्तं

३७. सावत्थिनिदानं । “ब्रह्मञ्जञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि, ब्रह्मञ्जफलानि च । तं सुणाथ । कतमञ्च खो, भिक्खवे, ब्रह्मञ्जं? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । इदं वुच्चति, भिक्खवे, ब्रह्मञ्जं । कतमानि च, भिक्खवे, ब्रह्मञ्जफलानि? सोतापत्तिफलं, सकदागामिफलं, अनागामिफलं, अरहत्तफलं — इमानि वुच्चन्ति, भिक्खवे, ब्रह्मञ्जफलानी”ति । सत्तमं ।

८. दुतियब्रह्मञ्जसुत्तं

३८. सावत्थिनिदानं । “ब्रह्मञ्जञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि, ब्रह्मञ्जत्थञ्च । तं सुणाथ । कतमञ्च, भिक्खवे, ब्रह्मञ्जं? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । इदं वुच्चति, भिक्खवे, ब्रह्मञ्जं । कतमो च, भिक्खवे, ब्रह्मञ्जत्थो? यो खो, भिक्खवे, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो — अयं वुच्चति, भिक्खवे, ब्रह्मञ्जत्थो”ति । अट्ठमं ।

९. पठमब्रह्मचरियसुत्तं

३९. सावत्थिनिदानं । “ब्रह्मचरियञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि, ब्रह्मचरियफलानि च । तं सुणाथ । कतमञ्च, भिक्खवे, ब्रह्मचरियं? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । इदं वुच्चति, भिक्खवे, ब्रह्मचरियं । कतमानि च, भिक्खवे, ब्रह्मचरियफलानि? सोतापत्तिफलं, सकदागामिफलं, अनागामिफलं, अरहत्तफलं — इमानि वुच्चन्ति, भिक्खवे, ब्रह्मचरियफलानी”ति । नवमं ।

१०. दुतियब्रह्मचरियसुत्तं

४०. सावत्थिनिदानं । “ब्रह्मचरियञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि, ब्रह्मचरियत्थञ्च । तं सुणाथ । कतमञ्च, भिक्खवे, ब्रह्मचरियं? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । इदं वुच्चति, भिक्खवे, ब्रह्मचरियं । कतमो च, भिक्खवे, ब्रह्मचरियत्थो? यो खो, भिक्खवे, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो — अयं वुच्चति, भिक्खवे, ब्रह्मचरियत्थो”ति । दसमं ।

पटिपत्तिवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं —

पटिपत्ति पटिपन्नो च, विरद्धञ्च पारंगमा ।
सामञ्जेन च द्वे वुत्ता, ब्रह्मञ्जा अपरे दुवे ।

ब्रह्मचरियेन द्वे वृत्ता, वग्गो तेन पवुच्चतीति ॥

५. अञ्जतित्थियपेय्यालवग्गो

१. रागविरागसुत्तं

४१. सावत्थिनिदानं । “सचे वो, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका एवं पुच्छेय्युं — ‘किमत्थियं, आवुसो, समणे गोतमे ब्रह्मचरियं वुस्सती’ति, एवं पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अञ्जतित्थियानं परिब्बाजकानं एवं ब्याकरेय्याथ — ‘रागविरागत्यं खो, आवुसो, भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सती’ति । सचे पन वो, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका एवं पुच्छेय्युं — ‘अत्थि पनावुसो, मग्गो, अत्थि पटिपदा रागविरागाया’ति, एवं पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अञ्जतित्थियानं परिब्बाजकानं एवं ब्याकरेय्याथ — ‘अत्थि खो, आवुसो, मग्गो, अत्थि पटिपदा रागविरागाया’ति । कतमो च, भिक्खवे, मग्गो, कतमा च पटिपदा रागविरागाय? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । अयं, भिक्खवे, मग्गो, अयं पटिपदा रागविरागायाति । एवं पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अञ्जतित्थियानं परिब्बाजकानं एवं ब्याकरेय्याथा’ति । पठमं ।

२-७. संयोजनप्पहानादिसुत्तछक्कं

४२-४७. “सचे वो, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका एवं पुच्छेय्युं — ‘किमत्थियं, आवुसो, समणे गोतमे ब्रह्मचरियं वुस्सती’ति, एवं पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अञ्जतित्थियानं परिब्बाजकानं एवं ब्याकरेय्याथ — ‘संयोजनप्पहानत्थं खो, आवुसो, भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सती’ति...पे०... ‘अनुसयसमुग्घातनत्थं खो, आवुसो, भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सती’ति...पे०... ‘अद्धानपरिञ्जत्थं खो, आवुसो, भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सती’ति...पे०... ‘आसवानं खयत्थं खो, आवुसो, भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सती’ति...पे०... ‘विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियत्थं खो, आवुसो, भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सती’ति...पे०... ‘जाणदस्सनत्थं खो, आवुसो, भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सती’ति...पे०... । सत्तमं ।

८. अनुपादापरिनिब्बानसुत्तं

४८. सावत्थिनिदानं । “सचे वो, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका एवं पुच्छेय्युं — ‘किमत्थियं, आवुसो, समणे गोतमे ब्रह्मचरियं वुस्सती’ति, एवं पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अञ्जतित्थियानं परिब्बाजकानं एवं ब्याकरेय्याथ — ‘अनुपादापरिनिब्बानत्थं खो, आवुसो, भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सती’ति । सचे पन वो, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका एवं पुच्छेय्युं — ‘अत्थि पनावुसो, मग्गो, अत्थि पटिपदा अनुपादापरिनिब्बानाया’ति, एवं पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अञ्जतित्थियानं परिब्बाजकानं एवं ब्याकरेय्याथ — ‘अत्थि खो, आवुसो, मग्गो, अत्थि पटिपदा अनुपादापरिनिब्बानाया’ति । कतमो च, भिक्खवे, मग्गो, कतमा च पटिपदा अनुपादापरिनिब्बानाय? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । अयं, भिक्खवे, मग्गो, अयं पटिपदा अनुपादापरिनिब्बानायाति । एवं पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अञ्जतित्थियानं परिब्बाजकानं एवं ब्याकरेय्याथा’ति । अट्ठमं ।

अञ्जतित्थियपेय्यालवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं —

विरागसंयोजनं अनुसयं, अद्धानं आसवा खया ।
विज्जाविमुत्तिजाणञ्च, अनुपादाय अट्टमी ॥

६. सूरियपेय्यालवग्गो

१. कल्याणमित्तसुत्तं

४९. सावत्थिनिदानं । “सूरियस्स, भिक्खवे, उदयतो एतं पुब्बङ्गमं एतं पुब्बनिमित्तं, यदिदं — अरुणुग्गं; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खुनो अरियस्स अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स उप्पादाय एतं पुब्बङ्गमं एतं पुब्बनिमित्तं, यदिदं — कल्याणमित्तता । कल्याणमित्तस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्खं — अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेस्सति, अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरिस्सति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेति, अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं... पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेति, अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोती”ति । पठमं ।

२-६. सीलसम्पदादिसुत्तपञ्चकं

५०-५४. “सूरियस्स, भिक्खवे, उदयतो एतं पुब्बङ्गमं एतं पुब्बनिमित्तं, यदिदं — अरुणुग्गं; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खुनो अरियस्स अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स उप्पादाय एतं पुब्बङ्गमं एतं पुब्बनिमित्तं, यदिदं — सीलसम्पदा । सीलसम्पन्नस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्खं... यदिदं — छन्दसम्पदा... यदिदं — अत्तसम्पदा... यदिदं — दिट्ठिसम्पदा... यदिदं — अप्पमादसम्पदा... । छट्ठं ।

७. योनिसोमनसिकारसम्पदासुत्तं

५५. “सूरियस्स, भिक्खवे, उदयतो एतं पुब्बङ्गमं एतं पुब्बनिमित्तं, यदिदं — अरुणुग्गं; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खुनो अरियस्स अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स उप्पादाय एतं पुब्बङ्गमं एतं पुब्बनिमित्तं, यदिदं — योनिसोमनसिकारसम्पदा । योनिसोमनसिकारसम्पन्नस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्खं — अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेस्सति, अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरिस्सति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेति, अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं... पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेति, अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोती”ति । सत्तमं ।

१. कल्याणमित्तसुत्तं

५६. “सूरियस्स, भिक्खवे, उदयतो एतं पुब्बङ्गमं एतं पुब्बनिमित्तं, यदिदं — अरुणुग्गं; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खुनो अरियस्स अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स उप्पादाय एतं पुब्बङ्गमं एतं पुब्बनिमित्तं, यदिदं — कल्याणमित्तता । कल्याणमित्तस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्खं — अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेस्सति, अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं

बहुलीकरिस्सति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेति, अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं... पे०... सम्मासमाधिं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेति, अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोती”ति । पठमं ।

२-६. सीलसम्पदादिसुत्तपञ्चकं

५७-६१. “सूरियस्स, भिक्खवे, उदयतो एतं पुब्बङ्गमं एतं पुब्बनिमित्तं, यदिदं — अरुणुगं; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खुनो अरियस्स अट्ठङ्गिकस्स मगस्स उप्पादाय एतं पुब्बङ्गमं एतं पुब्बनिमित्तं, यदिदं — सीलसम्पदा...पे०... यदिदं — छन्दसम्पदा...पे०... यदिदं — अत्तसम्पदा...पे०... यदिदं — दिट्ठिसम्पदा...पे०... यदिदं — अप्पमादसम्पदा...पे०... । छट्ठं ।

७. योनिसोमनसिकारसम्पदासुत्तं

६२. “यदिदं — योनिसोमनसिकारसम्पदा । योनिसोमनसिकारसम्पन्नस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्खं — अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेस्सति, अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरिस्सति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेति, अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेति, अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोती”ति । सत्तमं ।

सूरियपेय्यालवग्गो छट्ठो ।

तस्सुद्धानं —

कल्याणमित्तं सीलञ्च, छन्दो च अत्तसम्पदा ।
दिट्ठि च अप्पमादो च, योनिसो भवति सत्तमं ॥

७. एकधम्मपेय्यालवग्गो

१. कल्याणमित्तसुत्तं

६३. सावत्थिनिदानं । “एकधम्मो, भिक्खवे, बहूपकारो अरियस्स अट्ठङ्गिकस्स मगस्स उप्पादाय । कतमो एकधम्मो? यदिदं — कल्याणमित्तता । कल्याणमित्तस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्खं — अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेस्सति, अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरिस्सति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेति, अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेति, अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोती”ति । पठमं ।

२-६. सीलसम्पदादिसुत्तपञ्चकं

६४-६८. “एकधम्मो, भिक्खवे, बहूपकारो अरियस्स अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स उप्पादाय । कतमो एकधम्मो? यदिदं — सीलसम्पदा...पे०... यदिदं — छन्दसम्पदा...पे०... यदिदं — अत्तसम्पदा...पे०... यदिदं — दिट्ठिसम्पदा...पे०... यदिदं — अप्पमादसम्पदा...पे०... । छट्ठं ।

७. योनिसोमनसिकारसम्पदासुत्तं

६९. “यदिदं — योनिसोमनसिकारसम्पदा । योनिसोमनसिकारसम्पन्नस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्खं — अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेस्सति, अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरिस्सति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेति, अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेति, अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोती”ति । सत्तमं ।

१. कल्याणमित्तसुत्तं

७०. सावत्थिनिदानं । “एकधम्मो, भिक्खवे, बहूपकारो अरियस्स अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स उप्पादाय । कतमो एकधम्मो? यदिदं — कल्याणमित्तता । कल्याणमित्तस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्खं — अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेस्सति, अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरिस्सति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेति, अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेति, अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोती”ति । पठमं ।

२-६. सीलसम्पदादिसुत्तपञ्चकं

७१-७५. सावत्थिनिदानं । “एकधम्मो, भिक्खवे, बहूपकारो अरियस्स अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स उप्पादाय । कतमो एकधम्मो? यदिदं — सीलसम्पदा...पे०... यदिदं — छन्दसम्पदा...पे०... यदिदं — अत्तसम्पदा...पे०... यदिदं — दिट्ठिसम्पदा...पे०... यदिदं — अप्पमादसम्पदा...पे०... । छट्ठं ।

७. योनिसोमनसिकारसम्पदासुत्तं

७६. “यदिदं — योनिसोमनसिकारसम्पदा । योनिसोमनसिकारसम्पन्नस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्खं — अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेस्सति, अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरिस्सति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेति, अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति...पे०... सम्मासमाधिं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेति, अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोती”ति । सत्तमं ।

एकधम्मपेय्यालवगो सत्तमो ।

तस्सुद्धानं —

कल्याणमित्तं सीलञ्च, छन्दो च अत्तसम्पदा ।
दिट्ठि च अप्पमादो च, योनिसो भवति सत्तमं ॥

८. दुतियएकधम्मपेय्यालवग्गो

१. कल्याणमित्तसुत्तं

७७. सावत्थिनिदानं । “नाहं, भिक्खवे, अज्जं एकधम्ममि समनुपस्सामि, येन अनुप्पन्नो वा अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो उप्पज्जति, उप्पन्नो वा अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावनापारिपूरिं गच्छति, यथयिदं, भिक्खवे, कल्याणमित्तता । कल्याणमित्तस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्कं — अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेस्सति, अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरिस्सति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेति, अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति विवेकनिस्सितं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेति, अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोती”ति । पठमं ।

२-६. सीलसम्पदादिसुत्तपञ्चकं

७८-८२. “नाहं, भिक्खवे, अज्जं एकधम्ममि समनुपस्सामि, येन अनुप्पन्नो वा अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो उप्पज्जति, उप्पन्नो वा अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावनापारिपूरिं गच्छति, यथयिदं, भिक्खवे, सीलसम्पदा...पे०... यथयिदं, भिक्खवे, छन्दसम्पदा...पे०... यथयिदं, भिक्खवे, अत्तसम्पदा...पे०... यथयिदं, भिक्खवे, दिट्ठिसम्पदा...पे०... यथयिदं, भिक्खवे, अप्पमादसम्पदा...पे०... । छट्ठं ।

७. योनिसोमनसिकारसम्पदासुत्तं

८३. “यथयिदं, भिक्खवे, योनिसोमनसिकारसम्पदा । योनिसोमनसिकारसम्पन्नस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्कं — अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेस्सति, अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरिस्सति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेति, अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति विवेकनिस्सितं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेति, अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोती”ति । सत्तमं ।

१. कल्याणमित्तसुत्तं

८४. “नाहं, भिक्खवे, अज्जं एकधम्ममि समनुपस्सामि, येन अनुप्पन्नो वा अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो उप्पज्जति, उप्पन्नो वा अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावनापारिपूरिं गच्छति, यथयिदं, भिक्खवे, कल्याणमित्तता । कल्याणमित्तस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्कं — अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेस्सति, अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरिस्सति । कथञ्च,

भिक्षवे, भिक्षु कल्याणमित्तो अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेति, अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोति? इध, भिक्षवे, भिक्षु सम्मादिट्ठिं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं । एवं खो, भिक्षवे, भिक्षु कल्याणमित्तो अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेति, अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोती”ति । पठमं ।

२-६. सीलसम्पदादिसुत्तपञ्चकं

८५-८९. “नाहं, भिक्षवे, अज्जं एकधम्मम्पि समनुपस्सामि, येन अनुप्पन्नो वा अरियो अट्टङ्गिको मगो उप्पज्जति, उप्पन्नो वा अरियो अट्टङ्गिको मगो भावनापारिपूरिं गच्छति, यथयिदं, भिक्षवे, सीलसम्पदा...पे०... यथयिदं, भिक्षवे, छन्दसम्पदा...पे०... यथयिदं, भिक्षवे, अत्तसम्पदा...पे०... यथयिदं, भिक्षवे, दिट्ठिसम्पदा...पे०... यथयिदं, भिक्षवे, अप्पमादसम्पदा...पे०... । छट्ठं ।

७. योनिसोमनसिकारसम्पदासुत्तं

९०. “यथयिदं, भिक्षवे, योनिसोमनसिकारसम्पदा । योनिसोमनसिकारसम्पन्नस्सेतं, भिक्षवे, भिक्षुनो पाटिकङ्खं — अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेस्सति, अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरिस्सति । कथञ्च, भिक्षवे, भिक्षु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेति, अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोति? इध, भिक्षवे, भिक्षु सम्मादिट्ठिं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं । एवं खो, भिक्षवे, भिक्षु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेति, अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोती”ति । सत्तमं ।

दुतियएकधम्मपेय्यालवग्गो अट्ठमो ।

तस्सुद्धानं —

कल्याणमित्तं सीलञ्च, छन्दो च अत्तसम्पदा ।

दिट्ठि च अप्पमादो च, योनिसो भवति सत्तमं ॥

१. गङ्गापेय्यालवग्गो

१. पठमपाचीननिन्नसुत्तं

९१. सावत्थिनिदानं । “सेय्यथापि, भिक्षवे, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा; एवमेव खो, भिक्षवे, भिक्षु अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथञ्च, भिक्षवे, भिक्षु अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो? इध, भिक्षवे, भिक्षु सम्मादिट्ठिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, भिक्षवे, भिक्षु अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो

विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्तो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो”ति । छट्ठं ।

गङ्गापेय्यालवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

छ पाचीनतो निन्ना, छ निन्ना च समुद्गतो ।
एते द्वे छ द्वादस होन्ति, वग्गो तेन पवुच्चतीति ।
गङ्गापेय्याली पाचीननिन्वाचनमग्गी, विवेकनिस्सितं द्वादसकी पठमकी ॥

२. दुतियगङ्गापेय्यालवग्गो

१. पठमपाचीननिन्सुत्तं

१०३. “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्तो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्तो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्तो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो”ति । पठमं ।

२-६. दुतियादिपाचीननिन्सुत्तपञ्चकं

१०४. “सेय्यथापि, भिक्खवे, यमुना नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु... पे०... दुतियं ।

१०५. “सेय्यथापि, भिक्खवे, अचिरवती नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु... पे०... ततियं ।

१०६. “सेय्यथापि, भिक्खवे, सरभू नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु... पे०... चतुत्थं ।

१०७. “सेय्यथापि, भिक्खवे, मही नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु... पे०... पञ्चमं ।

१०८. “सेय्यथापि, भिक्खवे, या काचिमा महानदियो, सेय्यथिदं — गङ्गा, यमुना, अचिरवती, सरभू, मही, सब्बा ता

पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु...पे०... छट्ठं ।

१. पठमसमुद्दनिन्नसुत्तं

१०९. “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो”ति । पठमं ।

२-६. दुतियादिसमुद्दनिन्नसुत्तपञ्चकं

११०. “सेय्यथापि, भिक्खवे, यमुना नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु...पे०... दुतियं ।

१११. “सेय्यथापि, भिक्खवे, अचिरवती नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु...पे०... ततियं ।

११२. “सेय्यथापि, भिक्खवे, सरभू नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु...पे०... चतुत्थं ।

११३. “सेय्यथापि, भिक्खवे, मही नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु...पे०... पञ्चमं ।

११४. “सेय्यथापि, भिक्खवे, या काचिमा महानदियो, सेय्यथिदं — गङ्गा, यमुना, अचिरवती, सरभू, मही, सब्बा ता समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो”ति । छट्ठं ।

(रागविनयद्वादसकी दुतियकी समुद्दनिन्नन्ति) ।

१. पठमपाचीननिन्नसुत्तं

११५. “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्तो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्तो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति अमतोगधं अमतपरायनं अमतपरियोसानं... पे०... सम्मासमाधिं भावेति अमतोगधं अमतपरायनं अमतपरियोसानं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्तो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो”ति । पठमं ।

२-६. दुतियादिपाचीननिन्नुत्तपञ्चकं

११६. सेय्यथापि, भिक्खवे, यमुना नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु... पे०... दुतियं ।

११७. “सेय्यथापि, भिक्खवे, अचिरवती नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु... पे०... ततियं ।

११८. “सेय्यथापि, भिक्खवे, सरभू नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु... पे०... चतुत्थं ।

११९. “सेय्यथापि, भिक्खवे, मही नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु... पे०... पञ्चमं ।

१२०. “सेय्यथापि, भिक्खवे, या काचिमा महानदियो, सेय्यथिदं — गङ्गा, यमुना, अचिरवती, सरभू, मही, सब्बा ता पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु... पे०... छट्ठं ।

१. पठमसमुद्दनिन्नुत्तं

१२१. “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्तो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्तो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति अमतोगधं अमतपरायनं अमतपरियोसानं... पे०... सम्मासमाधिं भावेति अमतोगधं अमतपरायनं अमतपरियोसानं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्तो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो”ति । पठमं ।

२-६. दुतियादिसमुद्दनिन्नुत्तपञ्चकं

१२२-१२६. “सेय्यथापि, भिक्खवे, यमुना नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु... पे०... सेय्यथापि, भिक्खवे, अचिरवती नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु... पे०... सेय्यथापि, भिक्खवे, सरभू नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु... पे०... सेय्यथापि,

अट्टङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति निब्बाननिन्नं निब्बानपोणं निब्बानपब्भारं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति निब्बाननिन्नं निब्बानपोणं निब्बानपब्भारं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो’ति । पठमं ।

२-६. दुतियादिसमुद्दनिन्नसुत्तपञ्चकं

१३४-१३८. “सेय्यथापि, भिक्खवे, यमुना नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु... पे०... सेय्यथापि, भिक्खवे, अचिरवती नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु...पे०... सेय्यथापि, भिक्खवे, सरभू नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु...पे०... सेय्यथापि, भिक्खवे, मही नदी समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु...पे०... सेय्यथापि, भिक्खवे, या काचिमा महानदियो, सेय्यथिदं — गङ्गा, यमुना, अचिरवती सरभू, मही, सब्बा ता समुद्दनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति निब्बाननिन्नं निब्बानपोणं निब्बानपब्भारं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति निब्बाननिन्नं निब्बानपोणं निब्बानपब्भारं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो’ति । छट्ठं ।

(गङ्गापेय्याली) ।

दुतियगङ्गापेय्यालवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धानं —

छ पाचीनतो निन्ना, छ निन्ना च समुद्दतो ।
एते द्वे छ द्वादस होन्ति, वग्गो तेन पवुच्चतीति ।
निब्बाननिन्नो द्वादसकी, चतुत्थकी छट्ठा नवकी ॥

५. अप्पमादपेय्यालवग्गो

१. तथागतसुत्तं

१३९. सावत्थिनिदानं । “यावता, भिक्खवे, सत्ता अपदा वा द्विपदा [दिपदा (सी०)] वा चतुप्पदा वा बहुप्पदा [बहुपदा (?)] वा रूपिनो वा अरूपिनो वा सज्जिनो वा असज्जिनो वा नेवसज्जीनासज्जिनो वा, तथागतो तेसं अग्गमक्खायति अरहं सम्मासम्बुद्धो; एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि कुसला धम्मा, सब्बे ते अप्पमादमूलका अप्पमादसमोसरणा; अप्पमादो तेसं धम्मनं अग्गमक्खायति । अप्पमत्तस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्खं — अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेस्सति अरियं

अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरिस्सति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेति अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेति अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोती”ति ।

“यावता, भिक्खवे, सत्ता अपदा वा द्विपदा वा चतुप्पदा वा बहुप्पदा वा रूपिनो वा अरूपिनो वा सज्जिनो वा असज्जिनो वा नेवसज्जीनासज्जिनो वा, तथागतो तेसं अग्गमक्खायति अरहं सम्मासम्बुद्धो; एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि कुसला धम्मा, सब्बे ते अप्पमादमूलका अप्पमादसमोसरणा; अप्पमादो तेसं धम्मानं अग्गमक्खायति । अप्पमत्तस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्खं — अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेस्सति, अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरिस्सति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेति अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेति अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोती”ति ।

“यावता, भिक्खवे, सत्ता अपदा वा द्विपदा वा चतुप्पदा वा बहुप्पदा वा रूपिनो वा अरूपिनो वा सज्जिनो वा असज्जिनो वा नेवसज्जीनासज्जिनो वा, तथागतो तेसं अग्गमक्खायति अरहं सम्मासम्बुद्धो; एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि कुसला धम्मा, सब्बे ते अप्पमादमूलका अप्पमादसमोसरणा; अप्पमादो तेसं धम्मानं अग्गमक्खायति । अप्पमत्तस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्खं — अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेस्सति अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरिस्सति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेति अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति अमतोगधं अमतपरायनं अमतपरियोसानं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति अमतोगधं अमतपरायनं अमतपरियोसानं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेति अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोती”ति ।

“यावता, भिक्खवे, सत्ता अपदा वा द्विपदा वा चतुप्पदा वा बहुप्पदा वा रूपिनो वा अरूपिनो वा सज्जिनो वा असज्जिनो वा नेवसज्जीनासज्जिनो वा, तथागतो तेसं अग्गमक्खायति अरहं सम्मासम्बुद्धो; एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि कुसला धम्मा, सब्बे ते अप्पमादमूलका अप्पमादसमोसरणा; अप्पमादो तेसं धम्मानं अग्गमक्खायति । अप्पमत्तस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्खं — अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेस्सति अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरिस्सति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेति अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति निब्बाननिन्नं निब्बानपोणं निब्बानपब्भारं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति निब्बाननिन्नं निब्बानपोणं निब्बानपब्भारं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेति अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोती”ति । पठमं ।

२. पदसुत्तं

१४०. “सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि जङ्गलानं पाणानं पदजातानि, सब्बानि तानि हत्थिपदे समोधानं गच्छन्ति; हत्थिपदं तेसं अग्गमक्खायति, यदिदं — महन्तत्तेन; एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि कुसला धम्मा, सब्बे ते अप्पमादमूलका अप्पमादसमोसरणा; अप्पमादो तेसं धम्मानं अग्गमक्खायति । अप्पमत्तस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्खं — अरियं

अट्टङ्गिकं मगं भावेस्सति अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरिस्सति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेति अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेति अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोती”ति । दितियं ।

३-७. कूटादिसुत्तपञ्चकं

१४१. “सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारस्स या काचि गोपानसियो सब्बा ता कूटङ्गमा कूटनिन्ना कूटसमोसरणा; कूटं तासं अग्गमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे...पे०... ततियं ।

१४२. “सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि मूलगन्धा, काळानुसारियं तेसं अग्गमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे...पे०... चतुत्थं ।

१४३. “सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि सारगन्धा, लोहितचन्दनं तेसं अग्गमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे...पे०... पञ्चमं ।

१४४. “सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि पुष्पगन्धा, वस्सिकं तेसं अग्गमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे...पे०... छट्ठं ।

१४५. “सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि कुट्टराजानो, सब्बे ते रज्जो चक्कवत्तिस्स अनुयन्ता भवन्ति, राजा तेसं चक्कवत्ति अग्गमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे...पे०... सत्तमं ।

८-१०. चन्दिमादिसुत्तततियकं

१४६. “सेय्यथापि, भिक्खवे, या काचि तारकरूपानं पभा, सब्बा ता चन्दिमप्पभाय [चन्दिमापभाय (स्या० क०)] कलं नाग्घन्ति सोळसिं, चन्दप्पभा तासं अग्गमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे...पे०... अट्ठमं ।

१४७. “सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये विद्धे विगतवलाहके देवे आदिच्चो नभं अब्भुस्सक्कमानो सब्बं आकासगतं तमगतं अभिविहच्च भासते च तपते च विरोचति च; एवमेव खो, भिक्खवे...पे०... नवमं ।

१४८. “सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि तन्तावुतानं वत्थानं, कासिकवत्थं तेसं अग्गमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि कुसला धम्मा, सब्बे ते अप्पमादमूलका अप्पमादसमोसरणा; अप्पमादो तेसं धम्मानं अग्गमक्खायति । अप्पमत्तस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्खं — अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेस्सति अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरिस्सति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेति अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो अरियं अट्टङ्गिकं मगं भावेति अरियं अट्टङ्गिकं मगं बहुलीकरोती”ति । दसमं ।

(यदपि तथागतं, तदपि वित्थारेतब्बं) ।

अप्पमादपेय्यालवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं —

तथागतं पदं कूटं, मूलं सारो च वस्सिकं ।
राजा चन्दिमसूरिया च, वत्थेन दसमं पदं ॥

६. बलकरणीयवग्गो

१. बलसुत्तं

१४९. सावत्थिनिदानं । “सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि बलकरणीया कम्मन्ता करीयन्ति, सब्बे ते पथविं निस्साय पथवियं पतिट्ठाय एवमेते बलकरणीया कम्मन्ता करीयन्ति; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेति अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेति अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेति अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोती”ति ।

(परगङ्गापेय्यालीवण्णियतो परिपुण्णसुत्तन्ति वित्थारमग्गी) ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि बलकरणीया कम्मन्ता करीयन्ति, सब्बे ते पथविं निस्साय पथवियं पतिट्ठाय एवमेते बलकरणीया कम्मन्ता करीयन्ति; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेति अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेति अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेति अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोती”ति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि बलकरणीया कम्मन्ता करीयन्ति, सब्बे ते पथविं निस्साय पथवियं पतिट्ठाय एवमेते बलकरणीया कम्मन्ता करीयन्ति; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेति अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेति अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति अमतोगधं अमतपरायनं अमतपरियोसानं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति अमतोगधं अमतपरायनं अमतपरियोसानं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेति अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोती”ति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि बलकरणीया कम्मन्ता करीयन्ति, सब्बे ते पथविं निस्साय पथवियं पतिट्ठाय एवमेते

बलकरणीया कम्मन्ता करीयन्ति; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेति अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेति अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति निब्बाननिन्नं निब्बानपोणं निब्बानपब्भारं... पे०... सम्मासमाधिं भावेति निब्बाननिन्नं निब्बानपोणं निब्बानपब्भारं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेति अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोती”ति । पठमं ।

२. बीजसुत्तं

१५०. “सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचिमे बीजगामभूतगामा वुट्ठिं विरूळ्हि वेपुल्लं आपज्जन्ति, सब्बे ते पथविं निस्साय पथवियं पतिट्ठाय एवमेते बीजगामभूतगामा वुट्ठिं विरूळ्हि वेपुल्लं आपज्जन्ति; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो वुट्ठिं विरूळ्हि वेपुल्लं पापुणाति धम्मेषु । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो वुट्ठिं विरूळ्हि वेपुल्लं पापुणाति धम्मेषु? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सितं... पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं... पे०... एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो वुट्ठिं विरूळ्हि वेपुल्लं पापुणाति धम्मेषू”ति । दुतियं ।

३. नागसुत्तं

१५१. “सेय्यथापि, भिक्खवे, हिमवन्तं पब्बतराजं निस्साय नागा कायं वट्ठेन्ति, बलं गाहेन्ति; ते तत्थ कायं वट्ठेत्वा बलं गाहेत्वा कुसोब्भे ओतरन्ति, कुसोब्भे [कुस्सुब्भे (सी० स्या०), कुसुब्भे (पी० क०)] ओतरित्वा महासोब्भे ओतरन्ति, महासोब्भे ओतरित्वा कुन्नदियो ओतरन्ति, कुन्नदियो ओतरित्वा महानदियो ओतरन्ति, महानदियो ओतरित्वा महासमुद्धं [महासमुद्धसागरं (सब्बत्थ) सं० नि० २.२३] ओतरन्ति, ते तत्थ महन्तत्तं वेपुल्लत्तं आपज्जन्ति कायेन; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो महन्तत्तं वेपुल्लत्तं पापुणाति धम्मेषु । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो महन्तत्तं वेपुल्लत्तं पापुणाति धम्मेषु? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं... पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं... पे०... एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो महन्तत्तं वेपुल्लत्तं पापुणाति धम्मेषू”ति । ततियं ।

४. रुक्खसुत्तं

१५२. “सेय्यथापि, भिक्खवे, रुक्खो पाचीननिन्नो पाचीनपोणो पाचीनपब्भारो । सो मूलच्छिन्नो [मूलच्छिन्दे कते (स्या०)] कतमेन पपतेय्या”ति? “येन, भन्ते, निन्नो येन पोणो येन पब्भारो”ति । “एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं

वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं... पे०... एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्तो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो”ति । चतुत्थं ।

५. कुम्भसुत्तं

१५३. “सेय्यथापि, भिक्खवे, कुम्भो निककुज्जो वमतेव उदकं, नो पच्चावमति; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो वमतेव पापके अकुसले धम्मे, नो पच्चावमति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो वमतेव पापके अकुसले धम्मे, नो पच्चावमति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं... पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो वमतेव पापके अकुसले धम्मे, नो पच्चावमती”ति । पञ्चमं ।

६. सूकसुत्तं

१५४. “सेय्यथापि, भिक्खवे, सालिसूकं वा यवसूकं वा सम्मापणिहितं हत्थेन वा पादेन वा अक्कन्तं हत्थं वा पादं वा भिन्दिस्सति लोहितं वा उप्पादेस्सतीति — ठानमेतं विज्जति । तं किस्स हेतु? सम्मापणिहितत्ता, भिक्खवे, सूकस्स । एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु सम्मापणिहिताय दिट्ठिया सम्मापणिहिताय मग्गभावनाय अविज्जं भिन्दिस्सति, विज्जं उप्पादेस्सति, निब्बानं सच्छिकरिस्सतीति — ठानमेतं विज्जति । तं किस्स हेतु? सम्मापणिहितत्ता, भिक्खवे, दिट्ठिया । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु सम्मापणिहिताय दिट्ठिया सम्मापणिहिताय मग्गभावनाय अविज्जं भिन्दति, विज्जं उप्पादेति, निब्बानं सच्छिकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति विवेकनिस्सितं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सम्मापणिहिताय दिट्ठिया सम्मापणिहिताय मग्गभावनाय अविज्जं भिन्दति, विज्जं उप्पादेति, निब्बानं सच्छिकरोती”ति । छट्ठं ।

७. आकाससुत्तं

१५५. “सेय्यथापि, भिक्खवे, आकासे विविधा वाता वायन्ति — पुरत्थिमापि वाता वायन्ति, पच्छिमापि वाता वायन्ति, उत्तरापि वाता वायन्ति, दक्खिणापि वाता वायन्ति, सरजापि वाता वायन्ति, अरजापि वाता वायन्ति, सीतापि वाता वायन्ति, उण्हापि वाता वायन्ति, परित्तापि वाता वायन्ति, अधिमत्तापि वाता वायन्ति; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खुनो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावयतो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोतो चत्तारोपि सतिपट्ठाना भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, चत्तारोपि सम्मप्पधाना भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, चत्तारोपि इद्धिपादा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, पञ्चपि इन्द्रियाणि भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, पञ्चपि बलानि भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, सत्तपि बोज्झङ्गा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खुनो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावयतो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोतो चत्तारोपि सतिपट्ठाना भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, चत्तारोपि सम्मप्पधाना भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, चत्तारोपि इद्धिपादा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, पञ्चपि इन्द्रियाणि भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, पञ्चपि बलानि भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, सत्तपि बोज्झङ्गा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं

निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... एवं खो, भिक्खवे, भिक्खुनो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावयतो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोतो चत्तारोपि सतिपट्ठाना भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, चत्तारोपि सम्मप्पधाना भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, चत्तारोपि इद्धिपादा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, पञ्चपि इन्द्रियानि भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, पञ्चपि बलानि भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, सत्तपि बोज्झङ्गा भावनापारिपूरिं गच्छन्ती”ति । सत्तमं ।

८. पठममेघसुत्तं

१५६. “सेय्यथापि, भिक्खवे, गिम्हानं पच्छिमे मासे ऊहतं रजोजल्लं, तमेनं महाअकालमेघो ठानसो अन्तरधापेति वूपसमेति; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो उप्पन्नुप्पन्ने पापके अकुसले धम्मे ठानसो अन्तरधापेति वूपसमेति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो उप्पन्नुप्पन्ने पापके अकुसले धम्मे ठानसो अन्तरधापेति वूपसमेति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो उप्पन्नुप्पन्ने पापके अकुसले धम्मे ठानसो अन्तरधापेति वूपसमेती”ति । अट्ठमं ।

९. दुतियमेघसुत्तं

१५७. “सेय्यथापि, भिक्खवे, उप्पन्नं महामेघं, तमेनं महावातो अन्तरायेव अन्तरधापेति वूपसमेति; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो उप्पन्नुप्पन्ने पापके अकुसले धम्मे अन्तरायेव अन्तरधापेति वूपसमेति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो उप्पन्नुप्पन्ने पापके अकुसले धम्मे अन्तरायेव अन्तरधापेति वूपसमेति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोन्तो उप्पन्नुप्पन्ने पापके अकुसले धम्मे अन्तरायेव अन्तरधापेति वूपसमेती”ति । नवमं ।

१०. नावासुत्तं

१५८. “सेय्यथापि, भिक्खवे, सामुद्धिकाय नावाय वेत्तबन्धनबन्धाय छ मासानि उदके परियादाय [परियाताय (क०), परियाहताय (?)] हेमन्तिकेन थलं उक्खित्ताय वातातपपरेतानि बन्धनानि तानि पावुस्सकेन मेघेन अभिप्पवुट्ठानि अप्पकसिरेनेव पटिप्पस्सम्भन्ति, पूतिकानि भवन्ति; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खुनो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावयतो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोतो अप्पकसिरेनेव संयोजनानि पटिप्पस्सम्भन्ति, पूतिकानि भवन्ति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खुनो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावयतो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोतो अप्पकसिरेनेव संयोजनानि पटिप्पस्सम्भन्ति, पूतिकानि भवन्ति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... एवं खो, भिक्खवे, भिक्खुनो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं भावयतो अरियं अट्ठङ्गिकं मग्गं बहुलीकरोतो अप्पकसिरेनेव संयोजनानि पटिप्पस्सम्भन्ति, पूतिकानि भवन्ती”ति । दसमं ।

११. आगन्तुकसुत्तं

१५९. “सेय्यथापि, भिक्खवे, आगन्तुकागारं । तत्थ पुरत्थिमायपि दिसाय आगन्त्वा वासं कप्पेन्ति, पच्छिमायपि दिसाय आगन्त्वा वासं कप्पेन्ति, उत्तरायपि दिसाय आगन्त्वा वासं कप्पेन्ति, दक्खिणायपि दिसाय आगन्त्वा वासं कप्पेन्ति, खत्तियापि आगन्त्वा वासं कप्पेन्ति, ब्राह्मणापि आगन्त्वा वासं कप्पेन्ति, वेस्सापि आगन्त्वा वासं कप्पेन्ति, सुद्धापि आगन्त्वा वासं कप्पेन्ति; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो ये धम्मा अभिज्जा परिज्जेय्या, ते धम्मे अभिज्जा परिजानाति, ये धम्मा अभिज्जा पहातब्बा, ते धम्मे अभिज्जा पजहति, ये धम्मा अभिज्जा सच्छिकातब्बा, ते धम्मे अभिज्जा सच्छिकरोति, ये धम्मा अभिज्जा भावेतब्बा, ते धम्मे अभिज्जा भावेति ।

“कतमे च, भिक्खवे, धम्मा अभिज्जा परिज्जेय्या? पञ्चुपादानक्खन्धातिस्स वचनीयं । कतमे पञ्च? सेय्यथिदं — रूपुपादानक्खन्धो...पे०... विज्जाणुपादानक्खन्धो । इमे, भिक्खवे, धम्मा अभिज्जा परिज्जेय्या । कतमे च, भिक्खवे, धम्मा अभिज्जा पहातब्बा? अविज्जा च भवतण्हा च — इमे, भिक्खवे, धम्मा अभिज्जा पहातब्बा । कतमे च, भिक्खवे, धम्मा अभिज्जा सच्छिकातब्बा? विज्जा च विमुत्ति च — इमे, भिक्खवे, धम्मा अभिज्जा सच्छिकातब्बा । कतमे च, भिक्खवे, धम्मा अभिज्जा भावेतब्बा? समथो च विपस्सना च — इमे, भिक्खवे, धम्मा अभिज्जा भावेतब्बा । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो, ये धम्मा अभिज्जा परिज्जेय्या ते धम्मे अभिज्जा परिजानाति...पे०... ये धम्मा अभिज्जा भावेतब्बा, ते धम्मे अभिज्जा भावेति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो ये धम्मा अभिज्जा परिज्जेय्या, ते धम्मे अभिज्जा परिजानाति, ये धम्मा अभिज्जा पहातब्बा, ते धम्मे अभिज्जा पजहति, ये धम्मा अभिज्जा सच्छिकातब्बा, ते धम्मे अभिज्जा सच्छिकरोति, ये धम्मा अभिज्जा भावेतब्बा, ते धम्मे अभिज्जा भावेती”ति । एकादसमं ।

१२. नदीसुत्तं

१६०. “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा । अथ महाजनकायो आगच्छेय्य कुद्दाल-पिटकं आदाय — ‘मयं इमं गङ्गं नदिं पच्छानिन्नं करिस्साम पच्छापोणं पच्छापब्भार’न्ति । तं किं मज्जथ, भिक्खवे, अपि नु सो महाजनकायो गङ्गं नदिं पच्छानिन्नं करेय्य पच्छापोणं पच्छापब्भार’न्ति? “नो हेतं, भन्ते” । “तं किस्स हेतु”? “गङ्गा, भन्ते, नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा । सा न सुकरा पच्छानिन्नं कातुं पच्छापोणं पच्छापब्भारं । यावदेव पन सो महाजनकायो किलमथस्स विघातस्स भागी अस्सा”ति । “एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेन्तं अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तं राजानो वा राजमहामत्ता वा मित्ता वा अमच्चा वा जाती वा जातिसालोहिता वा भोगेहि अभिहट्ठं पवारेय्युं — ‘एहम्भो पुरिस, किं ते इमे कासावा अनुदहन्ति, किं मुण्डो कपालमनुसंचरसि! एहि, हीनायावत्तित्वा भोगे च भुज्जस्सु, पुज्जानि च करोही”ति । सो वत, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेन्तो अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोन्तो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तित्वास्सतीति — नेतं ठानं विज्जति । तं किस्स हेतु? यज्झि तं, भिक्खवे, चित्तं दीघरत्तं विवेकनिन्नं विवेकपोणं विवेकपब्भारं तं वत हीनायावत्तित्वास्सतीति — नेतं ठानं विज्जति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेति अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति विवेकनिस्सितं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेति, अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोती”ति । (यदपि बलकरणीयं, तदपि वित्थारेतब्बं ।) द्वादसमं ।

बलकरणीयवगो छट्ठो ।

तस्सुद्धानं —

बलं बीजज्च नागो च, रुक्खो कुम्भेन सूकिया ।

आकासेन च द्वे मेघा, नावा आगन्तुका नदीति ॥

७. एसनावगो

१. एसनासुत्तं

१६१. सावत्थिनिदानं । “तिस्सो इमा, भिक्खवे, एसना । कतमा तिस्सो? कामेसना, भवेसना, ब्रह्मचरियेसना — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो एसना । इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं एसनानं अभिज्जाय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो । कतमो अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति विवेकनिस्सितं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं एसनानं अभिज्जाय अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति ।

“तिस्सो इमा खो, भिक्खवे, एसना । कतमा तिस्सो? कामेसना, भवेसना, ब्रह्मचरियेसना — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो एसना । इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं एसनानं अभिज्जाय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो । कतमो अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति...पे०... सम्मासमाधिं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं । इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं एसनानं अभिज्जाय अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति ।

“तिस्सो इमा खो, भिक्खवे, एसना । कतमा तिस्सो? कामेसना, भवेसना, ब्रह्मचरियेसना — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो एसना । इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं एसनानं अभिज्जाय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो । कतमो अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति...पे०... सम्मासमाधिं भावेति अमतोगधं अमतपरायनं अमतपरियोसानं । इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं एसनानं अभिज्जाय अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति ।

“तिस्सो इमा खो, भिक्खवे, एसना । कतमा तिस्सो? कामेसना, भवेसना, ब्रह्मचरियेसना — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो एसना । इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं एसनानं अभिज्जाय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो । कतमो अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति...पे०... सम्मासमाधिं भावेति निब्बाननिन्नं निब्बानपोणं निब्बानपब्भारं । इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं एसनानं अभिज्जाय अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति ।

“तिस्सो इमा, भिक्खवे, एसना । कतमा तिस्सो? कामेसना, भवेसना, ब्रह्मचरियेसना — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो एसना । इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं एसनानं परिज्जाय...पे०... अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति । (यदपि अभिज्जा, तदपि परिज्जाय वित्थारेतब्बं ।)

“तिस्सो इमा, भिक्खवे, एसना । कतमा तिस्सो? कामेसना, भवेसना, ब्रह्मचरियेसना — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो

एसना । इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं एसनानं परिकखयाय...पे०... अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति ।
(यदपि अभिज्जा, तदपि परिकखयाय वित्थारेतब्बं ।)

“तिस्सो इमा, भिक्खवे, एसना । कतमा तिस्सो? कामेसना, भवेसना, ब्रह्मचरियेसना — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो एसना । इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं एसनानं पहानाय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो । कतमो अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं एसनानं पहानाय अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति ।
(यदपि अभिज्जा, तदपि पहानाय वित्थारेतब्बं ।) पठमं ।

२. विधासुत्तं

१६२. “तिस्सो इमा, भिक्खवे, विधा । कतमा तिस्सो? ‘सेय्योहमस्मी’ति विधा, ‘सदिसोहमस्मी’ति विधा, ‘हीनोहमस्मी’ति विधा — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो विधा । इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं विधानं अभिज्जाय परिज्जाय परिकखयाय पहानाय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो । कतमो अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं विधानं अभिज्जाय परिज्जाय परिकखयाय पहानाय अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति । (यथा एसना, एवं वित्थारेतब्बं) । दुतियं ।

३. आसवसुत्तं

१६३. “तयोमे, भिक्खवे, आसवा । कतमे तयो? कामासवो, भवासवो, अविज्जासवो — इमे खो, भिक्खवे, तयो आसवा । इमेसं खो, भिक्खवे, तिण्णन्नं आसवानं अभिज्जाय परिज्जाय परिकखयाय पहानाय...पे०... अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति । ततियं ।

४. भवसुत्तं

१६४. “तयोमे, भिक्खवे, भवा । कतमे तयो? कामभवो, रूपभवो, अरूपभवो — इमे खो, भिक्खवे, तयो भवा । इमेसं खो, भिक्खवे, तिण्णन्नं भवानं अभिज्जाय परिज्जाय परिकखयाय पहानाय...पे०... अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति । चतुत्थं ।

५. दुक्खतासुत्तं

१६५. “तिस्सो इमा, भिक्खवे, दुक्खता । कतमा तिस्सो? दुक्खदुक्खता, सङ्खारदुक्खता, विपरिणामदुक्खता — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो दुक्खता । इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं दुक्खतानं अभिज्जाय परिज्जाय परिकखयाय पहानाय...पे०... अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति । पञ्चमं ।

६. खिलसुत्तं

१६६. “तयोमे, भिक्खवे, खिला । कतमे तयो? रागो खिलो, दोसो खिलो, मोहो खिलो — इमे खो, भिक्खवे, तयो

खिला । इमेसं खो, भिक्खवे, तिण्णन्नं खिलानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय...पे०... अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति । छट्ठं ।

७. मलसुत्तं

१६७. “तीणिमानि, भिक्खवे, मलानि । कतमानि तीणि? रागो मलं, दोसो मलं, मोहो मलं — इमानि खो, भिक्खवे, तीणि मलानि । इमेसं खो, भिक्खवे, तिण्णन्नं मलानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय...पे०... अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति । सत्तमं ।

८. नीघसुत्तं

१६८. “तयोमे, भिक्खवे, नीघा । कतमे तयो? रागो नीघो, दोसो नीघो, मोहो नीघो — इमे खो, भिक्खवे, तयो नीघा । इमेसं खो, भिक्खवे, तिण्णन्नं नीघानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय...पे०... अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति । अट्ठमं ।

९. वेदनासुत्तं

१६९. “तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना । कतमा तिस्सो? सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो वेदना । इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं वेदनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय...पे०... अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति । नवमं ।

१०. तण्हासुत्तं

१७०. “तिस्सो इमा, भिक्खवे, तण्हा । कतमा तिस्सो? कामतण्हा, भवतण्हा, विभवतण्हा — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो तण्हा । इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं तण्हानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय...पे०... अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो । कतमो अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं तण्हानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय...पे०... अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति । दसमं ।

११. तसिनासुत्तं

१७१. “तिस्सो इमा, भिक्खवे, तसिना । कतमा तिस्सो? कामतसिना, भवतसिना, विभवतसिना । इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं तसिनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय...पे०... रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं...पे०... अमतो गंधं अमतपरायनं अमतपरियोसानं...पे०... निब्बाननिन्नं निब्बानपोणं निब्बानपब्भारं । इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं तसिनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय...पे०... अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति । एकादसमं ।

एसनावग्गो सत्तमो ।

तस्सुद्धानं —

एसना विधा आसवो, भवो च दुक्खता खिला ।
मलं नीघो च वेदना, द्वे तण्हा तसिनाय चाति ॥

८. ओघवग्गो

१. ओघसुत्तं

१७२. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ओघा । कतमे चत्तारो? कामोघो, भवोघो, दिट्ठोघो, अविज्जोघो — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो ओघा । इमेसं खो, भिक्खवे, चतुन्नं ओघानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय...पे०... अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति । (यथा एसना, एवं सब्बं वित्थारेतब्बं ।) पठमं ।

२. योगसुत्तं

१७३. “चत्तारोमे, भिक्खवे, योगा । कतमे चत्तारो? कामयोगो, भवयोगो, दिट्ठियोगो अविज्जायोगो — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो योगा । इमेसं खो, भिक्खवे, चतुन्नं योगानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय...पे०... अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति । दुतियं ।

३. उपादानसुत्तं

१७४. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, उपादानानि । कतमानि चत्तारि? कामुपादानं, दिट्ठुपादानं, सीलब्बतुपादानं, अत्तवादुपादानं — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि उपादानानि । इमेसं खो, भिक्खवे, चतुन्नं उपादानानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय...पे०... अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति । ततियं ।

४. गन्थसुत्तं

१७५. “चत्तारोमे, भिक्खवे, गन्था । कतमे चत्तारो? अभिज्झा कायगन्थो, ब्यापादो कायगन्थो, सीलब्बतपरामासो कायगन्थो, इदंसच्चाभिनिवेसो कायगन्थो — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो गन्था । इमेसं खो, भिक्खवे, चतुन्नं गन्थानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय...पे०... अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति । चतुत्थं ।

५. अनुसयसुत्तं

१७६. “सत्तिमे, भिक्खवे, अनुसया । कतमे सत्त? कामरागानुसयो, पटिघानुसयो, दिट्ठानुसयो, विचिकिच्छानुसयो, मानानुसयो, भवरागानुसयो, अविज्जानुसयो — इमे खो, भिक्खवे, सत्तानुसया । इमेसं खो, भिक्खवे, सत्तन्नं अनुसयानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय...पे०... अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति । पञ्चमं ।

६. कामगुणसुत्तं

१७७. “पञ्चिमे, भिक्खवे, कामगुणा । कतमे पञ्च? चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता

रजनीया, सोतविज्जेय्या सद्दा...पे०... घानविज्जेय्या गन्धा...पे०... जिह्वाविज्जेय्या रसा...पे०... कायविज्जेय्या फोटुब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया — इमे खो, भिक्खवे, पञ्च कामगुणा । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं कामगुणानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय...पे०... अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति । छट्ठं ।

७. नीवरणसुत्तं

१७८. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, नीवरणानि । कतमानि पञ्च? कामच्छन्दनीवरणं, ब्यापादनीवरणं, थिनमिद्धनीवरणं, उद्धच्चकुक्कुच्चनीवरणं, विचिकिच्छानीवरणं — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्च नीवरणानि । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं नीवरणानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय...पे०... अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति । सत्तमं ।

८. उपादानक्खन्धसुत्तं

१७९. “पञ्चिमे, भिक्खवे, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च? सेय्यथिदं — रूपुपादानक्खन्धो, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्जुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विज्जाणुपादानक्खन्धो । इमे खो, भिक्खवे, पञ्चुपादानक्खन्धा । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय...पे०... अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति । अट्ठमं ।

९. ओरम्भागियसुत्तं

१८०. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, ओरम्भागियानि संयोजनानि । कतमानि पञ्च? सक्कायदिट्ठि, विचिकिच्छा, सीलब्बतपरामासो, कामच्छन्दो, ब्यापादो — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि । इमेसं खो भिक्खवे, पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय...पे०... अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति । नवमं ।

१०. उद्धम्भागियसुत्तं

१८१. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, उद्धम्भागियानि संयोजनानि । कतमानि पञ्च? रूपरागो, अरूपरागो, मानो, उद्धच्चं, अविज्जा — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चुद्धम्भागियानि संयोजनानि । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं उद्धम्भागियानं संयोजनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो । कतमो अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति विवेकनिस्सितं...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं उद्धम्भागियानं संयोजनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय अयं अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो”ति ।

“पञ्चिमानि, भिक्खवे, उद्धम्भागियानि संयोजनानि । कतमानि पञ्च? रूपरागो, अरूपरागो, मानो, उद्धच्चं, अविज्जा — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चुद्धम्भागियानि संयोजनानि । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं उद्धम्भागियानं संयोजनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावेतब्बो । कतमो अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति...पे०... सम्मासमाधिं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं... अमतोगधं अमतपरायनं अमतपरियोसानं... निब्बाननिन्नं निब्बानपोणं निब्बानपब्भारं । इमेसं खो,

भिक्षुवे, पञ्चन्नं उद्धम्भागियानं संयोजनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिकखयाय पहानाय अयं अरियो अट्टङ्गिको मग्गो भावेतब्बो'ति । दसमं ।

ओघवग्गो अट्टमो ।

तस्सुद्धानं —

ओघो योगो उपादानं, गन्थं अनुसयेन च ।
कामगुणा नीवरणं, खन्धा ओरुद्धम्भागियाति ॥

वग्गुद्धानं —

अविज्जावग्गो पठमो, दुतियं विहारं वुच्चति ।
मिच्छत्तं ततियो वग्गो, चतुत्थं पटिपन्नेनेव ॥

तित्थियं पञ्चमो वग्गो, छट्ठो सूरियेन च ।
बहुकते सत्तमो वग्गो, उप्पादो अट्टमेन च ॥

दिवसवग्गो नवमो, दसमो अप्पमादेन च ।
एकादसबलवग्गो, द्वादस एसना पाळियं ।
ओघवग्गो भवति तेरसाति ॥

मग्गसंयुत्तं पठमं ।

२. बोज्झङ्गसंयुत्तं

१. पब्बतवग्गो

१. हिमवन्तसुत्तं

१८२. सावत्थिनिदानं । “सेय्यथापि, भिक्षुवे, हिमवन्तं पब्बतराजानं निस्साय नागा कायं वड्ढेन्ति, बलं गाहेन्ति; ते तत्थ कायं वड्ढेत्वा बलं गाहेत्वा कुसोब्भे ओतरन्ति, कुसोब्भे ओतरित्वा महासोब्भे ओतरन्ति, महासोब्भे ओतरित्वा कुन्निदियो ओतरन्ति, कुन्निदियो ओतरित्वा महानदियो ओतरन्ति, महानदियो ओतरित्वा महासमुद्दसागरं ओतरन्ति; ते तत्थ महन्तत्तं वेपुल्लत्तं आपज्जन्ति कायेन; एवमेव खो, भिक्षुवे, भिक्षु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय सत्त बोज्झङ्गे भावेन्तो सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोन्तो महन्तत्तं वेपुल्लत्तं पापुणाति धम्मेषु । कथञ्च, भिक्षुवे, भिक्षु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय सत्त बोज्झङ्गे भावेन्तो सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोन्तो महन्तत्तं वेपुल्लत्तं पापुणाति धम्मेषूति? इध, भिक्षुवे, भिक्षु सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं; धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं भावेति... पे०... वीरियसम्बोज्झङ्गं भावेति... पे०... पीतिसम्बोज्झङ्गं भावेति... पे०... पस्सद्विसम्बोज्झङ्गं भावेति... पे०... समाधिसम्बोज्झङ्गं

भावेति...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय सत्त बोज्झङ्गे भावेन्तो सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोन्तो महन्तत्तं वेपुल्लत्तं पापुणाति धम्मेषू”ति । पठमं ।

२. कायसुत्तं

१८३. सावत्थिनिदानं । “सेय्यथापि, भिक्खवे, अयं कायो आहारद्वितिको, आहारं पटिच्च तिट्ठति, अनाहारो नो तिट्ठति; एवमेव खो, भिक्खवे, पञ्च नीवरणा आहारद्वितिका, आहारं पटिच्च तिट्ठन्ति, अनाहारा नो तिट्ठन्ति ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा कामच्छन्दस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा कामच्छन्दस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाया? अत्थि, भिक्खवे, सुभनिमित्तं । तत्थ अयोनिमनसिकारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा कामच्छन्दस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा कामच्छन्दस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाया ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा ब्यापादस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा ब्यापादस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाया? अत्थि, भिक्खवे, पटिघनिमित्तं । तत्थ अयोनिमनसिकारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा ब्यापादस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा ब्यापादस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाया ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा थिनमिद्धस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा थिनमिद्धस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाया? अत्थि, भिक्खवे, अरति तन्दि विजम्भिता भत्तसम्मदो चेतसो च लीनत्तं । तत्थ अयोनिमनसिकारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा थिनमिद्धस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा थिनमिद्धस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाया ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा उद्धच्चकुक्कुच्चस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा उद्धच्चकुक्कुच्चस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाया? अत्थि, भिक्खवे, चेतसो अवूपसमो । तत्थ अयोनिमनसिकारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा उद्धच्चकुक्कुच्चस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा उद्धच्चकुक्कुच्चस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाया ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नाय वा विचिकिच्छाय उप्पादाय, उप्पन्नाय वा विचिकिच्छाय भिय्योभावाय वेपुल्लाया? अत्थि, भिक्खवे, विचिकिच्छाद्वानीया धम्मा । तत्थ अयोनिमनसिकारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नाय वा विचिकिच्छाय उप्पादाय, उप्पन्नाय वा विचिकिच्छाय भिय्योभावाय वेपुल्लाया ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, अयं कायो आहारद्वितिको, आहारं पटिच्च तिट्ठति, अनाहारो नो तिट्ठति; एवमेव खो, भिक्खवे, इमे पञ्च नीवरणा आहारद्वितिका, आहारं पटिच्च तिट्ठन्ति, अनाहारा नो तिट्ठन्ति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, अयं कायो आहारद्वितिको, आहारं पटिच्च तिट्ठति, अनाहारो नो तिट्ठति; एवमेव खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा आहारद्वितिका, आहारं पटिच्च तिट्ठन्ति, अनाहारा नो तिट्ठन्ति ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा सतिसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा सतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया? अत्थि, भिक्खवे, सतिसम्बोज्झङ्गद्वानीया धम्मा । तत्थ योनिमनसिकारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा सतिसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा सतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा धम्मविचयसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा धम्मविचयसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया? अत्थि, भिक्खवे, कुसलाकुसला धम्मा, सावज्जानवज्जा धम्मा, हीनपणीता धम्मा, कण्हसुककसप्पटिभागा धम्मा । तत्थ योनिसोमनसिकारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा धम्मविचयसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा धम्मविचयसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा वीरियसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा वीरियसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया? अत्थि, भिक्खवे, आरम्भधातु [आरम्भधातु (स्या० क०)] निक्कमधातु परक्कमधातु । तत्थ योनिसोमनसिकारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा वीरियसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा वीरियसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा पीतिसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा पीतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया? अत्थि, भिक्खवे, पीतिसम्बोज्झङ्गद्वानीया धम्मा । तत्थ योनिसोमनसिकारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा पीतिसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा पीतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा पस्सद्विसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा पस्सद्विसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया? अत्थि, भिक्खवे, कायपस्सद्वि, चित्तपस्सद्वि । तत्थ योनिसोमनसिकारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा पस्सद्विसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा पस्सद्विसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा समाधिसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा समाधिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया? अत्थि, भिक्खवे, समथनिमित्तं [समाधिनिमित्तं (स्या०)] अब्यग्गनिमित्तं । तत्थ योनिसोमनसिकारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा समाधिसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा समाधिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया? अत्थि, भिक्खवे, उपेक्खासम्बोज्झङ्गद्वानीया धम्मा । तत्थ योनिसोमनसिकारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, अयं कायो आहारद्वितिको, आहारं पटिच्च तिड्ढति, अनाहारो नो तिड्ढति; एवमेव खो, भिक्खवे, इमे सत्त बोज्झङ्गा आहारद्वितिका, आहारं पटिच्च तिड्ढन्ति, अनाहारा नो तिड्ढन्ती’ति । दुतियं ।

३. सीलसुत्तं

१८४. “ये ते, भिक्खवे, भिक्खू सीलसम्पन्ना समाधिसम्पन्ना जाणसम्पन्ना विमुत्तिसम्पन्ना विमुत्तिजाणदस्सनसम्पन्ना, दस्सनम्पाहं, भिक्खवे, तेसं भिक्खून् बहुकारं [बहूपकारं (स्या०)] वदामि; सवनम्पाहं, भिक्खवे, तेसं भिक्खून् बहुकारं वदामि; उपसङ्कमनम्पाहं, भिक्खवे, तेसं भिक्खून् बहुकारं वदामि; पयिरुपासनम्पाहं, भिक्खवे, तेसं भिक्खून् बहुकारं वदामि; अनुस्सतिम्पाहं, भिक्खवे, तेसं भिक्खून् बहुकारं वदामि; अनुपब्बज्जम्पाहं, भिक्खवे, तेसं भिक्खून् बहुकारं वदामि । तं किस्स हेतु? तथारूपानं, भिक्खवे, भिक्खून् धम्मं सुत्वा द्वयेन वूपकासेन वूपकट्ठो [द्वयेन वूपकट्ठो (सी० स्या०)] विहरति — कायवूपकासेन च चित्तवूपकासेन च । सो तथा वूपकट्ठो विहरन्तो तं

धम्मं अनुस्सरति अनुवितक्केति ।

“यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खु तथा वूपकट्ठो विहरन्तो तं धम्मं अनुस्सरति अनुवितक्केति, सतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरब्धो होति; सतिसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति; सतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति । सो तथा सतो विहरन्तो तं धम्मं पज्जाय पविचिनति पविचरति परिवीमंसमापज्जति ।

“यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खु तथा सतो विहरन्तो तं धम्मं पज्जाय पविचिनति पविचरति परिवीमंसमापज्जति, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरब्धो होति; धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति; धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति । तस्स तं धम्मं पज्जाय पविचिनतो पविचरतो परिवीमंसमापज्जतो आरब्धं होति वीरियं असल्लीनं ।

“यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खुनो तं धम्मं पज्जाय पविचिनतो पविचरतो परिवीमंसमापज्जतो आरब्धं होति वीरियं असल्लीनं, वीरियसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरब्धो होति; वीरियसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति; वीरियसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति । आरब्धवीरियस्स उप्पज्जति पीति निरामिसा ।

“यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खुनो आरब्धवीरियस्स उप्पज्जति पीति निरामिसा, पीतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरब्धो होति; पीतिसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति; पीतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति । पीतिमनस्स कायोपि पस्सम्भति, चित्तम्पि पस्सम्भति ।

“यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खुनो पीतिमनस्स कायोपि पस्सम्भति चित्तम्पि पस्सम्भति, पस्सद्भिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरब्धो होति; पस्सद्भिसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति; पस्सद्भिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति । पस्सद्भिकायस्स सुखिनो चित्तं समाधियति ।

“यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खुनो पस्सद्भिकायस्स सुखिनो चित्तं समाधियति, समाधिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरब्धो होति; समाधिसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति; समाधिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति । सो तथासमाहितं चित्तं साधुकं अज्झुपेक्खिता होति ।

“यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खु तथासमाहितं चित्तं साधुकं अज्झुपेक्खिता होति, उपेक्खासम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरब्धो होति; उपेक्खासम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति; उपेक्खासम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

“एवं भावितेसु खो, भिक्खवे, सत्तसु सम्बोज्झङ्गेषु एवं बहुलीकतेसु सत्त फला सत्तानिसंसा पाटिकट्ठ्वा । कतमे सत्त फला सत्तानिसंसा? दिट्ठेव धम्मे पटिकच्च अज्जं आराधेति । नो चे दिट्ठेव धम्मे पटिकच्च अज्जं आराधेति, अथ मरणकाले अज्जं आराधेति । नो चे दिट्ठेव धम्मे पटिकच्च अज्जं आराधेति, नो चे मरणकाले अज्जं आराधेति, अथ पज्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया अन्तरापरिनिब्बायी होति । नो चे दिट्ठेव धम्मे पटिकच्च अज्जं आराधेति, नो चे मरणकाले अज्जं आराधेति, नो चे पज्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया अन्तरापरिनिब्बायी होति, अथ पज्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया उपहच्चपरिनिब्बायी होति । नो चे दिट्ठेव धम्मे पटिकच्च अज्जं आराधेति, नो चे

मरणकाले अज्जं आराधेति, नो चे पच्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया अन्तरापरिनिब्बायी होति, नो चे पच्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया उपहच्चपरिनिब्बायी होति, अथ पच्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया असङ्खारपरिनिब्बायी होति । नो चे दिट्ठेव धम्मे पटिकच्च अज्जं आराधेति, नो चे मरणकाले अज्जं आराधेति, नो चे पच्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया अन्तरापरिनिब्बायी होति, नो चे पच्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया उपहच्चपरिनिब्बायी होति, नो चे पच्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया असङ्खारपरिनिब्बायी होति, अथ पच्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया ससङ्खारपरिनिब्बायी होति । नो चे दिट्ठेव धम्मे पटिकच्च अज्जं आराधेति, नो चे मरणकाले अज्जं आराधेति, नो चे पच्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया अन्तरापरिनिब्बायी होति, नो चे पच्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया उपहच्चपरिनिब्बायी होति, नो चे पच्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया असङ्खारपरिनिब्बायी होति, नो चे पच्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया ससङ्खारपरिनिब्बायी होति, अथ पच्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया उद्धंसोतो होति अकनिट्ठगामी । एवं भावितेसु खो, भिक्खवे, सत्तसु बोज्झङ्गेसु एवं बहुलीकतेसु इमे सत्त फला सत्तानिसंसा पाटिकङ्ख'ति । ततियं ।

४. वत्थसुत्तं

१८५. एकं समयं आयस्मा सारिपुत्तो सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो भिक्खू आमन्तेसि — “आवुसो, भिक्खवो”ति! “आवुसो”ति खो ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच —

“सत्तिमे, आवुसो, बोज्झङ्गा । कतमे सत्त? सतिसम्बोज्झङ्गो, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो, वीरियसम्बोज्झङ्गो, पीतिसम्बोज्झङ्गो, पस्सद्विसम्बोज्झङ्गो, समाधिसम्बोज्झङ्गो, उपेक्खासम्बोज्झङ्गो — इमे खो, आवुसो, सत्त बोज्झङ्गा । इमेसं ख्वाहं, आवुसो, सत्तन्नं बोज्झङ्गानं येन येन बोज्झङ्गेन आकङ्खामि पुब्बण्हसमयं विहरितुं, तेन तेन बोज्झङ्गेन पुब्बण्हसमयं विहरामि; येन येन बोज्झङ्गेन आकङ्खामि मज्झन्हिकं समयं विहरितुं, तेन तेन बोज्झङ्गेन मज्झन्हिकं समयं विहरामि; येन येन बोज्झङ्गेन आकङ्खामि सायन्हसमयं विहरितुं, तेन तेन बोज्झङ्गेन सायन्हसमयं विहरामि । सतिसम्बोज्झङ्गो इति चे मे, आवुसो, होति, ‘अप्पमाणो’ति मे होति, ‘सुसमारद्धो’ति मे होति, तिट्ठन्तञ्च नं ‘तिट्ठती’ति पजानामि । सचेपि मे चवति, ‘इदप्पच्चया मे चवती’ति पजानामि...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो इति चे मे, आवुसो, होति, ‘अप्पमाणो’ति मे होति, ‘सुसमारद्धो’ति मे होति, तिट्ठन्तञ्च नं ‘तिट्ठती’ति पजानामि । सचेपि मे चवति, ‘इदप्पच्चया मे चवती’ति पजानामि ।

“सेय्यथापि, आवुसो, रज्जो वा राजमहामत्तस्स वा नानारत्तानं दुस्सानं दुस्सकरण्डको पूरो अस्स । सो यज्जदेव दुस्सयुगं आकङ्खेय्य पुब्बण्हसमयं पारुपितुं, तं तदेव दुस्सयुगं पुब्बण्हसमयं पारुपेय्य; यज्जदेव दुस्सयुगं आकङ्खेय्य मज्झन्हिकं समयं पारुपितुं, तं तदेव दुस्सयुगं मज्झन्हिकं समयं पारुपेय्य; यज्जदेव दुस्सयुगं आकङ्खेय्य सायन्हसमयं पारुपितुं, तं तदेव दुस्सयुगं सायन्हसमयं पारुपेय्य । एवमेव ख्वाहं, आवुसो, इमेसं सत्तन्नं बोज्झङ्गानं येन येन बोज्झङ्गेन आकङ्खामि पुब्बण्हसमयं विहरितुं, तेन तेन बोज्झङ्गेन पुब्बण्हसमयं विहरामि; येन येन बोज्झङ्गेन आकङ्खामि मज्झन्हिकं समयं विहरितुं, तेन तेन बोज्झङ्गेन मज्झन्हिकं समयं विहरामि; येन येन बोज्झङ्गेन आकङ्खामि सायन्हसमयं विहरितुं, तेन तेन बोज्झङ्गेन सायन्हसमयं विहरामि । सतिसम्बोज्झङ्गो इति चे मे, आवुसो, होति, ‘अप्पमाणो’ति मे होति, ‘सुसमारद्धो’ति मे होति, तिट्ठन्तञ्च नं ‘तिट्ठती’ति पजानामि । सचेपि मे चवति, ‘इदप्पच्चया मे चवती’ति पजानामि...पे०...

उपेक्खासम्बोज्झङ्गो इति चे मे, आवुसो, होति, ‘अप्पमाणो’ति मे होति, ‘सुसमारब्धो’ति मे होति, तिष्ठन्तञ्च नं ‘तिष्ठती’ति पजानामि। सचेपि मे चवति, ‘इदप्पच्चया मे चवती’ति पजानामी’ति। चतुत्थं।

५. भिक्खुसुत्तं

१८६. सावत्थिनिदानं। अथ खो अज्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्गमि...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “‘बोज्झङ्गा, बोज्झङ्गा’ति, भन्ते, वुच्चन्ति। कित्तावता नु खो, भन्ते, ‘बोज्झङ्गा’ति वुच्चन्ती’ति? “‘बोधाय संवत्तन्तीति खो, भिक्खु, तस्मा ‘बोज्झङ्गा’ति वुच्चन्ति। इध, भिक्खु, सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं। तस्सिमे सत्त बोज्झङ्गे भावयतो कामासवापि चित्तं विमुच्चति, भवासवापि चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवापि चित्तं विमुच्चति। विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति जाणं होति। ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानाति। बोधाय संवत्तन्तीति, भिक्खु, तस्मा ‘बोज्झङ्गा’ति वुच्चन्ती’ति। पञ्चमं।

६. कुण्डलियसुत्तं

१८७. एकं समयं भगवा साकेते विहरति अज्जनवने मिगदाये। अथ खो कुण्डलियो परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो कुण्डलियो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “अहमस्मि, भो गोतम, आरामनिस्सयी [आरामनिसादी (सी०), आरामनियादी (स्या०)] परिसावचरो। तस्स मय्हं, भो गोतम, पच्छाभत्तं भुत्तपातरासस्स अयमाचारो [अयमाहारो (स्या० क०)] होति — आरामेन आरामं उय्यानेन उय्यानं अनुचङ्कमामि अनुविचरामि। सो तत्थ पस्सामि एके समणब्राह्मणे इतिवादप्पमोक्खानिसंसञ्चेव कथं कथेन्ते उपारम्भानिसंसञ्च — ‘भवं पन गोतमो किमानिसंसो विहरती’ति? “विज्जाविमुत्तिफलानिसंसो खो, कुण्डलिय, तथागतो विहरती’ति।

“कतमे पन, भो गोतम, धम्मा भाविता बहुलीकता विज्जाविमुत्तिं परिपूरेन्ती’ति? “सत्त खो, कुण्डलिय, बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता विज्जाविमुत्तिं परिपूरेन्ती’ति। “कतमे पन, भो गोतम, धम्मा भाविता बहुलीकता सत्त बोज्झङ्गे परिपूरेन्ती’ति? “चत्तारो खो, कुण्डलिय, सतिपट्टाना भाविता बहुलीकता सत्त बोज्झङ्गे परिपूरेन्ती’ति। “कतमे पन, भो गोतम, धम्मा भाविता, बहुलीकता चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेन्ती’ति? “तीणि खो, कुण्डलिय, सुचरितानि भावितानि बहुलीकतानि चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेन्ती’ति। “कतमे पन, भो गोतम, धम्मा भाविता बहुलीकता तीणि सुचरितानि परिपूरेन्ती’ति? “इन्द्रियसंवरो खो, कुण्डलिय, भावितो बहुलीकतो तीणि सुचरितानि परिपूरेती’ति।

“कथं भावितो च, कुण्डलिय, इन्द्रियसंवरो कथं बहुलीकतो तीणि सुचरितानि परिपूरेतीति? इध, कुण्डलिय, भिक्खु चक्खुना रूपं दिस्वा मनापं नाभिज्झति नाभिहंसति, न रागं जनेति। तस्स ठितो च कायो होति, ठितं चित्तं अज्झत्तं सुसण्ठितं सुविमुत्तं। चक्खुना खो पनेव रूपं दिस्वा अमनापं न मङ्कु होति अप्पतिट्ठितचित्तो अदीनमानसो अब्यापन्नचेतसो। तस्स ठितो च कायो होति ठितं चित्तं अज्झत्तं सुसण्ठितं सुविमुत्तं।

“पुन चपरं, कुण्डलिय, भिक्खु सोतेन सद्धं सुत्वा...पे०... घानेन गन्धं घायित्वा... जिक्काय रसं सायित्वा... कायेन फोट्ठब्बं फुसित्वा...पे०... मनसा धम्मं विज्जाय मनापं नाभिज्झति नाभिहंसति, न रागं जनेति। तस्स ठितो च कायो होति,

ठितं चित्तं अज्झत्तं सुसण्ठितं सुविमुत्तं । मनसा खो पनेव धम्मं विज्जाय अमनापं न मङ्कु होति अप्पतिट्ठितचित्तो अदीनमानसो अब्बापन्नचेतसो । तस्स ठितो च कायो होति, ठितं चित्तं अज्झत्तं सुसण्ठितं सुविमुत्तं ।

“यतो खो, कुण्डलिय, भिक्खुनो चक्खुना रूपं दिस्वा मनापामनापेसु रूपेसु ठितो च कायो होति, ठितं चित्तं अज्झत्तं सुसण्ठितं सुविमुत्तं । सोतेन सहं सुत्वा...पे०... घानेन गन्धं घायित्वा...पे०... जिह्वाय रसं सायित्वा...पे०... कायेन फोडुब्बं फुसित्वा...पे०... मनसा धम्मं विज्जाय मनापामनापेसु धम्मेषु ठितो च कायो होति, ठितं चित्तं अज्झत्तं सुसण्ठितं सुविमुत्तं । एवं भावितो खो, कुण्डलिय, इन्द्रियसंवरो एवं बहुलीकतो तीणि सुचरितानि परिपूरेति ।

“कथं भावितानि च, कुण्डलिय, तीणि सुचरितानि कथं बहुलीकतानि चत्तारो सतिपट्ठाने परिपूरेन्ति? इध, कुण्डलिय, भिक्खु कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेति, वचीदुच्चरितं पहाय वचीसुचरितं भावेति, मनोदुच्चरितं पहाय मनोसुचरितं भावेति । एवं भावितानि खो, कुण्डलिय, तीणि सुचरितानि एवं बहुलीकतानि चत्तारो सतिपट्ठाने परिपूरेन्ति ।

“कथं भाविता च, कुण्डलिय, चत्तारो सतिपट्ठाना कथं बहुलीकता सत्त बोज्झङ्गे परिपूरेन्ति? इध, कुण्डलिय, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । एवं भाविता खो, कुण्डलिय, चत्तारो सतिपट्ठाना एवं बहुलीकता सत्त बोज्झङ्गे परिपूरेन्ति ।

“कथं भाविता च, कुण्डलिय, सत्त बोज्झङ्गा कथं बहुलीकता विज्जाविमुत्तिं परिपूरेन्ति? इध, कुण्डलिय, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं भाविता खो, कुण्डलिय, सत्त बोज्झङ्गा एवं बहुलीकता विज्जाविमुत्तिं परिपूरेन्ती”ति ।

एवं वुत्ते कुण्डलियो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम, अभिवक्कन्तं, भो गोतम! सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिकखेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य, चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्तीति; एवमेव भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च । उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति । छट्ठं ।

७. कूटागारसुत्तं

१८८. “सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारस्स या काचि गोपानसियो, सब्बा ता कूटनिन्ना कूटपोणा कूटपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु सत्त बोज्झङ्गे भावेन्तो सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु सत्त बोज्झङ्गे भावेन्तो सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सत्त बोज्झङ्गे भावेन्तो सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो”ति । सत्तमं ।

८. उपवानसुत्तं

१८९. एकं समयं आयस्मा च उपवानो आयस्मा च सारिपुत्तो कोसम्बियं विहरन्ति घोसितारामे । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा उपवानो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता उपवानेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं उपवानं एतदवोच —

“जानेय्य नु खो, आवुसो उपवान, भिक्खु ‘पच्चत्तं योनिसोमनसिकारा एवं सुसमारद्धा मे सत्त बोज्झङ्गा फासुविहाराय संवत्तन्ती’”ति? “जानेय्य खो, आवुसो सारिपुत्त, भिक्खु ‘पच्चत्तं योनिसोमनसिकारा एवं सुसमारद्धा मे सत्त बोज्झङ्गा फासुविहाराय संवत्तन्ती’”ति ।

“सतिसम्बोज्झङ्गं खो, आवुसो, भिक्खु आरब्भमानो पजानाति ‘चित्तञ्च मे सुविमुत्तं, थिनमिद्धञ्च मे सुसमूहतं, उद्धच्चकुक्कुच्चञ्च मे सुप्पटिविनीतं, आरद्धञ्च मे वीरियं, अट्ठिकत्वा मनसि करोमि, नो च लीन’न्ति...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं आवुसो, भिक्खु आरब्भमानो पजानाति ‘चित्तञ्च मे सुविमुत्तं, थिनमिद्धञ्च मे सुसमूहतं, उद्धच्चकुक्कुच्चञ्च मे सुप्पटिविनीतं, आरद्धञ्च मे वीरियं, अट्ठिकत्वा मनसि करोमि, नो च लीन’न्ति । एवं खो, आवुसो सारिपुत्त, भिक्खु जानेय्य ‘पच्चत्तं योनिसोमनसिकारा एवं सुसमारद्धा मे सत्त बोज्झङ्गा फासुविहाराय संवत्तन्ती’”ति । अट्ठमं ।

९. पठमउप्पन्नसुत्तं

१९०. “सत्तिमे, भिक्खवे, बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाज्जत्र तथागतस्स पातुभावा अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । कतमे सत्त? सतिसम्बोज्झङ्गो...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो — इमे खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाज्जत्र तथागतस्स पातुभावा अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा”ति । नवमं ।

१०. दुतियउप्पन्नसुत्तं

१९१. “सत्तिमे, भिक्खवे, बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाज्जत्र सुगतविनया । कतमे सत्त? सतिसम्बोज्झङ्गो...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो — इमे खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाज्जत्र सुगतविनया”ति । दसमं ।

पब्बतवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

हिमवन्तं कायं सीलं, वत्थं भिक्खु च कुण्डलि ।
कूटञ्च उपवानञ्च, उप्पन्ना अपरे दुवेति ॥

१. गिलानवग्गो

१. पाणसुत्तं

१९२. “सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि पाणा चत्तारो इरियापथे कप्पेन्ति — कालेन गमनं, कालेन ठानं, कालेन निसज्जं, कालेन सेय्यं, सब्बे ते पथविं निस्साय पथवियं पतिट्ठाय एवमेते चत्तारो इरियापथे कप्पेन्ति; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय सत्त बोज्झङ्गे भावेति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय सत्त बोज्झङ्गे भावेति सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं... पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय सत्त बोज्झङ्गे भावेति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोती”ति । पठमं ।

२. पठमसूरियूपमसुत्तं

१९३. “सूरियस्स, भिक्खवे, उदयतो एतं पुब्बङ्गमं एतं पुब्बनिमित्तं, यदिदं — अरुणुग्गं; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खुनो सत्तन्नं बोज्झङ्गानं उप्पादाय एतं पुब्बङ्गमं एतं पुब्बनिमित्तं, यदिदं — कल्याणमित्तता । कल्याणमित्तस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्खं — सत्त बोज्झङ्गे भावेस्सति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरिस्सति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो सत्त बोज्झङ्गे भावेति सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं... पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो सत्त बोज्झङ्गे भावेति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोती”ति । दुतियं ।

३. दुतियसूरियूपमसुत्तं

१९४. “सूरियस्स, भिक्खवे, उदयतो एतं पुब्बङ्गमं एतं पुब्बनिमित्तं, यदिदं — अरुणुग्गं; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खुनो सत्तन्नं बोज्झङ्गानं उप्पादाय एतं पुब्बङ्गमं एतं पुब्बनिमित्तं, यदिदं — योनिसोमनसिकारो । योनिसोमनसिकारसम्पन्नस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्खं — सत्त बोज्झङ्गे भावेस्सति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरिस्सति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो सत्त बोज्झङ्गे भावेति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं... पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो सत्त बोज्झङ्गे भावेति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोती”ति । ततियं ।

४. पठमगिलानसुत्तं

१९५. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा महाकस्सपो पिप्पलिगुहायं [विप्पलिगुहायं (सी०)] विहरति आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो । अथ खो भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा महाकस्सपो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा आयस्मन्तं महाकस्सपं एतदवोच —

“कच्चि ते, कस्सप, खमनीयं कच्चि यापनीयं? कच्चि दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति, नो अभिक्कमन्ति; पटिक्कमोसानं पज्जायति, नो अभिक्कमो”ति? “न मे, भन्ते, खमनीयं, न यापनीयं। बाळ्हा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति; अभिक्कमोसानं पज्जायति, नो पटिक्कमो”ति।

“सत्तिमे, कस्सप, बोज्झङ्गा मया सम्मदक्खाता भाविता बहुलीकता अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तन्ति। कतमे सत्त? सतिसम्बोज्झङ्गो खो, कस्सप, मया सम्मदक्खातो भावितो बहुलीकतो अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो खो, कस्सप, मया सम्मदक्खातो भावितो बहुलीकतो अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति। इमे खो, कस्सप, सत्त बोज्झङ्गा मया सम्मदक्खाता भाविता बहुलीकता अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तन्ती”ति। “तग्घ, भगवा, बोज्झङ्गा; तग्घ, सुगत, बोज्झङ्गा”ति।

इदमवोच भगवा। अत्तमनो आयस्मा महाकस्सपो भगवतो भासितं अभिनन्दि। वुड्ढि चायस्मा महाकस्सपो तम्हा आबाधा। तथापहीनो चायस्मतो महाकस्सपस्स सो आबाधो अहोसीति। चतुत्थं।

५. दुतियगिलानसुत्तं

१९६. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे। तेन खो पन समयेन आयस्मा महामोग्गल्लानो गिज्झकूटे पब्बते विहरति आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो। अथ खो भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुड्ढितो येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि। निसज्ज खो भगवा आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं एतदवोच —

“कच्चि ते, मोग्गल्लान, खमनीयं कच्चि यापनीयं? कच्चि दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति, नो अभिक्कमन्ति; पटिक्कमोसानं पज्जायति, नो अभिक्कमो”ति? “न मे, भन्ते, खमनीयं, न यापनीयं। बाळ्हा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति; अभिक्कमोसानं पज्जायति, नो पटिक्कमो”ति।

“सत्तिमे, मोग्गल्लान, बोज्झङ्गा मया सम्मदक्खाता भाविता बहुलीकता अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तन्ति। कतमे सत्त? सतिसम्बोज्झङ्गो खो, मोग्गल्लान, मया सम्मदक्खातो भावितो बहुलीकतो अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो खो, मोग्गल्लान, मया सम्मदक्खातो भावितो बहुलीकतो अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति। इमे खो, मोग्गल्लान, सत्त बोज्झङ्गा मया सम्मदक्खाता भाविता बहुलीकता अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तन्ती”ति। “तग्घ, भगवा, बोज्झङ्गा; तग्घ, सुगत, बोज्झङ्गा”ति।

इदमवोच भगवा। अत्तमनो आयस्मा महामोग्गल्लानो भगवतो भासितं अभिनन्दि। वुड्ढि चायस्मा महामोग्गल्लानो तम्हा आबाधा। तथापहीनो चायस्मतो महामोग्गल्लानस्स सो आबाधो अहोसीति। पञ्चमं।

६. ततियगिलानसुत्तं

१९७. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे। तेन खो पन समयेन भगवा आबाधिको होति दुक्खितो बाळ्हगिलानो। अथ खो आयस्मा महाचुन्दो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं महाचुन्दं भगवा एतदवोच — “पटिभन्तु तं, चुन्द, बोज्झङ्गा”ति।

“सत्तिमे, भन्ते, बोज्झङ्गा भगवता सम्मदक्खाता भाविता बहुलीकता अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तन्ति । कतमे सत्त? सत्तिसम्बोज्झङ्गो खो, भन्ते, भगवता सम्मदक्खातो भावितो बहुलीकतो अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तन्ति...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो खो, भन्ते, भगवता सम्मदक्खातो भावितो बहुलीकतो अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तन्ति । इमे खो, भन्ते, सत्त बोज्झङ्गा भगवता सम्मदक्खाता भाविता बहुलीकता अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तन्ती”ति । “तग्घ, चुन्द, बोज्झङ्गा; तग्घ, चुन्द, बोज्झङ्गा”ति ।

इदमवोचायस्मा चुन्दो । समनुज्जो सत्था अहोसि । वुड्ढि च भगवा तम्हा आबाधा । तथापहीनो च भगवतो सो आबाधो अहोसीति । छट्ठं ।

७. पारङ्गमसुत्तं

१९८. “सत्तिमे, भिक्खवे, बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता अपारा पारं गमनाय संवत्तन्ति । कतमे सत्त? सत्तिसम्बोज्झङ्गो...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो — इमे खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता अपारा पारं गमनाय संवत्तन्ती”ति ।

“अप्पका ते मनुस्सेसु, ये जना पारगामिनो ।
अथायं इतरा पजा, तीरमेवानुधावति ॥

“ये च खो सम्मदक्खाते, धम्मे धम्मनुवत्तिनो ।
ते जना पारमेस्सन्ति, मच्चुधेय्यं सुदुत्तरं ॥

“कण्हं धम्मं विप्पहाय, सुक्कं भावेथ पण्डितो ।
ओका अनोकमागम्म, विवेके यत्थ दूरमं ॥

“तत्राभिरतिमिच्छेय्य, हित्वा कामे अकिञ्चनो ।
परियोदपेय्य अत्तानं, चित्तक्लेसेहि पण्डितो ॥

“येसं सम्बोधियङ्गेसु, सम्मा चित्तं सुभावितं ।
आदानप्पटिनिस्सग्गे, अनुपादाय ये रता ।
खीणासवा जुतिमन्तो, ते लोके परिनिब्बुता”ति ॥ सत्तमं ।

८. विरद्धसुत्तं

१९९. “येसं केसज्जि, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा विरद्धा, विरद्धो तेसं अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी । येसं केसज्जि, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा आरद्धा, आरद्धो तेसं अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी । कतमे सत्त? सत्तिसम्बोज्झङ्गो...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो — येसं केसज्जि, भिक्खवे, इमे सत्त बोज्झङ्गा विरद्धा, विरद्धो तेसं अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी । येसं केसज्जि, भिक्खवे, इमे सत्त बोज्झङ्गा आरद्धा, आरद्धो तेसं अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी”ति । अट्ठमं ।

९. अरियसुत्तं

२००. “सत्तिमे, भिक्खवे, बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता अरिया निर्यायानिका नीयन्ति तक्करस्स सम्मा दुक्खक्खयाया । कतमे सत्त? सतिसम्बोज्झङ्गो...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो — इमे खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता अरिया निर्यायानिका नीयन्ति तक्करस्स सम्मा दुक्खक्खयाया”ति । नवमं ।

१०. निब्बिदासुत्तं

२०१. “सत्तिमे, भिक्खवे, बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तन्ति । कतमे सत्त? सतिसम्बोज्झङ्गो...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो — इमे खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तन्ती”ति । दसमं ।

गिलानवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धानं —

पाणा सूरियूपमा द्वे, गिलाना अपरे तयो ।
पारङ्गामी विरद्धो च, अरियो निब्बिदाय चाति ॥

३. उदायिवग्गो

१. बोधायसुत्तं

२०२. अथ खो अज्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्गमि...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच

“‘बोज्झङ्गा, बोज्झङ्गा’ति, भन्ते, वुच्चन्ति । कित्तावता नु खो, भन्ते, ‘बोज्झङ्गा’ति वुच्चन्ती’ति? “‘बोधाय संवत्तन्ती’ति खो, भिक्खु, तस्मा बोज्झङ्गाति वुच्चन्ति । इध, भिक्खु, सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । ‘बोधाय संवत्तन्ती’ति खो, भिक्खु, तस्मा ‘बोज्झङ्गा’ति वुच्चन्ती’ति । पठमं ।

२. बोज्झङ्गदेसनासुत्तं

२०३. “सत्त वो, भिक्खवे, बोज्झङ्गे देसेस्सामि; तं सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा? सतिसम्बोज्झङ्गो...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो — इमे खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा’ति । दुतियं ।

३. ठानियसुत्तं

२०४. “कामरागद्वानियानं, [कामरागद्वानीयानं (सी०)] भिक्खवे, धम्मानं मनसिकारबहुलीकारा अनुप्पन्नो चेव कामच्छन्दो उप्पज्जति, उप्पन्नो च कामच्छन्दो भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तति । ब्यापादद्वानियानं, भिक्खवे, धम्मानं मनसिकारबहुलीकारा अनुप्पन्नो चेव ब्यापादो उप्पज्जति, उप्पन्नो च ब्यापादो भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तति । थिनमिद्धद्वानियानं, भिक्खवे, धम्मानं मनसिकारबहुलीकारा अनुप्पन्नञ्चेव थिनमिद्धं उप्पज्जति, उप्पन्नञ्च थिनमिद्धं भिय्योभावाय वेपुल्लायं संवत्तति । उद्धच्चकुक्कुच्चद्वानियानं, भिक्खवे, धम्मानं मनसिकारबहुलीकारा अनुप्पन्नञ्चेव उद्धच्चकुक्कुच्चं उप्पज्जति, उप्पन्नञ्च उद्धच्चकुक्कुच्चं भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तति । विचिकिच्छाद्वानियानं, भिक्खवे, धम्मानं मनसिकारबहुलीकारा अनुप्पन्ना चेव विचिकिच्छा उप्पज्जति, उप्पन्ना च विचिकिच्छा भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तति ।

“सतिसम्बोज्झङ्गद्वानियानं, भिक्खवे, धम्मानं मनसिकारबहुलीकारा अनुप्पन्नो चेव सतिसम्बोज्झङ्गो उप्पज्जति, उप्पन्नो च सतिसम्बोज्झङ्गो भावनापारिपूरिं गच्छति...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गद्वानियानं, भिक्खवे, धम्मानं मनसिकारबहुलीकारा अनुप्पन्नो चेव उपेक्खासम्बोज्झङ्गो उप्पज्जति, उप्पन्नो च उपेक्खासम्बोज्झङ्गो भावनापारिपूरिं गच्छती”ति । ततियं ।

४. अयोनिमनसिकारसुत्तं

२०५. “अयोनिमनसो, भिक्खवे, मनसिकरोतो अनुप्पन्नो चेव कामच्छन्दो उप्पज्जति, उप्पन्नो च कामच्छन्दो भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तति; अनुप्पन्नो चेव ब्यापादो उप्पज्जति, उप्पन्नो च ब्यापादो भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तति; अनुप्पन्नञ्चेव थिनमिद्धं उप्पज्जति, उप्पन्नञ्च थिनमिद्धं भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तति; अनुप्पन्नञ्चेव उद्धच्चकुक्कुच्चं उप्पज्जति, उप्पन्नञ्च उद्धच्चकुक्कुच्चं भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तति; अनुप्पन्ना चेव विचिकिच्छा उप्पज्जति, उप्पन्ना च विचिकिच्छा भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तति; अनुप्पन्नो चेव सतिसम्बोज्झङ्गो नुप्पज्जति, उप्पन्नो च सतिसम्बोज्झङ्गो निरुज्जति...पे०... अनुप्पन्नो चेव उपेक्खासम्बोज्झङ्गो नुप्पज्जति, उप्पन्नो च उपेक्खासम्बोज्झङ्गो निरुज्जति ।

योनिमनसो च खो, भिक्खवे, मनसिकरोतो अनुप्पन्नो चेव कामच्छन्दो नुप्पज्जति, उप्पन्नो च कामच्छन्दो पहीयति; अनुप्पन्नो चेव ब्यापादो नुप्पज्जति, उप्पन्नो च ब्यापादो पहीयति; अनुप्पन्नञ्चेव थिनमिद्धं नुप्पज्जति, उप्पन्नञ्च थिनमिद्धं पहीयति; अनुप्पन्नञ्चेव उद्धच्चकुक्कुच्चं नुप्पज्जति, उप्पन्नञ्च उद्धच्चकुक्कुच्चं पहीयति; अनुप्पन्ना चेव विचिकिच्छा नुप्पज्जति, उप्पन्ना च विचिकिच्छा पहीयति ।

“अनुप्पन्नो चेव सतिसम्बोज्झङ्गो उप्पज्जति, उप्पन्नो च सतिसम्बोज्झङ्गो भावनापारिपूरिं गच्छति...पे०... अनुप्पन्नो चेव उपेक्खासम्बोज्झङ्गो उप्पज्जति, उप्पन्नो च उपेक्खासम्बोज्झङ्गो भावनापारिपूरिं गच्छती”ति । चतुत्थं ।

५. अपरिहानियसुत्तं

२०६. “सत्त वो, भिक्खवे, अपरिहानिये धम्मे देसेस्सामि; तं सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, सत्त अपरिहानिया धम्मा? यदिदं — सत्त बोज्झङ्गा । कतमे सत्त? सतिसम्बोज्झङ्गो...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो — इमे खो, भिक्खवे, सत्त अपरिहानिया धम्मा”ति । पञ्चमं ।

६. तण्हक्खयसुत्तं

२०७. “यो, भिक्खवे, मग्गो या पटिपदा तण्हक्खयाय संवत्तति, तं मग्गं तं पटिपदं भावेथ । कतमो च, भिक्खवे, मग्गो कतमा च पटिपदा तण्हक्खयाय संवत्तति? यदिदं — सत्त बोज्झङ्गा । कतमे सत्त? सतिसम्बोज्झङ्गो...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो”ति । एवं वुत्ते आयस्मा उदायी भगवन्तं एतदवोच — “कथं भाविता नु खो, भन्ते, सत्त बोज्झङ्गा, कथं बहुलीकता तण्हक्खयाय संवत्तन्ती”ति?

“इध, उदायि, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं विपुलं महग्गतं अप्पमाणं अब्बापज्जं [अब्बापज्जं (सी० स्या० पी०)] । तस्स सतिसम्बोज्झङ्गं भावयतो विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं विपुलं महग्गतं अप्पमाणं अब्बापज्जं तण्हा पहीयति । तण्हाय पहाना कम्मं पहीयति । कम्मस्स पहाना दुक्खं पहीयति...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं विपुलं महग्गतं अप्पमाणं अब्बापज्जं । तस्स उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावयतो विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं विपुलं महग्गतं अप्पमाणं अब्बापज्जं तण्हा पहीयति । तण्हाय पहाना कम्मं पहीयति । कम्मस्स पहाना दुक्खं पहीयति । इति खो, उदायि, तण्हक्खया कम्मक्खयो, कम्मक्खया दुक्खक्खयो”ति । छट्ठं ।

७. तण्हानिरोधसुत्तं

२०८. “यो, भिक्खवे, मग्गो या पटिपदा तण्हानिरोधाय संवत्तति, तं मग्गं तं पटिपदं भावेथ । कतमो च, भिक्खवे, मग्गो कतमा च पटिपदा तण्हानिरोधाय संवत्तति? यदिदं — सत्त बोज्झङ्गा । कतमे सत्त? सतिसम्बोज्झङ्गो...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो । कथं भाविता, च भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा कथं बहुलीकता तण्हानिरोधाय संवत्तन्ति?

“इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं... पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं भाविता खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा एवं बहुलीकता तण्हानिरोधाय संवत्तन्ती”ति । सत्तमं ।

८. निब्बेधभागियसुत्तं

२०९. “निब्बेधभागियं वो, भिक्खवे, मग्गं देसेस्सामि; तं सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, निब्बेधभागियो मग्गो? यदिदं — सत्त बोज्झङ्गा । कतमे सत्त? सतिसम्बोज्झङ्गो...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो”ति । एवं वुत्ते आयस्मा उदायी भगवन्तं एतदवोच — “कथं भाविता नु खो, भन्ते, सत्त बोज्झङ्गा कथं बहुलीकता निब्बेधाय संवत्तन्ती”ति?

“इध, उदायि, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं विपुलं महग्गतं अप्पमाणं अब्बापज्जं । सो सतिसम्बोज्झङ्गं भावितेन चित्तेन अनिब्बिद्धपुब्बं अप्पदालितपुब्बं लोभक्खन्धं निब्बिज्झति पदालेति; अनिब्बिद्धपुब्बं अप्पदालितपुब्बं दोसक्खन्धं निब्बिज्झति पदालेति; अनिब्बिद्धपुब्बं अप्पदालितपुब्बं मोहक्खन्धं निब्बिज्झति पदालेति...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं विपुलं महग्गतं अप्पमाणं अब्बापज्जं । सो उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावितेन चित्तेन अनिब्बिद्धपुब्बं अप्पदालितपुब्बं लोभक्खन्धं निब्बिज्झति पदालेति; अनिब्बिद्धपुब्बं अप्पदालितपुब्बं दोसक्खन्धं निब्बिज्झति पदालेति;

अनिब्बिद्धपुब्बं अप्पदालितपुब्बं मोहक्खन्धं निब्बिज्झति पदालेति । एवं भाविता खो, उदायि, सत्त बोज्झङ्गा एवं बहुलीकता निब्बेधाय संवत्तन्ती'ति । अट्ठमं ।

९. एकधम्मसुत्तं

२१०. “नाहं, भिक्खवे, अज्जं एकधम्ममि समनुपस्सामि, यो एवं भावितो बहुलीकतो संयोजनीयानं धम्मानं पहानाय संवत्तति, यथयिदं, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा । कतमे सत्त? सतिसम्बोज्झङ्गो...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो । कथं भाविता च, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा कथं बहुलीकता संयोजनीयानं धम्मानं पहानाय संवत्तन्ति?

“इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं भाविता खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा एवं बहुलीकता संयोजनीयानं धम्मानं पहानाय संवत्तन्ति ।

“कतमे च, भिक्खवे, संयोजनीया धम्मा? चक्खु, भिक्खवे, संयोजनीयो धम्मो । एत्थेते उप्पज्जन्ति संयोजनविनिबन्धा अज्झोसाना...पे०... जिक्का संयोजनीया धम्मा । एत्थेते उप्पज्जन्ति संयोजनविनिबन्धा अज्झोसाना...पे०... मनो संयोजनीयो धम्मो । एत्थेते उप्पज्जन्ति संयोजनविनिबन्धा अज्झोसाना । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, संयोजनीया धम्मा'ति । नवमं ।

१०. उदायिसुत्तं

२११. एकं समयं भगवा सुम्भेसु विहरति सेतकं नाम सुम्भानं निगमो । अथ खो आयस्मा उदायी येन भगवा तेनुपसङ्गमि...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा उदायी भगवन्तं एतदवोच —

“अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते! याव बहुकतञ्च मे, भन्ते, भगवति पेमञ्च गारवो च हिरी च ओत्तप्पञ्च । अहज्झि, भन्ते, पुब्बे अगारिकभूतो समानो अबहुकतो अहोसिं धम्मेन [धम्मे (?)] अबहुकतो सङ्गेन । सो ख्वाहं भगवति पेमञ्च गारवञ्च हिरीञ्च ओत्तप्पञ्च सम्पस्समानो अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो । तस्स मे भगवा धम्मं देसेसि — ‘इति रूपं, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो; इति वेदना...पे०... इति सज्जा... इति सङ्खारा... इति विज्जाणं, इति विज्जाणस्स समुदयो, इति विज्जाणस्स अत्थङ्गमो'ति ।

“सो ख्वाहं, भन्ते, सुज्जागारगतो इमेसं पञ्चुपादानक्खन्धानं उक्कुज्जावकुज्जं सम्परिवत्तेन्तो ‘इदं दुक्ख'न्ति यथाभूतं अब्भज्जासिं, ‘अयं दुक्खसमुदयो'ति यथाभूतं अब्भज्जासिं, ‘अयं दुक्खनिरोधो'ति यथाभूतं अब्भज्जासिं, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा'ति यथाभूतं अब्भज्जासिं । धम्मो च मे, भन्ते, अभिसमितो, मग्गो च मे पटिलद्धो; यो मे भावितो बहुलीकतो तथा तथा विहरन्तं तथत्ताय उपनेस्सति यथाहं — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया'ति पजानिस्सामि ।

“सतिसम्बोज्झङ्गो मे, भन्ते, पटिलद्धो, यो मे भावितो बहुलीकतो तथा तथा विहरन्तं तथत्ताय उपनेस्सति यथाहं — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया'ति पजानिस्सामि...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो मे, भन्ते, पटिलद्धो, यो मे भावितो बहुलीकतो तथा तथा विहरन्तं तथत्ताय उपनेस्सति यथाहं — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया'ति पजानिस्सामि । अयं खो मे, भन्ते, मग्गो पटिलद्धो, यो मे भावितो बहुलीकतो तथा तथा

विहरन्तं तथत्ताय उपनेस्सति यथाहं — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानिस्सामी’ति ।

“साधु साधु, उदायि! एसो हि ते, उदायि, मग्गो पटिलद्धो, यो ते भावितो बहुलीकतो तथा तथा विहरन्तं तथत्ताय उपनेस्सति यथा त्वं — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानिस्सामी’ति । दसमं ।

उदायिवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं —

बोधाय देसना ठाना, अयोनिसो चापरिहानी ।
खयो निरोधो निब्बेधो, एकधम्मो उदायिनाति ॥

४. नीवरणवग्गो

१. पठमकुसलसुत्तं

२१२. “ये केचि, भिक्खवे, धम्मा कुसला कुसलभागिया कुसलपक्खिका, सब्बे ते अप्पमादमूलका अप्पमादसमोसरणा; अप्पमादो तेसं धम्मानं अग्गमक्खायति । अप्पमत्तस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्कं — सत्त बोज्झङ्गे भावेस्सति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरिस्सति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो सत्त बोज्झङ्गे भावेति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अप्पमत्तो सत्त बोज्झङ्गे भावेति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोती’ति । पठमं ।

२. दुतियकुसलसुत्तं

२१३. “ये केचि, भिक्खवे, धम्मा कुसला कुसलभागिया कुसलपक्खिका, सब्बे ते योनिसोमनसिकारमूलका योनिसोमनसिकारसमोसरणा; योनिसोमनसिकारो तेसं धम्मानं अग्गमक्खायति । योनिसोमनसिकारसम्पन्नस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्कं — सत्त बोज्झङ्गे भावेस्सति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरिस्सति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो सत्त बोज्झङ्गे भावेति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु योनिसोमनसिकारसम्पन्नो सत्त बोज्झङ्गे भावेति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोती’ति । दुतियं ।

३. उपक्किलेससुत्तं

२१४. “पञ्चिमे, भिक्खवे, जातरूपस्स उपक्किलेसा, येहि उपक्किलेसेहि उपक्किलिट्ठं जातरूपं न चेव मुदु होति न

च कम्मनियं, न च पभस्सरं पभङ्गु च, न च सम्मा उपेति कम्माय । कतमे पञ्च? अयो, भिक्खवे, जातरूपस्स उपक्विलेसो, येन उपक्विलेसेन उपक्विलिट्ठं जातरूपं न चेव मुदु होति न च कम्मनियं, न च पभस्सरं पभङ्गु च, न च सम्मा उपेति कम्माय । लोहं, भिक्खवे, जातरूपस्स उपक्विलेसो, येन उपक्विलेसेन उपक्विलिट्ठं जातरूपं...पे०... तिपु, भिक्खवे, जातरूपस्स उपक्विलेसो...पे०... सीसं, भिक्खवे, जातरूपस्स उपक्विलेसो...पे०... सज्झु, भिक्खवे, जातरूपस्स उपक्विलेसो, येन उपक्विलेसेन उपक्विलिट्ठं जातरूपं न चेव मुदु होति न च कम्मनियं, न च पभस्सरं पभङ्गु च, न च सम्मा उपेति कम्माय । इमे खो, भिक्खवे, पञ्च जातरूपस्स उपक्विलेसा, येहि उपक्विलेसेहि उपक्विलिट्ठं जातरूपं न चेव मुदु होति न च कम्मनियं, न च पभस्सरं पभङ्गु च, न च सम्मा उपेति कम्माय ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, पञ्चिमे चित्तस्स उपक्विलेसा, येहि उपक्विलेसेहि उपक्विलिट्ठं चित्तं न चेव मुदु होति न च कम्मनियं, न च पभस्सरं पभङ्गु च, न च सम्मा समाधियति आसवानं खयाय । कतमे पञ्च? कामच्छन्दो, भिक्खवे, चित्तस्स उपक्विलेसो, येन उपक्विलेसेन उपक्विलिट्ठं चित्तं न चेव मुदु होति न च कम्मनियं, न च पभस्सरं पभङ्गु च, न च सम्मा समाधियति आसवानं खयाय...पे०... इमे खो, भिक्खवे, पञ्च चित्तस्स उपक्विलेसा, येहि उपक्विलेसेहि उपक्विलिट्ठं चित्तं न चेव मुदु होति न च कम्मनियं, न च पभस्सरं पभङ्गु च, न च सम्मा समाधियति आसवानं खयाया”ति । ततियं ।

४. अनुपक्विलेससुत्तं

२१५. “सत्तिमे, भिक्खवे, बोज्झङ्गा अनावरणा अनीवरणा चेतसो अनुपक्विलेसा भाविता बहुलीकता विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तन्ति । कतमे सत्त? सतिसम्बोज्झङ्गो, भिक्खवे, अनावरणो अनीवरणो चेतसो अनुपक्विलेसो भावितो बहुलीकतो विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तन्ति...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो, भिक्खवे, अनावरणो अनीवरणो चेतसो अनुपक्विलेसो भावितो बहुलीकतो विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तन्ति । इमे खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा अनावरणा अनीवरणा चेतसो अनुपक्विलेसा भाविता बहुलीकता विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तन्ती”ति । चतुत्थं ।

५. अयोनिमनसिकारसुत्तं

२१६. “अयोनिमनसो, भिक्खवे, मनसिकरोतो अनुप्पन्नो चेव कामच्छन्दो उप्पज्जति, उप्पन्नो च कामच्छन्दो भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तति; अनुप्पन्नो चेव ब्यापादो उप्पज्जति, उप्पन्नो च ब्यापादो भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तति; अनुप्पन्नञ्चेव थिनमिद्धं उप्पज्जति, उप्पन्नञ्च थिनमिद्धं भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तति; अनुप्पन्नञ्चेव उद्धच्चकुक्कुच्चं उप्पज्जति, उप्पन्नञ्च उद्धच्चकुक्कुच्चं भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तति; अनुप्पन्ना चेव विचिकिच्छा उप्पज्जति, उप्पन्ना च विचिकिच्छा भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तती”ति । पञ्चमं ।

६. योनिमनसिकारसुत्तं

२१७. “योनिमनसो च खो, भिक्खवे, मनसिकरोतो अनुप्पन्नो चेव सतिसम्बोज्झङ्गो उप्पज्जति, उप्पन्नो च सतिसम्बोज्झङ्गो भावनापारिपूरिं गच्छति...पे०... अनुप्पन्नो चेव उपेक्खासम्बोज्झङ्गो उप्पज्जति, उप्पन्नो च उपेक्खासम्बोज्झङ्गो भावनापारिपूरिं गच्छती”ति । छट्ठं ।

७. बुद्धिसुत्तं

२१८. “सत्तिमे, भिक्खवे, बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता बुद्धिया अपरिहानाय संवत्तन्ति । कतमे सत्त? सतिसम्बोज्झङ्गो...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो । इमे खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता बुद्धिया अपरिहानाय संवत्तन्ती”ति । सत्तमं ।

८. आवरणीवरणसुत्तं

२१९. “पञ्चिमे, भिक्खवे, आवरणा नीवरणा चेतसो उपक्विलेसा पञ्जाय दुब्बलीकरणा । कतमे पञ्च? कामच्छन्दो, भिक्खवे, आवरणो नीवरणो चेतसो उपक्विलेसो पञ्जाय दुब्बलीकरणो । व्यापादो, भिक्खवे, आवरणो नीवरणो चेतसो उपक्विलेसो पञ्जाय दुब्बलीकरणो । थिनमिद्धं, भिक्खवे, आवरणं नीवरणं चेतसो उपक्विलेसं पञ्जाय दुब्बलीकरणं । उद्धच्चकुक्कुच्चं, भिक्खवे, आवरणं नीवरणं चेतसो उपक्विलेसं पञ्जाय दुब्बलीकरणं । विचिकिच्छा, भिक्खवे, आवरणा नीवरणा चेतसो उपक्विलेसा पञ्जाय दुब्बलीकरणा । इमे खो, भिक्खवे, पञ्च आवरणा नीवरणा चेतसो उपक्विलेसा पञ्जाय दुब्बलीकरणा ।

“सत्तिमे, भिक्खवे, बोज्झङ्गा अनावरणा अनीवरणा चेतसो अनुपक्विलेसा भाविता बहुलीकता विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तन्ति । कतमे सत्त? सतिसम्बोज्झङ्गो, भिक्खवे, अनावरणो अनीवरणो चेतसो अनुपक्विलेसो भावितो बहुलीकतो विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तति...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो, भिक्खवे, अनावरणो अनीवरणो चेतसो अनुपक्विलेसो भावितो बहुलीकतो विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तति । इमे खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा अनावरणा अनीवरणा चेतसो अनुपक्विलेसा भाविता बहुलीकता विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तन्तीति ।

“यस्मिं, भिक्खवे, समये अरियसावको अट्ठिं कत्वा मनसि कत्वा सब्बं चेतसो समन्नाहरित्वा ओहितसोतो धम्मं सुणाति, इमस्स पञ्च नीवरणा तस्मिं समये न होन्ति । सत्त बोज्झङ्गा तस्मिं समये भावनापारिपूरिं गच्छन्ति ।

“कतमे पञ्च नीवरणा तस्मिं समये न होन्ति? कामच्छन्दनीवरणं तस्मिं समये न होति, व्यापादनीवरणं तस्मिं समये न होति, थिनमिद्धनीवरणं तस्मिं समये न होति, उद्धच्चकुक्कुच्चनीवरणं तस्मिं समये न होति, विचिकिच्छानीवरणं तस्मिं समये न होति । इमस्स पञ्च नीवरणा तस्मिं समये न होन्ति ।

“कतमे सत्त बोज्झङ्गा तस्मिं समये भावनापारिपूरिं गच्छन्ति? सतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भावनापारिपूरिं गच्छति... पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भावनापारिपूरिं गच्छति । इमे सत्त बोज्झङ्गा तस्मिं समये भावनापारिपूरिं गच्छन्ति । यस्मिं, भिक्खवे, समये अरियसावको अट्ठिं कत्वा मनसि कत्वा सब्बं चेतसो समन्नाहरित्वा ओहितसोतो धम्मं सुणाति, इमस्स पञ्च नीवरणा तस्मिं समये न होन्ति । इमे सत्त बोज्झङ्गा तस्मिं समये भावनापारिपूरिं गच्छन्ती”ति । अट्ठमं ।

९. रुक्खसुत्तं

२२०. “सन्ति, भिक्खवे, महारुक्खा अणुबीजा महाकाया रुक्खानं अज्झारुहा, येहि रुक्खा अज्झारूळ्हा ओभग्गविभग्गा विपत्तिता सेन्ति । कतमे च ते, भिक्खवे, महारुक्खा अणुबीजा महाकाया रुक्खानं अज्झारुहा, येहि रुक्खा

अज्झारूळा ओभग्गविभग्गा विपतिता सेन्ति [सेन्ति । सेय्यथिदं (कत्थचि)]? अस्सत्थो, निग्रोधो, पिलक्खो, उदुम्बरो, कच्छको, कपित्थनो — इमे खो ते, भिक्खवे, मारुक्खा अणुबीजा महाकाया रुक्खानं अज्झारूहा, येहि रुक्खा अज्झारूळा ओभग्गविभग्गा विपतिता सेन्ति । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेक्कच्चो कुलपुत्तो यादिसके कामे ओहाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति, सो तादिसकेहि कामेहि ततो वा पापिटुतरेहि ओभग्गविभग्गो विपतितो सेति ।

“पञ्चिमे, भिक्खवे, आवरणा नीवरणा चेतसो अज्झारूहा पज्जाय दुब्बलीकरणा । कतमे पञ्च? कामच्छन्दो, भिक्खवे, आवरणो नीवरणो चेतसो अज्झारूहो पज्जाय दुब्बलीकरणो । व्यापादो, भिक्खवे, आवरणो नीवरणो चेतसो अज्झारूहो पज्जाय दुब्बलीकरणो । थिनमिद्धं, भिक्खवे, आवरणं नीवरणं चेतसो अज्झारूहं पज्जाय दुब्बलीकरणं । उद्धच्चकुक्कुच्चं, भिक्खवे, आवरणं नीवरणं चेतसो अज्झारूहं पज्जाय दुब्बलीकरणं । विचिकिच्छा, भिक्खवे, आवरणा नीवरणा चेतसो अज्झारूहा पज्जाय दुब्बलीकरणा । इमे खो, भिक्खवे, पञ्च आवरणा नीवरणा चेतसो अज्झारूहा पज्जाय दुब्बलीकरणा ।

“सत्तिमे, भिक्खवे, बोज्झङ्गा अनावरणा अनीवरणा चेतसो अनज्झारूहा भाविता बहुलीकता विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तन्ति । कतमे सत्त? सतिसम्बोज्झङ्गो, भिक्खवे, अनावरणो अनीवरणो चेतसो अनज्झारूहो भावितो बहुलीकतो विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तन्ति...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो, भिक्खवे, अनावरणो अनीवरणो चेतसो अनज्झारूहो भावितो बहुलीकतो विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तन्ति । इमे खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा अनावरणा अनीवरणा चेतसो अनज्झारूहा भाविता बहुलीकता विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तन्ती”ति । नवमं ।

१०. नीवरणसुत्तं

२२१. “पञ्चिमे, भिक्खवे, नीवरणा अन्धकरणा अचक्खुकरणा अज्जाणकरणा पज्जानिरोधिका विघातपक्खिया अनिब्बानसंवत्तनिका । कतमे पञ्च? कामच्छन्दनीवरणं, भिक्खवे, अन्धकरणं अचक्खुकरणं अज्जाणकरणं पज्जानिरोधिकं विघातपक्खियं अनिब्बानसंवत्तनिकं । व्यापादनीवरणं, भिक्खवे...पे०... थिनमिद्धनीवरणं, भिक्खवे... उद्धच्चकुक्कुच्चनीवरणं, भिक्खवे... विचिकिच्छानीवरणं, भिक्खवे, अन्धकरणं अचक्खुकरणं अज्जाणकरणं पज्जानिरोधिकं विघातपक्खियं अनिब्बानसंवत्तनिकं । इमे खो, भिक्खवे, पञ्च नीवरणा अन्धकरणा अचक्खुकरणा अज्जाणकरणा पज्जानिरोधिका विघातपक्खिया अनिब्बानसंवत्तनिका ।

“सत्तिमे, भिक्खवे, बोज्झङ्गा चक्खुकरणा जाणकरणा पज्जाबुद्धिया अविघातपक्खिया निब्बानसंवत्तनिका । कतमे सत्त? सतिसम्बोज्झङ्गो, भिक्खवे, चक्खुकरणो जाणकरणो पज्जाबुद्धियो अविघातपक्खियो निब्बानसंवत्तनिको...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो, भिक्खवे, चक्खुकरणो जाणकरणो पज्जाबुद्धियो अविघातपक्खियो निब्बानसंवत्तनिको । इमे खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा चक्खुकरणा जाणकरणा पज्जाबुद्धिया अविघातपक्खिया निब्बानसंवत्तनिका”ति । दसमं ।

नीवरणवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं —

द्वे कुसला किलेसा च, द्वे योनिसो च बुद्धि च ।

आवरणा नीवरणा रुक्खं, नीवरणञ्च ते दसाति ॥

५. चक्कवत्तिसुत्तं

१. विधासुत्तं

२२२. सावत्थिनिदानं । “ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा तिस्सो विधा पजहिंसु, सब्बे ते सत्तन्नं बोज्झङ्गानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा तिस्सो विधा पजहिस्सन्ति, सब्बे ते सत्तन्नं बोज्झङ्गानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा तिस्सो विधा पजहन्ति, सब्बे ते सत्तन्नं बोज्झङ्गानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता । कतमेसं सत्तन्नं बोज्झङ्गानं? सतिसम्बोज्झङ्गस्स...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स । ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा तिस्सो विधा पजहिंसु...पे०... पजहिस्सन्ति...पे०... पजहन्ति, सब्बे ते इमेसंयेव सत्तन्नं बोज्झङ्गानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता”ति । पठमं ।

२. चक्कवत्तिसुत्तं

२२३. “रज्जो, भिक्खवे, चक्कवत्तिस्स पातुभावा सत्तन्नं रतनानं पातुभावो होति । कतमेसं सत्तन्नं? चक्करतनस्स पातुभावो होति, हत्थिरतनस्स पातुभावो होति, अस्सरतनस्स पातुभावो होति, मणिरतनस्स पातुभावो होति, इत्थिरतनस्स पातुभावो होति, गहपतिरतनस्स पातुभावो होति, परिणायकरतनस्स पातुभावो होति । रज्जो, भिक्खवे, चक्कवत्तिस्स पातुभावा इमेसं सत्तन्नं रतनानं पातुभावो होति ।

“तथागतस्स, भिक्खवे, पातुभावा अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स सत्तन्नं बोज्झङ्गरतनानं पातुभावो होति । कतमेसं सत्तन्नं? सतिसम्बोज्झङ्गस्स रतनस्स पातुभावो होति...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स रतनस्स पातुभावो होति । तथागतस्स, भिक्खवे, पातुभावा अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स इमेसं सत्तन्नं बोज्झङ्गरतनानं पातुभावो होती”ति । दुतियं ।

३. मारसुत्तं

२२४. “मारसेनप्पमद्दनं वो, भिक्खवे, मग्गं देसेस्सामि; तं सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, मारसेनप्पमद्दनो मग्गो? यदिदं — सत्त बोज्झङ्गा । कतमे सत्त? सतिसम्बोज्झङ्गो...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो — अयं खो, भिक्खवे, मारसेनप्पमद्दनो मग्गो”ति । ततियं ।

४. दुप्पज्जसुत्तं

२२५. अथ खो अज्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “दुप्पज्जो एळमूगो, दुप्पज्जो एळमूगो”ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, ‘दुप्पज्जो एळमूगो’ति वुच्चती”ति? “सत्तन्नं खो, भिक्खु, बोज्झङ्गानं अभावितत्ता अबहुलीकतत्ता ‘दुप्पज्जो एळमूगो’ति वुच्चति । कतमेसं सत्तन्नं? सतिसम्बोज्झङ्गस्स...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स — इमेसं खो, भिक्खु, सत्तन्नं बोज्झङ्गानं अभावितत्ता अबहुलीकतत्ता ‘दुप्पज्जो एळमूगो’ति वुच्चती”ति । चतुत्थं ।

५. पज्जवन्तसुत्तं

२२६. “‘पञ्जवा अनेळमूगो, पञ्जवा अनेळमूगो’ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, ‘पञ्जवा अनेळमूगो’ति वुच्चती’ति? “सत्तन्नं खो, भिक्खु, बोज्झङ्गानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता ‘पञ्जवा अनेळमूगो’ति वुच्चति । कतमेसं सत्तन्नं? सतिसम्बोज्झङ्गस्स...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स — इमेसं खो, भिक्खु, सत्तन्नं बोज्झङ्गानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता ‘पञ्जवा अनेळमूगो’ति वुच्चती’ति । पञ्चमं ।

६. दलिद्वसुत्तं

२२७. “‘दलिद्वो, दलिद्वो’ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, ‘दलिद्वो’ति वुच्चती’ति? “सत्तन्नं खो, भिक्खु, बोज्झङ्गानं अभावितत्ता अबहुलीकतत्ता ‘दलिद्वो’ति वुच्चति । कतमेसं सत्तन्नं? सतिसम्बोज्झङ्गस्स...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स — इमेसं खो, भिक्खु, सत्तन्नं बोज्झङ्गानं अभावितत्ता अबहुलीकतत्ता ‘दलिद्वो’ति वुच्चती’ति । छट्ठं ।

७. अदलिद्वसुत्तं

२२८. “‘अदलिद्वो, अदलिद्वो’ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, ‘अदलिद्वो’ति वुच्चती’ति? “सत्तन्नं खो, भिक्खु, बोज्झङ्गानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता ‘अदलिद्वो’ति वुच्चति । कतमेसं सत्तन्नं? सतिसम्बोज्झङ्गस्स ...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स — इमेसं खो, भिक्खु, सत्तन्नं बोज्झङ्गानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता ‘अदलिद्वो’ति वुच्चती’ति । सत्तमं ।

८. आदिच्चसुत्तं

२२९. “आदिच्चस्स, भिक्खवे, उदयतो एतं पुब्बङ्गमं एतं पुब्बनिमित्तं, यदिदं — अरुणुगं । एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खुनो सत्तन्नं बोज्झङ्गानं उप्पादाय एतं पुब्बङ्गमं एतं पुब्बनिमित्तं, यदिदं — कल्याणमित्तता । कल्याणमित्तस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्कं — सत्त बोज्झङ्गे भावेस्सति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरिस्सति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो सत्त बोज्झङ्गे भावेति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो सत्त बोज्झङ्गे भावेति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोती’ति । अट्ठमं ।

९. अज्झत्तिकङ्गसुत्तं

२३०. “अज्झत्तिकं, भिक्खवे, अङ्गन्ति करित्वा नाज्जं एकङ्गम्पि समनुपस्सामि सत्तन्नं बोज्झङ्गानं उप्पादाय, यथयिदं — भिक्खवे, योनिमोमनसिकारो । योनिमोमनसिकारसम्पन्नस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्कं — सत्त बोज्झङ्गे भावेस्सति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरिस्सति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु योनिमोमनसिकारसम्पन्नो सत्त बोज्झङ्गे भावेति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु योनिमोमनसिकारसम्पन्नो सत्त बोज्झङ्गे भावेति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोती’ति । नवमं ।

१०. बाहिरङ्गसुत्तं

२३१. “बाहिरं, भिक्खवे, अङ्गन्ति करित्वा नाञ्जं एकङ्गम्पि समनुपस्सामि सत्तन्नं बोज्झङ्गानं उप्पादाय, यथयिदं — भिक्खवे, कल्याणमित्तता । कल्याणमित्तस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्खं — सत्त बोज्झङ्गे भावेस्सति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरिस्सति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो सत्त बोज्झङ्गे भावेति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं... पे० ... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो सत्त बोज्झङ्गे भावेति, सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोती”ति । दसमं ।

चक्कवत्तिवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं —

विधा चक्कवत्ति मारो, दुप्पञ्जो पञ्जवेन च ।
दलिद्वो अदलिद्वो च, आदिच्चङ्गेन ते दसाति ॥

६. साकच्छवग्गो

१. आहारसुत्तं

२३२. सावत्थिनिदानं । “पञ्चन्नञ्च, भिक्खवे, नीवरणानं सत्तन्नञ्च बोज्झङ्गानं आहारञ्च अनाहारञ्च देसेस्सामि; तं सुणाथ । को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा कामच्छन्दस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा कामच्छन्दस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाया? अत्थि, भिक्खवे, सुभनिमित्तं । तत्थ अयोनिमोमनसिकारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा कामच्छन्दस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा कामच्छन्दस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाया ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा ब्यापादस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा ब्यापादस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाया? अत्थि, भिक्खवे, पटिघनिमित्तं । तत्थ अयोनिमोमनसिकारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा ब्यापादस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा ब्यापादस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाया ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा थिनमिद्धस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा थिनमिद्धस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाया? अत्थि, भिक्खवे, अरति तन्दि विजम्भिता भत्तसम्मदो चेतसो च लीनत्तं । तत्थ अयोनिमोमनसिकारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा थिनमिद्धस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा थिनमिद्धस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाया ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नस्स वा उद्धच्चकुक्कुच्चस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा उद्धच्चकुक्कुच्चस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाया? अत्थि, भिक्खवे, चेतसो अवूपसमो । तत्थ अयोनिमोमनसिकारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नस्स वा उद्धच्चकुक्कुच्चस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा उद्धच्चकुक्कुच्चस्स भिय्योभावाय वेपुल्लाया ।

“को च, भिक्खवे, आहारो अनुप्पन्नाय वा विचिकिच्छाय उप्पादाय, उप्पन्नाय वा विचिकिच्छाय भिय्योभावाय वेपुल्लाया? अत्थि, भिक्खवे, विचिकिच्छाद्वानीया धम्मा । तत्थ अयोनिमोमनसिकारबहुलीकारो — अयमाहारो अनुप्पन्नाय वा विचिकिच्छाय उप्पादाय, उप्पन्नाय वा विचिकिच्छाय भिय्योभावाय वेपुल्लाया ।

भावनाय पारिपूरिया? अत्थि, भिक्खवे, उपेक्खासम्बोज्झङ्गद्वानीया धम्मा । तत्थ अमनसिकारबहुलीकारो — अयमनाहारो अनुप्पन्नस्स वा उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स उप्पादाय, उप्पन्नस्स वा उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरिया”ति । पठमं ।

२. परियायसुत्तं

२३३. अथ खो सम्बहुला भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पविसिंसु । अथ खो तेसं भिक्खूनां एतदहोसि — “अतिप्पगो खो ताव सावत्थियं पिण्डाय चरितुं । यंनून मयं येन अज्जतित्थियानं परिब्बाजकानं आरामो तेनुपसङ्कमेय्यामा”ति ।

अथ खो ते भिक्खू येन अज्जतित्थियानं परिब्बाजकानं आरामो तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा तेहि अज्जतित्थियेहि परिब्बाजकेहि सद्धिं सम्मोदिंसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ने खो ते भिक्खू अज्जतित्थिया परिब्बाजका एतदवोचुं —

“समणो, आवुसो, गोतमो सावकानं एवं धम्मं देसेति — ‘एथ तुम्हे, भिक्खवे, पच्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्विलेसे पज्जाय दुब्बलीकरणे सत्त बोज्झङ्गे यथाभूतं भावेथा’ति । मयम्पि खो, आवुसो, सावकानं एवं धम्मं देसेम — ‘एथ तुम्हे, आवुसो, पच्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्विलेसे पज्जाय दुब्बलीकरणे सत्त बोज्झङ्गे यथाभूतं भावेथा’ति । इध नो, आवुसो, को विसेसो, को अधिप्पयासो, किं नानाकरणं समणस्स वा गोतमस्स अम्हाकं वा, यदिदं — धम्मदेसनाय वा धम्मदेसनं, अनुसासनिया वा अनुसासनि”न्ति?

अथ खो ते भिक्खू तेसं अज्जतित्थियानं परिब्बाजकानं भासितं नेव अभिनन्दिंसु नप्पटिक्कोसिंसु; अनभिनन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा उट्ठायासना पक्कमिंसु — “भगवतो सन्तिके एतस्स भासितस्स अत्थं आजानिस्सामा”ति । अथ खो ते भिक्खू सावत्थिं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं —

“इध मयं, भन्ते, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पविसिम्ह । तेसं नो, भन्ते, अम्हाकं एतदहोसि — ‘अतिप्पगो खो ताव सावत्थियं पिण्डाय चरितुं, यंनून मयं येन अज्जतित्थियानं परिब्बाजकानं आरामो तेनुपसङ्कमेय्यामा’ति । अथ खो मयं, भन्ते, येन अज्जतित्थियानं परिब्बाजकानं आरामो तेनुपसङ्कमिम्ह; उपसङ्कमित्वा तेहि अज्जतित्थियेहि परिब्बाजकेहि सद्धिं सम्मोदिम्ह । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिम्ह । एकमन्तं निसिन्ने खो अम्हे, भन्ते, अज्जतित्थिया परिब्बाजका एतदवोचुं —

“समणो, आवुसो, गोतमो सावकानं एवं धम्मं देसेति ‘एथ तुम्हे, भिक्खवे, पच्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्विलेसे पज्जाय दुब्बलीकरणे सत्त बोज्झङ्गे यथाभूतं भावेथा’ति । मयम्पि खो, आवुसो, सावकानं एवं धम्मं देसेम — ‘एथ तुम्हे, आवुसो, पच्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्विलेसे पज्जाय दुब्बलीकरणे सत्त बोज्झङ्गे यथाभूतं भावेथा’ति । इध नो, आवुसो, को विसेसो, को अधिप्पयासो, किं नानाकरणं समणस्स वा गोतमस्स अम्हाकं वा, यदिदं — धम्मदेसनाय वा धम्मदेसनं, अनुसासनिया वा अनुसासनि”न्ति?

“अथ खो मयं, भन्ते, तेसं अज्जतित्थियानं परिब्बाजकानं भासितं नेव अभिनन्दिम्ह नप्पटिक्कोसिम्ह,

अनभिनन्दित्वा अप्पटिकोसित्वा उट्ठायासना पक्कमिह — ‘भगवतो सन्तिके एतस्स भासितस्स अत्थं आजानिस्सामा’”ति ।

“एवंवादिनो, भिक्खवे, अज्जतिथिया परिब्बाजका एवमस्सु वचनीया — ‘अत्थि पनावुसो, परियायो, यं परियायं आगम्म पच्च नीवरणा दस होन्ति, सत्त बोज्झङ्गा चतुद्दसा’ति । एवं पुट्ठा, भिक्खवे, अज्जतिथिया परिब्बाजका न चेव सम्पायिस्सन्ति, उत्तरिज्च विघातं आपज्जिस्सन्ति । तं किस्स हेतु? यथा तं, भिक्खवे, अविसयस्मिं । “नाहं तं, भिक्खवे, पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय, यो इमेसं पज्जानं वेय्याकरणेन चित्तं आराधेय्य, अज्जत्र तथागतेन वा तथागतसावकेन वा इतो वा पन सुत्वा” ।

“कतमो च, भिक्खवे, परियायो, यं परियायं आगम्म पच्च नीवरणा दस होन्ति? यदपि, भिक्खवे, अज्जत्तं कामच्छन्दो तदपि नीवरणं, यदपि बहिद्वा कामच्छन्दो तदपि नीवरणं । ‘कामच्छन्दनीवरणं’ति इति हिदं उद्देसं गच्छति । तदमिनापेतं परियायेन द्वयं होति । यदपि, भिक्खवे, अज्जत्तं ब्यापादो तदपि नीवरणं, यदपि बहिद्वा ब्यापादो तदपि नीवरणं । ‘ब्यापादनीवरणं’ति इति हिदं उद्देसं गच्छति । तदमिनापेतं परियायेन द्वयं होति । यदपि, भिक्खवे, थिनं तदपि नीवरणं, यदपि मिद्धं तदपि नीवरणं । ‘थिनमिद्धनीवरणं’ति इति हिदं उद्देसं गच्छति । तदमिनापेतं परियायेन द्वयं होति । यदपि, भिक्खवे, उद्धच्चं तदपि नीवरणं, यदपि कुक्कुच्चं तदपि नीवरणं । ‘उद्धच्चकुक्कुच्चनीवरणं’ति इति हिदं उद्देसं गच्छति । तदमिनापेतं परियायेन द्वयं होति । यदपि, भिक्खवे, अज्जत्तं धम्मेसु विचिकिच्छा तदपि नीवरणं, यदपि बहिद्वा धम्मेसु विचिकिच्छा तदपि नीवरणं । ‘विचिकिच्छानीवरणं’ति इति हिदं उद्देसं गच्छति । तदमिनापेतं परियायेन द्वयं होति । अयं खो, भिक्खवे, परियायो, यं परियायं आगम्म पच्च नीवरणा दस होन्ति ।

“कतमो च, भिक्खवे, परियायो, यं परियायं आगम्म सत्त बोज्झङ्गा चतुद्दस होन्ति? यदपि, भिक्खवे, अज्जत्तं धम्मेसु सति तदपि सतिसम्बोज्झङ्गो, यदपि बहिद्वा धम्मेसु सति तदपि सतिसम्बोज्झङ्गो । ‘सतिसम्बोज्झङ्गो’ति इति हिदं उद्देसं गच्छति । तदमिनापेतं परियायेन द्वयं होति ।

“यदपि, भिक्खवे, अज्जत्तं धम्मेसु पज्जाय पविचिनति [पविचिनाति (क०)] पविचरति परिवीमंसमापज्जति तदपि धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो, यदपि बहिद्वा धम्मेसु पज्जाय पविचिनति पविचरति परिवीमंसमापज्जति तदपि धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो । ‘धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो’ति इति हिदं उद्देसं गच्छति । तदमिनापेतं परियायेन द्वयं होति ।

“यदपि, भिक्खवे, कायिकं वीरियं तदपि वीरियसम्बोज्झङ्गो, यदपि चेतसिकं वीरियं तदपि वीरियसम्बोज्झङ्गो । ‘वीरियसम्बोज्झङ्गो’ति इति हिदं उद्देसं गच्छति । तदमिनापेतं परियायेन द्वयं होति ।

“यदपि, भिक्खवे, सवितक्कसविचारा पीति तदपि पीतिसम्बोज्झङ्गो, यदपि अवितक्कअविचारा पीति तदपि पीतिसम्बोज्झङ्गो । ‘पीतिसम्बोज्झङ्गो’ति इति हिदं उद्देसं गच्छति । तदमिनापेतं परियायेन द्वयं होति ।

“यदपि, भिक्खवे, कायप्पस्सद्धि तदपि पस्सद्धिसम्बोज्झङ्गो, यदपि चित्तप्पस्सद्धि तदपि पस्सद्धिसम्बोज्झङ्गो । ‘पस्सद्धिसम्बोज्झङ्गो’ति इति हिदं उद्देसं गच्छति । तदमिनापेतं परियायेन द्वयं होति ।

“यदपि, भिक्खवे, सवितक्को सविचारो समाधि तदपि समाधिसम्बोज्झङ्गो, यदपि अवितक्कअविचारो समाधि तदपि

समाधिसम्बोज्झङ्गो । ‘समाधिसम्बोज्झङ्गो’ति इति हिदं उद्देसं गच्छति । तदमिनापेतं परियायेन द्वयं होति ।

“यदपि, भिक्खवे, अज्झत्तं धम्मेषु उपेक्खा तदपि उपेक्खासम्बोज्झङ्गो, यदपि बहिद्वा धम्मेषु उपेक्खा तदपि उपेक्खासम्बोज्झङ्गो । ‘उपेक्खासम्बोज्झङ्गो’ति इति हिदं उद्देसं गच्छति । तदमिनापेतं परियायेन द्वयं होति । अयं खो, भिक्खवे, परियायो, यं परियायं आगम्म सत्त बोज्झङ्गा चतुद्दसा’ति । दूतियं ।

३. अगिसुत्तं

२३४. अथ खो सम्बहुला भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थियं पिण्डाय पविसिंसु ।
(परियायसुत्तसदिसं) ।

“एवंवादिनो, भिक्खवे, अज्जतिथिया परिब्बाजका एवमस्सु वचनीया — ‘यस्मिं, आवुसो, समये लीनं चित्तं होति, कतमेसं तस्मिं समये बोज्झङ्गानं अकालो भावनाय, कतमेसं तस्मिं समये बोज्झङ्गानं कालो भावनाय? यस्मिं पनावुसो, समये उद्भूतं चित्तं होति, कतमेसं तस्मिं समये बोज्झङ्गानं अकालो भावनाय, कतमेसं तस्मिं समये बोज्झङ्गानं कालो भावनाया’ति? एवं पुट्ठा, भिक्खवे, अज्जतिथिया परिब्बाजका न चेव सम्पायिस्सन्ति, उत्तरिज्च विघातं आपज्जिस्सन्ति । तं किस्स हेतु? यथा तं, भिक्खवे, अविसयस्मिं ।

“नाहं तं, भिक्खवे, पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय यो इमेसं पज्जानं वेय्याकरणेन चित्तं आराधेय्य, अज्जत्र तथागतेन वा तथागतसावकेन वा इतो वा पन सुत्वा ।

“यस्मिं, भिक्खवे, समये लीनं चित्तं होति, अकालो तस्मिं समये पस्सद्विसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, अकालो समाधिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, अकालो उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स भावनाय । तं किस्स हेतु? लीनं, भिक्खवे, चित्तं तं एतेहि धम्मोहि दुस्समुट्ठापयं होति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो परित्तं अग्निं उज्जालेतुकामो अस्स । सो तत्थ अल्लानि चेव तिणानि पक्खिपेय्य, अल्लानि च गोमयानि पक्खिपेय्य, अल्लानि च कट्टानि पक्खिपेय्य, उदकवातज्च ददेय्य, पंसुकेन च ओकिरेय्य; भब्बो नु खो सो पुरिसो परित्तं अग्निं उज्जालितु’न्ति? “नो हेतं, भन्ते” ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, यस्मिं समये लीनं चित्तं होति, अकालो तस्मिं समये पस्सद्विसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, अकालो समाधिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, अकालो उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स भावनाय । तं किस्स हेतु? लीनं, भिक्खवे, चित्तं तं एतेहि धम्मोहि दुस्समुट्ठापयं होति ।

“यस्मिज्च खो, भिक्खवे, समये लीनं चित्तं होति, कालो तस्मिं समये धम्मविचयसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, कालो वीरियसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, कालो पीतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय । तं किस्स हेतु? लीनं, भिक्खवे, चित्तं तं एतेहि धम्मोहि सुसमुट्ठापयं होति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो परित्तं अग्निं उज्जालेतुकामो अस्स । सो तत्थ सुक्खानि चेव तिणानि पक्खिपेय्य, सुक्खानि गोमयानि पक्खिपेय्य, सुक्खानि कट्टानि पक्खिपेय्य, मुखवातज्च ददेय्य, न च पंसुकेन ओकिरेय्य; भब्बो नु खो

सो पुरिसो परित्तं अग्निं उज्जालितुं'न्ति? “एवं, भन्ते” ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, यस्मिं समये लीनं चित्तं होति, कालो तस्मिं समये धम्मविचयसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, कालो वीरियसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, कालो पीतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय । तं किस्स हेतु? लीनं, भिक्खवे, चित्तं तं एतेहि धम्मेहि सुसमुद्गापयं होति ।

“यस्मिं, भिक्खवे, समये उद्धतं चित्तं होति, अकालो तस्मिं समये धम्मविचयसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, अकालो वीरियसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, अकालो पीतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय । तं किस्स हेतु? उद्धतं, भिक्खवे, चित्तं तं एतेहि धम्मेहि दुवूपसमयं होति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महन्तं अग्निक्खन्धं निब्बापेतुकामो अस्स । सो तत्थ सुखानि च व तिणानि पक्खिपेय्य, सुखानि च गोमयानि पक्खिपेय्य, सुखानि च कट्टानि पक्खिपेय्य, मुखवातञ्च ददेय्य, न च पंसुकेन ओकिरेय्य; भब्बो नु खो सो पुरिसो महन्तं अग्निक्खन्धं निब्बापेतुं'न्ति? “नो हेतं, भन्ते” ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, यस्मिं समये उद्धतं चित्तं होति, अकालो तस्मिं समये धम्मविचयसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, अकालो वीरियसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, अकालो पीतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय । तं किस्स हेतु? उद्धतं, भिक्खवे, चित्तं तं एतेहि धम्मेहि दुवूपसमयं होति ।

“यस्मिञ्च खो, भिक्खवे, समये उद्धतं चित्तं होति, कालो तस्मिं समये पस्सद्विसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, कालो समाधिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, कालो उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स भावनाय । तं किस्स हेतु? उद्धतं, भिक्खवे, चित्तं तं एतेहि धम्मेहि सुवूपसमयं होति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महन्तं अग्निक्खन्धं निब्बापेतुकामो अस्स । सो तत्थ अल्लानि च व तिणानि पक्खिपेय्य, अल्लानि च गोमयानि पक्खिपेय्य, अल्लानि च कट्टानि पक्खिपेय्य, उदकवातञ्च ददेय्य, पंसुकेन च ओकिरेय्य; भब्बो नु खो सो पुरिसो महन्तं अग्निक्खन्धं निब्बापेतुं'न्ति? “एवं, भन्ते” ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, यस्मिं समये उद्धतं चित्तं होति, कालो तस्मिं समये पस्सद्विसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, कालो समाधिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय, कालो उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स भावनाय । तं किस्स हेतु? उद्धतं, भिक्खवे, चित्तं तं एतेहि धम्मेहि सुवूपसमयं होति । सतिञ्च ख्वाहं, भिक्खवे, सब्बत्थिकं वदामी”ति । ततियं ।

४. मेत्तासहगतसुत्तं

२३५. एकं समयं भगवा कोलियेसु विहरति हलिद्ववसनं नाम कोलियानं निगमो । अथ खो सम्बहुला भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय हलिद्ववसनं पिण्डाय पविसिंसु । अथ खो तेसं भिक्खून् एतदहोसि — “अतिप्पगो खो ताव हलिद्ववसने पिण्डाय चरितुं । यन्नून मयं येन अज्जतित्थियानं परिब्बाजकानं आरामो तेनुपसङ्कमेय्यामा”ति ।

अथ खो ते भिक्खू येन अज्जतित्थियानं परिब्बाजकानं आरामो तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा तेहि अज्जतित्थियेहि परिब्बाजकेहि सद्धिं सम्मोदिसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ने खो ते

भिक्षू अञ्जतिथिया परिब्बाजका एतदवोचुं —

“समणो, आवुसो, गोतमो सावकानं एवं धम्मं देसेति — ‘एथ तुम्हे, भिक्षवे, पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्विलेसे पञ्जाय दुब्बलीकरणे मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरथ, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बापज्जेन फरित्वा विहरथ । करुणासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरथ, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं करुणासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बापज्जेन फरित्वा विहरथ । मुदितासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरथ, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं मुदितासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बापज्जेन फरित्वा विहरथ । उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरथ, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बापज्जेन फरित्वा विहरथा”ति ।

“मयम्पि खो, आवुसो, सावकानं एवं धम्मं देसेम — ‘एथ तुम्हे, आवुसो, पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्विलेसे पञ्जाय दुब्बलीकरणे मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरथ...पे०... करुणासहगतेन चेतसा... मुदितासहगतेन चेतसा... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरथ, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बापज्जेन फरित्वा विहरथा”ति । इध नो, आवुसो, को विसेसो, को अधिप्पयासो, किं नानाकरणं समणस्स वा गोतमस्स अम्हाकं वा, यदिदं — धम्मदेसनाय वा धम्मदेसनं, अनुसासनिया वा अनुसासनि”न्ति?

अथ खो ते भिक्षू तेसं अञ्जतिथियानं परिब्बाजकानं भासितं नेव अभिनन्दिसु नप्पटिक्कोसिंसु । अनभिनन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा उट्ठायासना पक्कमिंसु — “भगवतो सन्तिके एतस्स भासितस्स अत्थं आजानिस्सामा”ति । अथ खो ते भिक्षू हलिद्ववसने पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्षू भगवन्तं एतदवोचुं —

“इध मयं, भन्ते, पुब्बहसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय हलिद्ववसने पिण्डाय पविसिम्ह । तेसं नो, भन्ते, अम्हाकं एतदहोसि — ‘अतिप्पगो खो ताव हलिद्ववसने पिण्डाय चरितुं । यंनून मयं येन अञ्जतिथियानं परिब्बाजकानं आरामो तेनुपसङ्कमेय्यामा”ति ।

“अथ खो मयं, भन्ते, येन अञ्जतिथियानं परिब्बाजकानं आरामो तेनुपसङ्कमिम्ह, उपसङ्कमित्वा तेहि अञ्जतिथियेहि परिब्बाजकेहि सद्धिं सम्मोदिम्ह । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिम्ह । एकमन्तं निसिन्ने खो अम्हे, भन्ते, ते अञ्जतिथिया परिब्बाजका एतदवोचुं —

“समणो, आवुसो, गोतमो सावकानं एवं धम्मं देसेति — ‘एथ तुम्हे, भिक्षवे, पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्विलेसे पञ्जाय दुब्बलीकरणे मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरथ...पे०... करुणासहगतेन चेतसा ... मुदितासहगतेन चेतसा... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरथ, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन

अब्यापज्जेन फरित्वा विहरथा””ति ।

“मयम्पि खो, आवुसो, सावकानं एवं धम्मं देसेम — ‘एथ तुम्हे, आवुसो, पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्विकलेसे पञ्जाय दुब्बलीकरणे मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरथ...पे०... करुणासहगतेन चेतसा...पे०... मुदितासहगतेन चेतसा...पे०... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरथ, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महगगतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन फरित्वा विहरथा”ति । इध नो, आवुसो, को विसेसो, को अधिप्पयासो, किं नानाकरणं समणस्स वा गोतमस्स अम्हाकं वा, यदिदं, धम्मदेसनाय वा धम्मदेसनं, अनुसासनिया वा अनुसासनि”न्ति?

अथ खो मयं, भन्ते, तेसं अज्जतित्थियानं परिब्बाजकानं भासितं नेव अभिनन्दिमह नप्पटिकोसिमह, अनभिनन्दित्वा अप्पटिकोसित्वा उट्ठायासना पक्कमिमह — ‘भगवतो सन्तिके एतस्स भासितस्स अत्थं आजानिस्सामा”ति ।

“एवंवादिनो, भिक्खवे, अज्जतित्थिया परिब्बाजका एवमस्सु वचनीया — ‘कथं भाविता पनावुसो, मेत्ताचेतोविमुत्ति, किंगतिका होति, किंपरमा, किंफला, किंपरियोसाना? कथं भाविता पनावुसो, करुणाचेतोविमुत्ति, किंगतिका होति, किंपरमा, किंफला, किंपरियोसाना? कथं भाविता पनावुसो, मुदिताचेतोविमुत्ति, किंगतिका होति, किंपरमा, किंफला, किंपरियोसाना? कथं भाविता पनावुसो, उपेक्खाचेतोविमुत्ति, किंगतिका होति, किंपरमा, किंफला, किंपरियोसाना””ति? एवं पुट्ठा, भिक्खवे, अज्जतित्थिया परिब्बाजका न चेव सम्पायिस्सन्ति, उत्तरिज्ज विधातं आपज्जिस्सन्ति । तं किस्स हेतु? यथा तं, भिक्खवे, अविसयस्मिं । “नाहं तं, भिक्खवे, पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय, यो इमेसं पज्झानं वेय्याकरणेन चित्तं आराधेय्य, अज्जत्र तथागतेन वा तथागतसावकेन वा इतो वा पन सुत्वा” ।

“कथं भाविता च, भिक्खवे, मेत्ताचेतोविमुत्ति, किंगतिका होति, किंपरमा, किंफला, किंपरियोसाना? इध, भिक्खवे, भिक्खु मेत्तासहगतं सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति...पे०... मेत्तासहगतं उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । सो सचे आकङ्खति ‘अप्पटिकूले पटिकूलसज्जी विहरेय्य’न्ति, पटिकूलसज्जी तत्थ विहरति । सचे आकङ्खति ‘पटिकूले अप्पटिकूलसज्जी विहरेय्य’न्ति, अप्पटिकूलसज्जी तत्थ विहरति । सचे आकङ्खति ‘अप्पटिकूले च पटिकूले च पटिकूलसज्जी विहरेय्य’न्ति, पटिकूलसज्जी तत्थ विहरति । सचे आकङ्खति ‘पटिकूले च अप्पटिकूले च अप्पटिकूलसज्जी विहरेय्य’न्ति, अप्पटिकूलसज्जी तत्थ विहरति । सचे आकङ्खति ‘अप्पटिकूलज्ज पटिकूलज्ज तदुभयं अभिनिवज्जेत्वा उपेक्खको विहरेय्यं सतो सम्पजानो’ति, उपेक्खको च तत्थ विहरति सतो सम्पजानो, सुभं वा खो पन विमोक्खं उपसम्पज्ज विहरति । सुभपरमाहं, भिक्खवे, मेत्ताचेतोविमुत्तिं वदामि, इधपज्जस्स भिक्खुनो उत्तरिविमुत्तिं अप्पटिविज्झतो ।

“कथं भाविता च, भिक्खवे, करुणाचेतोविमुत्ति, किंगतिका होति, किंपरमा, किंफला, किंपरियोसाना? इध, भिक्खवे, भिक्खु करुणासहगतं सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति...पे०... करुणासहगतं उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । सो सचे आकङ्खति ‘अप्पटिकूले पटिकूलसज्जी विहरेय्य’न्ति, पटिकूलसज्जी तत्थ विहरति...पे०... सचे आकङ्खति ‘अप्पटिकूलज्ज पटिकूलज्ज तदुभयं अभिनिवज्जेत्वा उपेक्खको विहरेय्यं सतो सम्पजानो’ति, उपेक्खको तत्थ विहरति सतो सम्पजानो । सब्बसो वा पन रूपसज्जानं समतिक्कमा पटिघसज्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसज्जानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ति आकासानज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति ।

आकासानञ्चायतनपरमाहं, भिक्खवे, करुणाचेतोविमुत्तिं वदामि, इधपञ्जस्स भिक्खुनो उत्तरिविमुत्तिं अप्पटिविज्झतो ।

“कथं भाविता च, भिक्खवे, मुदिताचेतोविमुत्ति, किंगतिका होति, किंपरमा, किंफला, किंपरियोसाना? इध, भिक्खवे, भिक्खु मुदितासहगतं सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति...पे०... मुदितासहगतं उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । सो सचे आकङ्खति ‘अप्पटिकूले पटिकूलसज्जी विहरेय्य’न्ति, पटिकूलसज्जी तत्थ विहरति ...पे०... सचे आकङ्खति ‘अप्पटिकूलञ्च पटिकूलञ्च तदुभयं अभिनिवज्जेत्वा उपेक्खको विहरेय्यं सतो सम्पजानो’ति, उपेक्खको तत्थ विहरति सतो सम्पजानो । सब्बसो वा पन आकासानञ्चायतनं समतिक्कम्म ‘अनन्तं विज्जाण’न्ति विज्जाणञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । विज्जाणञ्चायतनपरमाहं, भिक्खवे, मुदिताचेतोविमुत्तिं वदामि, इधपञ्जस्स भिक्खुनो उत्तरिविमुत्तिं अप्पटिविज्झतो ।

“कथं भाविता च, भिक्खवे, उपेक्खाचेतोविमुत्ति, किंगतिका होति, किंपरमा, किंफला, किंपरियोसाना? इध, भिक्खवे, भिक्खु उपेक्खासहगतं सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... उपेक्खासहगतं उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । सो सचे आकङ्खति ‘अप्पटिकूले पटिकूलसज्जी विहरेय्य’न्ति, पटिकूलसज्जी तत्थ विहरति । सचे आकङ्खति ‘पटिकूले अप्पटिकूलसज्जी विहरेय्य’न्ति, अप्पटिकूलसज्जी तत्थ विहरति । सचे आकङ्खति ‘अप्पटिकूले च पटिकूले च पटिकूलसज्जी विहरेय्य’न्ति, पटिकूलसज्जी तत्थ विहरति । सचे आकङ्खति ‘पटिकूले च अप्पटिकूले च अप्पटिकूलसज्जी विहरेय्य’न्ति, अप्पटिकूलसज्जी तत्थ विहरति । सचे आकङ्खति ‘अप्पटिकूलञ्च पटिकूलञ्च तदुभयं अभिनिवज्जेत्वा उपेक्खको विहरेय्यं सतो सम्पजानो’ति, उपेक्खको तत्थ विहरति सतो सम्पजानो । सब्बसो वा पन विज्जाणञ्चायतनं समतिक्कम्म ‘नत्थि किञ्ची’ति आकिञ्चञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । आकिञ्चञ्चायतनपरमाहं, भिक्खवे, उपेक्खाचेतोविमुत्तिं वदामि, इधपञ्जस्स भिक्खुनो उत्तरिविमुत्तिं अप्पटिविज्झतो’ति । चतुत्थं ।

५. सङ्गारवसुत्तं

२३६. सावत्थिनिदानं । अथ खो सङ्गारवो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सङ्घि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सङ्गारवो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच —

“को नु खो, भो गोतम, हेतु, को पच्चयो येनेकदा दीघरत्तं सज्झायकतापि मन्ता नप्पटिभन्ति, पगेव असज्झायकता? को पन, भो गोतम, हेतु, को पच्चयो येनेकदा दीघरत्तं असज्झायकतापि मन्ता पटिभन्ति, पगेव सज्झायकता’ति?

“यस्मिं खो, ब्राह्मण, समये कामरागपरियुद्धितेन चेतसा विहरति कामरागपरेतेन, उप्पन्नस्स च कामरागस्स निस्सरणं यथाभूतं नप्पजानाति, अत्तत्थम्पि तस्मिं समये यथाभूतं न जानाति न पस्सति, परत्थम्पि तस्मिं समये यथाभूतं न जानाति न पस्सति, उभयत्थम्पि तस्मिं समये यथाभूतं न जानाति न पस्सति; दीघरत्तं सज्झायकतापि मन्ता नप्पटिभन्ति, पगेव असज्झायकता ।

“सेय्यथापि, ब्राह्मण, उदपत्तो संसट्ठो लाखाय वा हलिदिया वा नीलिया वा मज्जिड्ढाय वा । तत्थ चक्खुमा पुरिसो सकं मुखनिमित्तं पच्चवेक्खमानो यथाभूतं न जानेय्य न पस्सेय्य । एवमेव खो, ब्राह्मण, यस्मिं समये कामरागपरियुद्धितेन चेतसा

विचिकिच्छाय निस्सरणं यथाभूतं न पप्पजानाति, अत्तत्थम्पि तस्मिं समये यथाभूतं न जानाति न पस्सति, परत्थम्पि... पे०... उभयत्थम्पि... दीघरत्तं सज्झायकतापि मन्ता नप्पटिभन्ति, पगेव असज्झायकता ।

“सेय्यथापि, ब्राह्मण, उदपत्तो आविलो लुळितो कललीभूतो अन्धकारे निक्खित्तो । तत्थ चक्खुमा पुरिसो सकं मुखनिमित्तं पच्चवेक्खमानो यथाभूतं न जानेय्य न पस्सेय्य । एवमेव खो, ब्राह्मण, यस्मिं समये विचिकिच्छापरियुद्धितेन चेतसा विहरति विचिकिच्छापरेतेन, उप्पन्नाय च विचिकिच्छाय निस्सरणं यथाभूतं न पप्पजानाति, अत्तत्थम्पि तस्मिं समये यथाभूतं न जानाति न पस्सति, परत्थम्पि तस्मिं समये यथाभूतं न जानाति न पस्सति, उभयत्थम्पि तस्मिं समये यथाभूतं न जानाति न पस्सति; दीघरत्तं सज्झायकतापि मन्ता नप्पटिभन्ति, पगेव असज्झायकता । अयं खो, ब्राह्मण, हेतु अयं पच्चयो येनेकदा दीघरत्तं सज्झायकतापि मन्ता नप्पटिभन्ति, पगेव असज्झायकता ।

“यस्मिञ्च खो, ब्राह्मण, समये न कामरागपरियुद्धितेन चेतसा विहरति न कामरागपरेतेन, उप्पन्नस्स च कामरागस्स निस्सरणं यथाभूतं पजानाति, अत्तत्थम्पि तस्मिं समये यथाभूतं जानाति पस्सति, परत्थम्पि तस्मिं समये यथाभूतं जानाति पस्सति, उभयत्थम्पि तस्मिं समये यथाभूतं जानाति पस्सति; दीघरत्तं असज्झायकतापि मन्ता पटिभन्ति, पगेव सज्झायकता ।

“सेय्यथापि, ब्राह्मण, उदपत्तो असंसद्वो लाखाय वा हल्लिद्विया वा नीलिया वा मज्जिद्वाय वा । तत्थ चक्खुमा पुरिसो सकं मुखनिमित्तं पच्चवेक्खमानो यथाभूतं जानेय्य पस्सेय्य । एवमेव खो, ब्राह्मण, यस्मिं समये न कामरागपरियुद्धितेन चेतसा विहरति न कामरागपरेतेन, उप्पन्नस्स च कामरागस्स निस्सरणं यथाभूतं पजानाति...पे०... ।

“पुन चपरं, ब्राह्मण, यस्मिं समये न ब्यापादपरियुद्धितेन चेतसा विहरति न ब्यापादपरेतेन, उप्पन्नस्स च ब्यापादस्स निस्सरणं यथाभूतं पजानाति, अत्तत्थम्पि तस्मिं समये यथाभूतं जानाति पस्सति, परत्थम्पि...पे०... उभयत्थम्पि... दीघरत्तं असज्झायकतापि मन्ता पटिभन्ति, पगेव सज्झायकता ।

“सेय्यथापि, ब्राह्मण, उदपत्तो न अग्गिना सन्तत्तो न पक्कुत्थितो न उस्मुदकजातो, तत्थ चक्खुमा पुरिसो सकं मुखनिमित्तं पच्चवेक्खमानो यथाभूतं जानेय्य पस्सेय्य । एवमेव खो, ब्राह्मण, यस्मिं समये न ब्यापादपरियुद्धितेन चेतसा विहरति न ब्यापादपरेतेन, उप्पन्नस्स च ब्यापादस्स निस्सरणं यथाभूतं पजानाति, अत्तत्थम्पि तस्मिं समये यथाभूतं जानाति पस्सति, परत्थम्पि...पे०... उभयत्थम्पि... दीघरत्तं असज्झायकतापि मन्ता पटिभन्ति, पगेव सज्झायकता ।

“पुन चपरं, ब्राह्मण, यस्मिं समये न थिनमिद्धपरियुद्धितेन चेतसा विहरति न थिनमिद्धपरेतेन, उप्पन्नस्स च थिनमिद्धस्स निस्सरणं यथाभूतं पजानाति, अत्तत्थम्पि तस्मिं समये यथाभूतं जानाति पस्सति, परत्थम्पि...पे०... उभयत्थम्पि... दीघरत्तं असज्झायकतापि मन्ता पटिभन्ति, पगेव सज्झायकता ।

“सेय्यथापि, ब्राह्मण, उदपत्तो न सेवालपणकपरियोनद्धो । तत्थ चक्खुमा पुरिसो सकं मुखनिमित्तं पच्चवेक्खमानो यथाभूतं जानेय्य पस्सेय्य । एवमेव खो, ब्राह्मण, यस्मिं समये न थिनमिद्धपरियुद्धितेन चेतसा विहरति न थिनमिद्धपरेतेन, उप्पन्नस्स च थिनमिद्धस्स निस्सरणं यथाभूतं पजानाति, अत्तत्थम्पि तस्मिं समये यथाभूतं जानाति पस्सति, परत्थम्पि...पे०... उभयत्थम्पि... दीघरत्तं असज्झायकतापि मन्ता पटिभन्ति, पगेव सज्झायकता ।

“पुन चपरं, ब्राह्मण, यस्मिं समये न उद्धच्चकुक्कुच्चपरियुद्धितेन चेतसा विहरति न उद्धच्चकुक्कुच्चपरेतेन, उप्पन्नस्स च उद्धच्चकुक्कुच्चस्स निस्सरणं यथाभूतं पजानाति, अत्तत्थम्पि तस्मिं समये यथाभूतं जानाति पस्सति, परत्थम्पि...पे०... उभयत्थम्पि... दीघरत्तं असज्झायकतापि मन्ता पटिभन्ति, पगेव सज्झायकता ।

“सेय्यथापि, ब्राह्मण, उदपत्तो न वातेरितो न चलितो न भन्तो न ऊमिजातो । तत्थ चक्खुमा पुरिसो सकं मुखनिमित्तं पच्चवेक्खमानो यथाभूतं जानेय्य पस्सेय्य । एवमेव खो, ब्राह्मण, यस्मिं समये न उद्धच्चकुक्कुच्चपरियुद्धितेन चेतसा विहरति न उद्धच्चकुक्कुच्चपरेतेन, उप्पन्नस्स च उद्धच्चकुक्कुच्चस्स निस्सरणं यथाभूतं पजानाति, अत्तत्थम्पि तस्मिं समये यथाभूतं जानाति पस्सति, परत्थम्पि...पे०... उभयत्थम्पि... दीघरत्तं असज्झायकतापि मन्ता पटिभन्ति, पगेव सज्झायकता ।

“पुन चपरं, ब्राह्मण, यस्मिं समये न विचिकिच्छापरियुद्धितेन चेतसा विहरति न विचिकिच्छापरेतेन, उप्पन्नाय च विचिकिच्छाय निस्सरणं यथाभूतं पजानाति [पजानाति पस्सति (स्या०)], अत्तत्थम्पि तस्मिं समये यथाभूतं जानाति पस्सति, परत्थम्पि तस्मिं समये यथाभूतं जानाति पस्सति; उभयत्थम्पि तस्मिं समये यथाभूतं जानाति पस्सति; दीघरत्तं असज्झायकतापि मन्ता पटिभन्ति, पगेव सज्झायकता ।

“सेय्यथापि, ब्राह्मण, उदपत्तो अच्छो विप्पसन्नो अनाविलो आलोके निक्खित्तो । तत्थ चक्खुमा पुरिसो सकं मुखनिमित्तं पच्चवेक्खमानो यथाभूतं जानेय्य पस्सेय्य । एवमेव खो, ब्राह्मण, यस्मिं समये न विचिकिच्छापरियुद्धितेन चेतसा विहरति न विचिकिच्छापरेतेन, उप्पन्नाय च विचिकिच्छाय निस्सरणं यथाभूतं पजानाति, अत्तत्थम्पि तस्मिं समये यथाभूतं जानाति पस्सति, परत्थम्पि तस्मिं समये यथाभूतं जानाति पस्सति, उभयत्थम्पि तस्मिं समये यथाभूतं जानाति पस्सति; दीघरत्तं असज्झायकतापि मन्ता पटिभन्ति, पगेव सज्झायकता । अयं खो, ब्राह्मण, हेतु अयं पच्चयो येनेकदा दीघरत्तं असज्झायकतापि मन्ता पटिभन्ति, पगेव सज्झायकता ।

“सत्तिमे, ब्राह्मण, बोज्झङ्गा अनावरणा अनीवरणा चेतसो अनुपक्विलेसा भाविता बहुलीकता विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तन्ति । कतमे सत्त? सतिसम्बोज्झङ्गो खो, ब्राह्मण, अनावरणो अनीवरणो चेतसो अनुपक्विलेसो भावितो बहुलीकतो विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तन्ति...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गो खो, ब्राह्मण, अनावरणो अनीवरणो चेतसो अनुपक्विलेसो भावितो बहुलीकतो विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तन्ति । इमे खो, ब्राह्मण, सत्त बोज्झङ्गा अनावरणा अनीवरणा चेतसो अनुपक्विलेसा भाविता बहुलीकता विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तन्ती”ति । एवं वुत्ते सङ्गारवो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति । पञ्चमं ।

६. अभयसुत्तं

२३७. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते । अथ खो अभयो राजकुमारो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो अभयो राजकुमारो भगवन्तं एतदवोच — “पूरणो, भन्ते, कस्सपो एवमाह — ‘नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो अज्जाणाय अदस्सनाय । अहेतु, अप्पच्चयो [अप्पच्चया (सी०), अप्पच्चयं (?)] अज्जाणं अदस्सनं होति । नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो जाणाय दस्सनाय । अहेतु, अप्पच्चयो जाणं दस्सनं होती”ति । इध भगवा किमाहा”ति? “अत्थि, राजकुमार, हेतु, अत्थि पच्चयो अज्जाणाय

अदस्सनाय । सहेतु, सप्पच्चयो [सप्पच्चया (सी०), सप्पच्चयं (?)] अज्जाणं अदस्सनं होति । अत्थि, राजकुमार, हेतु, अत्थि पच्चयो जाणाय दस्सनाय । सहेतु, सप्पच्चयो जाणं दस्सनं होती”ति ।

“कतमो पन, भन्ते, हेतु, कतमो पच्चयो अज्जाणाय अदस्सनाय? कथं सहेतु, सप्पच्चयो अज्जाणं अदस्सनं होती”ति? “यस्मिं खो, राजकुमार, समये कामरागपरियुद्धितेन चेतसा विहरति कामरागपरेतेन, उप्पन्नस्स च कामरागस्स निस्सरणं यथाभूतं न जानाति न पस्सति — अयम्पि खो, राजकुमार, हेतु, अयं पच्चयो अज्जाणाय अदस्सनाय । एवम्पि सहेतु सप्पच्चयो अज्जाणं अदस्सनं होति ।

“पुन चपरं, राजकुमार, यस्मिं समये व्यापादपरियुद्धितेन चेतसा विहरति व्यापादपरेतेन... पे०... थिनमिद्धपरियुद्धितेन... उद्धच्चकुक्कुच्चपरियुद्धितेन... विचिकिच्छापरियुद्धितेन चेतसा विहरति विचिकिच्छापरेतेन, उप्पन्नाय च विचिकिच्छाय निस्सरणं यथाभूतं न जानाति न पस्सति — अयम्पि खो, राजकुमार, हेतु, अयं पच्चयो अज्जाणाय अदस्सनाय । एवम्पि सहेतु सप्पच्चयो अज्जाणं अदस्सनं होती”ति ।

“को नामायं, भन्ते, धम्मपरियायो”ति? “नीवरणा नामेते, राजकुमारा”ति । “तग्घ, भगवा, नीवरणा; तग्घ, सुगत, नीवरणा! एकमेकेनपि खो, भन्ते, नीवरणेन अभिभूतो यथाभूतं न जानेय्य न पस्सेय्य, को पन वादो पच्चहि नीवरणेहि?

“कतमो पन, भन्ते, हेतु, कतमो पच्चयो जाणाय दस्सनाय? कथं सहेतु, सप्पच्चयो जाणं दस्सनं होती”ति? “इध, राजकुमार, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । सो सतिसम्बोज्झङ्गं भावितेन चित्तेन यथाभूतं जानाति पस्सति — अयम्पि खो, राजकुमार, हेतु, अयं पच्चयो जाणाय दस्सनाय । एवम्पि सहेतु, सप्पच्चयो जाणं दस्सनं होति ।

“पुन चपरं, राजकुमार, भिक्खु... पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । सो उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावितेन चित्तेन यथाभूतं जानाति पस्सति — अयम्पि खो, राजकुमार, हेतु, अयं पच्चयो जाणाय दस्सनाय । एवं सहेतु, सप्पच्चयो जाणं दस्सनं होती”ति ।

“को नामायं, भन्ते, धम्मपरियायो”ति? “बोज्झङ्गा नामेते, राजकुमारा”ति । “तग्घ, भगवा, बोज्झङ्गा; तग्घ, सुगत, बोज्झङ्गा! एकमेकेनपि खो, भन्ते, बोज्झङ्गेन समन्नागतो यथाभूतं जानेय्य पस्सेय्य, को पन वादो सत्तहि बोज्झङ्गेहि? योपि मे, भन्ते, गिज्झकूटं पब्बतं आरोहन्तस्स कायकिलमथो चित्तकिलमथो, सोपि मे पटिप्पस्सद्धो, धम्मो च मे अभिसमितो”ति । छट्ठं ।

साकच्छवग्गो छट्ठो ।

तस्सुद्धानं —

आहारा परियायमग्गि, मेत्तं सङ्गारवेन च ।

अभयो पुच्छितो पज्जं, गिज्झकूटमिह पब्बतेति ॥

७. आनापानवग्गो

१. अट्टिकमहफ़लसुत्तं

२३८. सावत्थिनिदानं । “अट्टिकसज्जा, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता महफ़ला होति महानिसंसा । कथं भाविता च, भिक्खवे, अट्टिकसज्जा कथं बहुलीकता महफ़ला होति महानिसंसा? इध, भिक्खवे, भिक्खु अट्टिकसज्जासहगतं सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... अट्टिकसज्जासहगतं उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं भाविता खो, भिक्खवे, अट्टिकसज्जा एवं बहुलीकता महफ़ला होति महानिसंसा”ति ।

अज्जतरफ़लसुत्तं

“अट्टिकसज्जाय, भिक्खवे, भाविताय बहुलीकताय द्विन्नं फ़लानं अज्जतरं फ़लं पाटिकङ्खं — दिट्ठेव धम्मे अज्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिता । कथं भाविताय च खो, भिक्खवे, अट्टिकसज्जाय कथं बहुलीकताय द्विन्नं फ़लानं अज्जतरं फ़लं पाटिकङ्खं — दिट्ठेव धम्मे अज्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिता? इध, भिक्खवे, भिक्खु अट्टिकसज्जासहगतं सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति...पे०... अट्टिकसज्जासहगतं उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं भाविताय खो, भिक्खवे, अट्टिकसज्जाय एवं बहुलीकताय द्विन्नं फ़लानं अज्जतरं फ़लं पाटिकङ्खं — दिट्ठेव धम्मे अज्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिता”ति ।

महत्थसुत्तं

“अट्टिकसज्जा, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता महतो अत्थाय संवत्तति । कथं भाविता च, भिक्खवे, अट्टिकसज्जा कथं बहुलीकता महतो अत्थाय संवत्तति? इध, भिक्खवे, भिक्खु अट्टिकसज्जासहगतं सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति...पे०... अट्टिकसज्जासहगतं उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं भाविता खो, भिक्खवे, अट्टिकसज्जा एवं बहुलीकता महतो अत्थाय संवत्तती”ति ।

योगक्खेमसुत्तं

“अट्टिकसज्जा, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता महतो योगक्खेमाय संवत्तति । कथं भाविता च, भिक्खवे, अट्टिकसज्जा कथं बहुलीकता महतो योगक्खेमाय संवत्तति? इध, भिक्खवे, भिक्खु अट्टिकसज्जासहगतं सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति...पे०... अट्टिकसज्जासहगतं उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं भाविता खो, भिक्खवे, अट्टिकसज्जा एवं बहुलीकता महतो योगक्खेमाय संवत्तती”ति ।

संवेगसुत्तं

“अट्टिकसज्जा, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता महतो संवेगाय संवत्तति । कथं भाविता च, भिक्खवे, अट्टिकसज्जा कथं बहुलीकता महतो संवेगाय संवत्तति? इध, भिक्खवे, भिक्खु अट्टिकसज्जासहगतं सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति...पे०... अट्टिकसज्जासहगतं उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं भाविता खो, भिक्खवे, अट्टिकसज्जा एवं बहुलीकता महतो संवेगाय संवत्तती”ति ।

फासुविहारसुत्तं

“अट्टिकसज्जा, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता महतो फासुविहाराय संवत्तति । कथं भाविता च, भिक्खवे, अट्टिकसज्जा कथं बहुलीकता महतो फासुविहाराय संवत्तति? इध, भिक्खवे, भिक्खु अट्टिकसज्जासहगतं सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति...पे०... अट्टिकसज्जासहगतं उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं भाविता खो, भिक्खवे, अट्टिकसज्जा एवं बहुलीकता महतो फासुविहाराय संवत्तती”ति । पठमं ।

२. पुळवकसुत्तं

२३९. “पुळवकसज्जा [पुळवकसज्जा (क०)], भिक्खवे, भाविता...पे०... दुतियं ।

३. विनीलकसुत्तं

२४०. “विनीलकसज्जा, भिक्खवे...पे०... ततियं ।

४. विच्छिदकसुत्तं

२४१. “विच्छिदकसज्जा, भिक्खवे...पे०... चतुत्थं ।

५. उद्धुमातकसुत्तं

२४२. “उद्धुमातकसज्जा, भिक्खवे...पे०... पञ्चमं ।

६. मेत्तासुत्तं

२४३. “मेत्ता, भिक्खवे, भाविता...पे०... छट्ठं ।

७. करुणासुत्तं

२४४. “करुणा, भिक्खवे, भाविता...पे०... सत्तमं ।

८. मुदितासुत्तं

२४५. “मुदिता, भिक्खवे, भाविता...पे०... अट्ठमं ।

९. उपेक्खासुत्तं

२४६. “उपेक्खा, भिक्खवे, भाविता...पे०... नवमं ।

१०. आनापानसुत्तं

२४७. “आनापानस्सति, भिक्खवे, भाविता...पे०... दसमं ।

आनापानवग्गो सत्तमो ।

तस्सुद्धानं —

अट्टिकपुळवकं विनीलकं, विच्छिद्वकं उद्धुमातेन पञ्चमं ।
मेत्ता करुणा मुदिता उपेक्खा, आनापानेन ते दसाति ॥

८. निरोधवग्गो

१. असुभसुत्तं

२४८. “असुभसज्जा, भिक्खवे...पे०... पठमं ।

२. मरणसुत्तं

२४९. “मरणसज्जा, भिक्खवे...पे०... दुतियं ।

३. आहारेपटिकूलसुत्तं

२५०. “आहारे पटिकूलसज्जा, भिक्खवे...पे०... ततियं ।

४. अनभिरतिसुत्तं

२५१. “सब्बलोके अनभिरतिसज्जा, भिक्खवे...पे०... चतुत्थं ।

५. अनिच्चसुत्तं

२५२. “अनिच्चसज्जा, भिक्खवे...पे०... पञ्चमं ।

६. दुक्खसुत्तं

२५३. “अनिच्चे दुक्खसज्जा, भिक्खवे...पे०... छट्ठं ।

७. अनत्तसुत्तं

२५४. “दुक्खे अनत्तसज्जा, भिक्खवे...पे०... सत्तमं ।

८. पहानसुत्तं

२५५. “पहानसज्जा, भिक्खवे...पे०... अट्टमं ।

९. विरागसुत्तं

२५६. “विरागसज्जा, भिक्खवे...पे०... नवमं ।

१०. निरोधसुत्तं

२५७. “निरोधसज्जा, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा । कथं भाविता च, भिक्खवे, निरोधसज्जा कथं बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा? इध, भिक्खवे, भिक्खु निरोधसज्जासहगतं सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति...पे०... निरोधसज्जासहगतं उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं भाविता खो, भिक्खवे, निरोधसज्जा एवं बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसाति ।

“निरोधसज्जाय, भिक्खवे, भाविताय बहुलीकताय द्विन्नं फलानं अज्जतरं फलं पाटिकङ्खं — दिट्ठेव धम्मे अज्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिता । कथं भाविताय, भिक्खवे, निरोधसज्जाय कथं बहुलीकताय द्विन्नं फलानं अज्जतरं फलं पाटिकङ्खं — दिट्ठेव धम्मे अज्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिता? इध, भिक्खवे, भिक्खु निरोधसज्जासहगतं सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति...पे०... निरोधसज्जासहगतं उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं भाविताय खो, भिक्खवे, निरोधसज्जाय एवं बहुलीकताय द्विन्नं फलानं अज्जतरं फलं पाटिकङ्खं — दिट्ठेव धम्मे अज्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिता”ति ।

“निरोधसज्जा, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता महतो अत्थाय संवत्तति, महतो योगक्खेमाय संवत्तति, महतो संवेगाय संवत्तति, महतो फासुविहाराय संवत्तति । कथं भाविता च, भिक्खवे, निरोधसज्जा कथं बहुलीकता महतो अत्थाय संवत्तति, महतो योगक्खेमाय संवत्तति, महतो संवेगाय संवत्तति, महतो फासुविहाराय संवत्तति? इध, भिक्खवे, भिक्खु निरोधसज्जासहगतं सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति...पे०... निरोधसज्जासहगतं उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं भाविता खो, भिक्खवे, निरोधसज्जा एवं बहुलीकता महतो अत्थाय संवत्तति, महतो योगक्खेमाय संवत्तति, महतो संवेगाय संवत्तति, महतो फासुविहाराय संवत्तती”ति । दसमं ।

निरोधवग्गो अट्ठमो ।

तस्सुद्धानं —

असुभमरणआहारे, पटिकूलअनभिरतेन [पटिकूलेन च सम्बलोके (स्या०)] ।
अनिच्चदुक्खअनत्तपहानं, विरागनिरोधेन ते दसाति ॥

९. गङ्गापेय्यालवग्गो

१-१२. गङ्गानदीआदिसुत्तं

२५८-२६९. “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे,

भिक्षु सत्त बोज्झङ्गे भावेन्तो सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथञ्च, भिक्षवे, भिक्षु सत्त बोज्झङ्गे भावेन्तो सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो? इध, भिक्षवे, भिक्षु सत्तिसम्बोज्झङ्गं भावेति...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... एवं खो, भिक्षवे, भिक्षु सत्त बोज्झङ्गे भावेन्तो सत्त बोज्झङ्गे बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो'ति । (याव एसना पाळि वित्थारेतब्बा) ।

गङ्गापेय्यालवग्गो नवमो ।

तस्सुद्धानं —

छ पाचीनतो निन्ना, छ निन्ना च समुद्धतो ।
द्वेते छ द्वादस होन्ति, वग्गो तेन पवुच्चतीति ॥

१०. अप्पमादवग्गो

१-१०. तथागतादिसुत्तं

२७०. “यावता, भिक्षवे, सत्ता अपदा वा द्विपदा वा चतुष्पदा वा बहुष्पदा वाति वित्थारेतब्बं ।

अप्पमादवग्गो दसमो ।

तस्सुद्धानं —

तथागतं पदं कूटं, मूलं सारेण वस्सिकं ।
राजा चन्दिमसूरिया च, वत्थेण दसमं पदन्ति ॥

(अप्पमादवग्गो बोज्झङ्गसंयुत्तस्स बोज्झङ्गवसेण वित्थारेतब्बा) ।

११. बलकरणीयवग्गो

१-१२. बलादिसुत्तं

२८०. “सेय्यथापि, भिक्षवे, ये केचि बलकरणीया कम्मन्ता करीयन्ति...पे०... ।

बलकरणीयवग्गो एकादसमो ।

तस्सुद्धानं —

बलं बीजञ्च नागो च, रुक्खो कुम्भेण सूकिया ।
आकासेन च द्वे मेघा, नावा आगन्तुका नदीति ॥

(बलकरणीयवग्गो बोज्झङ्गसंयुत्तस्स बोज्झङ्गवसेन वित्थारेतब्बा) ।

१२. एसनावग्गो

१-१०. एसनादिसुत्तं

२९२. “तिस्सो इमा, भिक्खवे, एसना । कतमा तिस्सो? कामेसना, भवेसना, ब्रह्मचरियेसनाति वित्थारेतब्बं ।

एसनावग्गो द्वादसमो ।

तस्सुद्धानं —

एसना विधा आसवो, भवो च दुक्खता तिस्सो ।

खिलं मलज्ज नीडो च, वेदना तण्हा तसिनाय चाति ॥

(बोज्झङ्गसंयुत्तस्स एसनापेय्यालं विवेकनिस्सिततो वित्थारेतब्बं) ।

१३. ओघवग्गो

१-८. ओघादिसुत्तं

३०२. “चत्तारोमे भिक्खवे, ओघा । कतमे चत्तारो? कामोघो, भवोघो, दिट्ठोघो, अविज्जोघोति वित्थारेतब्बं ।

१०. उद्धम्भागियसुत्तं

३११. सावत्थिनिदानं । “पज्जिमानि, भिक्खवे, उद्धम्भागियानि संयोजनानि । कतमानि पज्ज? रूपरागो, अरूपरागो, मानो, उद्धच्चं, अविज्जा — इमानि खो, भिक्खवे, पज्जुद्धम्भागियानि संयोजनानि । इमेसं खो, भिक्खवे, पज्जन्नं उद्धम्भागियानं संयोजनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय सत्त बोज्झङ्गा भावेतब्बा । कतमे सत्त? इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं... अमतोगधं अमतपरायनं अमतपरियोसानं... निब्बाननिन्नं निब्बानपोणं निब्बानपब्भारं । इमेसं खो, भिक्खवे, भिक्खु पज्जन्नं उद्धम्भागियानं संयोजनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय इमे सत्त बोज्झङ्गा भावेतब्बा”ति । दसमं ।

ओघवग्गो तेरसमो ।

तस्सुद्धानं —

ओघो योगो उपादानं, गन्था अनुसयेन च ।

कामगुणा नीवरणा, खन्धा ओरुद्धम्भागियानीति ॥

१४. पुनगङ्गापेय्यालवग्गो

३१२-३२३

पुनगङ्गानदीआदिसुत्तं

वग्गो चुद्धसमो ।

उद्दानं —

छ पाचीनतो निन्ना, छ निन्ना च समुद्धतो ।
द्वेते छ द्वादस होन्ति, वग्गो तेन पवुच्चतीति ॥

(बोज्झङ्गसंयुत्तस्स गङ्गापेय्यालं रागवसेन वित्थारेतब्बं) ।

१५. पुनअप्पमादवग्गो

३२४-३३३

तथागतादिसुत्तं

पन्नरसमो ।

उद्दानं —

तथागतं पदं कूटं, मूलं सारेण वस्सिकं ।
राजा चन्दिमसूरिया च, वत्थेण दसमं पदन्ति ॥

(अप्पमादवग्गो रागवसेन वित्थारेतब्बो) ।

१६. पुनबलकरणीयवग्गो

३३४-३४५

पुनबलादिसुत्तं

सोळसमो ।

उद्दानं —

बलं बीजज्ज नागो च, रुक्खो कुम्भेण सूकिया ।
आकासेन च द्वे मेघा, नावा आगन्तुका नदीति ॥

(बोज्झङ्गसंयुत्तस्स बलकरणीयवग्गो रागवसेन वित्थारेतब्बो) ।

१७. पुनएसनावग्गो

३४६-३५६

पुनएसनादिसुत्तं

पुनएसनावग्गो सत्तरसमो ।

उद्दानं —

एसना विधा आसवो, भवो च दुक्खता तिस्सो ।
खिलं मलज्ज्य नीघो च, वेदनातण्हा तसिनाय चाति ॥

१८. पुनओघवग्गो

३५७-३६६

पुनओघादिसुत्तं

बोज्झङ्गसंयुतस्स पुनओघवग्गो अट्टारसमो ।

उद्दानं —

ओघो योगो उपादानं, गन्था अनुसयेन च ।
कामगुणा नीवरणा, खन्धा ओरुद्धम्भागियानीति ॥

(रागविनयपरियोसान-दोसविनयपरियोसान-मोहविनयपरियोसानवग्गो वित्थारेतब्बो) । (यदपि मग्गसंयुत्तं वित्थारेतब्बं, तदपि बोज्झङ्गसंयुत्तं वित्थारेतब्बं) ।

बोज्झङ्गसंयुत्तं दुतियं ।

३. सतिपट्टानसंयुत्तं

१. अम्बपालिवग्गो

१. अम्बपालिसुत्तं

३६७. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति अम्बपालिवने । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“एकायनो अयं, भिक्खवे, मग्गो सत्तानं विसुद्धिया सोकपरिदेवानं समतिक्कमाय दुक्खदोमनस्सानं अत्थङ्गमाय जायस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरियाय, यदिदं — चत्तारो सतिपट्टाना । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु वेदानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; धम्मेषु धम्मणुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके

अभिज्झादोमनस्सं । एकायनो अयं, भिक्खवे, मग्गो सत्तानं विसुद्धिया सोकपरिदेवानं समतिक्कमाय
दुक्खदोमनस्सानं अत्थङ्गमाय जायस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरियाय, यदिदं — चत्तारो सतिपट्टानां’ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुन्ति । पठमं ।

२. सतिसुत्तं

३६८. एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति अम्बपालिवने । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति ।
“भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“सतो, भिक्खवे, भिक्खु विहरेय्य सम्पजानो । अयं वो अम्हाकं अनुसासनी । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु सतो होति?
इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...
पे०... चित्ते... पे०... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । एवं खो,
भिक्खवे, भिक्खु सतो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु सम्पजानो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु अभिक्कन्ते पटिक्कन्ते सम्पजानकारी होति,
आलोकिते विलोकिते सम्पजानकारी होति, समिञ्जिते पसारिते सम्पजानकारी होति, सङ्घाटिपत्तचीवरधारणे
सम्पजानकारी होति, असिते पीते खायिते सायिते सम्पजानकारी होति, उच्चारपस्सावकम्मे सम्पजानकारी होति, गते ठिते
निसिन्ने सुत्ते जागरिते भासिते तुण्हीभावे सम्पजानकारी होति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सम्पजानकारी होति । सतो,
भिक्खवे, भिक्खु विहरेय्य सम्पजानो । अयं वो अम्हाकं अनुसासनी”ति । दूतियं ।

३. भिक्खुसुत्तं

३६९. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो अज्जतरो भिक्खु येन
भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं
एतदवोच — “साधु मे, भन्ते, भगवा संखित्तेन धम्मं देसेतु, यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी
पहितत्तो विहरेय्य”न्ति । “एवमेव पनिधेकच्चे मोघपुरिसा मज्जेव [ममेव (सी०)] अज्झेसन्ति, धम्मे च भासिते ममेव
अनुबन्धितब्बं मज्जन्ती”ति । “देसेतु मे, भन्ते, भगवा संखित्तेन धम्मं, देसेतु सुगतो संखित्तेन धम्मं । अप्पेव नामाहं भगवतो
भासितस्स अत्थं जानेय्यं, अप्पेव नामाहं भगवतो भासितस्स दायादो अस्स”न्ति । “तस्मातिह त्वं, भिक्खु, आदिमेव
विसोधेहि कुसलेसु धम्मेसु । को चादि कुसलानं धम्मानं? सीलञ्च सुविसुद्धं, दिट्ठि च उजुका । यतो खो ते, भिक्खु,
सीलञ्च सुविसुद्धं भविस्सति दिट्ठि च उजुका, ततो त्वं, भिक्खु, सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय चत्तारो सतिपट्टाने तिविधेन
भावेय्यासि ।

कतमे चत्तारो? इध त्वं, भिक्खु, अज्जत्तं वा काये कायानुपस्सी विहराहि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके
अभिज्झादोमनस्सं; बहिद्वा वा काये कायानुपस्सी विहराहि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं;
अज्जत्तबहिद्वा वा काये कायानुपस्सी विहराहि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । अज्जत्तं वा
वेदनासु... पे०... बहिद्वा वा वेदनासु... पे०... अज्जत्तबहिद्वा वा वेदनासु वेदनानुपस्सी विहराहि आतापी सम्पजानो सतिमा,
विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । अज्जत्तं वा चित्ते... पे०... बहिद्वा वा चित्ते... पे०... अज्जत्तबहिद्वा वा चित्ते चित्तानुपस्सी

विहराहि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । अज्झत्तं वा धम्मेषु...पे०... बहिद्धा वा धम्मेषु...पे०... अज्झत्तबहिद्धा वा धम्मेषु धम्मानुपस्सि विहराहि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । यतो खो त्वं, भिक्खु, सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय इमे चत्तारो सतिपट्ठाने एवं तिविधेन भावेस्ससि, ततो तुहं, भिक्खु, या रत्ति वा दिवसो वा आगमिस्सति वुद्धियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेषु, नो परिहानी'ति ।

अथ खो सो भिक्खु भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो सो भिक्खु एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति, तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरति । “खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया”ति अब्भज्जासि । अज्जतरो च पन सो भिक्खु अरहतं अहोसीति । ततियं ।

४. सालसुत्तं

३७०. एकं समयं भगवा कोसलेसु विहरति सालाय ब्राह्मणगामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि...पे०... एतदवोच

“ये ते, भिक्खवे, भिक्खू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं, ते वो, भिक्खवे, भिक्खू चतुन्नं सतिपट्ठानानं भावनाय समादपेतब्बा निवेसेतब्बा पतिट्ठापेतब्बा । कतमेसं चतुन्नं? एथ तुम्हे, आवुसो, काये कायानुपस्सिनो विहरथ आतापिनो सम्पजाना एकोदिभूता विप्पसन्नचित्ता समाहिता एकग्गचित्ता, कायस्स यथाभूतं जाणाय; वेदनासु वेदानुपस्सिनो विहरथ आतापिनो सम्पजाना एकोदिभूता विप्पसन्नचित्ता समाहिता एकग्गचित्ता, वेदनानं यथाभूतं जाणाय; चित्ते चित्तानुपस्सिनो विहरथ आतापिनो सम्पजाना एकोदिभूता विप्पसन्नचित्ता समाहिता एकग्गचित्ता, चित्तस्स यथाभूतं जाणाय; धम्मेषु धम्मानुपस्सिनो विहरथ आतापिनो सम्पजाना एकोदिभूता विप्पसन्नचित्ता समाहिता एकग्गचित्ता, धम्मानं यथाभूतं जाणाय । येपि ते, भिक्खवे, भिक्खू सेखा अप्पत्तमानसा अनुत्तरं योगक्खेमं पत्थयमाना विहरन्ति, तेपि काये कायानुपस्सिनो विहरन्ति आतापिनो सम्पजाना एकोदिभूता विप्पसन्नचित्ता समाहिता एकग्गचित्ता, कायस्स परिज्जाय; वेदनासु वेदानुपस्सिनो विहरन्ति आतापिनो सम्पजाना एकोदिभूता विप्पसन्नचित्ता समाहिता एकग्गचित्ता, वेदनानं परिज्जाय; चित्ते चित्तानुपस्सिनो विहरन्ति आतापिनो सम्पजाना एकोदिभूता विप्पसन्नचित्ता समाहिता एकग्गचित्ता, चित्तस्स परिज्जाय; धम्मेषु धम्मानुपस्सिनो विहरन्ति आतापिनो सम्पजाना एकोदिभूता विप्पसन्नचित्ता समाहिता एकग्गचित्ता, धम्मानं परिज्जाय ।

“येपि ते, भिक्खवे, भिक्खू अरहन्तो खीणासवा वुसितवन्तो कतकरणीया ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था परिक्खीणभवसंयोजना सम्मदज्जा विमुत्ता, तेपि काये कायानुपस्सिनो विहरन्ति आतापिनो सम्पजाना एकोदिभूता विप्पसन्नचित्ता समाहिता एकग्गचित्ता, कायेन विसंयुत्ता; वेदनासु वेदानुपस्सिनो विहरन्ति आतापिनो सम्पजाना एकोदिभूता विप्पसन्नचित्ता समाहिता एकग्गचित्ता, वेदनाहि विसंयुत्ता; चित्ते चित्तानुपस्सिनो विहरन्ति आतापिनो सम्पजाना एकोदिभूता विप्पसन्नचित्ता समाहिता एकग्गचित्ता, चित्तेन विसंयुत्ता; धम्मेषु धम्मानुपस्सिनो विहरन्ति आतापिनो सम्पजाना एकोदिभूता विप्पसन्नचित्ता समाहिता एकग्गचित्ता, धम्मेहि विसंयुत्ता ।

“येपि ते, भिक्खवे, भिक्खू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं, ते वो, भिक्खवे, भिक्खू इमेसं चतुन्नं

सतिपट्टानानं भावनाय समादपेतब्बा निवेसेतब्बा पतिट्ठापेतब्बा”ति । चतुत्थं ।

५. अकुसलरासिसुत्तं

३७१. सावत्थिनिदानं । तत्र खो भगवा एतदवोच — “अकुसलरासी”ति, भिक्खवे, वदमानो पञ्च नीवरणे सम्मा वदमानो वदेय्य । केवलो हायं, भिक्खवे, अकुसलरासि, यदिदं — पञ्च नीवरणा । कतमे पञ्च? कामच्छन्दनीवरणं, ब्यापादनीवरणं, थिनमिद्धनीवरणं, उद्धच्चकुक्कुच्चनीवरणं, विचिकिच्छानीवरणं । ‘अकुसलरासी’ति, भिक्खवे, वदमानो इमे पञ्च नीवरणे सम्मा वदमानो वदेय्य । केवलो हायं, भिक्खवे, अकुसलरासि, यदिदं — पञ्च नीवरणा ।

“अकुसलरासी”ति, भिक्खवे, वदमानो चत्तारो सतिपट्टाने सम्मा वदमानो वदेय्य । केवलो हायं, भिक्खवे, कुसलरासि, यदिदं — चत्तारो सतिपट्टाना । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु... पे०... चित्ते... पे०... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । ‘अकुसलरासी’ति, भिक्खवे, वदमानो इमे चत्तारो सतिपट्टाने सम्मा वदमानो वदेय्य । केवलो हायं, भिक्खवे, कुसलरासि, यदिदं — चत्तारो सतिपट्टाना”ति । पञ्चमं ।

६. सकुणघिसुत्तं

३७२. “भूतपुब्बं, भिक्खवे, सकुणघि लापं सकुणं सहसा अज्झप्पत्ता अग्गहेसि । अथ खो, भिक्खवे, लापो सकुणो सकुणघिया हरियमानो एवं परिदेवसि — ‘मयमेवम्ह [मयमेवाम्ह (क०)] अलक्खिका, मयं अप्पपुज्जा, ये मयं अगोचरे चरिम्ह परविसये । सचेज्ज मयं गोचरे चरेय्याम सके पेत्तिके विसये, न म्यायं [न चायं (सी०)], सकुणघि, अलं अभविस्स, यदिदं — युद्धाया”ति । ‘को पन ते, लाप, गोचरो सको पेत्तिको विसयो’ति? ‘यदिदं — नङ्गलकट्टकरणं लेडुट्टानं”न्ति । “अथ खो, भिक्खवे, सकुणघि सके बले अपत्थद्वा सके बले असंवदमाना [अवचमाना (सी०)] लापं सकुणं पमुज्जि — ‘गच्छ खो त्वं, लाप, तत्रापि मे गन्त्वा न मोक्खसी”ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, लापो सकुणो नङ्गलकट्टकरणं लेडुट्टानं गन्त्वा महन्तं लेडुं अभिरुहित्वा सकुणघिं वदमानो अट्ठासि — ‘एहि खो दानि मे, सकुणघि, एहि खो दानि मे, सकुणघी”ति । अथ खो सा, भिक्खवे, सकुणघि सके बले अपत्थद्वा सके बले असंवदमाना उभो पक्खे सन्नह [सन्धाय (सी० स्या०)] लापं सकुणं सहसा अज्झप्पत्ता । यदा खो, भिक्खवे, अज्जासि लापो सकुणो ‘बहुआगतो खो म्यायं सकुणघी”ति, अथ तस्सेव लेडुस्स अन्तरं पच्चुपादि । अथ खो, भिक्खवे, सकुणघि तत्थेव उरं पच्चताळेसि । एवज्झि तं [एवं हेतं (सी०)], भिक्खवे, होति यो अगोचरे चरति परविसये ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, मा अगोचरे चरित्थ परविसये । अगोचरे, भिक्खवे, चरतं परविसये लच्छति मारो ओतारं, लच्छति मारो आरम्मणं । को च, भिक्खवे, भिक्खुनो अगोचरो परविसयो? यदिदं — पञ्च कामगुणा । कतमे पञ्च? चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया, सोतविज्जेय्या सद्दा... पे०... घानविज्जेय्या गन्धा... जिह्वाविज्जेय्या रसा... कायविज्जेय्या फोडुब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया — अयं, भिक्खवे, भिक्खुनो अगोचरो परविसयो ।

“गोचरे, भिक्खवे, चरथ सके पेत्तिके विसये । गोचरे, भिक्खवे, चरतं सके पेत्तिके विसये न लच्छति मारो ओतारं, न लच्छति मारो आरम्मणं । को च, भिक्खवे, भिक्खुनो गोचरो सको पेत्तिको विसयो? यदिदं — चत्तारो सतिपट्टाना । कतमे

चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं — अयं, भिक्खवे, भिक्खुनो गोचरो सको पेत्तिको विसयो”ति । छट्ठं ।

७. मक्कटसुत्तं

३७३. “अत्थि, भिक्खवे, हिमवतो पब्बतराजस्स दुग्गा विसमा देसा, यत्थ नेव मक्कटानं चारी न मनुस्सानं । अत्थि, भिक्खवे, हिमवतो पब्बतराजस्स दुग्गा विसमा देसा, यत्थ मक्कटानज्झि खो चारी, न मनुस्सानं । अत्थि, भिक्खवे, हिमवतो पब्बतराजस्स समा भूमिभागा रमणीया, यत्थ मक्कटानज्जेव चारी मनुस्सानज्ज । तत्र, भिक्खवे, लुद्धा मक्कटवीथीसु लेपं ओढुन्ति मक्कटानं बाधनाय ।

“तत्र, भिक्खवे, ये ते मक्कटा अबालजातिका अलोलजातिका, ते तं लेपं दिस्वा आरका परिवज्जन्ति । यो पन सो होति मक्कटो बालजातिको लोलजातिको, सो तं लेपं उपसङ्गमित्वा हत्थेन गण्हाति । सो तत्थ बज्झति । ‘हत्थं मोचेस्सामी’ति दुतियेन हत्थेन गण्हाति । सो तत्थ बज्झति । ‘उभो हत्थे मोचेस्सामी’ति पादेन गण्हाति । सो तत्थ बज्झति । ‘उभो हत्थे मोचेस्सामि पादज्जा’ति दुतियेन पादेन गण्हाति । सो तत्थ बज्झति । ‘उभो हत्थे मोचेस्सामि पादे चा’ति तुण्डेन गण्हाति । सो तत्थ बज्झति । एवज्झि सो, भिक्खवे, मक्कटो पच्चोड्डितो थुनं सेति अनयं आपन्नो ब्यसनं आपन्नो यथाकामकरणीयो लुद्धस्स । तमेनं, भिक्खवे, लुद्धो विज्झित्वा तस्मिंयेव कट्ठकतङ्गारे [तस्मिंयेव मक्कटं उद्धरित्वा (सी० स्या०)] अवस्सज्जेत्वा येन कामं पक्कमति । एवं सो तं, भिक्खवे, होति यो अगोचरे चरति परविसये ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, मा अगोचरे चरित्थ परविसये । अगोचरे, भिक्खवे, चरतं परविसये लच्छति मारो ओतारं, लच्छति मारो आरम्मणं । को च, भिक्खवे, भिक्खुनो अगोचरो परविसयो? यदिदं — पच्च कामगुणा । कतमे पच्च? चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया, सोतविज्जेय्या सद्दा...पे०... घानविज्जेय्या गन्धा... जिक्काविज्जेय्या रसा... कायविज्जेय्या फोढुब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया । अयं, भिक्खवे, भिक्खुनो अगोचरो परविसयो ।

“गोचरे, भिक्खवे, चरथ सके पेत्तिके विसये । गोचरे, भिक्खवे, चरतं सके पेत्तिके विसये न लच्छति मारो ओतारं, न लच्छति मारो आरम्मणं । को च, भिक्खवे, भिक्खुनो गोचरो सको पेत्तिको विसयो? यदिदं — चत्तारो सतिपट्ठाना । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । अयं, भिक्खवे, भिक्खुनो गोचरो सको पेत्तिको विसयो”ति । सत्तमं ।

८. सूदसुत्तं

३७४. “सेय्यथापि, भिक्खवे, बालो अब्यत्तो अकुसलो सूदो राजानं वा राजमहामत्तं वा [राजमहामत्तानं वा (सी०)] नानच्चयेहि सूपेहि पच्चुपट्ठितो अस्स — अम्बिलग्गेहिपि, तित्तकग्गेहिपि, कटुकग्गेहिपि, मधुरग्गेहिपि, खारिकेहिपि, अखारिकेहिपि, लोणिकेहिपि, अलोणिकेहिपि ।

“स खो सो, भिक्खवे, बालो अब्यत्तो अकुसलो सूदो सकस्स भत्तु निमित्तं न उगण्हाति — ‘इदं वा मे अज्ज भत्तु

सूपेय्यं रुच्चति, इमस्स वा अभिहरति, इमस्स वा बहुं गण्हाति, इमस्स वा वण्णं भासति । अम्बिलगं वा मे अज्ज भत्तु सूपेय्यं रुच्चति, अम्बिलगस्स वा अभिहरति, अम्बिलगस्स वा बहुं गण्हाति, अम्बिलगस्स वा वण्णं भासति । तित्तकगं वा मे अज्ज... कटुकगं वा मे अज्ज... मधुरगं वा मे अज्ज... खारिकं वा मे अज्ज... अखारिकं वा मे अज्ज... लोणिकं वा मे अज्ज... अलोणिकं वा मे अज्ज भत्तु सूपेय्यं रुच्चति, अलोणिकस्स वा अभिहरति, अलोणिकस्स वा बहुं गण्हाति, अलोणिकस्स वा वण्णं भासती”ति ।

“स खो सो, भिक्खवे, बालो अब्यत्तो अकुसलो सूदो न चेव लाभी होति अच्छादनस्स, न लाभी वेतनस्स, न लाभी अभिहारानं । तं किस्स हेतु? तथा हि सो, भिक्खवे, बालो अब्यत्तो अकुसलो सूदो सकस्स भत्तु निमित्तं न उग्गण्हाति । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेक्कचो बालो अब्यत्तो अकुसलो भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । तस्स काये कायानुपस्सिनो विहरतो चित्तं न समाधियति, उपक्विलेसा न पहीयन्ति । सो तं निमित्तं न उग्गण्हाति । वेदनासु वेदनापस्सी विहरति...पे०... चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति ...पे०... धम्मेषु धम्मणुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । तस्स धम्मेषु धम्मणुपस्सिनो विहरतो चित्तं न समाधियति, उपक्विलेसा न पहीयन्ति । सो तं निमित्तं न उग्गण्हाति ।

“स खो सो, भिक्खवे, बालो अब्यत्तो अकुसलो भिक्खु न चेव लाभी होति दिट्ठेव धम्मे सुखविहारानं, न लाभी सतिसम्पजज्जस्स । तं किस्स हेतु? तथा हि सो, भिक्खवे, बालो अब्यत्तो अकुसलो भिक्खु सकस्स चित्तस्स निमित्तं न उग्गण्हाति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पण्डितो ब्यत्तो कुसलो सूदो राजानं वा राजमहामत्तं वा नानच्चयेहि सूपेहि पच्चुपट्ठितो अस्स — अम्बिलगगेहिपि, तित्तकगेहिपि, कटुकगेहिपि, मधुरगेहिपि, खारिकेहिपि, अखारिकेहिपि, लोणिकेहिपि, अलोणिकेहिपि ।

“स खो सो, भिक्खवे, पण्डितो ब्यत्तो कुसलो सूदो सकस्स भत्तु निमित्तं उग्गण्हाति — ‘इदं वा मे अज्ज भत्तु सूपेय्यं रुच्चति, इमस्स वा अभिहरति, इमस्स वा बहुं गण्हाति, इमस्स वा वण्णं भासति । अम्बिलगं वा मे अज्ज भत्तु सूपेय्यं रुच्चति, अम्बिलगस्स वा अभिहरति, अम्बिलगस्स वा बहुं गण्हाति, अम्बिलगस्स वा वण्णं भासति । तित्तकगं वा मे अज्ज... कटुकगं वा मे अज्ज... मधुरगं वा मे अज्ज... खारिकं वा मे अज्ज... अखारिकं वा मे अज्ज... लोणिकं वा मे अज्ज... अलोणिकं वा मे अज्ज भत्तु सूपेय्यं रुच्चति, अलोणिकस्स वा अभिहरति, अलोणिकस्स वा बहुं गण्हाति, अलोणिकस्स वा वण्णं भासती”ति ।

“स खो सो, भिक्खवे, पण्डितो ब्यत्तो कुसलो सूदो लाभी चेव होति अच्छादनस्स, लाभी वेतनस्स, लाभी अभिहारानं । तं किस्स हेतु? तथा हि सो, भिक्खवे, पण्डितो ब्यत्तो कुसलो सूदो सकस्स भत्तु निमित्तं उग्गण्हाति । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेक्कचो पण्डितो ब्यत्तो कुसलो भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । तस्स काये कायानुपस्सिनो विहरतो चित्तं समाधियति, उपक्विलेसा पहीयन्ति । सो तं निमित्तं उग्गण्हाति । वेदनासु वेदनापस्सी विहरति...पे०... चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति...पे०... धम्मेषु धम्मणुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । तस्स धम्मेषु धम्मणुपस्सिनो विहरतो चित्तं समाधियति, उपक्विलेसा पहीयन्ति । सो तं निमित्तं उग्गण्हाति ।

“स खो सो, भिक्खवे, पण्डितो ब्यत्तो कुसलो भिक्खु लाभी चेव होति दिट्ठेव धम्मो सुखविहारानं, लाभी होति सतिसम्पज्जस्स । तं किस्स हेतु? तथा हि सो, भिक्खवे, पण्डितो ब्यत्तो कुसलो भिक्खु सकस्स चित्तस्स निमित्तं उग्गणाती”ति । अट्ठमं ।

९. गिलानसुत्तं

३७५. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति वेळुवगामके [बेलुवगामके (सी० स्या० कं० पी०)] । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “एथ तुम्हे, भिक्खवे, समन्ता वेसालिया यथामित्तं यथासन्दिट्ठं यथासम्भत्तं वस्सं उपेथ । इधेवाहं वेळुवगामके वस्सं उपगच्छामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पटिस्सुत्वा समन्ता वेसालिया यथामित्तं यथासन्दिट्ठं यथासम्भत्तं वस्सं उपगच्छं । भगवा पन तत्थेव वेळुवगामके वस्सं उपगच्छि [उपगच्छि (सी० पी०)] ।

अथ खो भगवतो वस्सूपगतस्स खरो आबाधो उप्पज्जि, बाळ्हा वेदना वत्तन्ति मारणन्तिका । तत्र सुदं भगवा सतो सम्पज्जानो अधिवासेसि अविहज्जमानो । अथ खो भगवतो एतदहोसि — “न खो मे तं पतिरूपं, योहं अनामन्तेत्वा उपट्ठाके अनपलोकेत्वा भिक्खुसङ्घं परिनिब्बायेय्यं । यन्नूनाहं इमं आबाधं वीरियेन पटिपणामेत्वा जीवितसङ्घारं अधिट्ठाय विहरेय्य”न्ति । अथ खो भगवा तं आबाधं वीरियेन पटिपणामेत्वा जीवितसङ्घारं अधिट्ठाय विहासि । (अथ खो भगवतो सो आबाधो पटिप्पस्सम्भि) [() दी० नि० २.१६४ दिस्सति] ।

अथ खो भगवा गिलाना वुड्ढितो [गिलानवुड्ढितो (सहनीति)] अचिरवुड्ढितो गेलज्जा विहारा निक्खमित्वा विहारपच्छायायं [विहारपच्छायायं (बहूसु)] पज्जत्ते आसने निसीदि । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “दिट्ठो मे, भन्ते, भगवतो फासु; दिट्ठं, भन्ते, भगवतो खमनीयं; दिट्ठं, भन्ते, भगवतो यापनीयं । अपि च मे, भन्ते, मधुरकजातो विय कायो, दिसापि मे न पक्खायन्ति, धम्मापि मं नप्पटिभन्ति भगवतो गेलज्जेन । अपि च मे, भन्ते, अहोसि काचिदेव अस्सासमत्ता — ‘न ताव भगवा परिनिब्बायिस्सति, न याव भगवा भिक्खुसङ्घं आरब्भ किञ्चिदेव उदाहरती’”ति ।

“किं पन दानि, आनन्द, भिक्खुसङ्घो मयि पच्चासीसति [पच्चासिंसति (सी० स्या० कं० पी०)]? देसितो, आनन्द, मया धम्मो अनन्तरं अबहिरं करित्वा । नत्थानन्द, तथागतस्स धम्मोसु आचरियमुट्ठि । यस्स नून, आनन्द, एवमस्स — ‘अहं भिक्खुसङ्घं परिहरिस्सामी’ति वा, ‘ममुद्देसिको भिक्खुसङ्घो’ति वा, सो नून, आनन्द, भिक्खुसङ्घं आरब्भ किञ्चिदेव उदाहरेय्य । तथागतस्स खो, आनन्द, न एवं होति — ‘अहं भिक्खुसङ्घं परिहरिस्सामी’ति वा, ‘ममुद्देसिको भिक्खुसङ्घो’ति वा । स किं [सो नून (सी० पी०)], आनन्द, तथागतो भिक्खुसङ्घं आरब्भ किञ्चिदेव उदाहरिस्सति! एतरहि खो पनाहं, आनन्द, जिण्णो वुद्धो महल्लको अद्भगतो वयोअनुप्पत्तो । आसीतिको मे वयो वत्तति । सेय्यथापि, आनन्द, जज्जरसकटं [जरसकटं (सब्बत्थ)] वेळमिस्सकेन [वेगमिस्सकेन (सी०), वेळुमिस्सकेन (स्या० कं०), वेधमिस्सकेन (पी० कं०), वेखमिस्सकेन (कं०)] यापेति; एवमेव खो, आनन्द, वेधमिस्सकेन मज्जे तथागतस्स कायो यापेति ।

“यस्मिं, आनन्द, समये तथागतो सब्बनिमित्तानं अमनसिकारा एकच्चाणं वेदनानं निरोधा अनिमित्तं चेतोसमाधिं उपसम्पज्ज विहरति, फासुतरो [फासुतरं (सब्बत्थ)], आनन्द, तस्मिं समये तथागतस्स कायो होति [तथागतस्स होति (बहूसु)] । तस्मातिहानन्द, अत्तदीपा विहरथ अत्तसरणा अनज्जसरणा, धम्मदीपा धम्मसरणा अनज्जसरणा ।

“कथञ्चानन्द, भिक्खु अत्तदीपो विहरति अत्तसरणो अनञ्जसरणो, धम्मदीपो धम्मसरणो अनञ्जसरणो? इधानन्द, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते... पे०... धम्मसेसु धम्मनुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं। एवं खो, आनन्द, भिक्खु अत्तदीपो विहरति अत्तसरणो अनञ्जसरणो, धम्मदीपो धम्मसरणो अनञ्जसरणो। ये हि केचि, आनन्द, एतरहि वा ममच्चये वा अत्तदीपा विहरिस्सन्ति अत्तसरणा अनञ्जसरणा, धम्मदीपा धम्मसरणा अनञ्जसरणा; तमतग्गे मेते, आनन्द, भिक्खू भविस्सन्ति ये केचि सिक्खाकामा”ति। नवमं।

१०. भिक्खुनुपस्सयसुत्तं

३७६. अथ खो आयस्मा आनन्दो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन अञ्जतरो भिक्खुनुपस्सयो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि। अथ खो सम्बहुला भिक्खुनियो येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु। एकमन्तं निसिन्ना खो ता भिक्खुनियो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोचुं —

“इध, भन्ते आनन्द, सम्बहुला भिक्खुनियो चतूसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्ता [सुपट्ठितचित्ता (सी० पी० क०)] विहरन्तियो उळारं पुब्बेनापरं विसेसं सञ्जानन्ती”ति [सम्पजानन्तीति (क०)]। “एवमेतं, भगिनियो, एवमेतं, भगिनियो! यो हि कोचि, भगिनियो, भिक्खु वा भिक्खुनी वा चतूसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्तो विहरति, तस्सेतं पाटिकङ्खं — ‘उळारं पुब्बेनापरं विसेसं सञ्जानिस्सती’”ति।

अथ खो आयस्मा आनन्दो ता भिक्खुनियो धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्पहंसेत्वा उट्ठायासना पक्कामि। अथ खो आयस्मा आनन्दो सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिकन्तो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच —

“इधाहं, भन्ते, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन अञ्जतरो भिक्खुनुपस्सयो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि। अथ खो, भन्ते, सम्बहुला भिक्खुनियो येनाहं तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा मं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु। एकमन्तं निसिन्ना खो, भन्ते, ता भिक्खुनियो मं एतदवोचुं — ‘इध, भन्ते आनन्द, सम्बहुला भिक्खुनियो चतूसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्ता विहरन्तियो उळारं पुब्बेनापरं विसेसं सञ्जानन्ती’ति। एवं वुत्ताहं, भन्ते, ता भिक्खुनियो एतदवोचं — ‘एवमेतं, भगिनियो, एवमेतं, भगिनियो! यो हि कोचि, भगिनियो, भिक्खु वा भिक्खुनी वा चतूसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्तो विहरति, तस्सेतं पाटिकङ्खं — उळारं पुब्बेनापरं विसेसं सञ्जानिस्सती’”ति।

“एवमेतं, आनन्द, एवमेतं, आनन्द! यो हि कोचि, आनन्द, भिक्खु वा भिक्खुनी वा चतूसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्तो विहरति, तस्सेतं पाटिकङ्खं — ‘उळारं पुब्बेनापरं विसेसं सञ्जानिस्सति’” [सञ्जानिस्सतीति (बहूसु)]।

“कतमेसु चतूसु? इधानन्द, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं। तस्स काये कायानुपस्सिनो विहरतो कायारम्मणो वा उप्पज्जति कायस्मिं परिळाहो, चेतसो वा लीनत्तं, बहिद्भा वा चित्तं विक्खिपति। तेनानन्द [तेनहानन्द (सी०)], भिक्खुना किस्मिञ्चिदेव पसादनीये निमित्ते चित्तं

पणिदहितब्बं । तस्स किस्मिञ्चिदेव पसादनीये निमित्ते चित्तं पणिदहतो पामोज्जं जायति । पमुदितस्स पीति जायति । पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति । पस्सद्भकायो सुखं वेदयति [वेदियति (सी०)] । सुखिनो चित्तं समाधियति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘यस्स ख्वाहं अत्थाय चित्तं पणिदहिं, सो मे अत्थो अभिनिप्फन्नो । हन्द, दानि पटिसंहरामी’ति । सो पटिसंहरति चेव न च वितक्केति न च विचारेति । ‘अवितक्कोहिं अविचारो, अज्झत्तं सतिमा सुखमस्मी’ति पजानाति” ।

“पुन चपरं, आनन्द, भिक्खु वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । तस्स धम्मेसु धम्मानुपस्सिनो विहरतो धम्मरम्मणो वा उप्पज्जति कायस्मिं परिळाहो, चेतसो वा लीनत्तं, बहिद्भा वा चित्तं विक्खिपति । तेनानन्द, भिक्खुना किस्मिञ्चिदेव पसादनीये निमित्ते चित्तं पणिदहितब्बं । तस्स किस्मिञ्चिदेव पसादनीये निमित्ते चित्तं पणिदहतो पामोज्जं जायति । पमुदितस्स पीति जायति । पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति । पस्सद्भकायो सुखं वेदयति । सुखिनो चित्तं समाधियति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘यस्स ख्वाहं अत्थाय चित्तं पणिदहिं, सो मे अत्थो अभिनिप्फन्नो । हन्द, दानि पटिसंहरामी’ति । सो पटिसंहरति चेव न च वितक्केति न च विचारेति । ‘अवितक्कोहिं अविचारो, अज्झत्तं सतिमा सुखमस्मी’ति पजानाति । एवं खो, आनन्द, पणिधाय भावना होति ।

“कथञ्चानन्द, अप्पणिधाय भावना होति? बहिद्भा, आनन्द, भिक्खु चित्तं अप्पणिधाय ‘अप्पणिहितं मे बहिद्भा चित्तं’न्ति पजानाति । अथ पच्छापुरे ‘असंखित्तं विमुत्तं अप्पणिहितं’न्ति पजानाति । अथ च पन ‘काये कायानुपस्सी विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा सुखमस्मी’ति पजानाति । बहिद्भा, आनन्द, भिक्खु चित्तं अप्पणिधाय ‘अप्पणिहितं मे बहिद्भा चित्तं’न्ति पजानाति । अथ पच्छापुरे ‘असंखित्तं विमुत्तं अप्पणिहितं’न्ति पजानाति । अथ च पन ‘वेदनासु वेदानुपस्सी विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा सुखमस्मी’ति पजानाति । बहिद्भा, आनन्द, भिक्खु चित्तं अप्पणिधाय ‘अप्पणिहितं मे बहिद्भा चित्तं’न्ति पजानाति । अथ पच्छापुरे ‘असंखित्तं विमुत्तं अप्पणिहितं’न्ति पजानाति । अथ च पन ‘चित्ते चित्तानुपस्सी विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा सुखमस्मी’ति पजानाति । बहिद्भा, आनन्द, भिक्खु चित्तं अप्पणिधाय ‘अप्पणिहितं मे बहिद्भा चित्तं’न्ति पजानाति । अथ पच्छापुरे ‘असंखित्तं विमुत्तं अप्पणिहितं’न्ति पजानाति । अथ च पन ‘धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा सुखमस्मी’ति पजानाति । एवं खो, आनन्द, अप्पणिधाय भावना होति ।

“इति खो, आनन्द, देसिता मया पणिधाय भावना, देसिता अप्पणिधाय भावना । यं, आनन्द, सत्थारा करणीयं सावकानं हितेसिना अनुकम्पकेन अनुकम्पं उपादाय, कतं वो तं मया । एतानि, आनन्द, रुक्खमूलानि, एतानि सुज्जागारानि! ज्ञायथानन्द, मा पमादत्थ; मा पच्छा विप्पटिसारिनो अहुवत्थ! अयं वो अम्हाकं अनुसासनी”ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा आनन्दो भगवतो भासितं अभिनन्दीति । दसमं ।

अम्बपालिवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

अम्बपालि सतो भिक्खु, साला कुसलरासि च ।

सकुणग्धि मक्कटो सूदो, गिलानो भिक्खुनुपस्सयोति ॥

२. नालन्दवग्गो

१. महापुरिससुत्तं

३७७. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “‘महापुरिसो, महापुरिसो’ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, महापुरिसो होती’ति? ‘विमुत्तचित्तत्ता ख्वाहं, सारिपुत्त, ‘महापुरिसो’ति वदामि । अविमुत्तचित्तत्ता ‘नो महापुरिसो’ति वदामि’” ।

“कथञ्च, सारिपुत्त, विमुत्तचित्तो होति? इध, सारिपुत्त, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । तस्स काये कायानुपस्सिनो विहरतो चित्तं विरज्जति, विमुच्चति अनुपादाय आसवेहि । वेदनासु... पे०... चित्ते... पे०... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । तस्स धम्मेषु धम्मानुपस्सिनो विहरतो चित्तं विरज्जति, विमुच्चति अनुपादाय आसवेहि । एवं खो, सारिपुत्त, विमुत्तचित्तो होति । विमुत्तचित्तत्ता ख्वाहं, सारिपुत्त, ‘महापुरिसो’ति वदामि । अविमुत्तचित्तत्ता ‘नो महापुरिसो’ति वदामी’ति । पठमं ।

२. नालन्दसुत्तं

३७८. एकं समयं भगवा नालन्दायं विहरति पावारिकम्बवने । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “‘एवंपसन्नो अहं, भन्ते, भगवति! न चाहु, न च भविस्सति, न चेतरहि विज्जति अज्जो समणो वा ब्राह्मणो वा भगवता भिय्योभिज्जतरो, यदिदं — सम्बोधिय’न्ति । “उळारा खो त्यायं, सारिपुत्त, आसभी वाचा भासिता, एकंसो गहितो, सीहनादो नदितो — ‘एवंपसन्नो अहं, भन्ते, भगवति! न चाहु, न च भविस्सति न चेतरहि विज्जति अज्जो समणो वा ब्राह्मणो वा भगवता भिय्योभिज्जतरो, यदिदं — सम्बोधिय’”न्ति ।

“किं नु ते, सारिपुत्त, ये ते अहेसुं अतीतमद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा, सब्बे ते भगवन्तो चेतसा चेतो परिच्च विदिता — ‘एवंसीला ते भगवन्तो अहेसुं’ इति वा, ‘एवंधम्मा ते भगवन्तो अहेसुं’ इति वा, ‘एवंपज्जा ते भगवन्तो अहेसुं’ इति वा, ‘एवंविहारिनो ते भगवन्तो अहेसुं’ इति वा, ‘एवंविमुत्ता ते भगवन्तो अहेसुं’ इति वा’ति? “नो हेतं, भन्ते”!

“किं पन ते, सारिपुत्त, ये ते भविस्सन्ति अनागतमद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा, सब्बे ते भगवन्तो चेतसा चेतो परिच्च विदिता — ‘एवंसीला ते भगवन्तो भविस्सन्ति’ इति वा, ‘एवंधम्मा ते भगवन्तो भविस्सन्ति’ इति वा, ‘एवंपज्जा ते भगवन्तो भविस्सन्ति’ इति वा, ‘एवंविहारिनो ते भगवन्तो भविस्सन्ति’ इति वा, ‘एवंविमुत्ता ते भगवन्तो भविस्सन्ति’ इति वा’ति? “नो हेतं, भन्ते” ।

“किं पन त्याहं [किं पन ते (सी०)], सारिपुत्त, एतरहि, अरहं सम्मासम्बुद्धो चेतसा चेतो परिच्च विदितो — ‘एवंसीलो भगवा’ इति वा, ‘एवंधम्मो भगवा’ इति वा, ‘एवंपज्जो भगवा’ इति वा, ‘एवंविहारी भगवा’ इति वा, ‘एवंविमुत्तो भगवा’ इति वा’ति? “नो हेतं, भन्ते” ।

“एत्थ च ते, सारिपुत्त, अतीतानागतपच्चुप्पन्नेसु अरहन्तेसु सम्मासम्बुद्धेसु चेतोपरियजाणं [चेतोपरियायजाणं (बहूसु)] नत्थि । अथ किञ्चरहि त्यायं, सारिपुत्त, उळारा आसभी वाचा भासिता, एकंसो गहितो, सीहनादो नदितो —

‘एवंपसन्नो अहं, भन्ते, भगवति! न चाहु, न च भविस्सति, न चेतरोहि विज्जति अज्जो समणो वा ब्राह्मणो वा भगवता’ भिय्योभिज्जतरो, यदिदं — सम्बोध्य’”न्ति?

“न खो मे [न खो मे तं (स्या० कं० क०)], भन्ते, अतीतानागतपच्चुप्पन्नेसु अरहन्तेसु सम्मासम्बुद्धेसु चेतोपरियजाणं अत्थि, अपि च मे धम्मन्वयो विदितो। सेय्यथापि, भन्ते, रज्जो पच्चन्तिमं नगरं दळ्हुद्वापं [दळ्हुद्वापं (सी० पी० क०), दळ्हुद्वापं (स्या० कं०)] दळ्हुपाकारतोरणं एकद्वारं। तत्रस्स दोवारिको पण्डितो ब्यत्तो मेधावी अज्जातानं निवारेता जातानं पवेसेता। सो तस्स नगरस्स समन्ता अनुपरियायपथं अनुक्कममानो न पस्सेय्य पाकारसन्धिं वा पाकारविवरं वा, अन्तमसो बिळारनिक्खमनमत्तम्पि। तस्स एवमस्स — ‘ये खो केचि ओळारिका पाणा इमं नगरं पविसन्ति वा निक्खमन्ति वा, सब्बे ते इमिनाव द्वारेन पविसन्ति वा निक्खमन्ति वा’ति। एवमेव खो मे, भन्ते, धम्मन्वयो विदितो — ‘येपि ते, भन्ते, अहेसुं अतीतमद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा, सब्बे ते भगवन्तो पच्च नीवरणे पहाय, चेतसो उपक्किलेसे पज्जाय दुब्बलीकरणे, चतूसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्ता, सत्त बोज्झङ्गे यथाभूतं भावेत्वा, अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुज्झिंसु। येपि ते, भन्ते, भविस्सन्ति अनागतमद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा, सब्बे ते भगवन्तो पच्च नीवरणे पहाय, चेतसो उपक्किलेसे पज्जाय दुब्बलीकरणे, चतूसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्ता, सत्त बोज्झङ्गे यथाभूतं भावेत्वा, अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुज्झिस्सन्ति। भगवापि, भन्ते, एतरहि अरहं सम्मासम्बुद्धो पच्च नीवरणे पहाय, चेतसो उपक्किलेसे पज्जाय दुब्बलीकरणे, चतूसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्तो, सत्त बोज्झङ्गे यथाभूतं भावेत्वा, अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो’”ति।

“साधु साधु, सारिपुत्त! तस्मातिह त्वं, सारिपुत्त, इमं धम्मपरियायं अभिक्खणं भासेय्यासि भिक्खूनां भिक्खुनीनां उपासकानं उपासिकानं। येसम्पि हि, सारिपुत्त, मोघपुरिसानं भविस्सति तथागते कङ्का वा विमति वा, तेसम्पिमं धम्मपरियायं सुत्वा या तथागते कङ्का वा विमति वा सा पहीयिस्सती’”ति। दुतियं।

३. चुन्दसुत्तं

३७९. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो मगधेसु विहरति नालकगामके आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो। चुन्दो च समणुद्देसो आयस्मतो सारिपुत्तस्स उपट्ठाको होति।

अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो तेनेव आबाधेन परिनिब्बायि। अथ खो चुन्दो समणुद्देसो आयस्मतो सारिपुत्तस्स पत्तचीवरमादाय येन सावत्थि जेतवनं अनाथपिण्डिकस्स आरामो येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो चुन्दो समणुद्देसो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “आयस्मा, भन्ते, सारिपुत्तो परिनिब्बुतो। इदमस्स पत्तचीवर’”न्ति।

“अत्थि खो इदं, आवुसो चुन्द, कथापाभतं भगवन्तं दस्सनाय। आयामावुसो चुन्द, येन भगवा तेनुपसङ्गमिस्साम; उपसङ्गमित्वा भगवतो एतमत्थं आरोचेस्सामा’”ति। “एवं, भन्ते’”ति खो चुन्दो समणुद्देसो आयस्मतो आनन्दस्स पच्चस्सोसि।

अथ खो आयस्मा च आनन्दो चुन्दो च समणुद्देसो येन भगवा तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा

एकमन्तं निसीदिसु। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “अयं, भन्ते, चुन्दो समणुद्देशो एवमाह — ‘आयस्मा, भन्ते, सारिपुत्तो परिनिब्बुतो; इदमस्स पत्तचीवर’न्ति। अपि च मे, भन्ते, मधुरकजातो विय कायो, दिसापि मे न पक्खायन्ति, धम्मापि मं नप्पटिभन्ति ‘आयस्मा सारिपुत्तो परिनिब्बुतो’ति सुत्वा”।

“किं नु खो ते, आनन्द, सारिपुत्तो सीलक्खन्धं वा आदाय परिनिब्बुतो, समाधिक्खन्धं वा आदाय परिनिब्बुतो, पज्जाक्खन्धं वा आदाय परिनिब्बुतो, विमुत्तिक्खन्धं वा आदाय परिनिब्बुतो, विमुत्तिजाणदस्सनक्खन्धं वा आदाय परिनिब्बुतो’ति? “न च खो मे, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो सीलक्खन्धं वा आदाय परिनिब्बुतो, समाधिक्खन्धं वा...पे०... पज्जाक्खन्धं वा... विमुत्तिक्खन्धं वा... विमुत्तिजाणदस्सनक्खन्धं वा आदाय परिनिब्बुतो। अपि च मे, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो ओवादको अहोसि ओतिण्णो विज्जापको सन्दस्सको समादपको समुत्तेजको सम्पहंसको, अकिलासु धम्मदेसनाय, अनुग्गाहको सब्रह्मचारीनं। तं मयं आयस्मतो सारिपुत्तस्स धम्मोजं धम्मभोगं धम्मानुग्गहं अनुस्सरामा’ति।

“ननु तं, आनन्द, मया पटिकच्चेव [पटिगच्चेव (सी० पी०)] अक्खातं — ‘सब्बेहि पियेहि मनापेहि नानाभावो विनाभावो अज्जथाभावो। तं कुतेत्थ, आनन्द, लब्भा! यं तं जातं भूतं सङ्गतं पलोकधम्मं, तं वत मा पलुज्जीति — नेतं ठानं विज्जति। सेय्यथापि, आनन्द, महतो रुक्खस्स तिष्ठतो सारवतो यो महन्ततरो खन्धो सो पलुज्जेय्य; एवमेव खो आनन्द, महतो भिक्खुसङ्घस्स तिष्ठतो सारवतो सारिपुत्तो परिनिब्बुतो। तं कुतेत्थ, आनन्द, लब्भा! यं तं जातं भूतं सङ्गतं पलोकधम्मं, तं वत मा पलुज्जीति — नेतं ठानं विज्जति। तस्मातिहानन्द, अत्तदीपा विहरथ अत्तसरणा अनज्जसरणा, धम्मदीपा धम्मसरणा अनज्जसरणा।

“कथञ्चानन्द, भिक्खु अत्तदीपो विहरति अत्तसरणो अनज्जसरणो, धम्मदीपो धम्मसरणो अनज्जसरणो? इधानन्द, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते... पे०... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं। एवं खो, आनन्द, भिक्खु अत्तदीपो विहरति अत्तसरणो अनज्जसरणो, धम्मदीपो धम्मसरणो अनज्जसरणो। ये हि केचि, आनन्द, एतरहि वा ममच्चये वा अत्तदीपा विहरिस्सन्ति अत्तसरणा अनज्जसरणा, धम्मदीपा धम्मसरणा अनज्जसरणा; तमतग्गे मेते, आनन्द, भिक्खू भविस्सन्ति ये केचि सिक्खाकामा’ति। ततियं।

४. उक्कचेलसुत्तं

३८०. एकं समयं भगवा वज्जीसु विहरति उक्कचेलायं गङ्गाय नदिया तीरे महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं अचिरपरिनिब्बुतेसु सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु। तेन खो पन समयेन भगवा भिक्खुसङ्घपरिवुतो अज्झोकासे निसिन्नो होति।

अथ खो भगवा तुण्हीभूतं भिक्खुसङ्घं अनुविलोकेत्वा भिक्खू आमन्तेसि — “अपि म्यायं, भिक्खवे, परिसा सुज्जा विय खायति परिनिब्बुतेसु सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु। असुज्जा मे, भिक्खवे, परिसा होति, अनपेक्खा तस्सं दिसायं होति, यस्सं दिसायं सारिपुत्तमोग्गल्लाना विहरन्ति। ये हि ते, भिक्खवे, अहेसुं अतीतमद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा, तेसम्पि भगवन्तानं एतप्परमंयेव सावकयुगं [एतप्परमंयेव (सी० स्या० कं० पी०)] अहोसि — सेय्यथापि मय्हं सारिपुत्तमोग्गल्लाना। येपि ते, भिक्खवे, भविस्सन्ति अनागतमद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा, तेसम्पि भगवन्तानं एतप्परमंयेव सावकयुगं भविस्सति — सेय्यथापि मय्हं सारिपुत्तमोग्गल्लाना। अच्छरियं, भिक्खवे, सावकानं! अब्भुतं, भिक्खवे, सावकानं! सत्थु च नाम सासनकरा भविस्सन्ति ओवादप्पटिकरा, चतुन्नज्ज परिसानं पिया भविस्सन्ति मनापा गरुभावनीया च! अच्छरियं,

भिक्षवे, तथागतस्स, अब्भुतं, भिक्षवे, तथागतस्स! एवरूपेपि नाम सावकयुगे परिनिब्बुते नत्थि तथागतस्स सोको वा परिदेवो वा! तं कुतेत्थ, भिक्षवे, लब्भा! यं तं जातं भूतं सङ्खतं पलोकधम्मं, तं वत मा पलुज्जीति — नेतं ठानं विज्जति । सेय्यथापि, भिक्षवे, महतो रुक्खस्स तिट्ठतो सारवतो ये महन्ततरा खन्धा ते पलुज्जेय्युं; एवमेव खो, भिक्षवे, महतो भिक्षुसङ्घस्स तिट्ठतो सारवतो सारिपुत्तमोग्गल्लाना परिनिब्बुता । तं कुतेत्थ, भिक्षवे, लब्भा! यं तं जातं भूतं सङ्खतं पलोकधम्मं, तं वत मा पलुज्जीति — नेतं ठानं विज्जति । तस्मातिह, भिक्षवे, अत्तदीपा विहरथ अत्तसरणा अनञ्जसरणा, धम्मदीपा धम्मसरणा अनञ्जसरणा ।

“कथञ्च, भिक्षवे, भिक्षु अत्तदीपो विहरति अत्तसरणो अनञ्जसरणो, धम्मदीपो धम्मसरणो अनञ्जसरणो? इध, भिक्षवे, भिक्षु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । एवं खो, भिक्षवे, भिक्षु अत्तदीपो विहरति अत्तसरणो अनञ्जसरणो, धम्मदीपो धम्मसरणो अनञ्जसरणो । ये हि केचि, भिक्षवे, एतरहि वा ममच्चये वा अत्तदीपा विहरिस्सन्ति अत्तसरणा अनञ्जसरणा, धम्मदीपा धम्मसरणा अनञ्जसरणा; तमतग्गे मेते, भिक्षवे, भिक्षु भविस्सन्ति ये केचि सिक्खाकामा”ति । चतुत्थं ।

५. बाहियसुत्तं

३८१. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा बाहियो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा बाहियो भगवन्तं एतदवोच — “साधु मे, भन्ते, भगवा संखित्तेन धम्मं देसेत्तु, यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य”न्ति । “तस्मातिह त्वं, बाहिय, आदिमेव विसोधेहि कुसलेसु धम्मेसु । को चादि कुसलानं धम्मानं? सीलञ्च सुविसुद्धं, दिट्ठि च उज्जुका । यतो च खो ते, बाहिय, सीलञ्च सुविसुद्धं भविस्सति, दिट्ठि च उज्जुका, ततो त्वं, बाहिय, सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय चत्तारो सतिपट्ठाने भावेय्यासि” ।

“कतमे चत्तारो? इध, त्वं, बाहिय, काये कायानुपस्सी विहराहि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहराहि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । यतो खो त्वं, बाहिय, सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय इमे चत्तारो सतिपट्ठाने एवं भावेस्ससि, ततो तुक्कं, बाहिय, या रत्ति वा दिवसो वा आगमिस्सति, वुद्धियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेसु, नो परिहानी”ति ।

अथ खो आयस्मा बाहियो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो आयस्मा बाहियो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति, तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि । “खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया”ति अब्भज्जासि । अञ्जतरो च पनायस्मा बाहियो अरहतं अहोसीति । पञ्चमं ।

६. उत्तियसुत्तं

३८२. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा उत्तियो येन भगवा तेनुपसङ्कमि...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा

उत्तियो भगवन्तं एतदवोच — “साधु मे, भन्ते, भगवा संखित्तेन धम्मं देसेतु, यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य”न्ति । “तस्मातिह त्वं, उत्तिय, आदिमेव विसोधेहि कुसलेसु धम्मेसु । को चादि कुसलानं धम्मानं? सीलञ्च सुविसुद्धं, दिट्ठि च उज्जुका । यतो च खो ते, उत्तिय, सीलञ्च सुविसुद्धं भविस्सति, दिट्ठि च उज्जुका, ततो त्वं, उत्तिय, सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय चत्तारो सतिपट्ठाने भावेय्यासि” ।

“कतमे चत्तारो? इध त्वं, उत्तिय, काये कायानुपस्सी विहराहि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहराहि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । यतो खो त्वं, उत्तिय, सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय इमे चत्तारो सतिपट्ठाने एवं भावेस्ससि, ततो त्वं, उत्तिय, गमिस्ससि मच्चुधेय्यस्स पार”न्ति ।

अथ खो आयस्मा उत्तियो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठयासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो आयस्मा उत्तियो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति, तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि । “खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया”ति अब्भज्जासि । अज्जतरो च पनायस्मा उत्तियो अरहतं अहोसीति । छट्ठं ।

७. अरियसुत्तं

३८३. “चत्तारोमे, भिक्खवे, सतिपट्ठाना भाविता बहुलीकता अरिया निय्यानिका निय्यन्ति तक्करस्स सम्मा दुक्खक्खयाया । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो सतिपट्ठाना भाविता बहुलीकता अरिया निय्यानिका निय्यन्ति तक्करस्स सम्मा दुक्खक्खयाया”ति । सत्तमं ।

८. ब्रह्मसुत्तं

३८४. एकं समयं भगवा उरुवेलायं विहरति नज्जा नेरज्जराय तीरे अजपालनिग्रोधे पठमाभिसम्बुद्धो । अथ खो भगवतो रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — “एकायनो अयं मग्गो सत्तानं विसुद्धिया सोकपरिदेवानं समतिक्कमाय दुक्खदोमनस्सानं अत्थङ्गमाय जायस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरियाय, यदिदं — चत्तारो सतिपट्ठाना” ।

“कतमे चत्तारो? काये वा भिक्खु कायानुपस्सी विहरेय्य आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु वा भिक्खु...पे०... चित्ते वा भिक्खु...पे०... धम्मेसु वा भिक्खु धम्मानुपस्सी विहरेय्य आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । एकायनो अयं मग्गो सत्तानं विसुद्धिया सोकपरिदेवानं समतिक्कमाय दुक्खदोमनस्सानं अत्थङ्गमाय जायस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरियाय, यदिदं — चत्तारो सतिपट्ठाना”ति ।

अथ खो ब्रह्मा सहम्पति भगवतो चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं वा बाहं पसारय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य, एवमेव — ब्रह्मलोके अन्तरहितो भगवतो पुरतो पातुरहोसि । अथ खो ब्रह्मा सहम्पति

एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “एवमेतं, भगवा, एवमेतं, सुगत! एकायनो अयं, भन्ते, मग्गो सत्तानं विसुद्धिया सोकपरिदेवानं समतिक्कमाय दुक्खदोमनस्सानं अत्थङ्गमाय जायस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरियाय, यदिदं — चत्तारो सतिपट्ठाना” ।

“कतमे चत्तारो? काये वा, भन्ते, भिक्खु कायानुपस्सी विहरेय्य आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु वा, भन्ते, भिक्खु...पे०... चित्ते वा, भन्ते, भिक्खु...पे०... धम्मोसु वा, भन्ते, भिक्खु धम्मानुपस्सी विहरेय्य आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । एकायनो अयं, भन्ते, मग्गो सत्तानं विसुद्धिया सोकपरिदेवानं समतिक्कमाय दुक्खदोमनस्सानं अत्थङ्गमाय जायस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरियाय, यदिदं — चत्तारो सतिपट्ठाना”ति ।

इदमवोच ब्रह्मा सहम्पति । इदं वत्वा अथापरं एतदवोच —

“एकायनं जातिखयन्तदस्सी, मग्गं पजानाति हितानुकम्पी ।
एतेन मग्गेन तरिसु पुब्बे, तरिस्सन्ति ये च तरन्ति ओघ”न्ति ॥ अट्ठमं ।

९. सेदकसुत्तं

३८५. एकं समयं भगवा सुम्भेसु विहरति सेदकं नाम सुम्भानं निगमो । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भूतपुब्बं, भिक्खवे, चण्डालवंसिको चण्डालवंसं उस्सापेत्वा मेदकथालिकं अन्तेवासिं आमन्तेसि — ‘एहि त्वं, सम्म मेदकथालिके, चण्डालवंसं अभिरुहित्वा मम उपरिखन्धे तिट्ठाही’ति । ‘एवं, आचरिया’ति खो, भिक्खवे, मेदकथालिका अन्तेवासी चण्डालवंसिकस्स पटिस्सुत्वा चण्डालवंसं अभिरुहित्वा आचरियस्स उपरिखन्धे अट्ठासि । अथ खो, भिक्खवे, चण्डालवंसिको मेदकथालिकं अन्तेवासिं एतदवोच — ‘त्वं, सम्म मेदकथालिके, ममं रक्ख, अहं तं रक्खिस्सामि । एवं मयं अज्जमज्जं गुत्ता अज्जमज्जं रक्खिता सिप्पानि चेव दस्सेस्साम, लाभञ्च [लाभे च (सी०)] लच्छाम, सोत्थिना च चण्डालवंसा ओरोहिस्सामा’ति । एवं वुत्ते, भिक्खवे, मेदकथालिका अन्तेवासी चण्डालवंसिकं एतदवोच — ‘न खो पनेतं, आचरिय, एवं भविस्सति । त्वं, आचरिय, अत्तानं रक्ख, अहं अत्तानं रक्खिस्सामि । एवं मयं अत्तगुत्ता अत्तरक्खिता सिप्पानि चेव दस्सेस्साम, लाभञ्च लच्छाम, सोत्थिना च चण्डालवंसा ओरोहिस्सामा’”ति । “सो तत्थ जायो”ति भगवा एतदवोच, “यथा मेदकथालिका अन्तेवासी आचरियं अवोच । अत्तानं, भिक्खवे, रक्खिस्सामीति सतिपट्ठानं सेवितब्बं; परं रक्खिस्सामीति सतिपट्ठानं सेवितब्बं । अत्तानं, भिक्खवे, रक्खन्तो परं रक्खति, परं रक्खन्तो अत्तानं रक्खति” ।

“कथञ्च, भिक्खवे, अत्तानं रक्खन्तो परं रक्खति? आसेवनाय, भावनाय, बहुलीकम्मेन — एवं खो, भिक्खवे, अत्तानं रक्खन्तो परं रक्खति । कथञ्च, भिक्खवे, परं रक्खन्तो अत्तानं रक्खति? खन्तिया, अविहिंसाय, मेत्तचित्तताय, अनुदयताय — एवं खो, भिक्खवे, परं रक्खन्तो अत्तानं रक्खति । अत्तानं, भिक्खवे, रक्खिस्सामीति सतिपट्ठानं सेवितब्बं; परं रक्खिस्सामीति सतिपट्ठानं सेवितब्बं । अत्तानं, भिक्खवे, रक्खन्तो परं रक्खति, परं रक्खन्तो अत्तानं रक्खती”ति । नवमं ।

१०. जनपदकल्याणीसुत्तं

३८६. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सुम्भेसु विहरति सेदकं नाम सुम्भानं निगमो । तत्र खो भगवा भिक्खू

आमन्तेसि — “भिक्षवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्षू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“सेय्यथापि, भिक्षवे, ‘जनपदकल्याणी, जनपदकल्याणी’ति खो, भिक्षवे, महाजनकायो सन्निपतेय्य । ‘सा खो पनस्स जनपदकल्याणी परमपासाविनी नच्चे, परमपासाविनी गीते । जनपदकल्याणी नच्चति गायती’ति खो, भिक्षवे, भिय्योसोमत्ताय महाजनकायो सन्निपतेय्य । अथ पुरिसो आगच्छेय्य जीवितुकामो अमरितुकामो सुखकामो दुक्खप्पटिकूलो । तमेनं एवं वदेय्य — ‘अयं ते, अम्भो पुरिस, समतित्तिको तेलपत्तो अन्तरेन च महासमज्जं अन्तरेन च जनपदकल्याणिया परिहरितब्बो । पुरिसो च ते उक्खित्तासिको पिड्डितो पिड्डितो अनुबन्धिस्सति । यत्थेव नं थोकम्मि छड्डेस्सति तत्थेव ते सिरो पातेस्सती’ति । तं किं मज्जथ, भिक्षवे, अपि नु सो पुरिसो अमुं तेलपत्तं अमनसिकरित्वा बहिद्भा पमादं आहरेय्या”ति? “नो हेतं, भन्ते” ।

“उपमा खो म्यायं, भिक्षवे, कता अत्थस्स विज्जापनाय । अयं चेवेत्थ अत्थो — समतित्तिको तेलपत्तोति खो, भिक्षवे, कायगताय एतं सतिया अधिवचनं । तस्मातिह, भिक्षवे, एवं सिक्खितब्बं — ‘कायगता सति नो भाविता भविस्सति बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुड्डिता परिचिता सुसमारब्धा’ति । एवहि खो, भिक्षवे, सिक्खितब्ब”न्ति । दसमं ।

नालन्दवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धानं —

महापुरिसो नालन्दं, चुन्दो चेलज्च बाहियो ।
उत्तियो अरियो ब्रह्मा, सेदकं जनपदेन चाति ॥

३. सीलट्टितिवग्गो

१. सीलसुत्तं

३८७. एवं मे सुत्तं — एकं समयं आयस्मा च आनन्दो आयस्मा च भद्दो पाटलिपुत्ते विहरन्ति कुक्कुटारामे । अथ खो आयस्मा भद्दो सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुड्डितो येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा भद्दो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “यानिमानि, आवुसो आनन्द, कुसलानि सीलानि वुत्तानि भगवता, इमानि कुसलानि सीलानि किमत्थियानि वुत्तानि भगवता”ति?

“साधु साधु, आवुसो भद्द! भद्दको खो ते, आवुसो भद्द, उम्मङ्गो [उम्मङ्गो (सी० स्या० कं०)], भद्दकं पटिभानं, कल्याणी परिपुच्छा । एवहि त्वं, आवुसो भद्द, पुच्छसि — ‘यानिमानि आवुसो आनन्द, कुसलानि सीलानि वुत्तानि भगवता, इमानि कुसलानि सीलानि किमत्थियानि वुत्तानि भगवता’”ति? “एवमावुसो”ति । “यानिमानि, आवुसो भद्द, कुसलानि सीलानि वुत्तानि भगवता, इमानि कुसलानि सीलानि यावदेव चतुन्नं सतिपट्टानानं भावनाय वुत्तानि भगवता” ।

“कतमेसं चतुन्नं? इधावुसो, भिक्षु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके

अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं। यानिमानि, आवुसो भद्द, कुसलानि सीलानि वुत्तानि भगवता, इमानि कुसलानि सीलानि यावदेव इमेसं चतुन्नं सतिपट्टानानं भावनाय वुत्तानि भगवता”ति। पठमं।

२. चिरट्टितिसुत्तं

३८८. तंयेव निदानं। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा भद्दो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “को नु खो, आवुसो आनन्द, हेतु, को पच्चयो येन तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो न चिरट्टितिको होति? को पनावुसो आनन्द, हेतु, को पच्चयो येन तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो चिरट्टितिको होती”ति?

“साधु साधु, आवुसो भद्द! भद्दको खो ते, आवुसो भद्द, उम्मङ्गो, भद्दकं पटिभानं, कल्याणी परिपुच्छा। एवञ्चि त्वं, आवुसो भद्द, पुच्छसि — ‘को नु खो, आवुसो आनन्द, हेतु, को पच्चयो येन तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो न चिरट्टितिको होति? को पनावुसो आनन्द, हेतु, को पच्चयो येन तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो चिरट्टितिको होती’”ति? “एवमावुसो”ति। “चतुन्नं खो, आवुसो, सतिपट्टानानं अभावितत्ता अबहुलीकतत्ता तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो न चिरट्टितिको होति। चतुन्नञ्च खो, आवुसो, सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो चिरट्टितिको होति”।

“कतमेसं चतुन्नं? इधावुसो, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं। इमेसं खो, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्टानानं अभावितत्ता अबहुलीकतत्ता तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो न चिरट्टितिको होति। इमेसञ्च खो, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो चिरट्टितिको होती”ति। दुतियं।

३. परिहानसुत्तं

३८९. एकं समयं आयस्मा च आनन्दो आयस्मा च भद्दो पाटलिपुत्ते विहरन्ति कुक्कुटारामे। अथ खो आयस्मा भद्दो सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा भद्दो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “को नु खो, आवुसो आनन्द, हेतु, को पच्चयो येन सद्धम्मपरिहानं होति? को नु खो, आवुसो आनन्द, हेतु, को पच्चयो येन सद्धम्मअपरिहानं होती”ति?

“साधु साधु, आवुसो भद्द! भद्दको खो ते, आवुसो भद्द, उम्मङ्गो, भद्दकं पटिभानं, कल्याणी परिपुच्छा। एवञ्चि त्वं, आवुसो भद्द, पुच्छसि — ‘को नु खो, आवुसो आनन्द, हेतु, को पच्चयो येन सद्धम्मपरिहानं होति? को पनावुसो आनन्द, हेतु, को पच्चयो येन सद्धम्मअपरिहानं होती’”ति? “एवमावुसो”ति। “चतुन्नं खो, आवुसो, सतिपट्टानानं अभावितत्ता अबहुलीकतत्ता सद्धम्मपरिहानं होति। चतुन्नञ्च खो, आवुसो, सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता सद्धम्मअपरिहानं होति”।

“कतमेसं चतुन्नं? इधावुसो, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके

अभिज्झादोमनस्सं। इमेसं खो, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्टानानं अभावितत्ता अबहुलीकतत्ता सद्धम्मपरिहानं होति। इमेसञ्च खो, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता सद्धम्मअपरिहानं होती”ति। ततियं।

४. सुद्धसुत्तं

३९०. सावत्थिनिदानं। “चत्तारोमे, भिक्खवे, सतिपट्टाना। कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु ...पे०... चित्ते ...पे०... धम्मसे धम्मनुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं। इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो सतिपट्टाना”ति। चतुत्थं।

५. अज्जतरब्राह्मणसुत्तं

३९१. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। अथ खो अज्जतरो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो सो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भो गोतम, हेतु, को पच्चयो येन तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो न चिरट्ठितिको होति? को पन, भो गोतम, हेतु, को पच्चयो येन तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो चिरट्ठितिको होती”ति?

“चतुन्नं खो, ब्राह्मण, सतिपट्टानानं अभावितत्ता अबहुलीकतत्ता तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो न चिरट्ठितिको होति। चतुन्नञ्च खो, ब्राह्मण, सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो चिरट्ठितिको होति।

“कतमेसं चतुन्नं? इध, ब्राह्मण, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मसे धम्मनुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं। इमेसं खो, ब्राह्मण, चतुन्नं सतिपट्टानानं अभावितत्ता अबहुलीकतत्ता तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो न चिरट्ठितिको होति। इमेसञ्च खो, ब्राह्मण, चतुन्नं सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता तथागते परिनिब्बुते सद्धम्मो चिरट्ठितिको होती”ति।

एवं वुत्ते सो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतगगे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति। पञ्चमं।

६. पदेससुत्तं

३९२. एकं समयं आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महामोग्गल्लानो आयस्मा च अनुरुद्धो साकेते विहरन्ति कण्डकीवने [कण्टकीवने (सी० स्या० कं० पी०)]। अथ खो आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महामोग्गल्लानो सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठिता येनायस्मा अनिरुद्धो तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा आयस्मता अनुरुद्धेन सद्धिं सम्मोदिंसु। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं अनुरुद्धं एतदवोच — ““सेखो, सेखो”ति [सेखो सेखोति (स्या० कं०)], आवुसो अनुरुद्ध, वुच्चति। कित्तावता नु खो, आवुसो, सेखो होती”ति? “चतुन्नं खो, आवुसो, सतिपट्टानानं पदेसं भावितत्ता सेखो होति”।

“कतमेसं चतुन्नं? इधावुसो, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं। इमेसं खो, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्टानानं पदेसं भावितत्ता सेखो होती”ति। छट्ठं।

७. समत्तसुत्तं

३९३. तंयेव निदानं। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं अनुरुद्धं एतदवोच — “असेखो, असेखो”ति, आवुसो अनुरुद्ध, वुच्चति। कित्तावता नु खो, आवुसो, असेखो होती”ति? “चतुन्नं खो, आवुसो, सतिपट्टानानं समत्तं भावितत्ता असेखो होती”ति।

“कतमेसं चतुन्नं? इधावुसो, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं। इमेसं खो, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्टानानं समत्तं भावितत्ता असेखो होती”ति। सत्तमं।

८. लोकसुत्तं

३९४. तंयेव निदानं। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं अनुरुद्धं एतदवोच — “कतमेसं, आवुसो अनुरुद्ध, धम्मानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता महाभिज्जतं [महाभिज्जातं (पी०)] पत्तो”ति? “चतुन्नं, आवुसो, सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता महाभिज्जतं पत्तो”ति।

“कतमेसं चतुन्नं? इधाहं, आवुसो, काये कायानुपस्सी विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं। इमेसं ख्वाहं, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता महाभिज्जतं पत्तो। इमेसञ्च पनाहं, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता सहस्सं लोकं अभिजानामी”ति। अट्ठमं।

९. सिरिवट्ठसुत्तं

३९५. एकं समयं आयस्मा आनन्दो राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे। तेन खो पन समयेन सिरिवट्ठो [सिरिवट्ठो (क०)] गहपति आबाधिको होति दुक्खितो बाळ्हगिलानो। अथ खो सिरिवट्ठो गहपति अञ्जतरं पुरिसं आमन्तेसि — “एहि त्वं, अम्भो पुरिस, येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन आयस्मतो आनन्दस्स पादे सिरसा वन्द — ‘सिरिवट्ठो, भन्ते, गहपति आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो। सो आयस्मतो आनन्दस्स पादे सिरसा वन्दती”ति। एवञ्च वदेहि — ‘साधु किर, भन्ते, आयस्मा आनन्दो येन सिरिवट्ठस्स गहपतिस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया”ति। “एवं, भन्ते”ति खो सो पुरिसो सिरिवट्ठस्स गहपतिस्स पटिस्सुत्वा येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो सो पुरिसो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “सिरिवट्ठो, भन्ते, गहपति आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो, सो आयस्मतो आनन्दस्स पादे सिरसा वन्दति। एवञ्च वदेति — ‘साधु किर, भन्ते, आयस्मा आनन्दो येन सिरिवट्ठस्स गहपतिस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया”ति। अधिवासेसि खो आयस्मा आनन्दो तुण्हीभावेन।

अथ खो आयस्मा आनन्दो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन सिरिवट्टुस्स गहपतिस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो आयस्मा आनन्दो सिरिवट्टुं गहपतिं एतदवोच — “कच्चि ते, गहपति, खमनीयं कच्चि यापनीयं, कच्चि दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति, नो अभिक्कमन्ति; पटिक्कमोसानं पज्जायति, नो अभिक्कमो”ति? “न मे, भन्ते, खमनीयं न यापनीयं । बाळ्हा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति; अभिक्कमोसानं पज्जायति, नो पटिक्कमो”ति ।

“तस्मातिह ते, गहपति, एवं सिक्खितब्बं — ‘काये कायानुपस्सी विहरिस्सामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरिस्सामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं’न्ति । एवञ्च ते, गहपति, सिक्खितब्बं”न्ति ।

“येमे, भन्ते, भगवता चत्तारो सतिपट्ठाना देसिता संविज्जन्ति, ते धम्मा [संविज्जन्ते रतनधम्मा (सी०)] मयि, अहज्ज तेसु धम्मेसु सन्दिस्सामि । अहज्जि, भन्ते, काये कायानुपस्सी विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । यानि चिमानि, भन्ते, भगवता पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि देसितानि, नाहं, भन्ते, तेसं किञ्चि अत्तनि अप्पहीनं समनुपस्सामी”ति । “लाभा ते, गहपति, सुलद्धं ते, गहपति! अनागामिफलं तथा, गहपति, ब्याकत”न्ति । नवमं ।

१०. मानदिन्नसुत्तं

३९६. तंयेव निदानं । तेन खो पन समयेन मानदिन्नो गहपति आबाधिको होति दुक्खितो बाळ्हगिलानो । अथ खो मानदिन्नो गहपति अज्जतरं पुरिसं आमन्तेसि — “एहि त्वं, अम्भो पुरिस...पे०... न मे, भन्ते, खमनीयं न यापनीयं । बाळ्हा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति; अभिक्कमोसानं पज्जायति, नो पटिक्कमोति । एवरूपाय चाहं, भन्ते, दुक्खाय वेदनाय फुट्ठो समानो काये कायानुपस्सी विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । यानि चिमानि, भन्ते, भगवता पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि देसितानि, नाहं, भन्ते, तेसं किञ्चि अत्तनि अप्पहीनं समनुपस्सामी”ति । “लाभा ते, गहपति, सुलद्धं ते, गहपति! अनागामिफलं तथा, गहपति, ब्याकत”न्ति । दसमं ।

सीलट्ठितिवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं —

सीलं ठिति परिहानं, सुद्धं ब्राह्मणपदेसं ।
समत्तं लोको सिरिवट्टो, मानदिन्नेन ते दसाति ॥

४. अननुस्सुतवग्गो

१. अननुस्सुतसुत्तं

३९७. सावत्थिनिदानं । “अयं काये कायानुपस्सनांति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । ‘सा खो पनायं काये कायानुपस्सना भावेतब्बा’ति मे, भिक्खवे...पे०... भाविता’ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि” ।

“अयं वेदनासु वेदानुपस्सनांति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । ‘सा खो पनायं वेदनासु वेदानुपस्सना भावेतब्बा’ति मे, भिक्खवे...पे०... भाविता’ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

“अयं चित्ते चित्तानुपस्सनांति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । ‘सा खो पनायं चित्ते चित्तानुपस्सना भावेतब्बा’ति मे, भिक्खवे...पे०... भाविता’ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

“अयं धम्मेषु धम्मानुपस्सनांति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । ‘सा खो पनायं धम्मेषु धम्मानुपस्सना भावेतब्बा’ति मे, भिक्खवे...पे०... भाविता’ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादी’ति । पठमं ।

२. विरागसुत्तं

३९८. “चत्तारोमे, भिक्खवे, सतिपट्ठाना भाविता बहुलीकता एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तन्ति ।

“कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो सतिपट्ठाना भाविता बहुलीकता एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तन्ती’ति । दुतियं ।

३. विरद्धसुत्तं

३९९. “येसं केसज्जि, भिक्खवे, चत्तारो सतिपट्ठाना विरद्धा, विरद्धो तेसं अरियो मग्गो [अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो (क०) इमस्मिं येव सुत्ते दिस्सति अट्ठङ्गिकोतिपदं, न पनाज्जत्थ इद्धिपाद अनुरुद्धादीसु] सम्मा दुक्खक्खयगामी । येसं केसज्जि, भिक्खवे, चत्तारो सतिपट्ठाना आरद्धा, आरद्धो तेसं अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी ।

“कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके

अभिज्झादोमनस्सं । येसं केसज्चि, भिक्खवे, इमे चत्तारो सतिपट्ठाना विरद्धा, विरद्धो तेसं अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी । येसं केसज्चि, भिक्खवे, इमे चत्तारो सतिपट्ठाना आरद्धा, आरद्धो तेसं अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी”ति । ततियं ।

४. भावितसुत्तं

४००. “चत्तारोमे, भिक्खवे, सतिपट्ठाना भाविता बहुलीकता अपारा पारं गमनाय संवत्तन्ति ।

“कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो सतिपट्ठाना भाविता बहुलीकता अपारा पारं गमनाय संवत्तन्ती”ति । चतुत्थं ।

५. सतिसुत्तं

४०१. सावत्थिनिदानं । “सतो, भिक्खवे, भिक्खु विहरेय्य सम्पजानो । अयं वो अम्हाकं अनुसासनी” ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु सतो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सतो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु सम्पजानो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो विदिता वेदना उप्पज्जन्ति, विदिता उपट्ठहन्ति, विदिता अब्भत्थं गच्छन्ति । विदिता वितक्का उप्पज्जन्ति, विदिता उपट्ठहन्ति, विदिता अब्भत्थं गच्छन्ति । विदिता सज्जा उप्पज्जन्ति, विदिता उपट्ठहन्ति, विदिता अब्भत्थं गच्छन्ति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सम्पजानो होति । सतो, भिक्खवे, भिक्खु विहरेय्य सम्पजानो । अयं वो अम्हाकं अनुसासनी”ति । पञ्चमं ।

६. अज्जासुत्तं

४०२. “चत्तारोमे, भिक्खवे, सतिपट्ठाना । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो सतिपट्ठाना । इमेसं खो, भिक्खवे, चतुन्नं सतिपट्ठानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता द्विन्नं फलानं अज्जतरं फलं पाटिकङ्खं — दिट्ठेव धम्मे अज्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिता”ति । छट्ठं ।

७. छन्दसुत्तं

४०३. “चत्तारोमे, भिक्खवे, सतिपट्ठाना । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । तस्स काये कायानुपस्सिनो विहरतो यो कायस्मिं छन्दो सो पहीयति । छन्दस्स पहाना अमतं सच्छिकतं होति ।

“वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । तस्स वेदनासु वेदनानुपस्सिनो विहरतो यो वेदनासु छन्दो सो पहीयति । छन्दस्स पहाना अमतं सच्छिकतं होति ।

“चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । तस्स चित्ते चित्तानुपस्सिनो विहरतो यो चित्तम्हि छन्दो सो पहीयति । छन्दस्स पहाना अमतं सच्छिकतं होति ।

“धम्मेषु धम्मनुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । तस्स धम्मेषु धम्मनुपस्सिनो विहरतो यो धम्मेषु छन्दो सो पहीयति । छन्दस्स पहाना अमतं सच्छिकतं होती”ति । सत्तमं ।

८. परिज्जातसुत्तं

४०४. “चत्तारोमे, भिक्खवे, सतिपट्टाना । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । तस्स काये कायानुपस्सिनो विहरतो कायो परिज्जातो होति । कायस्स परिज्जातत्ता अमतं सच्छिकतं होति ।

“वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । तस्स वेदनासु वेदनानुपस्सिनो विहरतो वेदना परिज्जाता होन्ति । वेदनानं परिज्जातत्ता अमतं सच्छिकतं होति ।

“चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । तस्स चित्ते चित्तानुपस्सिनो विहरतो चित्तं परिज्जातं होति । चित्तस्स परिज्जातत्ता अमतं सच्छिकतं होति ।

“धम्मेषु धम्मनुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । तस्स धम्मेषु धम्मनुपस्सिनो विहरतो धम्मा परिज्जाता होन्ति । धम्मानं परिज्जातत्ता अमतं सच्छिकतं होती”ति । अट्ठमं ।

९. भावनासुत्तं

४०५. “चतुन्नं, भिक्खवे, सतिपट्टानानं भावनं देसेस्सामि । तं सुणाथ” । “कतमा, भिक्खवे, चतुन्नं सतिपट्टानानं भावना? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेषु धम्मनुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । अयं खो, भिक्खवे, चतुन्नं सतिपट्टानानं भावना”ति । नवमं ।

१०. विभङ्गसुत्तं

४०६. “सतिपट्टानञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि सतिपट्टानभावनञ्च सतिपट्टानभावनागामिनिञ्च पटिपदं । तं सुणाथ” । “कतमञ्च, भिक्खवे, सतिपट्टानं? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति...पे०... चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति...पे०... धम्मेषु धम्मनुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । इदं वुच्चति, भिक्खवे, सतिपट्टानं” ।

“कतमा च, भिक्खवे, सतिपट्टानभावना? इध, भिक्खवे, भिक्खु समुदयधम्मनुपस्सी कायस्मिं विहरति,

वयधम्मानुपस्सी कायस्मिं विहरति, समुदयवयधम्मानुपस्सी कायस्मिं विहरति, आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । समुदयधम्मानुपस्सी वेदनासु विहरति... पे०... समुदयधम्मानुपस्सी चित्ते विहरति... समुदयधम्मानुपस्सी धम्मेसु विहरति, वयधम्मानुपस्सी धम्मेसु विहरति, समुदयवयधम्मानुपस्सी धम्मेसु विहरति, आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सतिपट्टानभावना ।

“कतमा च, भिक्खवे, सतिपट्टानभावनागामिनी पटिपदा? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सतिपट्टानभावनागामिनी पटिपदा”ति । दसमं ।

अननुस्सुतवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं —

अननुस्सुतं विरागो, विरद्धो भावना सति ।
अज्जा छन्दं परिज्जाय, भावना विभङ्गेन चाति ॥

५. अमतवग्गो

१. अमतसुत्तं

४०७. सावत्थिनिदानं । “चतूसु, भिक्खवे, सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्ता विहरथ । मा वो अमतं पनस्स । कतमेसु चतूसु? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु... पे०... चित्ते... पे०... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । इमेसु, भिक्खवे, चतूसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्ता विहरथ । मा वो अमतं पनस्सा”ति । पठमं ।

२. समुदयसुत्तं

४०८. “चतुन्नं, भिक्खवे, सतिपट्टानानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च देसेस्सामि । तं सुणाथ । को च, भिक्खवे, कायस्स समुदयो? आहारसमुदया कायस्स समुदयो; आहारनिरोधा कायस्स अत्थङ्गमो । फस्ससमुदया वेदनानं समुदयो; फस्सनिरोधा वेदनानं अत्थङ्गमो । नामरूपसमुदया चित्तस्स समुदयो; नामरूपनिरोधा चित्तस्स अत्थङ्गमो । मनसिकारसमुदया धम्मानं समुदयो; मनसिकारनिरोधा धम्मानं अत्थङ्गमो”ति । दुतियं ।

३. मग्गसुत्तं

४०९. सावत्थिनिदानं । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “एकमिदाहं, भिक्खवे, समयं उरुवेलायं विहरामि नज्जा नेरञ्जराय तीरे अजपालनिग्रोधे पठमाभिसम्बुद्धो । तस्स मय्हं, भिक्खवे, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — ‘एकायनो अयं मग्गो सत्तानं विसुद्धिया सोकपरिदेवानं समतिक्कमाय दुक्खदोमनस्सानं अत्थङ्गमाय जायस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरियाय, यदिदं — चत्तारो सतिपट्टाना”’ ।

“कतमे चत्तारो? काये वा भिक्खु कायानुपस्सी विहरेय्य आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु वा भिक्खु वेदानुपस्सी विहरेय्य...पे०... चित्ते वा भिक्खु चित्तानुपस्सी विहरेय्य...पे०... धम्मेषु वा भिक्खु धम्मानुपस्सी विहरेय्य आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं। एकायनो अयं मग्गो सत्तानं विसुद्धिया सोकपरिदेवानं समतिक्कमाय दुक्खदोमनस्सानं अत्थङ्गमाय जायस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरियाय, यदिदं — चत्तारो सतिपट्ठाना”ति।

“अथ खो, भिक्खवे, ब्रह्मा सहम्पति मम चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य, एवमेव — ब्रह्मलोके अन्तरहितो मम पुरतो पातुरहोसि। अथ खो, भिक्खवे, ब्रह्मा सहम्पति एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येनाहं तेनज्जलिं पणामेत्वा मं एतदवोच — ‘एवमेतं, भगवा, एवमेतं, सुगत! एकायनो अयं, भन्ते, मग्गो सत्तानं विसुद्धिया सोकपरिदेवानं समतिक्कमाय दुक्खदोमनस्सानं अत्थङ्गमाय जायस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरियाय, यदिदं — चत्तारो सतिपट्ठाना””।

“कतमे चत्तारो? काये वा, भन्ते, भिक्खु कायानुपस्सी विहरेय्य आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु वा...पे०... चित्ते वा ...पे०... धम्मेषु वा, भन्ते, भिक्खु धम्मानुपस्सी विहरेय्य आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं। एकायनो अयं, भन्ते, मग्गो सत्तानं विसुद्धिया सोकपरिदेवानं समतिक्कमाय दुक्खदोमनस्सानं अत्थङ्गमाय जायस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरियाय, यदिदं — चत्तारो सतिपट्ठाना”ति।

“इदमवोच, भिक्खवे, ब्रह्मा सहम्पति। इदं वत्त्वा अथापरं एतदवोच —

‘एकायनं जातिखयन्तदस्सी, मग्गं पजानाति हितानुकम्पी।
एतेन मग्गेन तरिंसु पुब्बे, तरिस्सन्ति ये च तरन्ति ओघ”न्ति॥ ततियं।

४. सतिसुत्तं

४१०. “सतो, भिक्खवे, भिक्खु विहरेय्य। अयं वो अम्हाकं अनुसासनी। कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु सतो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सतो होति। सतो, भिक्खवे, भिक्खु विहरेय्य। अयं वो अम्हाकं अनुसासनी”ति। चतुत्थं।

५. कुसलरासिसुत्तं

४११. “‘कुसलरासी”ति, भिक्खवे, वदमानो चत्तारो सतिपट्ठाने सम्मा वदमानो वदेय्य। केवलो हायं, भिक्खवे, कुसलरासि, यदिदं — चत्तारो सतिपट्ठाना।

“कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... चित्तानुपस्सी...पे०... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं। ‘कुसलरासी”ति, भिक्खवे, वदमानो इमे चत्तारो सतिपट्ठाने सम्मा वदमानो वदेय्य। केवलो हायं, भिक्खवे, कुसलरासि, यदिदं — चत्तारो सतिपट्ठाना”ति। पञ्चमं।

६. पातिमोक्खसंवरसुत्तं

४१२. अथ खो अज्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्गमि...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच

“साधु मे, भन्ते, भगवा संखित्तेन धम्मं देसेतु, यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य”न्ति । “तस्मातिह त्वं, भिक्खु, आदिमेव विसोधेहि कुसलेसु धम्मेसु । को चादि कुसलानं धम्मानं? इध त्वं, भिक्खु, पातिमोक्खसंवरसंवृतो विहराहि आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खस्सु सिक्खापदेसु । यतो खो त्वं, भिक्खु, पातिमोक्खसंवरसंवृतो विहरिस्ससि आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी समादाय सिक्खिस्सु सिक्खापदेसु; ततो त्वं, भिक्खु, सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय चत्तारो सतिपट्ठाने भावेय्यासि” ।

“कतमे चत्तारो? इध त्वं, भिक्खु, काये कायानुपस्सी विहराहि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहराहि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । यतो खो त्वं, भिक्खु, सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय इमे चत्तारो सतिपट्ठाने एवं भावेस्ससि, ततो तुहं, भिक्खु, या रत्ति वा दिवसो वा आगमिस्सति बुद्धियेव पाटिकट्ठा कुसलेसु धम्मेसु, नो परिहानी”ति ।

अथ खो सो भिक्खु भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो सो भिक्खु एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति, तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । “खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया”ति अब्भज्जासि । अज्जतरो च पन सो भिक्खु अरहतं अहोसीति । छट्ठं ।

७. दुच्चरितसुत्तं

४१३. अथ खो अज्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्गमि...पे०... “साधु मे, भन्ते, भगवा संखित्तेन धम्मं देसेतु, यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य”न्ति । “तस्मातिह त्वं, भिक्खु, आदिमेव विसोधेहि कुसलेसु धम्मेसु । को चादि कुसलानं धम्मानं? इध त्वं, भिक्खु, कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेस्ससि । वचीदुच्चरितं पहाय वचीसुचरितं भावेस्ससि । मनोदुच्चरितं पहाय मनोसुचरितं भावेस्ससि । यतो खो त्वं, भिक्खु, कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेस्ससि, वचीदुच्चरितं पहाय वचीसुचरितं भावेस्ससि, मनोदुच्चरितं पहाय मनोसुचरितं भावेस्ससि, ततो त्वं, भिक्खु, सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय चत्तारो सतिपट्ठाने भावेय्यासि” ।

“कतमे चत्तारो? इध त्वं, भिक्खु, काये कायानुपस्सी विहराहि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहराहि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । यतो खो त्वं, भिक्खु, सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय इमे चत्तारो सतिपट्ठाने एवं भावेस्ससि, ततो तुहं, भिक्खु, या रत्ति वा दिवसो वा आगमिस्सति बुद्धियेव पाटिकट्ठा कुसलेसु धम्मेसु, नो परिहानी”ति...पे०... अज्जतरो च पन सो भिक्खु अरहतं अहोसीति । सत्तमं ।

८. मित्तसुत्तं

४१४. “ये, भिक्खवे, अनुकम्पेय्याथ, ये च खो सोतब्बं मज्जेय्युं मित्ता वा अमच्चा वा जाती वा सालोहिता वा, ते वो, भिक्खवे, चतुन्नं सतिपट्टानानं भावनाय समादपेतब्बा निवेसेतब्बा पतिट्ठापेतब्बा ।

“कतमेसं, चतुन्नं? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । ये, भिक्खवे, अनुकम्पेय्याथ, ये च सोतब्बं मज्जेय्युं मित्ता वा अमच्चा वा जाती वा सालोहिता वा, ते वो, भिक्खवे, इमेसं चतुन्नं सतिपट्टानानं भावनाय समादपेतब्बा निवेसेतब्बा पतिट्ठापेतब्बा”ति । अट्ठमं ।

९. वेदनासुत्तं

४१५. “तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना । कतमा तिस्सो? सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो वेदना । इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं वेदनानं परिज्जाय चत्तारो सतिपट्टाना भावेतब्बा ।

“कतमे चत्तारो? इध भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं वेदनानं परिज्जाय इमे चत्तारो सतिपट्टाना भावेतब्बा”ति । नवमं ।

१०. आसवसुत्तं

४१६. “तयोमे, भिक्खवे आसवा । कतमे तयो? कामासवो, भवासवो, अविज्जासवो — इमे खो, भिक्खवे, तयो आसवा । इमेसं खो, भिक्खवे, तिण्णन्नं आसवानं पहानाय चत्तारो सतिपट्टाना भावेतब्बा ।

“कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । इमेसं खो, भिक्खवे, तिण्णन्नं आसवानं पहानाय इमे चत्तारो सतिपट्टाना भावेतब्बा”ति । दसमं ।

अमतवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं —

अमतं समुदयो मग्गो, सति कुसलरासि च ।
पातिमोक्खं दुच्चरितं, मित्तवेदना आसवेन चाति ॥

६. गङ्गापेय्यालवग्गो

१-१२. गङ्गानदीआदिसुत्तद्वादसकं

४१७-४२८. “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु चत्तारो सतिपट्टाने भावेन्तो चत्तारो सतिपट्टाने बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु चत्तारो सतिपट्टाने भावेन्तो चत्तारो सतिपट्टाने बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु ...पे०... चित्ते ...पे०... धम्मेषु धम्मनुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु चत्तारो सतिपट्टाने भावेन्तो चत्तारो सतिपट्टाने बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो”ति वित्थारेतब्बं ।

गङ्गापेय्यालवगो छट्ठो ।

तस्सुद्धानं —

छ पाचीनतो निन्ना, छ निन्ना च समुद्गतो ।
एते द्वे छ द्वादस होन्ति, वगो तेन पवुच्चतीति ॥

७. अप्पमादवगो

१-१०. तथागतादिसुत्तदसकं

४२९-४३८. यावता, भिक्खवे, सत्ता अपदा वा द्विपदा वा चतुप्पदा वा बहुप्पदा वाति वित्थारेतब्बं ।

अप्पमादवगो सत्तमो ।

तस्सुद्धानं —

तथागतं पदं कूटं, मूलं सारो च वस्सिकं ।
राजा चन्दिमसूरिया, वत्थेन दसमं पदन्ति ॥

८. बलकरणीयवगो

१-१२. बलादिसुत्तद्वादसकं

४३९-४५०. सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि बलकरणीया कम्मन्ता करीयन्तीति वित्थारेतब्बं ।

बलकरणीयवगो अट्ठमो ।

तस्सुद्धानं —

बलं बीजञ्च नागो च, रुक्खो कुम्भेन सूकिया ।

आकासेन च द्वे मेघा, नावा आगन्तुका नदीति ॥

९. एसनावग्गो

१-१०. एसनादिसुत्तदसकं

४५१-४६०. तिस्सो इमा, भिक्खवे, एसना । कतमा तिस्सो? कामेसना, भवेसना, ब्रह्मचरियेसनाति वित्थारेतब्बं ।

एसनावग्गो नवमो ।

तस्सुद्धानं —

एसना विधा आसवो, भवो च दुक्खता तिस्सो ।
खिलं मलज्ज नीडो च, वेदना तण्हा तसिनाय चाति ॥

१०. ओघवग्गो

१-१०. उद्धम्भागियादिसुत्तदसकं

४६१-४७०. “पज्जिमानि, भिक्खवे, उद्धम्भागियानि संयोजनानि । कतमानि पज्ज? रूपरागो, अरूपरागो, मानो, उद्धच्चं, अविज्जा — इमानि खो, भिक्खवे, पज्जुद्धम्भागियानि संयोजनानि । इमेसं खो, भिक्खवे, पज्जन्नं उद्धम्भागियानं संयोजनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय चत्तारो सतिपट्ठाना भावेतब्बा ।

“कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । इमेसं खो, भिक्खवे, पज्जन्नं उद्धम्भागियानं संयोजनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय इमे चत्तारो सतिपट्ठाना भावेतब्बा”ति ।

(यथा मग्गसंयुत्तं तथा सतिपट्ठानसंयुत्तं वित्थारेतब्बं) ।

ओघवग्गो दसमो ।

तस्सुद्धानं —

ओघो योगो उपादानं, गन्था अनुसयेन च ।
कामगुणा नीवरणा, खन्धा ओरुद्धम्भागियाति ॥

सतिपट्ठानसंयुत्तं ततियं ।

४. इन्द्रियसंयुतं

१. सुद्धिकवग्गो

१. सुद्धिकसुत्तं

४७१. सावत्थिनिदानं । “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च? सद्धिन्द्रियं, वीरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पञ्चिन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानी”ति । पठमं ।

२. पठमसोतापन्नसुत्तं

४७२. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च? सद्धिन्द्रियं, वीरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पञ्चिन्द्रियं । यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको इमेसं पञ्चन्नं इन्द्रियानं अस्सादञ्च [समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च (स्या० कं० पी० क०) सं० नि० २.१७५] आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं पजानाति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो”ति । दुतियं ।

३. दुतियसोतापन्नसुत्तं

४७३. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च? सद्धिन्द्रियं, वीरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पञ्चिन्द्रियं । यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको इमेसं पञ्चन्नं इन्द्रियानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं पजानाति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो”ति । ततियं ।

४. पठमअरहन्तसुत्तं

४७४. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च? सद्धिन्द्रियं, वीरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पञ्चिन्द्रियं । यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको इमेसं पञ्चन्नं इन्द्रियानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च [समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च (स्या० कं० पी० क०) सं० नि० २.१७५] आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं विदित्वा अनुपादाविमुत्तो होति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिकखीणभवसंयोजनो सम्मदञ्जा विमुत्तो”ति । चतुत्थं ।

५. दुतियअरहन्तसुत्तं

४७५. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च? सद्धिन्द्रियं, वीरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पञ्चिन्द्रियं । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु इमेसं पञ्चन्नं इन्द्रियानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं विदित्वा अनुपादाविमुत्तो होति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिकखीणभवसंयोजनो सम्मदञ्जा विमुत्तो”ति । पञ्चमं ।

६. पठमसमणब्राह्मणसुत्तं

४७६. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियाणि । कतमानि पञ्च? सद्धिन्द्रियं...पे०... पञ्चिन्द्रियं । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेसं पञ्चन्नं इन्द्रियानं अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समणसम्मता ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पनेते आयस्मन्तो सामञ्जत्थं वा ब्रह्मञ्जत्थं वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

“ये च खो केचि [ये च खो ते (स्या० कं० क०) सं० नि० २.१७४], भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेसं पञ्चन्नं इन्द्रियानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं पजानन्ति, ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेसु च ब्राह्मणसम्मता; ते च पनायस्मन्तो सामञ्जत्थञ्च ब्रह्मञ्जत्थञ्च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती”ति । छट्ठं ।

७. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं

४७७. “ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा सद्धिन्द्रियं नप्पजानन्ति, सद्धिन्द्रियसमुदयं नप्पजानन्ति, सद्धिन्द्रियनिरोधं नप्पजानन्ति, सद्धिन्द्रियनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति; वीरियिन्द्रियं नप्पजानन्ति...पे०... सतिन्द्रियं नप्पजानन्ति ...पे०... समाधिन्द्रियं नप्पजानन्ति...पे०... पञ्चिन्द्रियं नप्पजानन्ति, पञ्चिन्द्रियसमुदयं नप्पजानन्ति, पञ्चिन्द्रियनिरोधं नप्पजानन्ति, पञ्चिन्द्रियनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्खवे समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समणसम्मता ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पनेते आयस्मन्तो सामञ्जत्थं वा ब्रह्मञ्जत्थं वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा सद्धिन्द्रियं पजानन्ति, सद्धिन्द्रियसमुदयं पजानन्ति, सद्धिन्द्रियनिरोधं पजानन्ति, सद्धिन्द्रियनिरोधगामिनिं पटिपदं पजानन्ति; वीरियिन्द्रियं पजानन्ति, वीरियिन्द्रियसमुदयं पजानन्ति, वीरियिन्द्रियनिरोधं पजानन्ति, वीरियिन्द्रियनिरोधगामिनिं पटिपदं पजानन्ति; सतिन्द्रियं पजानन्ति...पे०... समाधिन्द्रियं पजानन्ति...पे०... पञ्चिन्द्रियं पजानन्ति, पञ्चिन्द्रियसमुदयं पजानन्ति, पञ्चिन्द्रियनिरोधं पजानन्ति, पञ्चिन्द्रियनिरोधगामिनिं पटिपदं पजानन्ति, ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेसु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्जत्थञ्च ब्रह्मञ्जत्थञ्च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती”ति । सत्तमं ।

८. दट्ठुब्बसुत्तं

४७८. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियाणि । कतमानि पञ्च? सद्धिन्द्रियं...पे०... पञ्चिन्द्रियं । कत्थ च, भिक्खवे, सद्धिन्द्रियं दट्ठुब्बं? चतूसु सोतापत्तियङ्गेसु — एत्थ सद्धिन्द्रियं दट्ठुब्बं । कत्थ च, भिक्खवे, वीरियिन्द्रियं दट्ठुब्बं? चतूसु सम्मप्पधानेसु — एत्थ वीरियिन्द्रियं दट्ठुब्बं । कत्थ च, भिक्खवे, सतिन्द्रियं दट्ठुब्बं? चतूसु सतिपट्ठानेसु — एत्थ सतिन्द्रियं दट्ठुब्बं । कत्थ च, भिक्खवे, समाधिन्द्रियं दट्ठुब्बं? चतूसु ज्ञानेसु — एत्थ समाधिन्द्रियं दट्ठुब्बं । कत्थ च, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियं दट्ठुब्बं? चतूसु अरियसच्चेसु — एत्थ पञ्चिन्द्रियं दट्ठुब्बं । इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानी”ति । अट्ठमं ।

९. पठमविभङ्गसुत्तं

४७९. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियाणि । कतमानि पञ्च? सद्धिन्द्रियं...पे०... पञ्चिन्द्रियं । कतमञ्च, भिक्खवे,

सद्धिन्द्रियं? इध, भिक्खवे, अरियसावको सद्धो होति, सदहति तथागतस्स बोधिं — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति — इदं वुच्चति, भिक्खवे, सद्धिन्द्रियं।

“कतमञ्च, भिक्खवे, वीरियिन्द्रियं? इध, भिक्खवे, अरियसावको आरद्धवीरियो विहरति अकुसलानं धम्मानं पहानाय, कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय, थामवा दळ्ढपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु — इदं वुच्चति, भिक्खवे, वीरियिन्द्रियं।

“कतमञ्च, भिक्खवे, सतिन्द्रियं? इध, भिक्खवे, अरियसावको सतिमा होति परमेन सतिनेपक्केन समन्नागतो चिरकतम्पि चिरभासितम्पि सरिता अनुस्सरिता — इदं वुच्चति, भिक्खवे, सतिन्द्रियं।

“कतमञ्च, भिक्खवे, समाधिन्द्रियं? इध, भिक्खवे, अरियसावको वोस्सग्गारम्मणं करित्वा लभति समाधिं, लभति चित्तस्स एकगतं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, समाधिन्द्रियं।

“कतमञ्च, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियं? इध, भिक्खवे, अरियसावको पञ्जवा होति उदयत्थगामिनिया पञ्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय, सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया — इदं वुच्चति, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियं। इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानी’ति। नवमं।

१०. दुतियविभङ्गसुत्तं

४८०. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि। कतमानि पञ्च? सद्धिन्द्रियं...पे०... पञ्चिन्द्रियं। कतमञ्च, भिक्खवे, सद्धिन्द्रियं? इध, भिक्खवे, अरियसावको सद्धो होति, सदहति तथागतस्स बोधिं — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति — इदं वुच्चति, भिक्खवे, सद्धिन्द्रियं।

“कतमञ्च, भिक्खवे, वीरियिन्द्रियं? इध, भिक्खवे, अरियसावको आरद्धवीरियो विहरति अकुसलानं धम्मानं पहानाय, कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय, थामवा दळ्ढपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु। सो अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति; उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति; अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति; उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया [समापत्तिया (स्या० कं० क०)] असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति — इदं वुच्चति, भिक्खवे, वीरियिन्द्रियं।

“कतमञ्च, भिक्खवे, सतिन्द्रियं? इध, भिक्खवे, अरियसावको सतिमा होति परमेन सतिनेपक्केन समन्नागतो, चिरकतम्पि चिरभासितम्पि सरिता अनुस्सरिता। सो काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, सतिन्द्रियं।

“कतमञ्च, भिक्खवे, समाधिन्द्रियं? इध, भिक्खवे, अरियसावको वोस्सगगारम्मणं करित्वा लभति समाधिं, लभति चित्तस्स एकगतं। सो विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति। वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति। पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो सुखञ्च कायेन पटिसंवेदेति यं तं अरिया आचिक्खन्ति ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति। सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति — इदं वुच्चति, भिक्खवे, समाधिन्द्रियं।

“कतमञ्च, भिक्खवे, पज्जिन्द्रियं? इध, भिक्खवे, अरियसावको पज्जवा होति उदयत्थगामिनिया पज्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय, सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया। सो ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति — इदं वुच्चति, भिक्खवे, पज्जिन्द्रियं। इमानि खो, भिक्खवे, पज्जिन्द्रियानी’ति। दसमं।

सुद्धिकवग्गो पठमो।

तस्सुद्धानं —

सुद्धिकञ्चेव द्वे सोता, अरहन्ता अपरे दुवे।
समणब्राह्मणा दट्ठब्बं, विभङ्गा अपरे दुवेति॥

२. मुदुतरवग्गो

१. पटिलाभसुत्तं

४८१. “पज्जिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि। कतमानि पज्ज? सद्धिन्द्रियं...पे०... पज्जिन्द्रियं...पे०...। कतमञ्च, भिक्खवे, सद्धिन्द्रियं? इध, भिक्खवे, अरियसावको सद्धो होति, सद्धति तथागतस्स बोधिं — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति — इदं वुच्चति, भिक्खवे, सद्धिन्द्रियं।

“कतमञ्च, भिक्खवे, वीरियिन्द्रियं? यं खो, भिक्खवे, चत्तारो सम्मप्पधाने आरब्भ वीरियं पटिलभति — इदं वुच्चति, भिक्खवे, वीरियिन्द्रियं।

“कतमञ्च, भिक्खवे, सतिन्द्रियं? यं खो, भिक्खवे, चत्तारो सतिपट्टाने आरब्भ सतिं पटिलभति — इदं वुच्चति, भिक्खवे, सतिन्द्रियं।

“कतमञ्च, भिक्खवे, समाधिन्द्रियं? इध, भिक्खवे, अरियसावको वोस्सगगारम्मणं करित्वा लभति समाधिं, लभति चित्तस्स एकगतं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, समाधिन्द्रियं।

“कतमञ्च, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियं? इध, भिक्खवे, अरियसावको पञ्चवा होति उदयत्थगामिनिया पञ्चाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया — इदं वुच्चति, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियं । इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानी”ति । पठमं ।

२. पठमसंखित्तसुत्तं

४८२. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च? सद्धिन्द्रियं...पे०... पञ्चिन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं इन्द्रियानं समत्ता परिपूरत्ता अरहं होति, ततो मुदुतरेहि अनागामी होति, ततो मुदुतरेहि सकदागामी होति, ततो मुदुतरेहि सोतापन्नो होति, ततो मुदुतरेहि धम्मनुसारी होति, ततो मुदुतरेहि सद्धानुसारी होती”ति । दुतियं ।

३. दुतियसंखित्तसुत्तं

४८३. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च? सद्धिन्द्रियं...पे०... पञ्चिन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं इन्द्रियानं समत्ता परिपूरत्ता अरहं होति, ततो मुदुतरेहि अनागामी होति, ततो मुदुतरेहि सकदागामी होति, ततो मुदुतरेहि सोतापन्नो होति, ततो मुदुतरेहि धम्मनुसारी होति, ततो मुदुतरेहि सद्धानुसारी होति । इति खो, भिक्खवे, इन्द्रियवेमत्तता फलवेमत्तता होति, फलवेमत्तता पुग्गलवेमत्तता”ति । ततियं ।

४. ततियसंखित्तसुत्तं

४८४. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च? सद्धिन्द्रियं...पे०... पञ्चिन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं इन्द्रियानं समत्ता परिपूरत्ता अरहं होति, ततो मुदुतरेहि अनागामी होति, ततो मुदुतरेहि सकदागामी होति, ततो मुदुतरेहि सोतापन्नो होति, ततो मुदुतरेहि धम्मनुसारी होति, ततो मुदुतरेहि सद्धानुसारी होति । इति खो, भिक्खवे, परिपूरं परिपूरकारी आराधेति, पदेसं पदेसकारी आराधेति । ‘अवञ्झानि त्वेवाहं, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानी’ति वदामी”ति । चतुत्थं ।

५. पठमवित्थारसुत्तं

४८५. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च? सद्धिन्द्रियं...पे०... पञ्चिन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं इन्द्रियानं समत्ता परिपूरत्ता अरहं होति, ततो मुदुतरेहि अन्तरापरिनिब्बायी होति, ततो मुदुतरेहि उपहच्चपरिनिब्बायी होति, ततो मुदुतरेहि असङ्खारपरिनिब्बायी होति, ततो मुदुतरेहि ससङ्खारपरिनिब्बायी होति, ततो मुदुतरेहि उद्धंसोतो होति अकनिट्ठगामी, ततो मुदुतरेहि सकदागामी होति, ततो मुदुतरेहि सोतापन्नो होति, ततो मुदुतरेहि धम्मनुसारी होति, ततो मुदुतरेहि सद्धानुसारी होती”ति । पञ्चमं ।

६. दुतियवित्थारसुत्तं

४८६. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च? सद्धिन्द्रियं...पे०... पञ्चिन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं इन्द्रियानं समत्ता परिपूरत्ता अरहं होति, ततो मुदुतरेहि अन्तरापरिनिब्बायी

होति, ततो मुदुतरेहि उपहच्चपरिनिब्बायी होति, ततो मुदुतरेहि असङ्खारपरिनिब्बायी होति, ततो मुदुतरेहि ससङ्खारपरिनिब्बायी होति, ततो मुदुतरेहि उद्धंसोतो होति अकनिट्टगामी, ततो मुदुतरेहि सकदागामी होति, ततो मुदुतरेहि सोतापन्नो होति, ततो मुदुतरेहि धम्मनुसारी होति, ततो मुदुतरेहि सद्धानुसारी होति । इति खो, भिक्खवे, इन्द्रियवेमत्तता फलवेमत्तता होति, फलवेमत्तता पुग्गलवेमत्तता होती”ति । छट्ठं ।

७. ततियवित्थारसुत्तं

४८७. “पज्जिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पज्च? सद्धिन्द्रियं...पे०... पज्जिन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, पज्जिन्द्रियानि । इमेसं खो, भिक्खवे, पज्चन्नं इन्द्रियानं समत्ता परिपूरत्ता अरहं होति, ततो मुदुतरेहि अन्तरापरिनिब्बायी होति, ततो मुदुतरेहि उपहच्चपरिनिब्बायी होति, ततो मुदुतरेहि असङ्खारपरिनिब्बायी होति, ततो मुदुतरेहि ससङ्खारपरिनिब्बायी होति, ततो मुदुतरेहि उद्धंसोतो होति अकनिट्टगामी, ततो मुदुतरेहि सकदागामी होति, ततो मुदुतरेहि सोतापन्नो होति, ततो मुदुतरेहि धम्मनुसारी होति, ततो मुदुतरेहि सद्धानुसारी होति । इति खो, भिक्खवे, परिपूरं परिपूरकारी आराधेति, पदेसं पदेसकारी आराधेति । ‘अवज्झानि त्वेवाहं, भिक्खवे, पज्जिन्द्रियानी’ति वदामी”ति । सत्तमं ।

८. पटिपन्नसुत्तं

४८८. “पज्जिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पज्च? सद्धिन्द्रियं...पे०... पज्जिन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, पज्जिन्द्रियानि । इमेसं खो, भिक्खवे, पज्चन्नं इन्द्रियानं समत्ता परिपूरत्ता अरहं होति, ततो मुदुतरेहि अरहत्तफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो होति, ततो मुदुतरेहि अनागामी होति, ततो मुदुतरेहि अनागामिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो होति, ततो मुदुतरेहि सकदागामी होति, ततो मुदुतरेहि सकदागामिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो होति, ततो मुदुतरेहि सोतापन्नो होति, ततो मुदुतरेहि सोतापत्तिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो होति । यस्स खो, भिक्खवे, इमानि पज्जिन्द्रियानि सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्बं नत्थि, तमहं ‘बाहिरो पुथुज्जनपक्खे ठितो’ति वदामी”ति । अट्ठमं ।

९. सम्पन्नसुत्तं

४८९. अथ खो अज्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच —

“‘इन्द्रियसम्पन्नो, इन्द्रियसम्पन्नो’ति, भन्ते, वुच्चति । किन्तावता नु खो, भन्ते, इन्द्रियसम्पन्नो होती”ति? “इध, भिक्खु, भिक्खु सद्धिन्द्रियं भावेति उपसमगामिं सम्बोधगामिं, वीरियिन्द्रियं भावेति उपसमगामिं सम्बोधगामिं, सतिन्द्रियं भावेति उपसमगामिं सम्बोधगामिं, समाधिन्द्रियं भावेति उपसमगामिं सम्बोधगामिं, पज्जिन्द्रियं भावेति उपसमगामिं सम्बोधगामिं । एत्तावता खो, भिक्खु, भिक्खु इन्द्रियसम्पन्नो होती”ति । नवमं ।

१०. आसवक्खयसुत्तं

४९०. “पज्जिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पज्च? सद्धिन्द्रियं...पे०... पज्जिन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, पज्जिन्द्रियानि । इमेसं खो, भिक्खवे, पज्चन्नं इन्द्रियानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती”ति । दसमं ।

मुदुतरवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धानं —

पटिलाभो तयो संखित्ता, वित्थारा अपरे तयो ।

पटिपन्नो च सम्पन्नो [पटिपन्नो चूपसमो (स्या० कं० पी० क०)], दसमं आसवक्खयन्ति ॥

३. छळिन्द्रियवग्गो

१. पुनब्भवसुत्तं

४९१. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च? सद्धिन्द्रियं...पे०... पञ्चिन्द्रियं । यावकीवज्जाहं, भिक्खवे, इमेसं पञ्चन्नं इन्द्रियानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं नाब्भज्जासिं, नेव तावाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय ‘अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो’ति पच्चज्जासिं [अभिसम्बुद्धो पच्चज्जासिं (सी० स्या० कं०)] । यतो च ख्वाहं, भिक्खवे, इमेसं पञ्चन्नं इन्द्रियानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं नाब्भज्जासिं, अथाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय ‘अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो’ति पच्चज्जासिं । जाणञ्च पन मे दस्सनं उदपादि — ‘अकुप्पा मे विमुत्ति [चेतोविमुत्ति (सी० पी० क०)], अयमन्तिमा जाति, नत्थिदानि पुनब्भवो’ति । पठमं ।

२. जीवितिन्द्रियसुत्तं

४९२. “तीणिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि तीणि? इत्थिन्द्रियं, पुरिसिन्द्रियं, जीवितिन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, तीणि इन्द्रियानी”ति । दुतियं ।

३. अज्जिन्द्रियसुत्तं

४९३. “तीणिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि तीणि? अनज्जातज्जस्सामीतिन्द्रियं, अज्जिन्द्रियं, अज्जाताविन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, तीणि इन्द्रियानी”ति । ततियं ।

४. एकबीजीसुत्तं

४९४. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च? सद्धिन्द्रियं...पे०... पञ्चिन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं इन्द्रियानं समत्ता परिपूरत्ता अरहं होति, ततो मुदुतरेहि अन्तरापरिनिब्बायी होति, ततो मुदुतरेहि उपहच्चपरिनिब्बायी होति, ततो मुदुतरेहि असङ्खारपरिनिब्बायी होति, ततो मुदुतरेहि ससङ्खारपरिनिब्बायी होति, ततो मुदुतरेहि उद्धंसोतो होति अकनिट्ठगामी, ततो मुदुतरेहि सकदागामी होति, ततो मुदुतरेहि एकबीजी [एकबीजी (क०)] होति, ततो मुदुतरेहि कोलंकोलो होति, ततो मुदुतरेहि सत्तक्खत्तुपरमो होति, ततो मुदुतरेहि धम्मनुसारी होति, ततो मुदुतरेहि सद्धानुसारी होती”ति । चतुत्थं ।

५. सुद्धकसुत्तं

४९५. “छयिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि छ? चक्खुन्द्रियं, सोतिन्द्रियं, घानिन्द्रियं, जिह्मिन्द्रियं, कायिन्द्रियं, मनिन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, छ इन्द्रियानी”ति । पञ्चमं ।

६. सोतापन्नसुत्तं

४९६. “छयिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि छ? चक्खुन्द्रियं...पे०... मनिन्द्रियं । यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको इमेसं छन्नं इन्द्रियानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं पजानाति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो”ति । छट्ठं ।

७. अरहन्तसुत्तं

४९७. “छयिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि छ? चक्खुन्द्रियं, सोतिन्द्रियं, घानिन्द्रियं, जिह्मिन्द्रियं, कायिन्द्रियं, मनिन्द्रियं । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु इमेसं छन्नं इन्द्रियानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं विदित्वा अनुपादाविमुत्तो होति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, ‘भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुपत्तसदत्थो परिकखीणभवसंयोजनो सम्मदञ्जा विमुत्तो”ति । सत्तमं ।

८. सम्बुद्धसुत्तं

४९८. “छयिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि छ? चक्खुन्द्रियं, सोतिन्द्रियं, घानिन्द्रियं, जिह्मिन्द्रियं, कायिन्द्रियं, मनिन्द्रियं । यावकीवञ्चाहं, भिक्खवे, इमेसं छन्नं इन्द्रियानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं नाब्भञ्जासिं, नेव तावाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्स मणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय ‘अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो”ति पच्चञ्जासिं । यतो च ख्वाहं, भिक्खवे, इमेसं छन्नं इन्द्रियानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं अब्भञ्जासिं, अथाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय ‘अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो”ति पच्चञ्जासिं । जाणञ्च पन मे दस्सनं उदपादि — ‘अकुप्पा मे विमुत्ति, अयमन्तिमा जाति, नत्थिदानि पुनब्भवो”ति । अट्ठमं ।

९. पठमसमणब्राह्मणसुत्तं

४९९. “छयिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि छ? चक्खुन्द्रियं, सोतिन्द्रियं, घानिन्द्रियं, जिह्मिन्द्रियं, कायिन्द्रियं, मनिन्द्रियं । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेसं छन्नं इन्द्रियानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समणसम्मता ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पनेते आयस्मन्तो सामञ्जत्थं वा ब्रह्मञ्जत्थं वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति” । “ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेसं छन्नं इन्द्रियानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं पजानन्ति, ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेसु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्जत्थञ्च ब्रह्मञ्जत्थञ्च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती”ति । नवमं ।

१०. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं

५००. “ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा चक्खुन्द्रियं नप्पजानन्ति, चक्खुन्द्रियसमुदयं नप्पजानन्ति, चक्खुन्द्रियनिरोधं नप्पजानन्ति, चक्खुन्द्रियनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति; सोतिन्द्रियं...पे०... घानिन्द्रियं...पे०... जिह्विन्द्रियं...पे०... कायिन्द्रियं...पे०... मनिन्द्रियं नप्पजानन्ति, मनिन्द्रियसमुदयं नप्पजानन्ति, मनिन्द्रियनिरोधं नप्पजानन्ति, मनिन्द्रियनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति । न मे ते, भिक्खवे...पे०... सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा चक्खुन्द्रियं पजानन्ति, चक्खुन्द्रियसमुदयं पजानन्ति, चक्खुन्द्रियनिरोधं पजानन्ति, चक्खुन्द्रियनिरोधगामिनिं पटिपदं पजानन्ति, सोतिन्द्रियं...पे०... घानिन्द्रियं...पे०... जिह्विन्द्रियं...पे०... कायिन्द्रियं...पे०... मनिन्द्रियं पजानन्ति, मनिन्द्रियसमुदयं पजानन्ति, मनिन्द्रियनिरोधं पजानन्ति, मनिन्द्रियनिरोधगामिनिं पटिपदं पजानन्ति, ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेसु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्जस्यञ्च ब्रह्मञ्जस्यञ्च दिट्ठेव धम्मो सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती”ति । दसमं ।

छळिन्द्रियवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं —

पुनब्भवो जीवितज्जाय, एकबीजी च सुद्धकं ।
सोतो अरहसम्बुद्धो, द्वे च समणब्राह्मणाति ॥

४. सुखिन्द्रियवग्गो

१. सुद्धिकसुत्तं

५०१. “पज्जिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पज्ज? सुखिन्द्रियं, दुक्खिन्द्रियं, सोमनस्सिन्द्रियं, दोमनस्सिन्द्रियं, उपेक्खिन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, पज्जिन्द्रियानी”ति । पठमं ।

२. सोतापन्नसुत्तं

५०२. “पज्जिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पज्ज? सुखिन्द्रियं, दुक्खिन्द्रियं, सोमनस्सिन्द्रियं, दोमनस्सिन्द्रियं, उपेक्खिन्द्रियं । यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको इमेसं पज्जन्नं इन्द्रियानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं पजानाति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो”ति । दुतियं ।

३. अरहन्तसुत्तं

५०३. “पज्जिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पज्ज? सुखिन्द्रियं, दुक्खिन्द्रियं, सोमनस्सिन्द्रियं, दोमनस्सिन्द्रियं, उपेक्खिन्द्रियं । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु इमेसं पज्जन्नं इन्द्रियानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च

निस्सरणञ्च यथाभूतं विदित्वा अनुपादाविमुक्तो होति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिकखीणभवसंयोजनो सम्मदञ्जा विमुक्तो’ति । ततियं ।

४. पठमसमणब्राह्मणसुत्तं

५०४. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियाणि । कतमानि पञ्च? सुखिन्द्रियं, दुक्खिन्द्रियं, सोमनस्सिन्द्रियं, दोमनस्सिन्द्रियं, उपेक्खिन्द्रियं । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेसं पञ्चन्नं इन्द्रियानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु वा समणसम्मता ब्राह्मणेषु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पनेते आयस्मन्तो सामञ्जत्थं वा ब्रह्मञ्जत्थं वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेसं पञ्चन्नं इन्द्रियानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं पजानन्ति, ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेषु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्जत्थञ्च ब्रह्मञ्जत्थञ्च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती’ति । चतुत्थं ।

५. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं

५०५. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियाणि । कतमानि पञ्च? सुखिन्द्रियं, दुक्खिन्द्रियं, सोमनस्सिन्द्रियं, दोमनस्सिन्द्रियं, उपेक्खिन्द्रियं । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा सुखिन्द्रियं नप्पजानन्ति, सुखिन्द्रियसमुदयं नप्पजानन्ति, सुखिन्द्रियनिरोधं नप्पजानन्ति, सुखिन्द्रियनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति; दुक्खिन्द्रियं नप्पजानन्ति...पे०... सोमनस्सिन्द्रियं नप्पजानन्ति...पे०... दोमनस्सिन्द्रियं नप्पजानन्ति ...पे०... उपेक्खिन्द्रियं नप्पजानन्ति, उपेक्खिन्द्रियसमुदयं नप्पजानन्ति, उपेक्खिन्द्रियनिरोधं नप्पजानन्ति, उपेक्खिन्द्रियनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति; न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु वा समणसम्मता ब्राह्मणेषु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पनेते आयस्मन्तो सामञ्जत्थं वा ब्रह्मञ्जत्थं वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा सुखिन्द्रियं पजानन्ति, सुखिन्द्रियसमुदयं पजानन्ति, सुखिन्द्रियनिरोधं पजानन्ति, सुखिन्द्रियनिरोधगामिनिं पटिपदं पजानन्ति; दुक्खिन्द्रियं पजानन्ति...पे०... सोमनस्सिन्द्रियं पजानन्ति... दोमनस्सिन्द्रियं पजानन्ति... उपेक्खिन्द्रियं पजानन्ति, उपेक्खिन्द्रियसमुदयं पजानन्ति, उपेक्खिन्द्रियनिरोधं पजानन्ति, उपेक्खिन्द्रियनिरोधगामिनिं पटिपदं पजानन्ति, ते च खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेषु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्जत्थञ्च ब्रह्मञ्जत्थञ्च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती’ति । पञ्चमं ।

६. पठमविभङ्गसुत्तं

५०६. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियाणि । कतमानि पञ्च? सुखिन्द्रियं, दुक्खिन्द्रियं, सोमनस्सिन्द्रियं, दोमनस्सिन्द्रियं, उपेक्खिन्द्रियं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, सुखिन्द्रियं? यं खो, भिक्खवे, कायिकं सुखं, कायिकं सातं, कायसम्फस्सजं सुखं सातं वेदयितं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, सुखिन्द्रियं।

“कतमञ्च, भिक्खवे, दुक्खिन्द्रियं? यं खो, भिक्खवे, कायिकं दुक्खं, कायिकं असातं, कायसम्फस्सजं दुक्खं असातं वेदयितं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खिन्द्रियं।

“कतमञ्च, भिक्खवे, सोमनस्सिन्द्रियं? यं खो, भिक्खवे, चेतसिकं सुखं, चेतसिकं सातं, मनोसम्फस्सजं सुखं सातं वेदयितं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, सोमनस्सिन्द्रियं।

“कतमञ्च, भिक्खवे, दोमनस्सिन्द्रियं? यं खो, भिक्खवे, चेतसिकं दुक्खं, चेतसिकं असातं, मनोसम्फस्सजं दुक्खं असातं वेदयितं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, दोमनस्सिन्द्रियं।

“कतमञ्च, भिक्खवे, उपेक्खिन्द्रियं? यं खो, भिक्खवे, कायिकं वा चेतसिकं वा नेवसातं नासातं वेदयितं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, उपेक्खिन्द्रियं। इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानी”ति। छट्ठं।

७. दुतियविभङ्गसुत्तं

५०७. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि। कतमानि पञ्च? सुखिन्द्रियं, दुक्खिन्द्रियं, सोमनस्सिन्द्रियं, दोमनस्सिन्द्रियं, उपेक्खिन्द्रियं।

“कतमञ्च, भिक्खवे, सुखिन्द्रियं? यं खो, भिक्खवे, कायिकं सुखं, कायिकं सातं, कायसम्फस्सजं सुखं सातं वेदयितं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, सुखिन्द्रियं।

“कतमञ्च, भिक्खवे, दुक्खिन्द्रियं? यं खो, भिक्खवे, कायिकं दुक्खं, कायिकं असातं, कायसम्फस्सजं दुक्खं असातं वेदयितं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खिन्द्रियं।

“कतमञ्च, भिक्खवे, सोमनस्सिन्द्रियं? यं खो, भिक्खवे, चेतसिकं सुखं, चेतसिकं सातं, मनोसम्फस्सजं सुखं सातं वेदयितं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, सोमनस्सिन्द्रियं।

“कतमञ्च, भिक्खवे, दोमनस्सिन्द्रियं? यं खो, भिक्खवे, चेतसिकं दुक्खं, चेतसिकं असातं, मनोसम्फस्सजं दुक्खं असातं वेदयितं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, दोमनस्सिन्द्रियं।

“कतमञ्च, भिक्खवे, उपेक्खिन्द्रियं? यं खो, भिक्खवे, कायिकं वा चेतसिकं वा नेवसातं नासातं वेदयितं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, उपेक्खिन्द्रियं।

“तत्र, भिक्खवे, यञ्च सुखिन्द्रियं यञ्च सोमनस्सिन्द्रियं, सुखा सा वेदना दट्ठब्बा। तत्र, भिक्खवे, यञ्च दुक्खिन्द्रियं यञ्च दोमनस्सिन्द्रियं, दुक्खा सा वेदना दट्ठब्बा। तत्र, भिक्खवे, यदिदं उपेक्खिन्द्रियं, अदुक्खमसुखा सा वेदना दट्ठब्बा। इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानी”ति। सत्तमं।

८. ततियविभङ्गसुत्तं

५०८. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियाणि । कतमानि पञ्च? सुखिन्द्रियं, दुक्खिन्द्रियं, सोमनस्सिन्द्रियं, दोमनस्सिन्द्रियं, उपेक्खिन्द्रियं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, सुखिन्द्रियं? यं खो, भिक्खवे, कायिकं सुखं, कायिकं सातं, कायसम्पस्सजं सुखं सातं वेदयितं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, सुखिन्द्रियं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, दुक्खिन्द्रियं? यं खो, भिक्खवे, कायिकं दुक्खं, कायिकं असातं, कायसम्पस्सजं दुक्खं असातं वेदयितं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खिन्द्रियं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, सोमनस्सिन्द्रियं? यं खो, भिक्खवे, चेतसिकं सुखं, चेतसिकं सातं, मनोसम्पस्सजं सुखं सातं वेदयितं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, सोमनस्सिन्द्रियं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, दोमनस्सिन्द्रियं? यं खो, भिक्खवे, चेतसिकं दुक्खं, चेतसिकं असातं, मनोसम्पस्सजं दुक्खं असातं वेदयितं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, दोमनस्सिन्द्रियं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, उपेक्खिन्द्रियं? यं खो, भिक्खवे, कायिकं वा चेतसिकं वा नेव सातं नासातं वेदयितं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, उपेक्खिन्द्रियं ।

“तत्र, भिक्खवे, यञ्च सुखिन्द्रियं यञ्च सोमनस्सिन्द्रियं, सुखा सा वेदना दट्ठब्बा । तत्र, भिक्खवे, यञ्च दुक्खिन्द्रियं यञ्च दोमनस्सिन्द्रियं, दुक्खा सा वेदना दट्ठब्बा । तत्र, भिक्खवे, यदिदं उपेक्खिन्द्रियं, अदुक्खमसुखा सा वेदना दट्ठब्बा । इति खो, भिक्खवे, इमानि पञ्चिन्द्रियाणि पञ्च हुत्वा तीणि होन्ति, तीणि हुत्वा पञ्च होन्ति परियायेना”ति । अट्ठमं ।

९. कट्ठोपमसुत्तं

५०९. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियाणि । कतमानि पञ्च? सुखिन्द्रियं, दुक्खिन्द्रियं, सोमनस्सिन्द्रियं, दोमनस्सिन्द्रियं, उपेक्खिन्द्रियं । सुखवेदनियं, भिक्खवे, फस्सं पटिच्च उप्पज्जति सुखिन्द्रियं । सो सुखितोव समानो ‘सुखितोस्मी’ति पजानाति । तस्सेव सुखवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा ‘यं तज्जं वेदयितं सुखवेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पन्नं सुखिन्द्रियं तं निरुज्झति, तं वूपसम्मती’ति पजानाति” ।

“दुक्खवेदनियं, भिक्खवे, फस्सं पटिच्च उप्पज्जति दुक्खिन्द्रियं । सो दुक्खितोव समानो ‘दुक्खितोस्मी’ति पजानाति । तस्सेव दुक्खवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा ‘यं तज्जं वेदयितं दुक्खवेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पन्नं दुक्खिन्द्रियं तं निरुज्झति, तं वूपसम्मती’ति पजानाति” ।

“सोमनस्सवेदनियं, भिक्खवे, फस्सं पटिच्च उप्पज्जति सोमनस्सिन्द्रियं । सो सुमनोव समानो ‘सुमनोस्मी’ति पजानाति । तस्सेव सोमनस्सवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा ‘यं तज्जं वेदयितं सोमनस्सवेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पन्नं सोमनस्सिन्द्रियं तं निरुज्झति, तं वूपसम्मती’ति पजानाति” ।

“दोमनस्सवेदनियं, भिक्खवे, फस्सं पटिच्च उप्पज्जति दोमनस्सिन्द्रियं । सो दुम्मनोव समानो ‘दुम्मनोस्मी’ति पजानाति । तस्सेव दोमनस्सवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा ‘यं तज्जं वेदयितं दोमनस्सवेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पन्नं दोमनस्सिन्द्रियं तं निरुज्झति, तं वूपसम्मती’ति पजानाति” ।

“उपेक्खावेदनियं, भिक्खवे, फस्सं पटिच्च उप्पज्जति उपेक्खिन्द्रियं । सो उपेक्खकोव समानो ‘उपेक्खकोस्मी’ति पजानाति । तस्सेव उपेक्खावेदनियस्स फस्सस्स निरोधा ‘यं तज्जं वेदयितं उपेक्खावेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पन्नं उपेक्खिन्द्रियं तं निरुज्झति, तं वूपसम्मती’ति पजानाति” ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, द्विन्नं कट्टानं सङ्घट्टनसमोधाना [संघट्टनासमोधाना (पी० क०), संघटनसमोधाना (स्या० कं०)] उस्मा जायति, तेजो अभिनिब्बत्तति; तेसंयेव कट्टानं नानाभावाविनिक्खेपा या [नानाभावनिक्खेपा (स्या० कं० पी० क०)] तज्जा उस्मा सा निरुज्झति सा वूपसम्मति; एवमेव खो, भिक्खवे, सुखवेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पज्जति सुखिन्द्रियं । सो सुखितोव समानो ‘सुखितोस्मी’ति पजानाति । तस्सेव सुखवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा ‘यं तज्जं वेदयितं सुखवेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पज्जति सुखिन्द्रियं तं निरुज्झति, तं वूपसम्मती’ति पजानाति” ।

“दुक्खवेदनियं, भिक्खवे, फस्सं पटिच्च...पे०... सोमनस्सवेदनियं, भिक्खवे, फस्सं पटिच्च...पे०... दोमनस्सवेदनियं, भिक्खवे, फस्सं पटिच्च...पे०... उपेक्खावेदनियं, भिक्खवे, फस्सं पटिच्च उप्पज्जति उपेक्खिन्द्रियं । सो उपेक्खकोव समानो ‘उपेक्खकोस्मी’ति पजानाति । तस्सेव उपेक्खावेदनियस्स फस्सस्स निरोधा ‘यं तज्जं वेदयितं उपेक्खावेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पज्जति उपेक्खिन्द्रियं तं निरुज्झति, तं वूपसम्मती’ति पजानाति” । नवमं ।

१०. उप्पटिपाटिकसुत्तं

५१०. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च? दुक्खिन्द्रियं, दोमनस्सिन्द्रियं, सुखिन्द्रियं, सोमनस्सिन्द्रियं, उपेक्खिन्द्रियं । इध, भिक्खवे, भिक्खुनो अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो उप्पज्जति दुक्खिन्द्रियं । सो एवं पजानाति — ‘उप्पन्नं खो मे इदं दुक्खिन्द्रियं, तज्जं खो सनिमित्तं सनिदानं ससङ्खारं सप्पच्चयं । तज्जं अनिमित्तं अनिदानं असङ्खारं अप्पच्चयं दुक्खिन्द्रियं उप्पज्जिस्सतीति — नेतं ठानं विज्जति’ । सो दुक्खिन्द्रियञ्च पजानाति, दुक्खिन्द्रियसमुदयञ्च पजानाति, दुक्खिन्द्रियनिरोधञ्च पजानाति, यत्थ चुप्पन्नं दुक्खिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति तज्जं पजानाति । कत्थ चुप्पन्नं दुक्खिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति? इध, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मोहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, एत्थ चुप्पन्नं दुक्खिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, ‘भिक्खु अज्जासि दुक्खिन्द्रियस्स निरोधं, तदत्थाय चित्तं उपसंहरति’” ।

“इध पन, भिक्खवे, भिक्खुनो अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो उप्पज्जति दोमनस्सिन्द्रियं । सो एवं पजानाति — ‘उप्पन्नं खो मे इदं दोमनस्सिन्द्रियं, तज्जं खो सनिमित्तं सनिदानं ससङ्खारं सप्पच्चयं । तज्जं अनिमित्तं अनिदानं असङ्खारं अप्पच्चयं दोमनस्सिन्द्रियं उप्पज्जिस्सतीति — नेतं ठानं विज्जति’ । सो दोमनस्सिन्द्रियञ्च पजानाति, दोमनस्सिन्द्रियसमुदयञ्च पजानाति, दोमनस्सिन्द्रियनिरोधञ्च पजानाति, यत्थ चुप्पन्नं दोमनस्सिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति तज्जं पजानाति । कत्थ चुप्पन्नं दोमनस्सिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति? इध, भिक्खवे, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, एत्थ चुप्पन्नं दोमनस्सिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, ‘भिक्खु अज्जासि दोमनस्सिन्द्रियस्स निरोधं,

तदत्थाय चित्तं उपसंहरति” ।

“इध पन, भिक्खवे, भिक्खुनो अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो उप्पज्जति सुखिन्द्रियं । सो एवं पजानाति — ‘उप्पन्नं खो मे इदं सुखिन्द्रियं, तच्च खो सनिमित्तं सनिदानं ससङ्खारं सप्पच्चयं । तच्च अनिमित्तं अनिदानं असङ्खारं अप्पच्चयं सुखिन्द्रियं उप्पज्जिस्सतीति — नेतं ठानं विज्जति’ । सो सुखिन्द्रियञ्च पजानाति, सुखिन्द्रियसमुदयञ्च पजानाति, सुखिन्द्रियनिरोधञ्च पजानाति, यत्थ चुप्पन्नं सुखिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति तच्च पजानाति । कत्थ चुप्पन्नं सुखिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति? इध, भिक्खवे, भिक्खु पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो सुखञ्च कायेन पटिसंवेदेति यं तं अरिया आचिक्खन्ति ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, एत्थ चुप्पन्नं सुखिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, ‘भिक्खु अज्जासि सुखिन्द्रियस्स निरोधं, तदत्थाय चित्तं उपसंहरति’” ।

“इध पन, भिक्खवे, भिक्खुनो अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो उप्पज्जति सोमनस्सिन्द्रियं । सो एवं पजानाति — ‘उप्पन्नं खो मे इदं सोमनस्सिन्द्रियं, तच्च खो सनिमित्तं सनिदानं ससङ्खारं सप्पच्चयं । तच्च अनिमित्तं अनिदानं असङ्खारं अप्पच्चयं सोमनस्सिन्द्रियं उप्पज्जिस्सतीति — नेतं ठानं विज्जति’ । सो सोमनस्सिन्द्रियञ्च पजानाति, सोमनस्सिन्द्रियसमुदयञ्च पजानाति, सोमनस्सिन्द्रियनिरोधञ्च पजानाति, यत्थ चुप्पन्नं सोमनस्सिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति तच्च पजानाति । कत्थ चुप्पन्नं सोमनस्सिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, एत्थ चुप्पन्नं सोमनस्सिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, ‘भिक्खु अज्जासि सोमनस्सिन्द्रियस्स निरोधं, तदत्थाय चित्तं उपसंहरति’” ।

“इध पन, भिक्खवे, भिक्खुनो अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो उप्पज्जति उपेक्खिन्द्रियं । सो एवं पजानाति — ‘उप्पन्नं खो मे इदं उपेक्खिन्द्रियं, तच्च खो सनिमित्तं सनिदानं ससङ्खारं सप्पच्चयं । तच्च अनिमित्तं अनिदानं असङ्खारं अप्पच्चयं उपेक्खिन्द्रियं उप्पज्जिस्सतीति — नेतं ठानं विज्जति’ । सो उपेक्खिन्द्रियञ्च पजानाति, उपेक्खिन्द्रियसमुदयञ्च पजानाति, उपेक्खिन्द्रियनिरोधञ्च पजानाति, यत्थ चुप्पन्नं उपेक्खिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति तच्च पजानाति । कत्थ चुप्पन्नं उपेक्खिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सब्बसो नेवसज्जानासज्जायतनं समतिक्कम्म सज्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति, एत्थ चुप्पन्नं उपेक्खिन्द्रियं अपरिसेसं निरुज्झति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, ‘भिक्खु अज्जासि उपेक्खिन्द्रियस्स निरोधं, तदत्थाय चित्तं उपसंहरती’”ति । दसमं ।

सुखिन्द्रियवगो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं —

सुद्धिकञ्च सोतो अरहा, दुवे समणब्राह्मणा ।
विभङ्गेन तयो वुत्ता, कट्ठो उप्पटिपाटिकन्ति ॥

५. जरावग्गो

१. जराधम्मसुत्तं

५११. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिंगारमातुपासादे । तेन खो पन समयेन भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुड्डितो पच्छातपे निसिन्नो होति पिड्ढिं ओतापयमानो ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा भगवतो गत्तानि पाणिना अनोमज्जन्तो भगवन्तं एतदवोच — “अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते! न चेवं दानि, भन्ते, भगवतो ताव परिसुद्धो छविवण्णो परियोदातो, सिथिलानि च गत्तानि सब्बानि वलियजातानि, पुरतो पब्भारो च कायो, दिस्सति च इन्द्रियानं अज्जथत्तं — चक्खुन्द्रियस्स सोतिन्द्रियस्स घानिन्द्रियस्स जिह्विन्द्रियस्स कायिन्द्रियस्सा”ति ।

“एवञ्हेतं, आनन्द, होति — जराधम्मो योब्वज्जे, ब्याधिधम्मो आरोग्ये, मरणधम्मो जीविते । न चेव ताव परिसुद्धो होति छविवण्णो परियोदातो, सिथिलानि च होन्ति गत्तानि सब्बानि वलियजातानि, पुरतो पब्भारो च कायो, दिस्सति च इन्द्रियानं अज्जथत्तं — चक्खुन्द्रियस्स सोतिन्द्रियस्स घानिन्द्रियस्स जिह्विन्द्रियस्स कायिन्द्रियस्सा”ति ।

“इदमवोच भगवा । इदं वत्त्वा च सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था —

“धी तं जम्मि जरे अत्थु, दुब्बण्णकरणी जरे ।
ताव मनोरमं बिम्बं, जराय अभिमहितं ॥

“योपि वस्ससतं जीवे, सोपि मच्चुपरायणो [सब्बे मच्चुपरायणा (स्या० कं० क०)] ।
न किञ्चि परिवज्जेति, सब्बमेवाभिमहती”ति ॥ पठमं ।

२. उण्णाभब्राह्मणसुत्तं

५१२. सावत्थिनिदानं । अथ खो उण्णाभो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो उण्णाभो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच —

“पञ्चिमानि, भो गोतम, इन्द्रियानि नानाविसयानि नानागोचरानि, न अज्जमज्जस्स गोचरविसयं पच्चनुभोन्ति । कतमानि पञ्च? चक्खुन्द्रियं, सोतिन्द्रियं, घानिन्द्रियं, जिह्विन्द्रियं, कायिन्द्रियं । इमेसं नु खो, भो गोतम, पञ्चन्नं इन्द्रियानं नानाविसयानं नानागोचरानं न अज्जमज्जस्स गोचरविसयं पच्चनुभोन्तानं किं पटिसरणं, को च नेसं गोचरविसयं पच्चनुभोती”ति?

“पञ्चिमानि, ब्राह्मण, इन्द्रियानि नानाविसयानि नानागोचरानि न अज्जमज्जस्स गोचरविसयं पच्चनुभोन्ति । कतमानि पञ्च? चक्खुन्द्रियं, सोतिन्द्रियं, घानिन्द्रियं, जिह्विन्द्रियं, कायिन्द्रियं । इमेसं खो, ब्राह्मण, पञ्चन्नं इन्द्रियानं नानाविसयानं नानागोचरानं न अज्जमज्जस्स गोचरविसयं पच्चनुभोन्तानं मनो पटिसरणं, मनोव नेसं गोचरविसयं पच्चनुभोती”ति ।

“मनस्स पन, भो गोतम, किं पटिसरणं”न्ति? “मनस्स खो, ब्राह्मण, सति पटिसरणं”न्ति । “सतिया पन, भो गोतम, किं पटिसरणं”न्ति? “सतिया खो, ब्राह्मण, विमुत्ति पटिसरणं”न्ति । “विमुत्तिया पन, भो गोतम, किं पटिसरणं”न्ति? “विमुत्तिया खो, ब्राह्मण, निब्बानं पटिसरणं”न्ति । “निब्बानस्स पन, भो गोतम, किं पटिसरणं”न्ति? “अच्चयासि [अच्चसरा (सी० स्या० कं०), अज्झपरं (पी० कं०)], ब्राह्मण, पज्झं, नासक्खि पज्झस्स परियन्तं गहेतुं । निब्बानोगधज्झि,

ब्राह्मण, ब्रह्मचरियं वुस्सति निब्बानपरायणं निब्बानपरियोसान”न्ति ।

अथ खो उण्णाभो ब्राह्मणो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि ।

अथ खो भगवा अचिरपक्कन्ते उण्णाभे ब्राह्मणे भिक्खू आमन्तेसि — “सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारे वा कूटागारसालायं वा [रस्मियो (स्या० क०)] पाचीनवातपाना सूरिये उगच्छन्ते वातपानेन रस्मि [कूटागारं वा कूटागारसालं वा उत्तराय (क० सी०)] पविसित्वा क्वास्स [काय (स्या० क०)] पतिट्ठिता”ति? “पच्छिमायं, भन्ते, भित्ति”न्ति । “एवमेव खो, भिक्खवे, उण्णाभस्स ब्राह्मणस्स तथागते सद्धा निविट्ठा मूलजाता पतिट्ठिता दळ्हा असंहारिया समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मना वा केनचि वा लोकस्मिं । इमहि चे, भिक्खवे, समये उण्णाभो ब्राह्मणो कालङ्कुरेय्य, नत्थि संयोजनं येन संयोजनेन संयुत्तो उण्णाभो ब्राह्मणो पुन इमं लोकं आगच्छेय्या”ति । दुतियं ।

३. साकेतसुत्तं

५१३. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा साकेते विहरति अज्जनवने मिगदाये । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “अत्थि नु खो, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म यानि पज्जिन्द्रियानि तानि पज्ज बलानि होन्ति, यानि पज्ज बलानि तानि पज्जिन्द्रियानि होन्ती”ति?

“भगवंमूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवंपटिसरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्तंयेव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती”ति । “अत्थि, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म यानि पज्जिन्द्रियानि तानि पज्ज बलानि होन्ति, यानि पज्ज बलानि तानि पज्जिन्द्रियानि होन्ति” ।

“कतमो च, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म यानि पज्जिन्द्रियानि तानि पज्ज बलानि होन्ति, यानि पज्ज बलानि तानि पज्जिन्द्रियानि होन्ति? यं, भिक्खवे, सद्धिन्द्रियं तं सद्धाबलं, यं सद्धाबलं तं सद्धिन्द्रियं; यं वीरियिन्द्रियं तं वीरियबलं, यं वीरियबलं तं वीरियिन्द्रियं; यं सतिन्द्रियं तं सतिबलं, यं सतिबलं तं सतिन्द्रियं; यं समाधिन्द्रियं तं समाधिबलं, यं समाधिबलं तं समाधिन्द्रियं; यं पज्जिन्द्रियं तं पज्जाबलं, यं पज्जाबलं तं पज्जिन्द्रियं । सेय्यथापि, भिक्खवे, नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा, तस्स मज्झे दीपो । अत्थि, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म तस्सा नदिया एको सोतो त्वेव सङ्ख्यं गच्छति [सङ्खं (सी० स्या० कं०)] । अत्थि पन, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म तस्सा नदिया द्वे सोतानि त्वेव सङ्ख्यं गच्छन्ति ।

“कतमो च, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म तस्सा नदिया एको सोतो त्वेव सङ्ख्यं गच्छति? यज्ज, भिक्खवे, तस्स दीपस्स पुरिमन्ते [पुरत्थिमन्ते (सी० स्या० कं० पी०)] उदकं, यज्ज पच्छिमन्ते उदकं — अयं खो, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म तस्सा नदिया एको सोतो त्वेव सङ्ख्यं गच्छति ।

“कतमो च, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म तस्सा नदिया द्वे सोतानि त्वेव सङ्ख्यं गच्छन्ति? यज्ज, भिक्खवे, तस्स दीपस्स उत्तरन्ते उदकं, यज्ज दक्खिणन्ते उदकं — अयं खो, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म तस्सा नदिया द्वे सोतानि त्वेव सङ्ख्यं गच्छन्ति । एवमेव खो, भिक्खवे, यं सद्धिन्द्रियं तं सद्धाबलं, यं सद्धाबलं तं सद्धिन्द्रियं; यं वीरियिन्द्रियं तं वीरियबलं, यं वीरियबलं तं वीरियिन्द्रियं; यं सतिन्द्रियं तं सतिबलं, यं सतिबलं तं सतिन्द्रियं; यं समाधिन्द्रियं तं

समाधिबलं, यं समाधिबलं तं समाधिन्द्रियं; यं पञ्चिन्द्रियं तं पञ्चाबलं, यं पञ्चाबलं तं पञ्चिन्द्रियं । पञ्चन्नं, भिक्खवे, इन्द्रियानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्चाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती”ति । ततियं ।

४. पुब्बकोट्टकसुत्तं

५१४. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बकोट्टके । तत्र खो भगवा आयस्मन्तं सारिपुत्तं आमन्तेसि — “सद्दहसि [सद्दहसि (सी० पी०)] त्वं, सारिपुत्त — सद्दिन्द्रियं भावितं बहुलीकतं अमतोगधं होति अमतपरायणं अमतपरियोसानं...पे०... पञ्चिन्द्रियं भावितं बहुलीकतं अमतोगधं होति अमतपरायणं अमतपरियोसानं”न्ति?

“न ख्वाहं एत्थ, भन्ते, भगवतो सद्दाय गच्छामि — सद्दिन्द्रियं...पे०... पञ्चिन्द्रियं भावितं बहुलीकतं अमतोगधं होति अमतपरायणं अमतपरियोसानं । येसज्हेतं, भन्ते, अज्जातं अस्स अदिट्ठं अविदितं असच्छिकतं अफस्सितं [अपस्सितं (सी० स्या० कं० क०), अफुसितं (पी०)] पज्जाय, ते तत्थ परेसं सद्दाय गच्छेय्युं — सद्दिन्द्रियं...पे०... पञ्चिन्द्रियं भावितं बहुलीकतं अमतोगधं होति अमतपरायणं अमतपरियोसानं । येसज्ज खो एतं, भन्ते, जातं दिट्ठं विदितं सच्छिकतं फस्सितं पज्जाय, निक्कङ्खा ते तत्थ निब्बिचिकिच्छा — सद्दिन्द्रियं...पे०... पञ्चिन्द्रियं भावितं बहुलीकतं अमतोगधं होति अमतपरायणं अमतपरियोसानं । मय्हज्ज खो एतं, भन्ते, जातं दिट्ठं विदितं सच्छिकतं फस्सितं पज्जाय । निक्कङ्खावाहं तत्थ निब्बिचिकिच्छो सद्दिन्द्रियं...पे०... पञ्चिन्द्रियं भावितं बहुलीकतं अमतोगधं होति अमतपरायणं अमतपरियोसानं”न्ति ।

“साधु साधु, सारिपुत्त! येसज्हेतं, सारिपुत्त, अज्जातं अस्स अदिट्ठं अविदितं असच्छिकतं अफस्सितं पज्जाय, ते तत्थ परेसं सद्दाय गच्छेय्युं — सद्दिन्द्रियं भावितं बहुलीकतं अमतोगधं होति अमतपरायणं अमतपरियोसानं...पे०... पञ्चिन्द्रियं भावितं बहुलीकतं अमतोगधं होति अमतपरायणं अमतपरियोसानं । येसज्ज खो एतं, सारिपुत्त, जातं दिट्ठं विदितं सच्छिकतं फस्सितं पज्जाय, निक्कङ्खा ते तत्थ निब्बिचिकिच्छा — सद्दिन्द्रियं भावितं बहुलीकतं अमतोगधं होति अमतपरायणं अमतपरियोसानं...पे०... पञ्चिन्द्रियं भावितं बहुलीकतं अमतोगधं होति अमतपरायणं अमतपरियोसानं”न्ति । चतुत्थं ।

५. पठमपुब्बारामसुत्तं

५१५. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिगारमातुपासादे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “कतिनं नु खो, भिक्खवे, इन्द्रियानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता खीणासवो भिक्खु अज्जं ब्याकरोति — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानामी”ति?

भगवंमूलका नो, भन्ते, धम्मा...पे०... “एकस्स खो, भिक्खवे, इन्द्रियस्स भावितत्ता बहुलीकतत्ता खीणासवो भिक्खु अज्जं ब्याकरोति — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानामीति । कतमस्स एकस्स पञ्चिन्द्रियस्स पज्जवतो, भिक्खवे, अरियसावकस्स तदन्वया सद्दा सण्ठाति, तदन्वयं वीरियं सण्ठाति, तदन्वया सति सण्ठाति, तदन्वयो समाधि सण्ठाति । इमस्स खो, भिक्खवे, एकस्स इन्द्रियस्स भावितत्ता बहुलीकतत्ता खीणासवो भिक्खु अज्जं ब्याकरोति — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानामी”ति । पञ्चमं ।

६. दुतियपुब्बारामसुत्तं

५१६. तंयेव निदानं । “कतिनं नु खो, भिक्खवे, इन्द्रियानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता खीणासवो भिक्खु अज्जं व्याकरोति — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानामी’ति? भगवंमूलका नो, भन्ते, धम्मा...पे०... “द्विन्नं खो, भिक्खवे, इन्द्रियानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता खीणासवो भिक्खु अज्जं व्याकरोति — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानामीति । कतमेसं द्विन्नं? अरियाय च पज्जाय, अरियाय च विमुत्तिया । या हिस्स, भिक्खवे, अरिया पज्जा तदस्स पज्जिन्द्रियं । या हिस्स, भिक्खवे, अरिया विमुत्ति तदस्स समाधिन्द्रियं । इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं इन्द्रियानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता खीणासवो भिक्खु अज्जं व्याकरोति — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानामी’ति । छट्ठं ।

७. ततियपुब्बारामसुत्तं

५१७. तंयेव निदानं । “कतिनं नु खो, भिक्खवे, इन्द्रियानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता खीणासवो भिक्खु अज्जं व्याकरोति — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानामी’ति? भगवंमूलका नो, भन्ते, धम्मा...पे०... “चतुन्नं खो, भिक्खवे, इन्द्रियानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता खीणासवो भिक्खु अज्जं व्याकरोति — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानामीति । कतमेसं चतुन्नं? वीरियिन्द्रियस्स, सतिन्द्रियस्स, समाधिन्द्रियस्स, पज्जिन्द्रियस्स — इमेसं खो, भिक्खवे, चतुन्नं इन्द्रियानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता खीणासवो भिक्खु अज्जं व्याकरोति — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानामी’ति । सत्तमं ।

८. चतुत्थपुब्बारामसुत्तं

५१८. तंयेव निदानं । “कतिनं नु खो, भिक्खवे, इन्द्रियानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता खीणासवो भिक्खु अज्जं व्याकरोति — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानामी’ति? भगवंमूलका नो, भन्ते, धम्मा...पे०... “पञ्चन्नं खो, भिक्खवे, इन्द्रियानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता खीणासवो भिक्खु अज्जं व्याकरोति — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानामीति । कतमेसं पञ्चन्नं? सद्धिन्द्रियस्स, वीरियिन्द्रियस्स, सतिन्द्रियस्स, समाधिन्द्रियस्स, पज्जिन्द्रियस्स — इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं इन्द्रियानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता खीणासवो भिक्खु अज्जं व्याकरोति — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानामी’ति । अट्ठमं ।

९. पिण्डोलभारद्वाजसुत्तं

५१९. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा कोसम्बियं विहरति घोसितारामे । तेन खो पन समयेन आयस्मता पिण्डोलभारद्वाजेन अज्जा व्याकता होति — “खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्तायाति पजानामी’ति । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं —

“आयस्मता, भन्ते, पिण्डोलभारद्वाजेन अज्जा व्याकता — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानामीति । किं नु खो, भन्ते, अत्थवसं सम्पस्समानेन आयस्मता पिण्डोलभारद्वाजेन अज्जा व्याकता — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानामी’ति?

“तिण्णन्नं खो, भिक्खवे, इन्द्रियानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता पिण्डोलभारद्वाजेन भिक्खुना अज्जा ब्याकता — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानामीति । कतमेसं तिण्णन्नं? सतिन्द्रियस्स, समाधिन्द्रियस्स, पज्जिन्द्रियस्स — इमेसं खो, भिक्खवे, तिण्णन्नं इन्द्रियानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता पिण्डोलभारद्वाजेन भिक्खुना अज्जा ब्याकता — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानामीति । इमानि च, भिक्खवे, तीणिन्द्रियानि किमन्तानि? खयन्तानि । किस्स खयन्तानि? जातिजरामरणस्स । ‘जातिजरामरणं खय’न्ति खो, भिक्खवे, सम्पस्समानेन पिण्डोलभारद्वाजेन भिक्खुना अज्जा ब्याकता — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानामी’ति । नवमं ।

१०. आपणसुत्तं

५२०. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा अङ्गेषु विहरति आपणं नाम अङ्गानं निगमो । तत्र खो भगवा आयस्मन्तं सारिपुत्तं आमन्तेसि — “यो सो, सारिपुत्त, अरियसावको तथागते एकन्तगतो [एकन्तिगतो (सी०)] अभिप्पसन्नो, न सो तथागते वा तथागतसासने वा कङ्खेय्य वा विचिकिच्छेय्य वा”ति?

“यो सो, भन्ते, अरियसावको तथागते एकन्तगतो अभिप्पसन्नो, न सो तथागते वा तथागतसासने वा कङ्खेय्य वा विचिकिच्छेय्य वा । सद्धस्स हि, भन्ते, अरियसावकस्स एवं पाटिकङ्खं यं आरद्धवीरियो विहरिस्सति — अकुसलानं धम्मानं पहानाय, कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय, थामवा दळ्ढपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेषु । यं हिस्स, भन्ते, वीरियं तदस्स वीरियिन्द्रियं ।

“सद्धस्स हि, भन्ते, अरियसावकस्स आरद्धवीरियस्स एतं पाटिकङ्खं यं सतिमा भविस्सति, परमेन सतिनेपक्केन समन्नागतो, चिरकतम्पि चिरभासितम्पि सरिता अनुस्सरिता । या हिस्स, भन्ते, सति तदस्स सतिन्द्रियं ।

“सद्धस्स हि, भन्ते, अरियसावकस्स आरद्धवीरियस्स उपट्ठितस्सतिनो एतं पाटिकङ्खं यं वोस्सग्गारम्मणं करित्वा लभिस्सति समाधिं, लभिस्सति चित्तस्स एकगत्तं । यो हिस्स, भन्ते, समाधि तदस्स समाधिन्द्रियं ।

“सद्धस्स हि, भन्ते, अरियसावकस्स आरद्धवीरियस्स उपट्ठितस्सतिनो समाहितचित्तस्स एतं पाटिकङ्खं यं एवं पजानिस्सति — अनमतग्गो खो संसारो । पुब्बा कोटि न पज्जायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं । अविज्जाय त्वेव तमोकायस्स असेसविरागनिरोधो सन्तमेतं पदं पणीतमेतं पदं, यदिदं — सब्बसङ्खारसमथो सब्बूपधिपटिनिस्सग्गो तण्हाक्खयो विरागो निरोधो निब्बानं [निब्बानन्ति (?)] । या हिस्स, भन्ते, पज्जा तदस्स पज्जिन्द्रियं ।

“सद्धो सो [स खो सो (सी० स्या० कं०)], भन्ते, अरियसावको एवं पदहित्वा पदहित्वा एवं सरित्वा सरित्वा एवं समादहित्वा समादहित्वा एवं पजानित्वा पजानित्वा एवं अभिसद्वहति — ‘इमे खो ते धम्मा ये मे पुब्बे सुतवा अहेसुं । तेनाहं एतरहि कायेन च फुसित्वा विहरामि, पज्जाय च अतिविज्झ [पटिविज्झ (सी० कं०) तदट्ठकथासु पन अतिविज्झित्वाति वणिण्तं] पस्सामी’ति । या हिस्स, भन्ते, सद्धा तदस्स सद्धिन्द्रिय’न्ति ।

“साधु साधु, सारिपुत्त! यो सो, सारिपुत्त, अरियसावको तथागते एकन्तगतो अभिप्पसन्नो, न सो तथागते वा तथागतसासने वा कङ्खेय्य वा विचिकिच्छेय्य वा । सद्धस्स हि, सारिपुत्त, अरियसावकस्स एतं पाटिकङ्खं यं आरद्धवीरियो विहरिस्सति — अकुसलानं धम्मानं पहानाय, कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय, थामवा दळ्ढपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो

कुसलेसु धम्मेषु । यं हिस्स, सारिपुत्त, वीरियं तदस्स वीरियिन्द्रियं ।

“सद्धस्स हि, सारिपुत्त, अरियसावकस्स आरद्धवीरियस्स एतं पाटिकङ्खं यं सतिमा भविस्सति, परमेन सतिनेपक्केन समन्नागतो, चिरकतम्पि चिरभासितम्पि सरिता अनुस्सरिता । या हिस्स, सारिपुत्त, सति तदस्स सतिन्द्रियं ।

“सद्धस्स हि, सारिपुत्त, अरियसावकस्स आरद्धवीरियस्स उपट्ठितस्सतिनो एतं पाटिकङ्खं यं वोस्सग्गारम्मणं करित्वा लभिस्सति समाधिं, लभिस्सति चित्तस्स एकगतं । यो हिस्स, सारिपुत्त, समाधि तदस्स समाधिन्द्रियं ।

“सद्धस्स हि, सारिपुत्त, अरियसावकस्स आरद्धवीरियस्स उपट्ठितस्सतिनो समाहितचित्तस्स एतं पाटिकङ्खं यं एवं पजानिस्सति — अनमतग्गो खो संसारो । पुब्बा कोटि न पज्जायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं । अविज्जाय त्वेव तमोकायस्स असेसविरागनिरोधो सन्तमेतं पदं पणीतमेतं पदं, यदिदं — सब्बसङ्खारसमथो सब्बूपधिपटिनिस्सग्गो तण्हाक्खयो विरागो निरोधो निब्बानं । या हिस्स, सारिपुत्त, पज्जा तदस्स पज्जिन्द्रियं ।

“सद्धो सो [स खो सो (सी० स्या० कं० पी०)], सारिपुत्त, अरियसावको एवं पदहित्वा पदहित्वा एवं सरित्वा सरित्वा एवं समादहित्वा समादहित्वा एवं पजानित्वा पजानित्वा एवं अभिसद्वहति — ‘इमे खो ते धम्मा ये मे पुब्बे सुतवा अहेसुं । तेनाहं एतरहि कायेन च फुसित्वा विहरामि, पज्जाय च अतिविज्झ [पटिविज्झ (क० सी० क०)] पस्सामी’ति । या हिस्स, सारिपुत्त, सद्धा तदस्स सद्धिन्द्रियं’न्ति । दसमं ।

जरावग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं —

जरा उण्णाभो ब्राह्मणो, साकेतो पुब्बकोट्टको ।

पुब्बारामे च चत्तारि, पिण्डोलो आपणेन चाति [सद्धेन ते दसाति (स्या० कं० क०)] ॥

६. सूकरखतवग्गो

१. सालसुत्तं

५२१. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा कोसलेसु विहरति सालाय ब्राह्मणगामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि तिरच्छानगता पाणा, सीहो मिगराजा तेसं अग्गमक्खायति, यदिदं — थामेन जवेन सूरेन [सूरियेन (सी० स्या० कं०)]; एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि बोधिपक्खिया धम्मा, पज्जिन्द्रियं तेसं अग्गमक्खायति, यदिदं — बोधाय” ।

“कतमे च, भिक्खवे, बोधिपक्खिया धम्मा? सद्धिन्द्रियं, भिक्खवे, बोधिपक्खियो धम्मो, तं बोधाय संवत्तति; वीरियिन्द्रियं बोधिपक्खियो धम्मो, तं बोधाय संवत्तति; सतिन्द्रियं बोधिपक्खियो धम्मो, तं बोधाय संवत्तति; समाधिन्द्रियं बोधिपक्खियो धम्मो, तं बोधाय संवत्तति; पज्जिन्द्रियं बोधिपक्खियो धम्मो, तं बोधाय संवत्तति । सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि तिरच्छानगता पाणा, सीहो मिगराजा तेसं अग्गमक्खायति, यदिदं — थामेन जवेन सूरेन; एवमेव खो, भिक्खवे, ये

केचि बोधिपक्खिया धम्मा, पज्जिन्द्रियं तेसं अगमक्खायति, यदिदं — बोधाया’ति । पठमं ।

२. मल्लिकसुत्तं

५२२. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा मल्लेसु [मल्लिकेसु (सी० स्या० कं०), मल्लिकेसु (क०)] विहरति उरुवेलकप्पं नाम मल्लानं निगमो । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “यावकीवञ्च, भिक्खवे, अरियसावकस्स अरियजाणं न उप्पन्नं होति नेव ताव चतुन्नं इन्द्रियानं सण्ठिति होति, नेव ताव चतुन्नं इन्द्रियानं अवट्ठिति होति । यतो च खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स अरियजाणं उप्पन्नं होति, अथ चतुन्नं इन्द्रियानं सण्ठिति होति, अथ चतुन्नं इन्द्रियानं अवट्ठिति होति” ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, यावकीवञ्च कूटागारस्स कूटं न उस्सितं होति, नेव ताव गोपानसीनं सण्ठिति होति, नेव ताव गोपानसीनं अवट्ठिति होति । यतो च खो, भिक्खवे, कूटागारस्स कूटं उस्सितं होति, अथ गोपानसीनं सण्ठिति होति, अथ गोपानसीनं अवट्ठिति होति । एवमेव खो, भिक्खवे, यावकीवञ्च अरियसावकस्स अरियजाणं न उप्पन्नं होति, नेव ताव चतुन्नं इन्द्रियानं सण्ठिति होति, नेव ताव चतुन्नं इन्द्रियानं अवट्ठिति होति । यतो च खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स अरियजाणं उप्पन्नं होति, अथ चतुन्नं इन्द्रियानं...पे०... अवट्ठिति होति ।

“कतमेसं चतुन्नं? सद्धिन्द्रियस्स, वीरियिन्द्रियस्स, सतिन्द्रियस्स, समाधिन्द्रियस्स । पज्जवतो, भिक्खवे, अरियसावकस्स तदन्वया सद्धा सण्ठाति, तदन्वयं वीरियं सण्ठाति, तदन्वया सति सण्ठाति, तदन्वयो समाधि सण्ठाती’ति । दूतियं ।

३. सेखसुत्तं

५२३. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा कोसम्बियं विहरति घोसितारामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “अत्थि नु खो, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म सेखो भिक्खु सेखभूमियं ठितो ‘सेखोस्मी’ति पजानेय्य, असेखो भिक्खु असेखभूमियं ठितो ‘असेखोस्मी’ति पजानेय्या’ति” ।

भगवंमूलका नो, भन्ते, धम्मा...पे०... “अत्थि, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म सेखो भिक्खु सेखभूमियं ठितो ‘सेखोस्मी’ति पजानेय्य, असेखो भिक्खु असेखभूमियं ठितो ‘असेखोस्मी’ति पजानेय्य” ।

“कतमो च, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म सेखो भिक्खु सेखभूमियं ठितो ‘सेखोस्मी’ति पजानाति? इध, भिक्खवे, सेखो भिक्खु ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति — अयम्पि खो, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म सेखो भिक्खु सेखभूमियं ठितो ‘सेखोस्मी’ति पजानाति” ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, सेखो भिक्खु इति पटिसज्जिक्खति — ‘अत्थि नु खो इतो बहिद्धा अज्जो समणो वा ब्राह्मणो वा यो एवं भूतं तच्छं तथं धम्मं देसेति यथा भगवा’ति? सो एवं पजानाति — ‘नत्थि खो इतो बहिद्धा अज्जो समणो वा ब्राह्मणो वा यो एवं भूतं तच्छं तथं धम्मं देसेति यथा भगवा’ति । अयम्पि खो, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म सेखो भिक्खु सेखभूमियं ठितो ‘सेखोस्मी’ति पजानाति” ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, सेखो भिक्खु पञ्चिन्द्रियाणि पजानाति — सद्धिन्द्रियं, वीरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पञ्चिन्द्रियं — यंगतिकानि यंपरमानि यंफलानि यंपरियोसानानि । न हेव खो कायेन फुसित्वा विहरति; पञ्जाय च अतिविज्झ पस्सति । अयम्पि खो, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म सेखो भिक्खु सेखभूमियं ठितो ‘सेखोस्मी’ति पजानाति” ।

“कतमो च, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म असेखो भिक्खु असेखभूमियं ठितो ‘असेखोस्मी’ति पजानाति? इध, भिक्खवे, असेखो भिक्खु पञ्चिन्द्रियाणि पजानाति — सद्धिन्द्रियं, वीरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पञ्चिन्द्रियं — यंगतिकानि यंपरमानि यंफलानि यंपरियोसानानि । कायेन च फुसित्वा विहरति; पञ्जाय च अतिविज्झ पस्सति । अयम्पि खो, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म असेखो भिक्खु असेखभूमियं ठितो ‘असेखोस्मी’ति पजानाति” ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, असेखो भिक्खु छ इन्द्रियाणि पजानाति । ‘चक्खुन्द्रियं, सोतिन्द्रियं, घानिन्द्रियं, जिह्विन्द्रियं, कायिन्द्रियं, मनिन्द्रियं — इमानि खो छ इन्द्रियाणि सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्बं अपरिसेसं निरुज्झिस्सन्ति, अज्जानि च छ इन्द्रियाणि न कुहिञ्चि किस्मिञ्चि उप्पज्जिस्सन्ती’ति पजानाति । अयम्पि खो, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म असेखो भिक्खु असेखभूमियं ठितो ‘असेखोस्मी’ति पजानाती’ति । ततियं ।

४. पदसुत्तं

५२४. “सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि जङ्गलानं [जङ्गमानं (सी० पी०)] पाणानं पदजातानि सब्बानि तानि हत्थिपदे समोधानं गच्छन्ति, हत्थिपदं तेसं अगमक्खायति, यदिदं — महन्तत्तेन; एवमेव खो, भिक्खवे, यानि कानिचि पदानि बोधाय संवत्तन्ति, पञ्चिन्द्रियं पदं तेसं अगमक्खायति, यदिदं — बोधाय । कतमानि च, भिक्खवे, पदानि बोधाय संवत्तन्ति? सद्धिन्द्रियं, भिक्खवे, पदं, तं बोधाय संवत्तति; वीरियिन्द्रियं पदं, तं बोधाय संवत्तति; सतिन्द्रियं पदं, तं बोधाय संवत्तति; समाधिन्द्रियं पदं, तं बोधाय संवत्तति; पञ्चिन्द्रियं पदं, तं बोधाय संवत्तति । सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि जङ्गलानं पाणानं पदजातानि सब्बानि तानि हत्थिपदे समोधानं गच्छन्ति, हत्थिपदं तेसं अगमक्खायति, यदिदं — महन्तत्तेन; एवमेव खो, भिक्खवे, यानि कानिचि पदानि बोधाय संवत्तन्ति, पञ्चिन्द्रियं पदं तेसं अगमक्खायति, यदिदं — बोधाया’ति । चतुत्थं ।

५. सारसुत्तं

५२५. “सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि सारगन्धा, लोहितचन्दनं तेसं अगमक्खायति; एवमेव खो भिक्खवे, ये केचि बोधिपक्खिया धम्मा, पञ्चिन्द्रियं तेसं अगमक्खायति, यदिदं — बोधाय । कतमे च, भिक्खवे, बोधिपक्खिया धम्मा? सद्धिन्द्रियं, भिक्खवे, बोधिपक्खियो धम्मो, तं बोधाय संवत्तति । वीरियिन्द्रियं...पे०... सतिन्द्रियं ...पे०... समाधिन्द्रियं...पे०... पञ्चिन्द्रियं बोधिपक्खियो धम्मो, तं बोधाय संवत्तति । सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि सारगन्धा, लोहितचन्दनं तेसं अगमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि बोधिपक्खिया धम्मा, पञ्चिन्द्रियं तेसं अगमक्खायति, यदिदं — बोधाया’ति । पञ्चमं ।

६. पतिट्ठितसुत्तं

५२६. “एकधम्मे पतिट्ठितस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो पञ्चिन्द्रियाणि भावितानि होन्ति सुभावितानि । कतमस्मिं

एकधम्मो? अप्पमादे। कतमो च भिक्खवे, अप्पमादो? इध, भिक्खवे, भिक्खु चित्तं रक्खति आसवेसु च सासवेसु च धम्मेषु। तस्स चित्तं रक्खतो आसवेसु च सासवेसु च धम्मेषु सद्धिन्द्रियम्पि भावनापारिपूरिं गच्छति। वीरियिन्द्रियम्पि भावनापारिपूरिं गच्छति। सतिन्द्रियम्पि भावनापारिपूरिं गच्छति। समाधिन्द्रियम्पि भावनापारिपूरिं गच्छति। पञ्चिन्द्रियम्पि भावनापारिपूरिं गच्छति। एवम्पि खो, भिक्खवे, एकधम्मो पतिट्ठितस्स भिक्खुनो पञ्चिन्द्रियानि भावितानि होन्ति सुभावितानी’ति। छट्ठं।

७. सहम्पतिब्रह्मसुत्तं

५२७. एकं समयं भगवा उरुवेलायं विहरति नज्जा नेरञ्जराय तीरे अजपालनिग्रोधे पठमाभिसम्बुद्धो। अथ खो भगवतो रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — “पञ्चिन्द्रियानि भावितानि बहुलीकतानि अमतोगधानि होन्ति अमतपरायणानि अमतपरियोसानानि। कतमानि पञ्च? सद्धिन्द्रियं भावितं बहुलीकतं अमतोगधं होति अमतपरायणं अमतपरियोसानं। वीरियिन्द्रियं...पे०... सतिन्द्रियं...पे०... समाधिन्द्रियं...पे०... पञ्चिन्द्रियं भावितं बहुलीकतं अमतोगधं होति अमतपरायणं अमतपरियोसानं। इमानि पञ्चिन्द्रियानि भावितानि बहुलीकतानि अमतोगधानि होन्ति अमतपरायणानि अमतपरियोसानानी’ति।

अथ खो ब्रह्मा सहम्पति भगवतो चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिञ्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिञ्जेय्य; एवमेव ब्रह्मलोके अन्तरहितो भगवतो पुरतो पातुरहोसि। अथ खो ब्रह्मा सहम्पति एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “एवमेतं, भगवा, एवमेतं सुगत! पञ्चिन्द्रियानि भावितानि बहुलीकतानि अमतोगधानि होन्ति अमतपरायणानि अमतपरियोसानानि। कतमानि पञ्च? सद्धिन्द्रियं भावितं बहुलीकतं अमतोगधं होति अमतपरायणं अमतपरियोसानं...पे०... पञ्चिन्द्रियं भावितं बहुलीकतं अमतोगधं होति अमतपरायणं अमतपरियोसानं। इमानि पञ्चिन्द्रियानि भावितानि बहुलीकतानि अमतोगधानि होन्ति अमतपरायणानि अमतपरियोसानानि”।

“भूतपुब्बाहं, भन्ते, कस्सपे सम्मासम्बुद्धे ब्रह्मचरियं अचरिं। तत्रपि मं एवं जानन्ति — ‘सहको भिक्खु, सहको भिक्खू’ति। सो ख्वाहं, भन्ते, इमेसंयेव पञ्चन्नं इन्द्रियानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता कामेषु कामच्छन्दं विराजेत्वा कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं ब्रह्मलोकं उपपन्नो। तत्रपि मं एवं जानन्ति — ‘ब्रह्मा सहम्पति, ब्रह्मा सहम्पती’”ति। “एवमेतं, भगवा, एवमेतं सुगत! अहमेतं जानामि, अहमेतं परस्सामि यथा इमानि पञ्चिन्द्रियानि भावितानि बहुलीकतानि अमतोगधानि होन्ति अमतपरायणानि अमतपरियोसानानी’ति। सत्तमं।

८. सूकरखतसुत्तं

५२८. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते सूकरखतायं। तत्र खो भगवा आयस्मन्तं सारिपुत्तं आमन्तेसि — “किं नु खो, सारिपुत्त, अत्थवसं सम्पस्समानो खीणासवो भिक्खु तथागते वा तथागतसासने वा परमनिपच्चकारं पवत्तमानो पवत्तती’ति [पवत्तेतीति (सी०)]? “अनुत्तरज्झि, भन्ते, योगक्खेमं सम्पस्समानो खीणासवो भिक्खु तथागते वा तथागतसासने वा परमनिपच्चकारं पवत्तमानो पवत्तती’ति। “साधु साधु, सारिपुत्त! अनुत्तरज्झि, सारिपुत्त, योगक्खेमं सम्पस्समानो खीणासवो भिक्खु तथागते वा तथागतसासने वा परमनिपच्चकारं पवत्तमानो पवत्तती’ति।

“कतमो च, सारिपुत्त, अनुत्तरो योगक्खेमो यं सम्पस्समानो खीणासवो भिक्खु तथागते वा तथागतसासने वा परमनिपच्चकारं पवत्तमानो पवत्तती”ति? “इध, भन्ते, खीणासवो भिक्खु सद्भिन्द्रियं भावेति उपसमगामिं सम्बोधगामिं, वीरियिन्द्रियं भावेति...पे०... सतिन्द्रियं भावेति...पे०... समाधिन्द्रियं भावेति...पे०... पज्जिन्द्रियं भावेति उपसमगामिं सम्बोधगामिं। अयं खो, भन्ते, अनुत्तरो योगक्खेमो यं सम्पस्समानो खीणासवो भिक्खु तथागते वा तथागतसासने वा परमनिपच्चकारं पवत्तमानो पवत्तती”ति। “साधु साधु, सारिपुत्त! एसो हि, सारिपुत्त, अनुत्तरो योगक्खेमो यं सम्पस्समानो खीणासवो भिक्खु तथागते वा तथागतसासने वा परमनिपच्चकारं पवत्तमानो पवत्तती”ति।

“कतमो च, सारिपुत्त, परमनिपच्चकारो यं खीणासवो भिक्खु तथागते वा तथागतसासने वा परमनिपच्चकारं पवत्तमानो पवत्तती”ति? “इध, भन्ते, खीणासवो भिक्खु सत्थरि सगारवो विहरति सप्पतिस्सो [सप्पटिस्सो (स्या० कं० क०)], धम्मे सगारवो विहरति सप्पतिस्सो, सङ्गे सगारवो विहरति सप्पतिस्सो, सिक्खाय सगारवो विहरति सप्पतिस्सो, समाधिस्मिं सगारवो विहरति सप्पतिस्सो। अयं खो, भन्ते, परमनिपच्चकारो यं खीणासवो भिक्खु तथागते वा तथागतसासने वा परमनिपच्चकारं पवत्तमानो पवत्तती”ति। “साधु साधु, सारिपुत्त! एसो हि, सारिपुत्त, परमनिपच्चकारो यं खीणासवो भिक्खु तथागते वा तथागतसासने वा परमनिपच्चकारं पवत्तमानो पवत्तती”ति। अट्ठमं।

९. पठमउप्पादसुत्तं

५२९. सावत्थिनिदानं। “पज्जिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियाणि भावितानि बहुलीकतानि अनुप्पन्नानि उप्पज्जन्ति, नाज्जत्र तथागतस्स पातुभावा अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स। कतमानि पज्ज? सद्भिन्द्रियं, वीरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पज्जिन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, पज्जिन्द्रियाणि भावितानि बहुलीकतानि अनुप्पन्नानि उप्पज्जन्ति, नाज्जत्र तथागतस्स पातुभावा अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा”ति। नवमं।

१०. दुतियउप्पादसुत्तं

५३०. “पज्जिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियाणि भावितानि बहुलीकतानि अनुप्पन्नानि उप्पज्जन्ति, नाज्जत्र सुगतविनया। कतमानि पज्ज? सद्भिन्द्रियं, वीरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पज्जिन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, पज्जिन्द्रियाणि भावितानि बहुलीकतानि अनुप्पन्नानि उप्पज्जन्ति, नाज्जत्र सुगतविनया”ति। दसमं।

सूकरखतवग्गो छट्ठो।

तस्सुद्धानं —

सालं मल्लिकं सेखो च, पदं सारं पतिट्ठितं।
ब्रह्मसूकरखतायो, उप्पादा अपरे दुवेति॥

७. बोधिपक्खियवग्गो

१. संयोजनसुत्तं

५३१. सावत्थिनिदानं। “पज्जिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियाणि भावितानि बहुलीकतानि संयोजनप्पहानाय [संयोजनानं

पहानाय (स्या० क०)] संवत्तन्ति । कतमानि पञ्च? सद्दिन्द्रियं...पे०... पञ्जिन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि भावितानि बहुलीकतानि संयोजनप्पहानाय संवत्तन्ती'ति । पठमं ।

२. अनुसयसुत्तं

५३२. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि भावितानि बहुलीकतानि अनुसयसमुग्घाताय संवत्तन्ति । कतमानि पञ्च? सद्दिन्द्रियं...पे०... पञ्जिन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि भावितानि बहुलीकतानि अनुसयसमुग्घाताय संवत्तन्ती'ति । दुतियं ।

३. परिज्जासुत्तं

५३३. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि भावितानि बहुलीकतानि अद्धानपरिज्जाय संवत्तन्ति । कतमानि पञ्च? सद्दिन्द्रियं...पे०... पञ्जिन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि भावितानि बहुलीकतानि अद्धानपरिज्जाय संवत्तन्ती'ति । ततियं ।

४. आसवक्खयसुत्तं

५३४. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि भावितानि बहुलीकतानि आसवानं खयाय संवत्तन्ति । कतमानि पञ्च? सद्दिन्द्रियं...पे०... पञ्जिन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि भावितानि बहुलीकतानि आसवानं खयाय संवत्तन्ती'ति ।

“पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि भावितानि बहुलीकतानि संयोजनप्पहानाय संवत्तन्ति, अनुसयसमुग्घाताय संवत्तन्ति, अद्धानपरिज्जाय संवत्तन्ति, आसवानं खयाय संवत्तन्ति । कतमानि पञ्च? सद्दिन्द्रियं...पे०... पञ्जिन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि भावितानि बहुलीकतानि संयोजनप्पहानाय संवत्तन्ति, अनुसयसमुग्घाताय संवत्तन्ति, अद्धानपरिज्जाय संवत्तन्ति, आसवानं खयाय संवत्तन्ती'ति । चतुत्थं ।

५. पठमफलसुत्तं

५३५. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च? सद्दिन्द्रियं...पे०... पञ्जिन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं इन्द्रियानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता द्विन्नं फलानं अज्जरं फलं पाटिकङ्खं — दिट्ठेव धम्मं अज्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिता'ति । पञ्चमं ।

६. दुतियफलसुत्तं

५३६. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, इन्द्रियानि । कतमानि पञ्च? सद्दिन्द्रियं...पे०... पञ्जिन्द्रियं — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चिन्द्रियानि । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं इन्द्रियानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता सत्त फला सत्तानिसंसा पाटिकङ्खा । कतमे सत्त फला सत्तानिसंसा? दिट्ठेव धम्मं पटिकच्च अज्जं आराधेति, नो चे दिट्ठेव धम्मं पटिकच्च अज्जं आराधेति, अथ मरणकाले अज्जं आराधेति । नो चे दिट्ठेव धम्मं अज्जं आराधेति, नो चे मरणकाले अज्जं आराधेति, अथ पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया अन्तरापरिनिब्बायी होति, उपहच्चपरिनिब्बायी होति, असङ्खारपरिनिब्बायी होति,

ससङ्खारपरिनिब्बायी होति, उद्धंसोतो होति अकनिट्टगामी । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं इन्द्रियानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता इमे सत्त फला सत्तानिसंसा पाटिकङ्का'ति । छट्ठं ।

७. पठमरुक्खसुत्तं

५३७. “सेय्यथापि भिक्खवे, ये केचि जम्बुदीपका रुक्खा, जम्बू तेसं अगमक्खायति; एवमेव खो भिक्खवे, ये केचि बोधिपक्खिया धम्मा, पज्जिन्द्रियं तेसं अगमक्खायति, यदिदं — बोधाय । कतमे च, भिक्खवे, बोधिपक्खिया धम्मा? सद्धिन्द्रियं, भिक्खवे, बोधिपक्खियो धम्मो, तं बोधाय संवत्तति । वीरियिन्द्रियं...पे०... सतिन्द्रियं...पे०... समाधिन्द्रियं...पे०... पज्जिन्द्रियं बोधिपक्खियो धम्मो, तं बोधाय संवत्तति । सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि जम्बुदीपका रुक्खा, जम्बू तेसं अगमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि बोधिपक्खिया धम्मा, पज्जिन्द्रियं तेसं अगमक्खायति, यदिदं — बोधाया'ति । सत्तमं ।

८. दुतियरुक्खसुत्तं

५३८. “सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि देवानं तावतिसानं रुक्खा, पारिछत्तको तेसं अगमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि बोधिपक्खिया धम्मा, पज्जिन्द्रियं तेसं अगमक्खायति, यदिदं — बोधाय । कतमे च, भिक्खवे, बोधिपक्खिया धम्मा? सद्धिन्द्रियं, भिक्खवे, बोधिपक्खियो धम्मो, तं बोधाय संवत्तति । वीरियिन्द्रियं...पे०... सतिन्द्रियं...पे०... समाधिन्द्रियं...पे०... पज्जिन्द्रियं बोधिपक्खियो धम्मो, तं बोधाय संवत्तति । सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि देवानं तावतिसानं रुक्खा, पारिछत्तको तेसं अगमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि बोधिपक्खिया धम्मा, पज्जिन्द्रियं तेसं अगमक्खायति, यदिदं — बोधाया'ति । अट्ठमं ।

९. ततियरुक्खसुत्तं

५३९. “सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि असुरानं रुक्खा, चित्तपाटलि तेसं अगमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि बोधिपक्खिया धम्मा, पज्जिन्द्रियं तेसं अगमक्खायति, यदिदं — बोधाय । कतमे च, भिक्खवे, बोधिपक्खिया धम्मा? सद्धिन्द्रियं, भिक्खवे, बोधिपक्खियो धम्मो, तं बोधाय संवत्तति...पे०... पज्जिन्द्रियं बोधिपक्खियो धम्मो, तं बोधाय संवत्तति । सेय्यथापि भिक्खवे, ये केचि असुरानं रुक्खा, चित्तपाटलि तेसं अगमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि बोधिपक्खिया धम्मा, पज्जिन्द्रियं तेसं अगमक्खायति, यदिदं — बोधाया'ति । नवमं ।

१०. चतुत्थरुक्खसुत्तं

५४०. “सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि सुपण्णानं रुक्खा, कूटसिम्बली [कोटसिम्बली (स्या० कं०)] तेसं अगमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि बोधिपक्खिया धम्मा, पज्जिन्द्रियं तेसं अगमक्खायति, यदिदं — बोधाय । कतमे च, भिक्खवे, बोधिपक्खिया धम्मा? सद्धिन्द्रियं, भिक्खवे, बोधिपक्खियो धम्मो, तं बोधाय संवत्तति...पे०... पज्जिन्द्रियं बोधिपक्खियो धम्मो, तं बोधाय संवत्तति । सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि सुपण्णानं रुक्खा, कूटसिम्बली तेसं अगमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि बोधिपक्खिया धम्मा, पज्जिन्द्रियं तेसं अगमक्खायति, यदिदं — बोधाया'ति । दसमं ।

बोधिपक्खियवग्गो सत्तमो ।

तस्सुद्धानं —

संयोजना अनुसया, परिज्जा आसवक्खया ।
द्वे फला चतुरो रुक्खा, वग्गो तेन पवुच्चतीति ॥

८. गङ्गापेय्यालवग्गो

१-१२. पाचीनादिसुत्तद्वादसकं

५४१-५५२. “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चिन्द्रियाणि भावेन्तो पञ्चिन्द्रियाणि बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चिन्द्रियाणि भावेन्तो पञ्चिन्द्रियाणि बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु सद्धिन्द्रियं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं, वीरियिन्द्रियं... पे०... सतिन्द्रियं... समाधिन्द्रियं... पञ्चिन्द्रियं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चिन्द्रियाणि भावेन्तो पञ्चिन्द्रियाणि बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो”ति । द्वादसमं ।

गङ्गापेय्यालवग्गो अट्टमो ।

तस्सुद्धानं —

छ पाचीनतो निन्ना, छ निन्ना च समुद्गतो ।
द्वेते छ द्वादस होन्ति, वग्गो तेन पवुच्चतीति ॥

अप्पमादवग्गो वित्थारेतब्बो ।

तस्सुद्धानं —

तथागतं पदं कूटं, मूलं सारेण वस्सिकं ।
राजा चन्दिमसूरिया, वत्थेन दसमं पदन्ति ॥

बलकरणीयवग्गो वित्थारेतब्बो ।

तस्सुद्धानं —

बलं बीजञ्च नागो च, रुक्खो कुम्भेण सूकिया ।
आकासेन च द्वे मेघा, नावा आगन्तुका नदीति ॥

एसनावगो वित्थारेतब्बो ।

तस्सुद्धानं —

एसना विधा आसवो, भवो च दुक्खता तित्सो ।
खिलं मलज्ज नीघो च, वेदना तण्हा तसिना चाति ॥

१२. ओघवगो

१-१०. ओघादिसुत्तदसकं

५८७-५९६. “पज्जिमानि, भिक्खवे, उद्धम्भागियानि संयोजनानि । कतमानि पज्ज? रूपरागो, अरूपरागो, मानो, उद्धच्चं, अविज्जा — इमानि खो, भिक्खवे, पज्जुद्धम्भागियानि संयोजनानि । इमेसं खो, भिक्खवे, पज्जन्नं उद्धम्भागियानं संयोजनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहाणाय पज्जिन्द्रियानि भावेतब्बानि । कतमानि पज्ज? इध, भिक्खवे, भिक्खु सद्धिन्द्रियं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे०... पज्जिन्द्रियं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । इमेसं खो, भिक्खवे, पज्जन्नं उद्धम्भागियानं संयोजनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहाणाय इमानि पज्जिन्द्रियानि भावेतब्बानी”ति । दसमं । (यथा मग्गसंयुत्तं, तथा वित्थारेतब्बं ।)

ओघवगो द्वादसमो ।

तस्सुद्धानं —

ओघो योगो उपादानं, गन्था अनुसयेन च ।
कामगुणा नीवरणा, खन्धा ओरुद्धम्भागियाति ॥

१३. गङ्गापेय्यालवगो

१-१२. पाचीनादिसुत्तद्वादसकं

५९७-६०८. “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पज्जिन्द्रियानि भावेन्तो पज्जिन्द्रियानि बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु पज्जिन्द्रियानि भावेन्तो पज्जिन्द्रियानि बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु सद्धिन्द्रियं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं...पे०... पज्जिन्द्रियं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु पज्जिन्द्रियानि भावेन्तो पज्जिन्द्रियानि बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्ना होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो”ति । द्वादसमं ।

गङ्गापेय्यालवगो तेरसमो ।

तस्सुद्धानं —

छ पाचीनतो निन्ना, छ निन्ना च समुद्गतो ।
द्वेते छ द्वादस होन्ति, वग्गो तेन पवुच्चतीति ॥

अप्पमादवग्ग-बलकरणीयवग्ग-एसनावग्गा वित्थारेतब्बा ।

१७. ओघवग्गो

१-१०. ओघादिसुत्तदसकं

६४१-६५०. “पज्जिमानि, भिक्खवे, उद्धम्भागियानि संयोजनानि । कतमानि पज्च? रूपरागो, अरूपरागो, मानो, उद्धच्चं, अविज्जा — इमानि खो, भिक्खवे, पज्चुद्धम्भागियानि संयोजनानि । इमेसं खो, भिक्खवे, पज्चन्नं उद्धम्भागियानं संयोजनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय पज्चिन्द्रियानि भावेतब्बानि । कतमानि पज्च? इध, भिक्खवे, भिक्खु सद्धिन्द्रियं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं । वीरियिन्द्रियं ...पे०... सतिन्द्रियं... समाधिन्द्रियं ... पज्जिन्द्रियं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं । इमेसं खो, भिक्खवे, पज्चन्नं उद्धम्भागियानं संयोजनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय इमानि पज्चिन्द्रियानि भावेतब्बानी”ति ।

ओघवग्गो सत्तरसमो ।

तस्सुद्धानं —

ओघो योगो उपादानं, गन्था अनुसयेन च ।
कामगुणा नीवरणा, खन्धा ओरुद्धम्भागियाति ॥

इन्द्रियसंयुत्तं चतुत्थं ।

५. सम्मप्पधानसंयुत्तं

१. गङ्गापेय्यालवग्गो

१-१२. पाचीनादिसुत्तद्वादसकं

६५१-६६२. सावत्थिनिदानं । तत्र खो भगवा एतदवोच — “चत्तारोमे, भिक्खवे, सम्मप्पधाना । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति । उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति । अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति । उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो सम्मप्पधानाति” ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारो; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु चत्तारो सम्मप्पधाने भावेन्तो चत्तारो सम्मप्पधाने बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो। कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु चत्तारो सम्मप्पधाने भावेन्तो चत्तारो सम्मप्पधाने बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति। उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहाणाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति। अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति। उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु चत्तारो सम्मप्पधाने भावेन्तो चत्तारो सम्मप्पधाने बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो”ति। द्वादसमं। (सम्मप्पधानसंयुत्तस्स गङ्गापेय्याली सम्मप्पधानवसेन वित्थारेतब्बा)।

गङ्गापेय्यालवग्गो पठमो।

तस्सुद्धानं —

छ पाचीनतो निन्ना, छ निन्ना च समुद्गतो।
द्वेते छ द्वादस होन्ति, वग्गो तेन पवुच्चतीति॥

२. अप्पमादवग्गो

(अप्पमादवग्गो सम्मप्पधानवसेन वित्थारेतब्बो)।

तस्सुद्धानं —

तथागतं पदं कूटं, मूलं सारेण वस्सिकं।
राजा चन्दिमसूरिया, वत्थेन दसमं पदन्ति॥

३. बलकरणीयवग्गो

१-१२. बलकरणीयादिसुत्तद्वादसकं

६७३-६८४. “सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि बलकरणीया कम्मन्ता कथिरन्ति, सब्बे ते पथविं निस्साय पथवियं पतिट्ठाय एवमेते बलकरणीया कम्मन्ता कथिरन्ति; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय चत्तारो सम्मप्पधाने भावेति, चत्तारो सम्मप्पधाने बहुलीकरोति। कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय चत्तारो सम्मप्पधाने भावेति, चत्तारो सम्मप्पधाने बहुलीकरोति? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति...पे०... उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सीलं निस्साय सीले पतिट्ठाय चत्तारो सम्मप्पधाने भावेति, चत्तारो सम्मप्पधाने बहुलीकरोती”ति।

(एवं बलकरणीयवग्गो सम्मप्पधानवसेन वित्थारेतब्बो) । द्वादसमं ।

बलकरणीयवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं —

बलं बीजञ्च नागो च, रुक्खो कुम्भेन सूकिया ।
आकासेन च द्वे मेघा, नावा आगन्तुका नदीति ॥

४. एसनावग्गो

१-१०. एसनादिसुत्तदसकं

६८५-६९४. “तिस्सो इमा, भिक्खवे, एसना । कतमा तिस्सो? कामेसना, भवेसना, ब्रह्मचरियेसना — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो एसना । इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं एसनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय चत्तारो सम्मप्पधाना भावेतब्बा । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनुप्पन्नानं...पे०... उप्पन्नानं कुसलानं धम्मनं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति । इमासं खो, भिक्खवे, तिस्सन्नं एसनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय इमे चत्तारो सम्मप्पधाना भावेतब्बा”ति । (वित्थारेतब्बं) । दसमं ।

एसनावग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं —

एसना विधा आसवो, भवो च दुक्खता तिस्सो ।
खिलं मलञ्च नीघो च, वेदना तण्हा तसिना चाति ॥

५. ओघवग्गो

१-१०. ओघादिसुत्तदसकं

६९५-७०४. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, उद्धम्भागियानि संयोजनानि । कतमानि पञ्च? रूपरागो, अरूपरागो, मानो, उद्धच्चं, अविज्जा — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चुद्धम्भागियानि संयोजनानि । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं उद्धम्भागियानं संयोजनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय चत्तारो सम्मप्पधाना भावेतब्बा । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनुप्पन्नानं...पे०... उप्पन्नानं कुसलानं धम्मनं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं उद्धम्भागियानं संयोजनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय इमे चत्तारो सम्मप्पधाना भावेतब्बा”ति । (वित्थारेतब्बा) । दसमं ।

ओघवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं —

ओघो योगो उपादानं, गन्था अनुसयेन च ।
कामगुणा नीवरणा, खन्धा ओरुद्धम्भागियाति ॥

सम्मप्यधानसंयुत्तं पञ्चमं ।

६. बलसंयुत्तं

१. गङ्गापेय्यालवग्गो

१-१२. बलादिसुत्तद्वादसकं

७०५-७१६. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, बलानि । कतमानि पञ्च? सद्भाबलं, वीरियबलं, सतिबलं, समाधिबलं, पञ्जाबलं — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्च बलानीति । सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पञ्च बलानि भावेन्तो पञ्चबलानि बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु पञ्च बलानि भावेन्तो पञ्च बलानि बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु सद्भाबलं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं, वीरियबलं...पे०... सतिबलं... समाधिबलं... पञ्जाबलं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु पञ्च बलानि भावेन्तो पञ्च बलानि बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो”ति । द्वादसमं ।

गङ्गापेय्यालवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

छ पाचीनतो निन्ना, छ निन्ना च समुद्धतो ।
द्वेते छ द्वादस होन्ति, वग्गो तेन पवुच्चतीति ॥

२. अप्पमादवग्गो

अप्पमादवग्गो वित्थारेतब्बो ।

तस्सुद्धानं —

तथागतं पदं कूटं, मूलं सारेण वस्सिकं ।
राजा चन्दिमसूरिया, वत्थेन दसमं पदन्ति ॥

बलकरणीयवग्गो वित्थारेतब्बो ।

तस्सुद्धानं —

बलं बीजञ्च नागो च, रुक्खो कुम्भेन सूकिया ।
आकासेन च द्वे मेघा, नावा आगन्तुका नदीति ॥

एसनावग्गो वित्थारेतब्बो ।

तस्सुद्धानं —

एसना विधा आसवो, भवो च दुक्खता तिस्सो ।
खिलं मलञ्च नीघो च, वेदना तण्हा तसिना चाति ॥

५. ओघवग्गो

१-१०. ओघादिसुत्तदसकं

७४९-७५८. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, उद्धम्भागियानि संयोजनानि । कतमानि पञ्च? रूपरागो, अरूपरागो, मानो, उद्धच्चं, अविज्जा — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चुद्धम्भागियानि संयोजनानि । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं उद्धम्भागियानं संयोजनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय पञ्च बलानि भावेतब्बानि । कतमानि पञ्च? इध, भिक्खवे, भिक्खु, सद्भाबलं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं, वीरियबलं...पे०... सतिबलं...पे०... समाधिबलं...पे०... पज्जाबलं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं उद्धम्भागियानं संयोजनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय इमानि पञ्च बलानि भावेतब्बानी”ति । (एवं वित्थारेतब्बा) । दसमं ।

ओघवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं —

ओघो योगो उपादानं, गन्था अनुसयेन च ।
कामगुणा नीवरणा, खन्धा ओरुद्धम्भागियाति ॥

६. गङ्गापेय्यालवग्गो

१-१२. पाचीनादिसुत्तद्वादसकं

७५९-७७०. “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु पञ्च बलानि भावेन्तो पञ्च बलानि बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु पञ्च बलानि भावेन्तो पञ्च बलानि बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु, सद्भाबलं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं...पे०... एवं खो,

भिक्षवे, भिक्षु पञ्च बलानि भावेन्तो पञ्च बलानि बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्तो होति निब्बानपोणो निब्बानपम्भारो’ति । (वित्थारेतब्बा) द्वादसमं ।

गङ्गापेय्यालवग्गो छट्ठो ।

तस्सुद्धानं —

छ पाचीनतो निन्ना, छ निन्ना च समुद्धतो ।
द्वेते छ द्वादस होन्ति, वग्गो तेन पवुच्चतीति ॥

अप्पमाद-बलकरणीयवग्गा वित्थारेतब्बा ।

९. एसनावग्गो

१-१२. एसनादिसुत्तद्वादसकं

७९२-८०२. एवं एसनापाळि वित्थारेतब्बा — रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं ।

एसनावग्गो नवमो ।

तस्सुद्धानं —

एसना विधा आसवो, भवो च दुक्खता तिस्सो ।
खिलं मलज्ज नीडो च, वेदना तण्हा तसिना चाति ॥

१०. ओघवग्गो

१-१०. ओघादिसुत्तदसकं

८०३-८१२. “पञ्चिमानि, भिक्षवे, उद्धम्भागियानि संयोजनानि । कतमानि पञ्च? रूपरागो, अरूपरागो, मानो, उद्धच्चं अविज्जा — इमानि खो, भिक्षवे, पञ्चुद्धम्भागियानि संयोजनानि । इमेसं खो, भिक्षवे, पञ्चन्नं उद्धम्भागियानं संयोजनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय पञ्च बलानि भावेतब्बानि । कतमानि पञ्च? इध, भिक्षवे, भिक्षु सद्भाबलं भावेति...पे०... पञ्जाबलं भावेति रागविनयपरियोसानं दोसविनयपरियोसानं मोहविनयपरियोसानं । इमेसं खो, भिक्षवे, पञ्चन्नं उद्धम्भागियानं संयोजनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय इमानि पञ्च बलानि भावेतब्बानी’ति । दसमं ।

ओघवग्गो दसमो ।

तस्सुद्धानं —

ओघो योगो उपादानं, गन्था अनुसयेन च ।
कामगुणा नीवरणा, खन्धा ओरुद्धम्भागियाति ॥

बलसंयुतं छट्ठं ।

७. इद्धिपादसंयुतं

१. चापालवग्गो

१. अपारसुत्तं

८१३. “चत्तारोमे भिक्खवे, इद्धिपादा भाविता बहुलीकता अपारा पारं गमनाय संवत्तन्ति । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, चित्तसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो इद्धिपादा भाविता बहुलीकता अपारा पारं गमनाय संवत्तन्ती”ति । पठमं ।

२. विरद्धसुत्तं

८१४. “येसं केसज्जि, भिक्खवे, चत्तारो इद्धिपादा विरद्धा, विरद्धो तेसं अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी । येसं केसज्जि, भिक्खवे, चत्तारो इद्धिपादा आरद्धा, आरद्धो तेसं अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति । येसं केसज्जि, भिक्खवे, इमे चत्तारो इद्धिपादा विरद्धा, विरद्धो तेसं अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी । येसं केसज्जि, भिक्खवे, इमे चत्तारो इद्धिपादा आरद्धा, आरद्धो तेसं अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी”ति । दुतियं ।

३. अरियसुत्तं

८१५. “चत्तारोमे, भिक्खवे, इद्धिपादा भाविता बहुलीकता अरिया निय्यानिका निय्यन्ति तक्करस्स सम्मा दुक्खक्खयाय । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि...पे०... इद्धिपादं भावेति, वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो इद्धिपादा भाविता बहुलीकता अरिया निय्यानिका निय्यन्ति तक्करस्स सम्मा दुक्खक्खयाया”ति । ततियं ।

४. निब्बिदासुत्तं

८१६. “चत्तारोमे, भिक्खवे, इद्धिपादा भाविता बहुलीकता एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तन्ति । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो इद्धिपादा भाविता बहुलीकता एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय

“कतमेसं चतुन्नं? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति । ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धानं भिक्खू आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिंस्सु सब्बे ते इमेसंयेव चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धानं भिक्खू आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सन्ति, सब्बे ते इमेसंयेव चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, एतरहि भिक्खू आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति, सब्बे ते इमेसंयेव चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता”ति । सत्तमं ।

८. बुद्धसुत्तं

८२०. “चत्तारोमे, भिक्खवे, इद्धिपादा । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो इद्धिपादा । इमेसं खो, भिक्खवे, चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता तथागतो ‘अरहं सम्मासम्बुद्धो’ति वुच्चती”ति । अट्ठमं ।

९. जाणसुत्तं

८२१. “अयं छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतो इद्धिपादो”ति मे भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । ‘सो खो पनायं छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतो इद्धिपादो भावेतब्बो’ति मे, भिक्खवे...पे०... ‘भावितो’ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

“अयं वीरियसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतो इद्धिपादो”ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । ‘सो खो पनायं वीरियसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतो इद्धिपादो भावेतब्बो’ति मे, भिक्खवे...पे०... ‘भावितो’ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

“अयं चित्तसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतो इद्धिपादो”ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । ‘सो खो पनायं चित्तसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतो इद्धिपादो भावेतब्बो’ति मे, भिक्खवे...पे०... ‘भावितो’ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

“अयं वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतो इद्धिपादो”ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । ‘सो खो पनायं वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतो इद्धिपादो भावेतब्बो’ति मे, भिक्खवे...पे०... ‘भावितो’ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादी”ति । नवमं ।

१०. चेतियसुत्तं

८२२. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय वेसालिं पिण्डाय पाविसि । वेसालियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “गण्हाहि, आनन्द, निसीदनं । येन चापालं चेतियं [पावालचेतियं (स्या० कं०)] तेनुपसङ्गमिस्साम दिवाविहाराया”ति । “एवं भन्ते”ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा निसीदनं आदाय भगवन्तं पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धि । अथ खो भगवा येन चापालं चेतियं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । आयस्मापि खो आनन्दो भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतदवोच —

“रमणीया, आनन्द, वेसाली, रमणीयं उदेनं चेतियं, रमणीयं गोतमकं चेतियं, रमणीयं सत्तम्बं चेतियं, रमणीयं बहुपुत्तं चेतियं [बहुपुत्तकचेतियं (स्या० कं० पी० क०)], रमणीयं सारन्ददं चेतियं [आनन्दचेतियं (क०), सानन्दरं (क०)], रमणीयं चापालं चेतियं । यस्स कस्सचि, आनन्द, चत्तारो इद्धिपादा भाविता बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा, सो आकङ्खमानो कप्पं वा तिट्ठेय्य कप्पावसेसं वा । तथागतस्स खो, आनन्द, चत्तारो इद्धिपादा भाविता बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा । आकङ्खमानो, आनन्द, तथागतो कप्पं वा तिट्ठेय्य कप्पावसेसं वा”ति ।

एवम्पि खो आयस्मा आनन्दो भगवता ओळारिके निमित्ते कयिरमाने ओळारिके ओभासे कयिरमाने नासक्खि पटिविज्झितुं; न भगवन्तं याचि — “तिट्ठतु, भन्ते, भगवा कप्पं, तिट्ठतु सुगतो कप्पं [सुगतो कप्पावसेसं (पी० क०) दी० नि० २.१६७] बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सान”न्ति यथा तं मारेन परियुट्ठितचित्तो ।

दुतियम्पि खो भगवा...पे०... ततियम्पि खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “रमणीया, आनन्द, वेसाली, रमणीयं उदेनं चेतियं, रमणीयं गोतमकं चेतियं, रमणीयं सत्तम्बं चेतियं, रमणीयं बहुपुत्तं चेतियं, रमणीयं सारन्ददं चेतियं, रमणीयं चापालं चेतियं । यस्स कस्सचि, आनन्द, चत्तारो इद्धिपादा भाविता बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा, सो आकङ्खमानो कप्पं वा तिट्ठेय्य कप्पावसेसं वा । तथागतस्स खो, आनन्द, चत्तारो इद्धिपादा भाविता बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा । आकङ्खमानो, आनन्द, तथागतो कप्पं वा तिट्ठेय्य कप्पावसेसं वा”ति ।

एवम्पि खो आयस्मा आनन्दो भगवता ओळारिके निमित्ते कयिरमाने ओळारिके ओभासे कयिरमाने नासक्खि पटिविज्झितुं; न भगवन्तं याचि — “तिट्ठतु, भन्ते, भगवा कप्पं, तिट्ठतु सुगतो कप्पं बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सान”न्ति यथा तं मारेन परियुट्ठितचित्तो ।

अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “गच्छ खो त्वं, आनन्द, यस्स दानि कालं मज्जसी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा अविदूरे अज्जरस्मिं रुक्खमूले निसीदि । अथ खो मारो पापिमा, अचिरपक्कन्ते आयस्मन्ते आनन्दे, येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं एतदवोच — “परिनिब्बातु दानि, भन्ते, भगवा, परिनिब्बातु दानि सुगतो [परिनिब्बातु सुगतो (सी०

स्या० कं०) एवमुपरिपि]! परिनिब्बानकालो दानि, भन्ते, भगवतो। भासिता खो पनेसा, भन्ते, भगवता वाचा — ‘न तावाहं, पापिम, परिनिब्बायिस्सामि याव मे भिक्खू न सावका भविस्सन्ति वियत्ता विनीता विसारदा बहुस्सुता धम्मधरा धम्मनुधम्मप्पटिपन्ना सामीचिप्पटिपन्ना अनुधम्मचारिनो, सकं आचरियकं उग्गहेत्वा आचिक्खिस्सन्ति देसेस्सन्ति पञ्जपेस्सन्ति पट्टपेस्सन्ति विवरिस्सन्ति विभजिस्सन्ति उत्तानीकरिस्सन्ति [उत्तानिं करिस्सन्ति (क०), उत्तानिकरिस्सन्ति (पी०)], उप्पन्नं परप्पवादं सहधम्मेन सुनिग्गहितं निग्गहेत्वा सप्पाटिहारियं धम्मं देसेस्सन्ती”ति।

सन्ति खो पन, भन्ते, एतरहि भिक्खू भगवतो सावका वियत्ता विनीता विसारदा बहुस्सुता धम्मधरा धम्मनुधम्मप्पटिपन्ना सामीचिप्पटिपन्ना अनुधम्मचारिनो, सकं आचरियकं उग्गहेत्वा आचिक्खन्ति देसेन्ति पञ्जपेन्ति पट्टपेन्ति विवरन्ति विभजन्ति उत्तानीकरोन्ति, उप्पन्नं परप्पवादं सहधम्मेन सुनिग्गहितं निग्गहेत्वा सप्पाटिहारियं धम्मं देसेन्ति। परिनिब्बातु दानि, भन्ते, भगवा, परिनिब्बातु दानि, सुगतो! परिनिब्बानकालो दानि, भन्ते, भगवतो।

“भासिता खो पनेसा, भन्ते, भगवता वाचा — ‘न तावाहं, पापिम, परिनिब्बायिस्सामि याव मे भिक्खुनियो न साविका भविस्सन्ति वियत्ता विनीता विसारदा बहुस्सुता धम्मधरा धम्मनुधम्मप्पटिपन्ना सामीचिप्पटिपन्ना अनुधम्मचारिनियो, सकं आचरियकं उग्गहेत्वा आचिक्खिस्सन्ति देसेस्सन्ति पञ्जपेस्सन्ति पट्टपेस्सन्ति विवरिस्सन्ति विभजिस्सन्ति उत्तानीकरिस्सन्ति, उप्पन्नं परप्पवादं सहधम्मेन सुनिग्गहितं निग्गहेत्वा सप्पाटिहारियं धम्मं देसेस्सन्ती”ति।

“सन्ति खो पन, भन्ते, एतरहि भिक्खुनियो भगवतो साविका वियत्ता विनीता विसारदा बहुस्सुता धम्मधरा धम्मनुधम्मप्पटिपन्ना सामीचिप्पटिपन्ना अनुधम्मचारिनियो, सकं आचरियकं उग्गहेत्वा आचिक्खन्ति देसेन्ति पञ्जपेन्ति पट्टपेन्ति विवरन्ति विभजन्ति उत्तानीकरोन्ति, उप्पन्नं परप्पवादं सहधम्मेन सुनिग्गहितं निग्गहेत्वा सप्पाटिहारियं धम्मं देसेन्ति। परिनिब्बातु दानि, भन्ते, भगवा, परिनिब्बातु दानि, सुगतो! परिनिब्बानकालो दानि, भन्ते, भगवतो।

“भासिता खो पनेसा, भन्ते, भगवता वाचा — ‘न तावाहं, पापिम, परिनिब्बायिस्सामि याव मे उपासका...पे०... याव मे उपासिका न साविका भविस्सन्ति वियत्ता विनीता विसारदा बहुस्सुता धम्मधरा धम्मनुधम्मप्पटिपन्ना सामीचिप्पटिपन्ना अनुधम्मचारिनियो, सकं आचरियकं उग्गहेत्वा आचिक्खिस्सन्ति देसेस्सन्ति पञ्जपेस्सन्ति पट्टपेस्सन्ति विवरिस्सन्ति विभजिस्सन्ति उत्तानीकरिस्सन्ति, उप्पन्नं परप्पवादं सहधम्मेन सुनिग्गहितं निग्गहेत्वा सप्पाटिहारियं धम्मं देसेस्सन्ती”ति।

“सन्ति खो पन, भन्ते, एतरहि उपासका...पे०... उपासिका भगवतो साविका वियत्ता विनीता विसारदा बहुस्सुता धम्मधरा धम्मनुधम्मप्पटिपन्ना सामीचिप्पटिपन्ना अनुधम्मचारिनियो, सकं आचरियकं उग्गहेत्वा आचिक्खन्ति देसेन्ति पञ्जपेन्ति पट्टपेन्ति विवरन्ति विभजन्ति उत्तानीकरोन्ति, उप्पन्नं परप्पवादं सहधम्मेन सुनिग्गहितं निग्गहेत्वा सप्पाटिहारियं धम्मं देसेन्ति। परिनिब्बातु दानि, भन्ते, भगवा, परिनिब्बातु दानि, सुगतो! परिनिब्बानकालो दानि, भन्ते, भगवतो।

“भासिता खो पनेसा, भन्ते, भगवता वाचा — ‘न तावाहं, पापिम, परिनिब्बायिस्सामि याव मे इदं ब्रह्मचरियं न इद्धञ्चेव भविस्सति फीतञ्च वित्थारितं बाहुजञ्जं पुथुभूतं याव देवमनुस्सेहि सुप्पकासितं”ति। तयिदं, भन्ते, भगवतो ब्रह्मचरियं इद्धञ्चेव फीतञ्च वित्थारितं बाहुजञ्जं पुथुभूतं याव देवमनुस्सेहि सुप्पकासितं। परिनिब्बातु दानि, भन्ते, भगवा, परिनिब्बातु दानि सुगतो। परिनिब्बानकालो दानि, भन्ते, भगवतो”ति।

एवं वुत्ते भगवा मारं पापिमन्तं एतदवोच — “अप्पोस्सुक्को त्वं, पापिम, होहि। न चिरं [नचिरस्सेव (क०)]

तथागतस्स परिनिब्बानं भविस्सति । इतो तिण्णं मासानं अच्चयेन तथागतो परिनिब्बायिस्सती’ति । अथ खो भगवा चापाले चेति ये सतो सम्पजानो आयुसङ्खारं ओस्सजि । ओस्सट्ठे च [ओसज्जे पन (क०)] भगवता आयुसङ्खारे महाभूमिचालो अहोसि भिंसनको लोमहंसो, देवदुन्दुभियो [देवदुद्रभियो (क०)] च फलिसु । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“तुलमतुलज्ज सम्भवं, भवसङ्खारमवस्सजि मुनि ।
अज्झत्तरतो समाहितो, अभिन्दि कवचमिवत्तसम्भवं’न्ति ॥ दसमं ।

चापालवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

अपारापि विरद्धो च, अरिया निब्बिदापि च ।
पदेसं समत्तं भिक्खु, बुद्धं जाणज्ज चेति यन्ति ॥

२. पासादकम्पनवग्गो

१. पुब्बसुत्तं

८२३. सावत्थिनिदानं । “पुब्बे मे, भिक्खवे, सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि — ‘को नु खो हेतु, को पच्चयो इद्धिपादभावनाया’ति? तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि — ‘इध भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — इति मे छन्दो न च अतिलीनो भविस्सति, न च अतिप्पग्गहितो भविस्सति, न च अज्झत्तं संखित्तो भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्तो भविस्सति । पच्छापुरेसज्जी च विहरति — यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे; यथा अधो तथा उद्धं, यथा उद्धं तथा अधो; यथा दिवा तथा रत्तिं, यथा रत्तिं तथा दिवा । इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं चित्तं भावेति’” ।

“वीरियसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — इति मे वीरियं न च अतिलीनं भविस्सति, न च अतिप्पग्गहितं भविस्सति, न च अज्झत्तं संखित्तं भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्तं भविस्सति । पच्छापुरेसज्जी च विहरति — यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे; यथा अधो तथा उद्धं, यथा उद्धं तथा अधो; यथा दिवा तथा रत्तिं, यथा रत्तिं तथा दिवा । इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं चित्तं भावेति ।

“चित्तसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — इति मे चित्तं न च अतिलीनं भविस्सति, न च अतिप्पग्गहितं भविस्सति, न च अज्झत्तं संखित्तं भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्तं भविस्सति । पच्छापुरेसज्जी च विहरति — यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे; यथा अधो तथा उद्धं, यथा उद्धं तथा अधो; यथा दिवा तथा रत्तिं, यथा रत्तिं तथा दिवा । इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं चित्तं भावेति ।

“वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — इति मे वीमंसा न च अतिलीना भविस्सति, न च अतिप्पग्गहिता भविस्सति, न च अज्झत्तं संखित्तं भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्तं भविस्सति । पच्छापुरेसज्जी च

विहरति — यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे; यथा अधो तथा उद्धं, यथा उद्धं तथा अधो; यथा दिवा तथा रत्तिं, यथा रत्तिं तथा दिवा । इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं चित्तं भावेति ।

“एवं भावितेसु खो, भिक्खु, चतूसु इद्धिपादेसु एवं बहुलीकतेसु, अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति — एकोपि हुत्वा बहुधा होति, बहुधापि हुत्वा एको होति; आविभावं, तिरोभावं; तिरोकुट्टं तिरोपाकारं तिरोपब्बतं असज्जमानो गच्छति, सेय्यथापि आकासे; पथवियापि उम्मुज्जनिमुज्जं करोति, सेय्यथापि उदके; उदकेपि अभिज्जमाने [अभिज्जमानो (सी० पी० क०)] गच्छति, सेय्यथापि पथवियं; आकासेपि पल्लङ्केन कमति, सेय्यथापि पक्खी सकुणो; इमेपि चन्दिमसूरिये एवंमहिद्धिके एवंमहानुभावे पाणिना परिमसति [परामसति (सी० स्या० कं०)] परिमज्जति; याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेति ।

“एवं भावितेसु खो, भिक्खु, चतूसु इद्धिपादेसु एवं बहुलीकतेसु दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय उभो सद्दे सुणाति — दिब्बे च मानुसे च, दूरे सन्तिके चाति ।

“एवं भावितेसु खो, भिक्खु, चतूसु इद्धिपादेसु एवं बहुलीकतेसु, परसत्तानं परपुग्गलानं चेतसा चेतो परिच्च पजानाति । सरागं वा चित्तं ‘सरागं चित्तं’न्ति पजानाति; वीतरागं वा चित्तं ‘वीतरागं चित्तं’न्ति पजानाति; सदोसं वा चित्तं ‘सदोसं चित्तं’न्ति पजानाति; वीतदोसं वा चित्तं ‘वीतदोसं चित्तं’न्ति पजानाति; समोहं वा चित्तं ‘समोहं चित्तं’न्ति पजानाति; वीतमोहं वा चित्तं ‘वीतमोहं चित्तं’न्ति पजानाति; संखित्तं वा चित्तं ‘संखित्तं चित्तं’न्ति पजानाति; विक्खित्तं वा चित्तं ‘विक्खित्तं चित्तं’न्ति पजानाति; महग्गतं वा चित्तं ‘महग्गतं चित्तं’न्ति पजानाति; अमहग्गतं वा चित्तं ‘अमहग्गतं चित्तं’न्ति पजानाति; सउत्तरं वा चित्तं ‘सउत्तरं चित्तं’न्ति पजानाति; अनुत्तरं वा चित्तं ‘अनुत्तरं चित्तं’न्ति पजानाति; समाहितं वा चित्तं ‘समाहितं चित्तं’न्ति पजानाति; असमाहितं वा चित्तं ‘असमाहितं चित्तं’न्ति पजानाति; विमुत्तं वा चित्तं ‘विमुत्तं चित्तं’न्ति पजानाति; अविमुत्तं वा चित्तं ‘अविमुत्तं चित्तं’न्ति पजानाति” ।

“एवं भावितेसु खो, भिक्खु, चतूसु इद्धिपादेसु एवं बहुलीकतेसु, अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो तिस्रोपि जातियो चतस्सोपि जातियो पञ्चपि जातियो दसपि जातियो वीसम्पि जातियो तिसम्पि जातियो चत्तालीसम्पि जातियो पञ्जासम्पि जातियो जातिसतम्पि जातिसहस्सम्पि जातिसतसहस्सम्पि अनेकेपि संवट्टकप्पे अनेकेपि विवट्टकप्पे अनेकेपि संवट्टविवट्टकप्पे — ‘अमुत्रासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादिं [उप्पादिं (सी०)]; तत्रापासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो’ति । इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति ।

“एवं भावितेसु खो भिक्खु, चतूसु इद्धिपादेसु एवं बहुलीकतेसु, दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति — ‘इमे वत, भोन्तो, सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना; ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना । इमे वा पन, भोन्तो, सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता अरियानं अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना; ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्ना’ति । इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे

सत्ते पजानाति ।

“एवं भावितेसु खो, भिक्खु, चतूसु इद्धिपादेसु एवं बहुलीकतेसु, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती”ति । पठमं ।

२. महप्फलसुत्तं

८२४. “चत्तारोमे, भिक्खवे, इद्धिपादा भाविता बहुलीकता महप्फला होन्ति महानिसंसा । कथं भाविता च, भिक्खवे, चत्तारो इद्धिपादा कथं बहुलीकता महप्फला होन्ति महानिसंसा? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — ‘इति मे छन्दो न च अतिलीनो भविस्सति, न च अतिप्पगगहितो भविस्सति, न च अज्झत्तं संखित्तो भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्तो भविस्सति’ । पच्छापुरेसज्जी च विहरति — यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे; यथा अधो तथा उद्धं, यथा उद्धं तथा अधो; यथा दिवा तथा रत्तिं, यथा रत्तिं तथा दिवा । इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं चित्तं भावेति ।

“वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — ‘इति मे वीमंसा न च अतिलीना भविस्सति, न च अतिप्पगगहिता भविस्सति, न च अज्झत्तं संखित्तो भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्तो भविस्सति’ । पच्छापुरेसज्जी च विहरति — यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे; यथा अधो तथा उद्धं, यथा उद्धं तथा अधो; यथा दिवा तथा रत्तिं, यथा रत्तिं तथा दिवा । इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं चित्तं भावेति । एवं भाविता खो, भिक्खवे, चत्तारो इद्धिपादा एवं बहुलीकता महप्फला होन्ति महानिसंसा ।

“एवं भावितेसु खो, भिक्खवे, भिक्खु चतूसु इद्धिपादेसु एवं बहुलीकतेसु अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति — एकोपि हुत्वा बहुधा होति...पे०... याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेति...पे०... ।

“एवं भावितेसु खो, भिक्खवे, भिक्खु चतूसु इद्धिपादेसु एवं बहुलीकतेसु, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती”ति । दुतियं ।

३. छन्दसमाधिसुत्तं

८२५. “छन्दं चे, भिक्खवे, भिक्खु निस्साय लभति समाधिं, लभति चित्तस्स एकगतं — अयं वुच्चति छन्दसमाधि । सो अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पगगण्हाति पदहति । उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहाणाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पगगण्हाति पदहति । अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पगगण्हाति पदहति । उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पगगण्हाति पदहति । इमे वुच्चन्ति ‘पधानसङ्खारा’ति । इति अयञ्च छन्दो, अयञ्च छन्दसमाधि, इमे च पधानसङ्खारा — अयं वुच्चति, भिक्खवे, ‘छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतो इद्धिपादो’” ।

“वीरियं चे, भिक्खवे, भिक्खु निस्साय लभति समाधिं, लभति चित्तस्स एकगतं — अयं वुच्चति ‘वीरियसमाधि’ । सो अनुप्पन्नानं...पे०... उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं

जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति । इमे वुच्चन्ति ‘पधानसङ्खारा’ति । इति इदञ्च वीरियं, अयञ्च वीरियसमाधि, इमे च पधानसङ्खारा — अयं वुच्चति, भिक्खवे, ‘वीरियसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतो इद्धिपादो’” ।

“चित्तं चे, भिक्खवे, भिक्खु निस्साय लभति समाधिं, लभति चित्तस्स एकगगतं — अयं वुच्चति ‘चित्तसमाधि’ । सो अनुप्पन्नानं पापकानं...पे०... उप्पन्नानं कुसलानं धम्मनं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति । इमे वुच्चन्ति ‘पधानसङ्खारा’ति । इति इदञ्च चित्तं, अयञ्च चित्तसमाधि, इमे च पधानसङ्खारा — अयं वुच्चति, भिक्खवे, ‘चित्तसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतो इद्धिपादो’” ।

“वीमंसं चे, भिक्खवे, भिक्खु निस्साय लभति समाधिं, लभति चित्तस्स एकगगतं — अयं वुच्चति ‘वीमंसासमाधि’ । सो अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मनं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति... पे०... उप्पन्नानं कुसलानं धम्मनं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति । इमे वुच्चन्ति ‘पधानसङ्खारा’ति । इति अयञ्च वीमंसा, अयञ्च वीमंसासमाधि, इमे च पधानसङ्खारा — अयं वुच्चति, भिक्खवे, ‘वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतो इद्धिपादो’”ति । ततियं ।

४. मोग्गल्लानसुत्तं

८२६. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिगारमातुपासादे । तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू हेट्ठामिगारमातुपासादे विहरन्ति उद्धता उन्नळा चपला मुखरा विकिण्णवाचा मुटुस्सतिनो असम्पजाना असमाहिता भन्तचित्ता [विब्भन्तचित्ता (सी० स्या० कं०)] पाकतिन्द्रिया ।

अथ खो भगवा आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं आमन्तेसि — “एते खो, मोग्गल्लान, सब्रह्मचारिनो हेट्ठामिगारमातुपासादे विहरन्ति उद्धता उन्नळा चपला मुखरा विकिण्णवाचा मुटुस्सतिनो असम्पजाना असमाहिता भन्तचित्ता पाकतिन्द्रिया । गच्छ, मोग्गल्लान, ते भिक्खू संवेजेही”ति ।

“एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा महामोग्गल्लानो भगवतो पटिस्सुत्वा तथारूपं इद्धाभिसङ्खारं अभिसङ्खारेसि [अभिसङ्खारेसि (स्या० पी० क०)] यथा पादङ्गुडकेन मिगारमातुपासादं सङ्कम्पेसि सम्पकम्पेसि सम्पचालेसि । अथ खो ते भिक्खू संविग्गा लोमहट्टजाता एकमन्तं अट्ठंसु — “अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो! निवातञ्च वत अयञ्च मिगारमातुपासादो गम्भीरनेमो सुनिखातो अचलो असम्पकम्पी, अथ च पन सङ्कम्पितो सम्पकम्पितो सम्पचालितो”ति!

अथ खो भगवा येन ते भिक्खू तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा ते भिक्खू भगवा एतदवोच — “किं नु तुम्हे, भिक्खवे, संविग्गा लोमहट्टजाता एकमन्तं ठिता”ति? “अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं भन्ते! निवातञ्च वत अयञ्च मिगारमातुपासादो गम्भीरनेमो सुनिखातो अचलो असम्पकम्पी, अथ च पन सङ्कम्पितो सम्पकम्पितो सम्पचालितो”ति! “तुम्हेव खो, भिक्खवे, संवेजेतुकामेन मोग्गल्लानेन भिक्खुना पादङ्गुडकेन मिगारमातुपासादो, सङ्कम्पितो सम्पकम्पितो सम्पचालितो । तं किं मज्जथ, भिक्खवे, कतमेसं धम्मनं भावितत्ता बहुलीकतत्ता मोग्गल्लानो भिक्खु एवंमहिद्धिको एवंमहानुभावो”ति? “भगवंमूलका नो, भन्ते, धम्मा, भगवन्नेत्तिका भगवंपटिसरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्तयेव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती”ति ।

“तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ । चतुन्नं खो, भिक्खवे, इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता मोग्गल्लानो भिक्खु एवंमहिद्धिको एवंमहानुभावो । कतमेसं चतुन्नं? इध, भिक्खवे, मोग्गल्लानो भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — ‘इति मे वीमंसा न च अतिलीना भविस्सति, न च अतिप्पग्गहिता भविस्सति; न च अज्झत्तं संखित्ता भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्ता भविस्सति’ । पच्छापुरेसज्जी च विहरति — यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे; यथा अधो तथा उद्धं यथा उद्धं तथा अधो; यथा दिवा तथा रत्तिं, यथा रत्तिं तथा दिवा । इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं चित्तं भावेति । इमेसं खो, भिक्खवे, चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता मोग्गल्लानो भिक्खु एवंमहिद्धिको एवंमहानुभावो । इमेसज्ज पन, भिक्खवे, चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता मोग्गल्लानो भिक्खु अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति...पे०... याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेति...पे०... इमेसज्ज पन, भिक्खवे, चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता मोग्गल्लानो भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती’ति । चतुत्थं ।

५. उण्णाभब्राह्मणसुत्तं

८२७. एवं मे सुत्तं — एकं समयं आयस्मा आनन्दो कोसम्बियं विहरति घोसितारामे । अथ खो उण्णाभो ब्राह्मणो येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो उण्णाभो ब्राह्मणो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “किमत्थियं नु खो, भो आनन्द, समणे गोतमे ब्रह्मचरियं वुस्सती’ति? “छन्दप्पहानत्थं खो, ब्राह्मण, भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सती’ति ।

“अत्थि पन, भो आनन्द, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स छन्दस्स पहानाया’ति? “अत्थि खो, ब्राह्मण, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स छन्दस्स पहानाया’ति ।

“कतमो पन, भो आनन्द, मग्गो कतमा पटिपदा एतस्स छन्दस्स पहानाया’ति? “इध, ब्राह्मण, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — अयं खो, ब्राह्मण, मग्गो अयं पटिपदा एतस्स छन्दस्स पहानाया’ति ।

“एवं सन्ते, भो आनन्द, सन्तकं होति नो असन्तकं । छन्देनेव छन्दं पजहिस्सतीति — नेतं ठानं विज्जति” । “तेन हि, ब्राह्मण, तज्जेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि । यथा ते खमेय्य तथा तं व्याकरेय्यासि । तं किं मज्जसि, ब्राह्मण, अहोसि ते पुब्बे छन्दो ‘आरामं गमिस्सामी’ति? तस्स ते आरामगतस्स यो तज्जो छन्दो सो पटिप्पस्सद्धो’ति? “एवं, भो” । “अहोसि ते पुब्बे वीरियं ‘आरामं गमिस्सामी’ति? तस्स ते आरामगतस्स यं तज्जं वीरियं तं पटिप्पस्सद्धं’न्ति? “एवं, भो” । “अहोसि ते पुब्बे चित्तं ‘आरामं गमिस्सामी’ति? तस्स ते आरामगतस्स यं तज्जं चित्तं तं पटिप्पस्सद्धं’न्ति? “एवं, भो” । “अहोसि ते पुब्बे वीमंसा ‘आरामं गमिस्सामी’ति? तस्स ते आरामगतस्स या तज्जा वीमंसा सा पटिप्पस्सद्धा’ति? “एवं, भो” ।

“एवमेव खो, ब्राह्मण, यो सो भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिक्खीणभवसंयोजनो सम्मदज्जा विमुत्तो, तस्स यो पुब्बे छन्दो अहोसि अरहत्तप्पत्तिया, अरहत्तप्पत्ते [अरहत्ते पत्ते (सी० स्या० कं०)] यो तज्जो छन्दो सो पटिप्पस्सद्धो; यं पुब्बे वीरियं अहोसि अरहत्तप्पत्तिया, अरहत्तप्पत्ते यं तज्जं वीरियं तं

पटिप्पस्सद्धं; यं पुब्बे चित्तं अहोसि अरहत्तप्पत्तिया, अरहत्तप्पत्ते यं तज्जं चित्तं तं पटिप्पस्सद्धं; या पुब्बे वीमंसा अहोसि अरहत्तप्पत्तिया, अरहत्तप्पत्ते या तज्जा वीमंसा सा पटिप्पस्सद्धा । तं किं मज्जसि, ब्राह्मण, इति एवं सन्ते, सन्तकं वा होति नो असन्तकं वा”ति?

“अद्धा, भो आनन्द, एवं सन्ते, सन्तकं होति नो असन्तकं । अभिक्कन्तं, भो आनन्द, अभिक्कन्तं, भो आनन्द! सेय्यथापि, भो आनन्द, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्तीति; एवमेवं भोता आनन्देन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं, भो आनन्द, तं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मज्ज भिक्खुसङ्गज्ज । उपासकं मं भवं आनन्दो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति । पच्चमं ।

६. पठमसमणब्राह्मणसुत्तं

८२८. “ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा महिद्धिका अहेसुं महानुभावा, सब्बे ते चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा महिद्धिका भविस्सन्ति महानुभावा, सब्बे ते चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा महिद्धिका महानुभावा, सब्बे ते चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता ।

“कतमेसं चतुन्नं? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति । ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा महिद्धिका अहेसुं महानुभावा, सब्बे ते इमेसंयेव चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा महिद्धिका भविस्सन्ति महानुभावा, सब्बे ते इमेसंयेव चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता । ये हि केचि, भिक्खवे, एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा महिद्धिका महानुभावा, सब्बे ते इमेसंयेव चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता”ति । छट्ठं ।

७. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं

८२९. “ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोसुं — एकोपि हुत्वा बहुधा अहेसुं, बहुधापि हुत्वा एको अहेसुं; आविभावं, तिरोभावं; तिरोकुट्टं तिरोपाकारं तिरोपब्बतं असज्जमाना अगमंसु, सेय्यथापि आकासे; पथवियापि उम्मुज्जनिमुज्जं अकंसु, सेय्यथापि उदके; उदकेपि अभिज्जमाने [अभिज्जमाना (सी० पी० क०)] अगमंसु, सेय्यथापि पथवियं; आकासेपि पल्लङ्गेन कमंसु, सेय्यथापि पक्खी सकुणो; इमेपि चन्दिमसूरिये एवंमहिद्धिके एवंमहानुभावे पाणिना परिमंसिंसु [परामंसिंसु (स्या० कं० क०)] परिमज्जिंसु; याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेसुं, सब्बे ते चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता ।

“ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोस्सन्ति — एकोपि हुत्वा बहुधा भविस्सन्ति, बहुधापि हुत्वा एको भविस्सन्ति; आविभावं, तिरोभावं; तिरोकुट्टं तिरोपाकारं तिरोपब्बतं असज्जमाना गमिस्सन्ति, सेय्यथापि आकासे; पथवियापि उम्मुज्जनिमुज्जं करिस्सन्ति, सेय्यथापि उदके; उदकेपि अभिज्जमाने गमिस्सन्ति, सेय्यथापि पथवियं; आकासेपि पल्लङ्गेन कमिस्सन्ति, सेय्यथापि पक्खी सकुणो; इमेपि

चन्दिमसूरिये एवंमहिद्धिके एवंमहानुभावे पाणिना परिमसिस्सन्ति परिमज्जिस्सन्ति; याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तिस्सन्ति, सब्बे ते चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता ।

“ये हि केचि, भिक्खवे, एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोन्ति — एकोपि हुत्वा बहुधा होन्ति, बहुधापि हुत्वा एको होन्ति; आविभावं, तिरोभावं; तिरोकुट्टं तिरोपाकारं तिरोपब्बतं असज्जमाना गच्छन्ति, सेय्यथापि आकासे; पथवियापि उम्मुज्जनिमुज्जं करोन्ति, सेय्यथापि उदके; उदकेपि अभिज्जमाने गच्छन्ति, सेय्यथापि पथवियं; आकासेपि पल्लङ्केन कमन्ति, सेय्यथापि पक्खी सकुणो; इमेपि चन्दिमसूरिये एवंमहिद्धिके एवंमहानुभावे पाणिना परिमसन्ति [परामसन्ति (स्या० कं०)] परिमज्जन्ति; याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेन्ति, सब्बे ते चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ताति ।

“कतमेसं चतुन्नं? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति । ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोसुं — एकोपि हुत्वा बहुधा अहेसुं...पे०... याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेसुं, सब्बे ते इमेसंयेव चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता ।

“ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोस्सन्ति — एकोपि हुत्वा बहुधा भविस्सन्ति...पे०... याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तिस्सन्ति, सब्बे ते इमेसंयेव चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता ।

“ये हि केचि भिक्खवे एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोन्ति — एकोपि हुत्वा बहुधा होन्ति...पे०... याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेन्ति, सब्बे ते इमेसंयेव चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता”ति । सत्तमं ।

८. भिक्खुसुत्तं

८३०. “चतुन्नं, भिक्खवे, इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति ।

“कतमेसं चतुन्नं? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति । इमेसं खो, भिक्खवे, चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती”ति । अट्ठमं ।

९. इद्धादिदेसनासुत्तं

८३१. “इद्धिं वो, भिक्खवे, देसेस्सामि इद्धिपादज्ज इद्धिपादभावनज्ज इद्धिपादभावनागामिनिज्ज पटिपदं । तं सुणाथ ।

“कतमा च, भिक्खवे, इद्धि? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति — एकोपि हुत्वा बहुधा होति,

बहुधापि हुत्वा एको होति...पे०... याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, इद्धि ।

“कतमो च, भिक्खवे, इद्धिपादो? यो सो, भिक्खवे, मग्गो या पटिपदा इद्धिलाभाय इद्धिपटिलाभाय संवत्तति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, इद्धिपादो ।

“कतमा च, भिक्खवे, इद्धिपादभावना? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, इद्धिपादभावना ।

“कतमा च, भिक्खवे, इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा”ति । नवमं ।

१०. विभङ्गसुत्तं

८३२. “चत्तारोमे, भिक्खवे, इद्धिपादा भाविता बहुलीकता महप्फला होन्ति महानिसंसा” ।

“कथं भाविता च, भिक्खवे, चत्तारो इद्धिपादा कथं बहुलीकता महप्फला होन्ति महानिसंसा? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — ‘इति मे छन्दो न च अतिलीनो भविस्सति, न च अतिप्पगहितो भविस्सति, न च अज्झत्तं संखित्तो भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्तो भविस्सति’ । पच्छापुरेसज्जी च विहरति — ‘यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे; यथा अधो तथा उद्धं, यथा उद्धं तथा अधो; यथा दिवा तथा रत्तिं यथा रत्तिं तथा दिवा’ । इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं चित्तं भावेति । वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — ‘इति मे वीमंसा न च अतिलीना भविस्सति, न च अतिप्पगहिता भविस्सति, न च अज्झत्तं संखित्तो भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्तो भविस्सति’ । पच्छापुरेसज्जी च विहरति — ‘यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे; यथा अधो तथा उद्धं, यथा उद्धं तथा अधो; यथा दिवा तथा रत्तिं, यथा रत्तिं तथा दिवा’ । इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं चित्तं भावेति ।

“कतमो च, भिक्खवे, अतिलीनो छन्दो? यो, भिक्खवे, छन्दो कोसज्जसहगतो कोसज्जसम्पयुत्तो — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अतिलीनो छन्दो ।

“कतमो च, भिक्खवे, अतिप्पगहितो छन्दो? यो, भिक्खवे, छन्दो उद्धच्चसहगतो उद्धच्चसम्पयुत्तो — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अतिप्पगहितो छन्दो ।

“कतमो च, भिक्खवे, अज्झत्तं संखित्तो छन्दो? यो, भिक्खवे, छन्दो थिनमिद्धसहगतो थिनमिद्धसम्पयुत्तो — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अज्झत्तं संखित्तो छन्दो ।

“कतमो च, भिक्खवे, बहिद्धा विक्खित्तो छन्दो? यो, भिक्खवे, छन्दो बहिद्धा पञ्च कामगुणे आरब्ध अनुविक्खित्तो अनुविसटो — अयं वुच्चति, भिक्खवे, बहिद्धा विक्खित्तो छन्दो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु पच्छापुरेसज्जी च विहरति — यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो पच्छापुरेसज्जा सुग्गहिता होति सुमनसिकता सूपधारिता सुप्पटिविद्धा पज्जाय। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु पच्छापुरेसज्जी च विहरति — यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु यथा अधो तथा उद्धं, यथा उद्धं तथा अधो विहरति? इध, भिक्खवे, भिक्खु इममेव कायं उद्धं पादतला अधो केसमत्थका तचपरियन्तं पूरं नानप्पकारस्स असुचिनो पच्चवेक्खति — ‘अत्थि इमस्मिं काये केसा लोमा नखा दन्ता तचो मंसं न्हारु अट्ठि अट्ठिमिज्जं वक्कं हदयं यकनं किलोमकं पिहकं पप्फासं अन्तं अन्तगुणं उदरियं करीसं पित्तं सेम्हं पुब्बो लोहितं सेदो मेदो अस्सु वसा खेळो सिङ्घाणिका लसिका मुत्तं’न्ति। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु यथा अधो तथा उद्धं, यथा उद्धं तथा अधो विहरति।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु यथा दिवा तथा रत्तिं, यथा रत्तिं तथा दिवा विहरति? इध, भिक्खवे, भिक्खु येहि आकारेहि येहि लिङ्गेहि येहि निमित्तेहि दिवा छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, सो तेहि आकारेहि तेहि लिङ्गेहि तेहि निमित्तेहि रत्तिं छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति; येहि वा पन आकारेहि येहि लिङ्गेहि येहि निमित्तेहि रत्तिं छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, सो तेहि आकारेहि तेहि लिङ्गेहि तेहि निमित्तेहि दिवा छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु यथा दिवा तथा रत्तिं, यथा रत्तिं तथा दिवा विहरति।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं चित्तं भावेति? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो आलोकसज्जा सुग्गहिता होति दिवासज्जा स्वाधिद्धिता। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं चित्तं भावेति।

“कतमञ्च, भिक्खवे, अतिलीनं वीरियं? यं, भिक्खवे, वीरियं कोसज्जसहगतं कोसज्जसम्पयुत्तं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, अतिलीनं वीरियं।

“कतमञ्च, भिक्खवे, अतिप्पग्गहितं वीरियं? यं, भिक्खवे, वीरियं उद्धच्चसहगतं उद्धच्चसम्पयुत्तं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, अतिप्पग्गहितं वीरियं।

“कतमञ्च, भिक्खवे, अज्झत्तं संखित्तं वीरियं? यं, भिक्खवे, वीरियं थिनमिद्धसहगतं थिनमिद्धसम्पयुत्तं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, अज्झत्तं संखित्तं वीरियं।

“कतमञ्च, भिक्खवे, बहिद्धा विक्खित्तं वीरियं? यं, भिक्खवे, वीरियं बहिद्धा पञ्च कामगुणे आरब्भ अनुविक्खित्तं अनुविसटं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, बहिद्धा विक्खित्तं वीरियं...पे०...।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं चित्तं भावेति? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो आलोकसज्जा सुग्गहिता होति दिवासज्जा स्वाधिद्धिता। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं चित्तं भावेति।

“कतमञ्च, भिक्खवे, अतिलीनं चित्तं? यं, भिक्खवे, चित्तं कोसज्जसहगतं कोसज्जसम्पयुत्तं — इदं वुच्चति,

भिक्षवे, अतिलीनं चित्तं ।

“कतमञ्च, भिक्षवे, अतिप्पगहितं चित्तं? यं, भिक्षवे, चित्तं उद्धच्चसहगतं उद्धच्चसम्पयुत्तं — इदं वुच्चति, भिक्षवे, अतिप्पगहितं चित्तं ।

“कतमञ्च, भिक्षवे, अज्झत्तं संखित्तं चित्तं? यं, भिक्षवे, चित्तं थिनमिद्धसहगतं थिनमिद्धसम्पयुत्तं — इदं वुच्चति, भिक्षवे, अज्झत्तं संखित्तं चित्तं ।

“कतमञ्च, भिक्षवे, बहिद्धा विक्खित्तं चित्तं? यं, भिक्षवे, चित्तं बहिद्धा पञ्च कामगुणे आरब्भ अनुविक्खित्तं अनुविसटं — इदं वुच्चति, भिक्षवे, बहिद्धा विक्खित्तं चित्तं...पे०... एवं खो, भिक्षवे, भिक्षु विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं चित्तं भावेति ।

“कतमा च, भिक्षवे, अतिलीना वीमंसा? या, भिक्षवे, वीमंसा कोसज्जसहगता कोसज्जसम्पयुत्ता — अयं वुच्चति, भिक्षवे, अतिलीना वीमंसा ।

“कतमा च, भिक्षवे, अतिप्पगहिता वीमंसा? या, भिक्षवे, वीमंसा उद्धच्चसहगता उद्धच्चसम्पयुत्ता — अयं वुच्चति, भिक्षवे, अतिप्पगहिता वीमंसा ।

“कतमा च, भिक्षवे, अज्झत्तं संखित्ता वीमंसा? या, भिक्षवे, वीमंसा थिनमिद्धसहगता थिनमिद्धसम्पयुत्ता — अयं वुच्चति, भिक्षवे, अज्झत्तं संखित्ता वीमंसा ।

“कतमा च, भिक्षवे, बहिद्धा विक्खित्ता वीमंसा? या, भिक्षवे, वीमंसा बहिद्धा पञ्च कामगुणे आरब्भ अनुविक्खित्ता अनुविसटा — अयं वुच्चति, भिक्षवे, बहिद्धा विक्खित्ता वीमंसा...पे०... एवं खो, भिक्षवे, भिक्षु विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं चित्तं भावेति । एवं भाविता खो, भिक्षवे, चत्तारो इद्धिपादा एवं बहुलीकता महप्फला होन्ति महानिसंसा ।

“एवं भावितेसु खो, भिक्षवे, भिक्षु चतूसु इद्धिपादेसु एवं बहुलीकतेसु, अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति — एकोपि हुत्वा बहुधा होति, बहुधापि हुत्वा एको होति...पे०... याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेति । एवं भावितेसु खो, भिक्षवे, भिक्षु चतूसु इद्धिपादेसु एवं बहुलीकतेसु, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती’ति । दसमं ।

पासादकम्पनवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धानं —

पुब्बं महप्फलं छन्दं, मोग्गल्लानञ्च उण्णाभं ।

द्वे समणब्राह्मणा भिक्षु, देसना विभङ्गेन चाति ॥

३. अयोगुळवग्गो

१. मग्गसुत्तं

८३३. सावत्थिनिदानं । “पुब्बेव मे, भिक्खवे, सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि — ‘को नु खो मग्गो, का पटिपदा इद्धिपादभावनाया’ति? तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि — ‘इध भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — इति मे छन्दो न च अतिलीनो भविस्सति, न च अतिप्पग्गहितो भविस्सति, न च अज्झत्तं संखित्तो भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्तो भविस्सति । पच्छापुरेसज्जी च विहरति — यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे; यथा अधो तथा उद्धं, यथा उद्धं तथा अधो; यथा दिवा तथा रत्तिं, यथा रत्तिं तथा दिवा । इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं चित्तं भावेति । वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — इति मे वीमंसा न च अतिलीना भविस्सति, न च अतिप्पग्गहिता भविस्सति, न च अज्झत्तं संखित्तो भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्तो भविस्सति । पच्छापुरेसज्जी च विहरति — यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे; यथा अधो तथा उद्धं, यथा उद्धं तथा अधो; यथा दिवा तथा रत्तिं यथा रत्तिं तथा दिवा’ — इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं चित्तं भावेति ।

“एवं भावितेसु खो, भिक्खवे, भिक्खु चतूसु इद्धिपादेसु एवं बहुलीकतेसु अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति — एकोपि हुत्वा बहुधा होति, बहुधापि हुत्वा एको होति...पे०... याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेति । एवं भावितेसु खो, भिक्खवे, भिक्खु चतूसु इद्धिपादेसु एवं बहुलीकतेसु, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती’ति । पठमं ।

(छापि अभिज्जायो वित्थारेतब्बा) ।

२. अयोगुळसुत्तं

८३४. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “अभिजानाति नु खो, भन्ते, भगवा इद्धिया मनोमयेन कायेन ब्रह्मलोकं उपसङ्कमिता’ति? “अभिजानामि ख्वाहं, आनन्द, इद्धिया मनोमयेन कायेन ब्रह्मलोकं उपसङ्कमिता’ति । “अभिजानाति पन, भन्ते, भगवा इमिना चातुमहाभूतिकेन कायेन इद्धिया ब्रह्मलोकं उपसङ्कमिता’ति? “अभिजानामि ख्वाहं, आनन्द, इमिना चातुमहाभूतिकेन [चातुम्महाभूतिकेन (सी० स्या० कं०)] कायेन इद्धिया ब्रह्मलोकं उपसङ्कमिता’ति ।

“यच्च खो, ओमाति, भन्ते, भगवा इद्धिया मनोमयेन कायेन ब्रह्मलोकं उपसङ्कमितुं, यच्च खो अभिजानाति, भन्ते, भगवा इमिना चातुमहाभूतिकेन कायेन इद्धिया ब्रह्मलोकं उपसङ्कमिता, तयिदं, भन्ते, भगवतो अच्छरियज्चेव अब्भुतज्जा’ति । “अच्छरिया चेव, आनन्द, तथागता अच्छरियधम्मसमन्नागता च, अब्भुता चेव, आनन्द, तथागता अब्भुतधम्मसमन्नागता च” ।

“यस्मिं, आनन्द, समये तथागतो कायम्पि चित्ते समोदहति [समादहति (सी० स्या० पी०)] चित्तम्पि काये समोदहति, सुखसज्जच्च लहुसज्जच्च काये ओक्कमित्वा विहरति; तस्मिं, आनन्द, समये तथागतस्स कायो लहुतरो चेव होति मुदुतरो च कम्मनियतरो च पभस्सरतरो च ।

“सेय्यथापि, आनन्द, अयोगुळो दिवसं सन्ततो लहुतरो चेव होति मुदुतरो च कम्मनियतरो च पभस्सरतरो च; एवमेव खो, आनन्द, यस्मिं समये तथागतो कायम्पि चित्ते समोदहति, चित्तम्पि काये समोदहति, सुखसज्जञ्च लहुसज्जञ्च काये ओक्कमित्वा विहरति; तस्मिं, आनन्द, समये तथागतस्स कायो लहुतरो चेव होति मुदुतरो च कम्मनियतरो च पभस्सरतरो च।

“यस्मिं, आनन्द, समये तथागतो कायम्पि चित्ते समोदहति, चित्तम्पि काये समोदहति, सुखसज्जञ्च लहुसज्जञ्च काये ओक्कमित्वा विहरति; तस्मिं, आनन्द, समये तथागतस्स कायो अप्पकसिरेनेव पथविया वेहासं अब्भुग्गच्छति, सो अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति — एकोपि हुत्वा बहुधा होति, बहुधापि हुत्वा एको होति...पे०... याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेति।

“सेय्यथापि, आनन्द, तूलपिचु वा कप्पासपिचु वा लहुको वातूपादानो अप्पकसिरेनेव पथविया वेहासं अब्भुग्गच्छति; एवमेव खो, आनन्द, यस्मिं समये तथागतो कायम्पि चित्ते समोदहति, चित्तम्पि काये समोदहति, सुखसज्जञ्च लहुसज्जञ्च काये ओक्कमित्वा विहरति; तस्मिं, आनन्द, समये तथागतस्स कायो अप्पकसिरेनेव पथविया वेहासं अब्भुग्गच्छति, सो अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति — एकोपि हुत्वा बहुधा होति...पे०... याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेती”ति। दुतियं।

३. भिक्खुसुत्तं

८३५. “चत्तारोमे, भिक्खवे, इद्धिपादा। कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि ...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो इद्धिपादा। इमेसं खो, भिक्खवे, चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरती”ति। ततियं।

४. सुद्धिकसुत्तं

८३६. “चत्तारोमे, भिक्खवे, इद्धिपादा। कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो इद्धिपादा”ति। चतुत्थं।

५. पठमफलसुत्तं

८३७. “चत्तारोमे, भिक्खवे, इद्धिपादा। कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि ...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो इद्धिपादा। इमेसं खो, भिक्खवे, चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता भिक्खुना द्विन्नं फलानं अज्जतरं फलं पाटिकङ्कं — दिट्ठेव धम्मे अज्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिता”ति। पञ्चमं।

६. दुतियफलसुत्तं

८३८. “चत्तारोमे, भिक्खवे, इद्धिपादा। कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं

इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि ...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो इद्धिपादा । इमेसं खो, भिक्खवे, चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता सत्त फला सत्तानिसंसा पाटिकङ्खा ।

“कतमे सत्त फला सत्तानिसंसा? दिट्ठेव धम्मे पटिकच्च [पटिगच्च (सी०), पटिहच्च (पी०)] अज्जं आराधेति नो चे दिट्ठेव धम्मे पटिकच्च अज्जं आराधेति; अथ मरणकाले अज्जं आराधेति, नो चे दिट्ठेव धम्मे पटिकच्च अज्जं आराधेति, नो चे मरणकाले अज्जं आराधेति; अथ पच्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया अन्तरापरिनिब्बायी होति, उपहच्चपरिनिब्बायी होति, असङ्खारपरिनिब्बायी होति, ससङ्खारपरिनिब्बायी होति, उद्धंसोतो होति अकनिट्ठगामी । इमेसं खो, भिक्खवे, चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता इमे सत्त फला सत्तानिसंसा पाटिकङ्खा”ति । छट्ठं ।

७. पठमआनन्दसुत्तं

८३९. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच —

“कतमा नु खो, भन्ते, इद्धि, कतमो इद्धिपादो, कतमा इद्धिपादभावना, कतमा इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा”ति? “इधानन्द, भिक्खु अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति — एकोपि हुत्वा बहुधा होति, बहुधापि हुत्वा एको होति...पे०... याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेति — अयं वुच्चतानन्द, इद्धि” ।

“कतमो चानन्द, इद्धिपादो? यो, आनन्द, मग्गो या पटिपदा इद्धिलाभाय इद्धिपटिलाभाय संवत्तति — अयं वुच्चतानन्द, इद्धिपादो ।

“कतमा चानन्द, इद्धिपादभावना? इधानन्द, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — अयं वुच्चतानन्द, इद्धिपादभावना ।

“कतमा चानन्द, इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि — अयं वुच्चतानन्द, इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा”ति । सत्तमं ।

८. दुतियआनन्दसुत्तं

८४०. एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतदवोच — “कतमा नु खो, आनन्द, इद्धि, कतमो इद्धिपादो, कतमा इद्धिपादभावना, कतमा इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा”ति? भगवंमूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवनेत्तिका...पे०... ।

“इधानन्द, भिक्खु अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति — एकोपि हुत्वा बहुधा होति...पे०... याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेति — अयं वुच्चतानन्द, इद्धि ।

“कतमो चानन्द, इद्धिपादो? यो, आनन्द, मग्गो या पटिपदा इद्धिलाभाय इद्धिपटिलाभाय संवत्तति — अयं वुच्चतानन्द, इद्धिपादो ।

“कतमा चानन्द, इद्धिपादभावना? इधानन्द, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — अयं वुच्चतानन्द, इद्धिपादभावना ।

“कतमा चानन्द, इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि — अयं वुच्चतानन्द, इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा’ति । अट्ठमं ।

९. पठमभिक्खुसुत्तं

८४१. अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “कतमा नु खो, भन्ते, इद्धि, कतमो इद्धिपादो, कतमा इद्धिपादभावना, कतमा इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा’ति?

“इध, भिक्खवे, भिक्खु अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति — एकोपि हुत्वा बहुधा होति...पे०... याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, इद्धि ।

“कतमो च, भिक्खवे, इद्धिपादो? यो, भिक्खवे, मग्गो, या पटिपदा इद्धिलाभाय इद्धिपटिलाभाय संवत्तति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, इद्धिपादो ।

“कतमा च, भिक्खवे, इद्धिपादभावना? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, इद्धिपादभावना ।

“कतमा च, भिक्खवे, इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा’ति । नवमं ।

१०. दुतियभिक्खुसुत्तं

८४२. अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु...पे०... एकमन्तं निसिन्ने खो ते भिक्खू भगवा एतदवोच — “कतमा नु खो, भिक्खवे, इद्धि, कतमो इद्धिपादो, कतमा इद्धिपादभावना, कतमा इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा’ति? भगवंमूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवंनेत्तिका...पे०... ।

“कतमा च, भिक्खवे, इद्धि? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति — एकोपि हुत्वा बहुधा होति...पे०... याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, इद्धि ।

“कतमो च, भिक्खवे, इद्धिपादो? यो, भिक्खवे, मग्गो, या पटिपदा इद्धिलाभाय इद्धिपटिलाभाय संवत्तति — अयं

वुच्चति, भिक्खवे, इद्धिपादो ।

“कतमा च, भिक्खवे, इद्धिपादभावना? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, इद्धिपादभावना ।

“कतमा च, भिक्खवे, इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि... पे०... सम्मासमाधि । अयं वुच्चति, भिक्खवे, इद्धिपादभावनागामिनी पटिपदा”ति । दसमं ।

११. मोग्गल्लानसुत्तं

८४३. तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “तं किं मज्जथ, भिक्खवे, कतमेसं धम्मानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता मोग्गल्लानो भिक्खु एवंमहिद्धिको एवंमहानुभावो”ति? भगवंमूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवंनेत्तिका...पे०... “चतुन्नं खो, भिक्खवे, इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता मोग्गल्लानो भिक्खु एवंमहिद्धिको एवंमहानुभावो” ।

“कतमेसं चतुन्नं? इध, भिक्खवे, मोग्गल्लानो भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — ‘इति मे छन्दो न च अतिलीनो भविस्सति, न च अतिप्पग्गहितो भविस्सति, न च अज्झत्तं संखित्तो भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्तो भविस्सति’ । पच्छापुरेसज्जी च विहरति — ‘यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे; यथा अधो तथा उद्धं, यथा उद्धं तथा अधो; यथा दिवा तथा रत्तिं, यथा रत्तिं तथा दिवा’ । इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं चित्तं भावेति । वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — ‘इति मे वीमंसा न च अतिलीना भविस्सति, न च अतिप्पग्गहिता भविस्सति, न च अज्झत्तं संखित्तो भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्तो भविस्सति’...पे०... इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं चित्तं भावेति । इमेसं खो, भिक्खवे, चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता मोग्गल्लानो भिक्खु एवंमहिद्धिको एवंमहानुभावो ।

“इमेसज्ज पन, भिक्खवे, चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता मोग्गल्लानो भिक्खु एवं अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति — एकोपि हुत्वा बहुधा होति, बहुधापि हुत्वा एको होति...पे०... याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वर्त्तेति । इमेसज्ज पन, भिक्खवे, चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता मोग्गल्लानो भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरती”ति । एकादसमं ।

१२. तथागतसुत्तं

८४४. तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “तं किं मज्जथ, भिक्खवे, कतमेसं धम्मानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता तथागतो एवंमहिद्धिको एवंमहानुभावो”ति? भगवंमूलका नो, भन्ते, धम्मा...पे०... “चतुन्नं खो, भिक्खवे, इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता तथागतो एवंमहिद्धिको एवंमहानुभावो” ।

“कतमेसं चतुन्नं? इध, भिक्खवे, तथागतो छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — ‘इति मे छन्दो न च अतिलीनो भविस्सति, न च अतिप्पग्गहितो भविस्सति, न च अज्झत्तं संखित्तो भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्तो भविस्सति’ । पच्छापुरेसज्जी च विहरति — ‘यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे; यथा अधो तथा उद्धं, यथा उद्धं तथा

अधो; यथा दिवा तथा रत्तिं, यथा रत्तिं तथा दिवा' । इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं चित्तं भावेति । वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति — 'इति मे वीमंसा न च अतिलीना भविस्सति, न च अतिपग्गहिता भविस्सति, न च अज्झत्तं संखित्ता भविस्सति, न च बहिद्धा विक्खित्ता भविस्सति' । पच्छापुरेसज्जी च विहरति — 'यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे; यथा अधो तथा उद्धं, यथा उद्धं तथा अधो; यथा दिवा तथा रत्तिं, यथा रत्तिं तथा दिवा' । इति विवटेन चेतसा अपरियोनद्धेन सप्पभासं चित्तं भावेति । इमेसं खो, भिक्खवे, चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता तथागतो एवमहिद्धिको एवमहानुभावो ।

“इमेसञ्च पन, भिक्खवे, चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता तथागतो अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति — एकोपि हुत्वा बहुधा होति...पे०... याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेति । इमेसञ्च पन, भिक्खवे, चतुन्नं इद्धिपादानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता तथागतो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती'ति । द्वादसमं ।

(छपि अभिज्जायो वित्थारेतब्बा) ।

अयोगुळवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं —

मग्गो अयोगुळो भिक्खु, सुद्धिकज्जापि द्वे फला ।
द्वे चानन्दा दुवे भिक्खू, मोग्गल्लानो तथागतोति ॥

४. गङ्गापेय्यालवग्गो

१-१२. गङ्गानदीआदिसुत्तद्वादसकं

८४५-८५६. “सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारो; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु चत्तारो इद्धिपादे भावेन्तो चत्तारो इद्धिपादे बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु चत्तारो इद्धिपादे भावेन्तो चत्तारो इद्धिपादे बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति ।

“एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु चत्तारो इद्धिपादे भावेन्तो चत्तारो इद्धिपादे बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो'ति । द्वादसमं ।

गङ्गापेय्यालवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं —

छ पाचीनतो निन्ना, छ निन्ना च समुद्गतो ।

द्वेते छ द्वादस होन्ति, वग्गो तेन पवुच्चतीति ॥

अप्पमादवग्गो वित्थारेतब्बो ।

तस्सुद्धानं —

तथागतं पदं कूटं, मूलं सारो च वस्सिकं ।
राजा चन्दिमसूरिया, वत्थेन दसमं पदन्ति ॥

बलकरणीयवग्गो वित्थारेतब्बो ।

तस्सुद्धानं —

बलं बीजज्ज नागो च, रुक्खो कुम्भेन सूकिया ।
आकासेन च द्वे मेघा, नावा आगन्तुका नदीति ॥

एसनावग्गो वित्थारेतब्बो ।

तस्सुद्धानं —

एसना विधा आसवो, भवो च दुक्खता तिस्सो ।
खिलं मलज्ज नीघो च, वेदना तण्हा तसिना चाति ॥

८. ओघवग्गो

१-१०. ओघादिसुत्तदसकं

८८९-८९८. “पज्जिमानि, भिक्खवे, उद्धम्भागियानि संयोजनानि । कतमानि पज्ज? रूपरागो, अरूपरागो, मानो, उद्धच्चं, अविज्जा — इमानि खो, भिक्खवे, पज्जुद्धम्भागियानि संयोजनानि । इमेसं खो, भिक्खवे, पज्चन्नं उद्धम्भागियानं संयोजनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय चत्तारो इद्धिपादा भावेतब्बा । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधि...पे०... चित्तसमाधि ...पे०... वीमंसासमाधिप्पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति । इमेसं खो, भिक्खवे, पज्चन्नं उद्धम्भागियानं संयोजनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय इमे चत्तारो इद्धिपादा भावेतब्बा”ति ।

(यथा मग्गसंयुत्तं तथा वित्थारेतब्बं) ।

ओघवग्गो अट्ठमो ।

तस्सुद्धानं —

ओघो योगो उपादानं, गन्था अनुसयेन च ।
कामगुणा नीवरणा, खन्था ओरुद्धम्भागियाति ॥

इद्धिपादसंयुतं सत्तमं ।

८. अनुरुद्धसंयुतं

१. रहोगतवग्गो

१. पठमरहोगतसुत्तं

८९९. एवं मे सुतं — एकं समयं आयस्मा अनुरुद्धो सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मतो अनुरुद्धस्स रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — “येसं केसञ्चि चत्तारो सतिपट्टाना विरद्धा, विरद्धो तेसं अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी । येसं केसञ्चि चत्तारो सतिपट्टाना आरद्धा, आरद्धो तेसं अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी”ति ।

अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो आयस्मतो अनुरुद्धस्स चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य, एवमेव — आयस्मतो अनुरुद्धस्स सम्मुखे पातुरहोसि । अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो आयस्मन्तं अनुरुद्धं एतदवोच — “कित्तावता नु खो, आवुसो अनुरुद्ध, भिक्खुनो चत्तारो सतिपट्टाना आरद्धा होन्ती”ति?

“इधावुसो, भिक्खु अज्झत्तं काये समुदयधम्मानुपस्सी विहरति, अज्झत्तं काये वयधम्मानुपस्सी विहरति, अज्झत्तं काये समुदयवयधम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । बहिद्धा काये समुदयधम्मानुपस्सी विहरति, बहिद्धा काये वयधम्मानुपस्सी विहरति, बहिद्धा काये समुदयवयधम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । अज्झत्तबहिद्धा काये समुदयधम्मानुपस्सी विहरति, अज्झत्तबहिद्धा काये वयधम्मानुपस्सी विहरति, अज्झत्तबहिद्धा काये समुदयवयधम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

“सो सचे आकङ्खति — ‘अप्पटिकूले पटिकूलसज्जी विहरेय्य’न्ति, पटिकूलसज्जी तत्थ विहरति; सचे आकङ्खति — ‘पटिकूले अप्पटिकूलसज्जी विहरेय्य’न्ति, अप्पटिकूलसज्जी तत्थ विहरति; सचे आकङ्खति — ‘अप्पटिकूले च पटिकूले च पटिकूलसज्जी विहरेय्य’न्ति, पटिकूलसज्जी तत्थ विहरति; सचे आकङ्खति — ‘पटिकूले च अप्पटिकूले च अप्पटिकूलसज्जी विहरेय्य’न्ति, अप्पटिकूलसज्जी तत्थ विहरति; सचे आकङ्खति — ‘अप्पटिकूलञ्च पटिकूलञ्च तदुभयं अभिनिवज्जेत्वा उपेक्खको विहरेय्यं सतो सम्पजानो’ति, उपेक्खको तत्थ विहरति सतो सम्पजानो ।

“अज्झत्तं वेदनासु समुदयधम्मानुपस्सी विहरति, अज्झत्तं वेदनासु वयधम्मानुपस्सी विहरति, अज्झत्तं वेदनासु समुदयवयधम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । बहिद्धा वेदनासु समुदयधम्मानुपस्सी विहरति, बहिद्धा वेदनासु वयधम्मानुपस्सी विहरति, बहिद्धा वेदनासु समुदयवयधम्मानुपस्सी विहरति

आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । अज्झत्तबहिद्धा वेदनासु समुदयधम्मानुपस्सी विहरति, अज्झत्तबहिद्धा वेदनासु वयधम्मानुपस्सी विहरति, अज्झत्तबहिद्धा वेदनासु समुदयवयधम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

“सो सचे आकङ्खति — ‘अप्पटिकूले पटिकूलसज्जी विहरेय्य’न्ति, पटिकूलसज्जी तत्थ विहरति; सचे आकङ्खति — ‘पटिकूले अप्पटिकूलसज्जी विहरेय्य’न्ति, अप्पटिकूलसज्जी तत्थ विहरति; सचे आकङ्खति — ‘अप्पटिकूले च पटिकूले च पटिकूलसज्जी विहरेय्य’न्ति, पटिकूलसज्जी तत्थ विहरति; सचे आकङ्खति — ‘पटिकूले च अप्पटिकूले च अप्पटिकूलसज्जी विहरेय्य’न्ति, अप्पटिकूलसज्जी तत्थ विहरति; सचे आकङ्खति — ‘अप्पटिकूलज्च पटिकूलज्च तदुभयं अभिनिवज्जेत्वा उपेक्खको विहरेय्यं सतो सम्पजानो’ति, उपेक्खको तत्थ विहरति सतो सम्पजानो ।

“अज्झत्तं चित्ते...पे०... बहिद्धा चित्ते...पे०... अज्झत्तबहिद्धा चित्ते समुदयधम्मानुपस्सी विहरति... अज्झत्तबहिद्धा चित्ते वयधम्मानुपस्सी विहरति... अज्झत्तबहिद्धा चित्ते समुदयवयधम्मानुपस्सी विहरति आतापी...पे०... अभिज्झादोमनस्सं ।

“सो सचे आकङ्खति — ‘अप्पटिकूले पटिकूलसज्जी विहरेय्य’न्ति, पटिकूलसज्जी तत्थ विहरति...पे०... उपेक्खको तत्थ विहरति सतो सम्पजानो ।

“अज्झत्तं धम्मेसु...पे०... बहिद्धा धम्मेसु...पे०... अज्झत्तबहिद्धा धम्मेसु समुदयधम्मानुपस्सी विहरति... अज्झत्तबहिद्धा धम्मेसु वयधम्मानुपस्सी विहरति... अज्झत्तबहिद्धा धम्मेसु समुदयवयधम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

“सो सचे आकङ्खति — ‘अप्पटिकूले पटिकूलसज्जी विहरेय्य’न्ति, पटिकूलसज्जी तत्थ विहरति...पे०... उपेक्खको तत्थ विहरति सतो सम्पजानो । एत्तावता खो, आवुसो, भिक्खुनो चत्तारो सतिपट्ठाना आरद्धा होन्ती’ति । पठमं ।

२. दुतियरहोगतसुत्तं

९००. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मतो अनुरुद्धस्स रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — “येसं केसज्चि चत्तारो सतिपट्ठाना विरद्धा, विरद्धो तेसं अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी; येसं केसज्चि चत्तारो सतिपट्ठाना आरद्धा, आरद्धो तेसं अरियो मग्गो सम्मा दुक्खक्खयगामी’ति ।

अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो आयस्मतो अनुरुद्धस्स चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य, एवमेव — आयस्मतो अनुरुद्धस्स सम्मुखे पातुरहोसि ।

अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो आयस्मन्तं अनुरुद्धं एतदवोच — “कित्तावता नु खो, आवुसो अनुरुद्ध, भिक्खुनो चत्तारो सतिपट्ठाना आरद्धा होन्ती’ति?

“इधावुसो, भिक्खु अज्झत्तं काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । बहिद्धा काये कायानुपस्सी विहरति...पे०... अज्झत्तबहिद्धा काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

“अज्झत्तं वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । बहिद्धा वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । अज्झत्तबहिद्धा वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

“अज्झत्तं चित्ते...पे०... बहिद्धा चित्ते...पे०... अज्झत्तबहिद्धा चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

“अज्झत्तं धम्मेषु...पे०... बहिद्धा धम्मेषु...पे०... अज्झत्तबहिद्धा धम्मेषु धम्मामुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । एत्तावता खो, आवुसो, भिक्खुनो चत्तारो सतिपट्ठाना आरब्धा होन्ती”ति ।
दुतियं ।

३. सुतनुसुत्तं

१०१. एकं समयं आयस्मा अनुरुद्धो सावत्थियं विहरति सुतनुतीरे । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येनायस्मा अनुरुद्धो तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा आयस्मता अनुरुद्धेन सद्धिं सम्मोदिंसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू आयस्मन्तं अनुरुद्धं एतदवोचुं — “कतमेसं आयस्मा अनुरुद्धो धम्मामं भावितत्ता बहुलीकतत्ता महाभिज्जतं पत्तो”ति?

“चतुन्नं ख्वाहं, आवुसो, सतिपट्ठानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता महाभिज्जतं पत्तो । कतमेसं चतुन्नं? इधाहं, आवुसो, काये कायानुपस्सी विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेषु धम्मामुपस्सी विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं — इमेसं ख्वाहं, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्ठानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता महाभिज्जतं पत्तो । इमेसञ्च पनाहं, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्ठानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता हीनं धम्मं हीनतो अब्भज्जासिं, मज्झिमं धम्मं मज्झिमतो अब्भज्जासिं, पणीतं धम्मं पणीततो अब्भज्जासि”न्ति । ततियं ।

४. पठमकण्डकीसुत्तं

१०२. एकं समयं आयस्मा च अनुरुद्धो आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महामोग्गल्लानो साकेते विहरन्ति कण्डकीवने । अथ खो आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महामोग्गल्लानो सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठिता येनायस्मा अनुरुद्धो तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा आयस्मता अनुरुद्धेन सद्धिं सम्मोदिंसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं अनुरुद्धं एतदवोच — “सेखेनावुसो अनुरुद्ध, भिक्खुना कतमे धम्मा उपसम्पज्ज विहातब्बा”ति?

“सेखेनावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना चत्तारो सतिपट्ठाना उपसम्पज्ज विहातब्बा । कतमे चत्तारो? इधावुसो, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु ...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेषु धम्मामुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं — सेखेनावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना इमे चत्तारो सतिपट्ठाना उपसम्पज्ज विहातब्बा”ति । चतुत्थं ।

५. दुतियकण्डकीसुत्तं

१०३. साकेतनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं अनुरुद्धं एतदवोच — “असेखेनावुसो अनुरुद्ध, भिक्खुना कतमे धम्मा उपसम्पज्ज विहातब्बा”ति? “असेखेनावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना चत्तारो सतिपट्ठाना उपसम्पज्ज विहातब्बा । कतमे चत्तारो? इधवुसो, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं — असेखेनावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना इमे चत्तारो सतिपट्ठाना उपसम्पज्ज विहातब्बा”ति । पञ्चमं ।

६. ततियकण्डकीसुत्तं

१०४. साकेतनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं अनुरुद्धं एतदवोच — “कतमेसं आयस्मा अनुरुद्धो धम्मानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता महाभिज्जतं पत्तो”ति? “चतुन्नं ख्वाहं, आवुसो, सतिपट्ठानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता महाभिज्जतं पत्तो । कतमेसं चतुन्नं? इधाहं, आवुसो, काये कायानुपस्सी विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं — इमेसं ख्वाहं, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्ठानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता महाभिज्जतं पत्तो । इमेसञ्च पनाहं, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्ठानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता सहस्सं लोकं अभिजानामी”ति । छट्ठं ।

७. तण्हक्खयसुत्तं

१०५. सावत्थिनिदानं । तत्र खो आयस्मा अनुरुद्धो भिक्खू आमन्तेसि — “आवुसो भिक्खवो”ति । “आवुसो”ति खो ते भिक्खू आयस्मतो अनुरुद्धस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा अनुरुद्धो एतदवोच —

“चत्तारोमे, आवुसो, सतिपट्ठाना भाविता बहुलीकता तण्हक्खयाय संवत्तन्ति । कतमे चत्तारो? इधवुसो, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति...पे०... वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं — इमे खो, आवुसो, चत्तारो सतिपट्ठाना भाविता बहुलीकता तण्हक्खयाय संवत्तन्ती”ति । सत्तमं ।

८. सलळागारसुत्तं

१०६. एकं समयं आयस्मा अनुरुद्धो सावत्थियं विहरति सलळागारे । तत्र खो आयस्मा अनुरुद्धो भिक्खू आमन्तेसि...पे०... एतदवोच — “सेय्यथापि, आवुसो, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा । अथ महाजनकायो आगच्छेय्य कुद्दालपिटकं [कुद्दालपिटकं (बहूसु)] आदाय — ‘मयं इमं गङ्गानदिं पच्छानिन्नं करिस्साम पच्छापोणं पच्छापब्भार’न्ति । तं किं मज्जथावुसो, अपि नु सो महाजनकायो गङ्गानदिं पच्छानिन्नं करेय्य पच्छापोणं पच्छापब्भार’न्ति? “नो हेतं, आवुसो” । “तं किस्स हेतु” ? “गङ्गा, आवुसो, नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा । सा न सुकरा पच्छानिन्नं कातुं पच्छापोणं पच्छापब्भारं । यावदेव च पन सो महाजनकायो किलमथस्स विघातस्स भागी अस्सा”ति ।

“एवमेव खो, आवुसो, भिक्खुं चत्तारो सतिपट्ठाने भावेन्तं चत्तारो सतिपट्ठाने बहुलीकरोन्तं राजानो वा राजमहामत्ता

वा मित्ता वा अमच्चा वा जाती वा सालोहिता वा भोगेहि अभिहट्ठं पवारेय्युं — ‘एहम्भो पुरिस, किं ते इमे कासावा अनुदहन्ति? किं मुण्डो कपालमनुसञ्चरसि? एहि हीनायावत्तित्वा भोगे च भुञ्जस्सु पुज्जानि च करोही’”ति ।

“सो वत, आवुसो, भिक्खु चत्तारो सतिपट्टाने भावेन्तो चत्तारो सतिपट्टाने बहुलीकरोन्तो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तित्तीति — नेतं ठानं विज्जति । तं किस्स हेतु? यज्झि तं, आवुसो, चित्तं दीघरत्तं विवेकनिन्नं विवेकपोणं विवेकपब्भारं तं वत हीनायावत्तित्तीति — नेतं ठानं विज्जति । कथञ्चावुसो, भिक्खु चत्तारो सतिपट्टाने भावेति, चत्तारो सतिपट्टाने बहुलीकरोतीति? इधावुसो, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति...पे०... वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेषु धम्मनुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । एवं खो, आवुसो, भिक्खु चत्तारो सतिपट्टाने भावेति, चत्तारो सतिपट्टाने बहुलीकरोती”ति । अट्ठमं ।

९. अम्बपालिवनसुत्तं

९०७. एकं समयं आयस्मा च अनुरुद्धो आयस्मा च सारिपुत्तो वेसालियं विहरन्ति अम्बपालिवने । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं अनुरुद्धं एतदवोच —

“विप्पसन्नानि खो ते, आवुसो अनुरुद्ध, इन्द्रियानि, परिसुद्धो मुखवण्णो परियोदातो । कतमेनायस्मा अनुरुद्धो विहारेण एतरहि बहुलं विहरती”ति? “चतूसु ख्वाहं, आवुसो, सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्तो एतरहि बहुलं विहरामि । कतमेसु चतूसु? इधाहं, आवुसो, काये कायानुपस्सी विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेषु धम्मनुपस्सी विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं — इमेसु ख्वाहं, आवुसो, चतूसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्तो एतरहि बहुलं विहरामि । यो सो, आवुसो, भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिक्खीणभवसंयोजनो सम्मदज्जा विमुत्तो, सो इमेसु चतूसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्तो बहुलं विहरती”ति ।

“लाभा वत नो, आवुसो, सुलद्धं वत नो, आवुसो! ये मयं आयस्मतो अनुरुद्धस्स सम्मुखाव अस्सुम्ह आसभिं वाचं भासमानस्सा”ति । नवमं ।

१०. बाळहगिलानसुत्तं

१०८. एकं समयं आयस्मा अनुरुद्धो सावत्थियं विहरति अन्धवनस्मिं आबाधिको दुक्खितो बाळहगिलानो । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येनायस्मा अनुरुद्धो तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं अनुरुद्धं एतदवोचुं —

“कतमेनायस्मतो अनुरुद्धस्स विहारेण विहरतो उप्पन्ना सारीरिका दुक्खा वेदना चित्तं न परियादाय तिट्ठन्ती”ति? “चतूसु खो मे, आवुसो, सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्तस्स विहरतो उप्पन्ना सारीरिका दुक्खा वेदना चित्तं न परियादाय तिट्ठन्ति । कतमेसु चतूसु? इधाहं, आवुसो, काये कायानुपस्सी विहरामि...पे०... वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेषु धम्मनुपस्सी विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं — इमेसु खो मे, आवुसो, चतूसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्तस्स विहरतो उप्पन्ना सारीरिका दुक्खा वेदना चित्तं न परियादाय तिट्ठन्ती”ति । दसमं ।

रहोगतवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

रहोगतेन द्वे वुत्ता, सुतनु कण्डकी तयो ।

तण्हक्खयसलळागारं, अम्बपालि च गिलानन्ति ॥

२. दुतियवग्गो

१. कप्पसहस्ससुत्तं

९०९. एकं समयं आयस्मा अनुरुद्धो सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येनायस्मा अनुरुद्धो तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा आयस्मता अनुरुद्धेन सद्धिं...पे०... एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू आयस्मन्तं अनुरुद्धं एतदवोचुं —

“कतमेसं आयस्मा अनुरुद्धो धम्मानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता महाभिज्जतं पत्तो”ति? “चतुन्नं ख्वाहं, आवुसो, सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता महाभिज्जतं पत्तो । कतमेसं चतुन्नं? इधाहं, आवुसो, काये कायानुपस्सी विहरामि... पे०... वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं — इमेसं ख्वाहं, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता महाभिज्जतं पत्तो । इमेसञ्च पनाहं, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता कप्पसहस्सं अनुस्सरामी”ति । पठमं ।

२. इद्धिविधसुत्तं

९१०. “इमेसञ्च पनाहं, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोमि — एकोपि हुत्वा बहुधा होमि...पे०... याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेमी”ति । दुतियं ।

३. दिब्बसोतसुत्तं

९११. “इमेसञ्च पनाहं, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय उभो सद्दे सुणामि दिब्बे च मानुसे च ये दूरे सन्तिके चा”ति । ततियं ।

४. चेतोपरियसुत्तं

९१२. “इमेसञ्च पनाहं, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता परसत्तानं परपुगलानं चेतसा चेतो परिच्च पजानामि — सरागं वा चित्तं ‘सरागं चित्तं’न्ति पजानामि...पे०... अविमुत्तं वा चित्तं ‘अविमुत्तं चित्तं’न्ति पजानामी”ति । चतुर्थं ।

५. ठानसुत्तं

११३. “इमेसञ्च पनाहं, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता ठानञ्च ठानतो अट्टानञ्च अट्टानतो यथाभूतं पजानामी”ति । पञ्चमं ।

६. कम्मसमादानसुत्तं

११४. “इमेसञ्च पनाहं, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता अतीतानागतपच्चुप्पन्नानं कम्मसमादानानं ठानसो हेतुसो विपाकं यथाभूतं पजानामी”ति । छट्ठं ।

७. सब्बत्थगामिनिसुत्तं

११५. “इमेसञ्च पनाहं, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता सब्बत्थगामिनिप्पटिपदं यथाभूतं पजानामी”ति । सत्तमं ।

८. नानाधातुसुत्तं

११६. “इमेसञ्च पनाहं, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता अनेकधातुनानाधातुलोकं यथाभूतं पजानामी”ति । अट्ठमं ।

९. नानाधिमुत्तिसुत्तं

११७. “इमेसञ्च पनाहं, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता सत्तानं नानाधिमुत्तिकतं यथाभूतं पजानामी”ति । नवमं ।

१०. इन्द्रियपरोपरियत्तसुत्तं

११८. “इमेसञ्च पनाहं, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता परसत्तानं परपुग्गलानं इन्द्रियपरोपरियत्तं यथाभूतं पजानामी”ति । दसमं ।

११. ज्ञानादिसुत्तं

११९. “इमेसञ्च पनाहं, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता ज्ञानविमोक्खसमाधिसमापत्तीनं संकिलेसं वोदानं वुट्ठानं यथाभूतं पजानामी”ति । एकादसमं ।

१२. पुब्बेनिवाससुत्तं

१२०. “इमेसञ्च पनाहं, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरामी”ति । द्वादसमं ।

१३. दिब्बचक्खुसुत्तं

१२१. “इमेसज्ज पनाहं, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सामि चवमाने उपपज्जमाने...पे०... इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन यथाकम्मूपगे सत्ते पजानामी”ति । तेरसमं ।

१४. आसवक्खयसुत्तं

१२२. “इमेसज्ज पनाहं, आवुसो, चतुन्नं सतिपट्टानानं भावितत्ता बहुलीकतत्ता आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठे धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामी”ति । चुद्धसमं ।

दुतियो वग्गो ।

तस्सुद्धानं —

महाभिज्जं इद्धि दिब्बं, चेतोपरियं ठानं कम्मं ।
सब्बत्थधातुधिमुत्ति, इन्द्रियं ज्ञानं तिस्सो विज्जाति ॥

अनुरुद्धसंयुत्तं अट्ठमं ।

९. ज्ञानसंयुत्तं

१. गङ्गापेय्यालवग्गो

१-१२. ज्ञानादिसुत्तद्वादसकं

१२३-१३४. सावत्थिनिदानं “चत्तारो मे, भिक्खवे, ज्ञाना । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो सुखञ्च कायेन पटिसंवेदेति, यं तं अरिया आचिक्खन्ति — ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो ज्ञाना”ति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु चत्तारो ज्ञाने भावेन्तो चत्तारो ज्ञाने बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्तो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु चत्तारो ज्ञाने भावेन्तो चत्तारो ज्ञाने बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्तो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । वितक्कविचारानं वूपसमा...पे०... दुतियं ज्ञानं...पे०... ततियं ज्ञानं...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु चत्तारो ज्ञाने भावेन्तो चत्तारो ज्ञाने बहुलीकरोन्तो निब्बाननिन्तो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो”ति ।

द्वादसमं ।

गङ्गापेय्यालवगो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

छ पाचीनतो निन्ना, छ निन्ना च समुद्धतो ।
द्वेते छ द्वादस होन्ति, वगो तेन पवुच्चतीति ॥

अप्पमादवगो वित्थारेतब्बो ।

तस्सुद्धानं —

तथागतं पदं कूटं, मूलं सारो च वस्सिकं ।
राजा चन्दिमसूरिया, वत्थेन दसमं पदन्ति ॥

बलकरणीयवगो वित्थारेतब्बो ।

तस्सुद्धानं —

बलं बीजज्ज नागो च, रुक्खो कुम्भेन सूकिया ।
आकासेन च द्वे मेघा, नावा आगन्तुका नदीति ॥

एसनावगो वित्थारेतब्बो ।

तस्सुद्धानं —

एसना विधा आसवो, भवो च दुक्खता तित्तो ।
खिलं मलज्ज नीघो च, वेदना तण्हा तिसिना चाति ॥

५. ओघवगो

१-१०. ओघादिसुत्तं

१६७-१७६. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, उद्धम्भागियानि संयोजनानि । कतमानि पञ्च? रूपरागो, अरूपरागो, मानो, उद्धच्चं, अविज्जा — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चुद्धम्भागियानि संयोजनानि । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं उद्धम्भागियानं संयोजनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहानाय चत्तारो ज्ञाना भावेतब्बा । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं...

पे०... ततियं ज्ञानं... पे०... चतुर्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं उद्धम्भागियानं संयोजनानं अभिज्जाय परिज्जाय परिक्खयाय पहाणाय इमे चत्तारो ज्ञाना भावेतब्बा'ति वित्थारेतब्बं । दसमं । (यथा मग्गसंयुत्तं तथा वित्थारेतब्बं) ।

ओघवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं —

ओघो योगो उपादानं, गन्था अनुसयेन च ।
कामगुणा नीवरणा, खन्धा ओरुद्धम्भागियाति ॥

ज्ञानसंयुत्तं नवमं ।

१०. आनापानसंयुत्तं

१. एकधम्मवग्गो

१. एकधम्मसुत्तं

१७७. सावत्थिनिदानं । तत्र खो... पे०... एतदवोच — “एकधम्मो, भिक्खवे, भावितो बहुलीकतो महप्फलो होति महानिसंसो । कतमो एकधम्मो? आनापानस्सति [आनापानसति (सी० पी०)] । कथं भाविता च, भिक्खवे, आनापानस्सति कथं बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरज्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुज्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्टपेत्वा । सो सतोव अस्ससति, सतोव [सतो (बहूसु) ततियपाराजिकेपि] पस्ससति । दीघं वा अस्ससन्तो ‘दीघं अस्ससामी’ति पजानाति, दीघं वा पस्ससन्तो ‘दीघं पस्ससामी’ति पजानाति; रस्सं वा अस्ससन्तो ‘रस्सं अस्ससामी’ति पजानाति, रस्सं वा पस्ससन्तो ‘रस्सं पस्ससामी’ति पजानाति; ‘सब्बकायप्पटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘सब्बकायप्पटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘पस्सम्भयं कायसङ्खारं अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘पस्सम्भयं कायसङ्खारं पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘पीतिप्पटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘पीतिप्पटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘सुखप्पटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘सुखप्पटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘चित्तसङ्खारप्पटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘चित्तसङ्खारप्पटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘पस्सम्भयं चित्तसङ्खारं अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘पस्सम्भयं चित्तसङ्खारं पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘चित्तप्पटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘चित्तप्पटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘अभिप्पमोदयं चित्तं अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘अभिप्पमोदयं चित्तं पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘समादहं चित्तं अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘समादहं चित्तं पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘विमोचयं चित्तं अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘विमोचयं चित्तं पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘अनिच्चानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘अनिच्चानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘विरागानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘विरागानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘निरोधानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘निरोधानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘पटिनिस्सगगानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘पटिनिस्सगगानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति । एवं भाविता खो, भिक्खवे,

आनापानस्सति एवं बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा”ति । पठमं ।

२. बोज्झङ्गसुत्तं

१७८. “आनापानस्सति, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा । कथं भाविता च, भिक्खवे, आनापानस्सति कथं बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा? इध, भिक्खवे, भिक्खु आनापानस्सतिसहगतं सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं, आनापानस्सतिसहगतं धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं भावेति...पे०... आनापानस्सतिसहगतं उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं भाविता खो, भिक्खवे, आनापानस्सति एवं बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा”ति । दुतियं ।

३. सुद्धिकसुत्तं

१७९. “आनापानस्सति, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा । कथं भाविता च, भिक्खवे, आनापानस्सति कथं बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरञ्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुञ्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्टपेत्वा । सो सतोव अस्ससति, सतोव पस्ससति...पे०... ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति । एवं भाविता खो, भिक्खवे, आनापानस्सति एवं बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा”ति । ततियं ।

४. पठमफलसुत्तं

१८०. “आनापानस्सति, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा । कथं भाविता च, भिक्खवे, आनापानस्सति कथं बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरञ्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुञ्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्टपेत्वा । सो सतोव अस्ससति, सतोव पस्ससति...पे०... ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति । एवं भाविता खो, भिक्खवे, आनापानस्सति एवं बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा । एवं भाविताय खो, भिक्खवे, आनापानस्सतिया एवं बहुलीकताय द्विन्नं फलानं अञ्जतरं फलं पाटिकङ्कं — दिट्ठेव धम्मे अञ्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिता”ति । चतुत्थं ।

५. दुतियफलसुत्तं

१८१. “आनापानस्सति, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा । कथं भाविता च, भिक्खवे, आनापानस्सति कथं बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरञ्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुञ्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्टपेत्वा । सो सतोव अस्ससति, सतोव पस्ससति...पे०... ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति । एवं भाविता खो, भिक्खवे, आनापानस्सति एवं बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा ।

“एवं भाविताय खो, भिक्खवे, आनापानस्सतिया एवं बहुलीकताय सत्त फला सत्तानिसंसा पाटिकङ्का । कतमे सत्त

फला सत्तानिसंसा? दिट्ठेव धम्मे पटिकच्च अज्जं आराधेति; नो चे दिट्ठेव धम्मे पटिकच्च अज्जं आराधेति । अथ मरणकाले अज्जं आराधेति; नो चे दिट्ठेव धम्मे पटिकच्च अज्जं आराधेति, नो चे मरणकाले अज्जं आराधेति । अथ पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया अन्तरापरिनिब्बायी होति... उपहच्चपरिनिब्बायी होति... असङ्खारपरिनिब्बायी होति... ससङ्खारपरिनिब्बायी होति... उद्धंसोतो होति अकनिट्ठगामी — एवं भाविताय खो, भिक्खवे, आनापानस्सतिया एवं बहुलीकताय इमे सत्त फला सत्तानिसंसा पाटिकङ्खु’ति । पञ्चमं ।

६. अरिट्ठसुत्तं

१८२. सावत्थिनिदानं । तत्र खो भगवा...पे०... एतदवोच — “भावेथ नो तुम्हे भिक्खवे, आनापानस्सति’न्ति? एवं वुत्ते आयस्मा अरिट्ठो भगवन्तं एतदवोच — “अहं खो, भन्ते, भावेमि आनापानस्सति’न्ति । “यथा कथं पन त्वं, अरिट्ठ, भावेसि आनापानस्सति’न्ति? “अतीतेसु मे, भन्ते, कामेसु कामच्छन्दो पहीनो, अनागतेसु मे कामेसु कामच्छन्दो विगतो, अज्झत्तबहिद्धा [अज्झत्तं बहिद्धा (स्या० कं० पी० क०)] च मे धम्मेसु पटिघसज्जा सुप्पटिविनीता । सो [सोहं (?)] सतोव अस्ससिस्सामि, सतोव पस्ससिस्सामि । एवं ख्वाहं, भन्ते, भावेमि आनापानस्सति’न्ति ।

“अत्थेसा, अरिट्ठ, आनापानस्सति, नेसा नत्थी’ति वदामि । अपि च, अरिट्ठ, यथा आनापानस्सति वित्थारेन परिपुण्णा होति तं सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी’ति । “एवं, भन्ते’ति खो आयस्मा अरिट्ठो भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच —

“कथञ्च, अरिट्ठ, आनापानस्सति वित्थारेन परिपुण्णा होति? इध, अरिट्ठ, भिक्खु अरज्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुज्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्ठपेत्वा । सो सतोव अस्ससति, सतोव पस्ससति । दीघं वा अस्ससन्तो ‘दीघं अस्ससामी’ति पजानाति...पे०... ‘पटिनिस्सगगानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘पटिनिस्सगगानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति । एवं खो, अरिट्ठ, आनापानस्सति वित्थारेन परिपुण्णा होती’ति । छट्ठं ।

७. महाकप्पिनसुत्तं

१८३. सावत्थिनिदानं । तेन खो पन समयेन आयस्मा महाकप्पिनो भगवतो अविदूरे निसिन्नो होति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्ठपेत्वा । अदसा खो भगवा आयस्मन्तं महाकप्पिनं अविदूरे निसिन्नं पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्ठपेत्वा । दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि —

“पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, एतस्स भिक्खुनो कायस्स इज्जितत्तं वा फन्दितत्तं वा’ति? “यदापि मयं, भन्ते, तं आयस्मन्तं पस्साम सङ्गमज्झे वा निसिन्नं एकं वा रहो निसिन्नं, तदापि मयं तस्स आयस्मतो न पस्साम कायस्स इज्जितत्तं वा फन्दितत्तं वा’ति ।

“यस्स, भिक्खवे, समाधिस्स भावितत्ता बहुलीकतत्ता नेव कायस्स इज्जितत्तं वा होति फन्दितत्तं वा, न चित्तस्स इज्जितत्तं वा होति फन्दितत्तं वा, तस्स सो, भिक्खवे, भिक्खु समाधिस्स निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी । कतमस्स च, भिक्खवे, समाधिस्स भावितत्ता बहुलीकतत्ता नेव कायस्स इज्जितत्तं वा होति फन्दितत्तं वा, न चित्तस्स इज्जितत्तं वा होति फन्दितत्तं वा?

“आनापानस्सतिसमाधिस्स, भिक्खवे, भावितत्ता बहुलीकतत्ता नेव कायस्स इज्जितत्तं वा होति फन्दितत्तं वा, न चित्तस्स इज्जितत्तं वा होति फन्दितत्तं वा । कथं भाविते च, भिक्खवे, आनापानस्सतिसमाधिम्हि कथं बहुलीकते नेव कायस्स इज्जितत्तं वा होति फन्दितत्तं वा, न चित्तस्स इज्जितत्तं वा होति फन्दितत्तं वा?

“इध, भिक्खवे, भिक्खु अरज्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुज्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सतिं उपट्ठपेत्वा । सो सतोव अस्ससति, सतोव पस्ससति...पे०... ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति । एवं भाविते च खो, भिक्खवे, आनापानस्सतिसमाधिम्हि एवं बहुलीकते नेव कायस्स इज्जितत्तं वा होति फन्दितत्तं वा, न चित्तस्स इज्जितत्तं वा होति फन्दितत्तं वा”ति । सत्तमं ।

८. पदीपोपमसुत्तं

१८४. “आनापानस्सतिसमाधि, भिक्खवे, भावितो बहुलीकतो महप्फलो होति महानिसंसो । कथं भावितो च, भिक्खवे, आनापानस्सतिसमाधि कथं बहुलीकतो महप्फलो होति महानिसंसो?

“इध, भिक्खवे, भिक्खु अरज्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुज्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सतिं उपट्ठपेत्वा । सो सतोव अस्ससति, सतोव पस्ससति । दीघं वा अस्ससन्तो ‘दीघं अस्ससामी’ति पजानाति...पे०... ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति । एवं भावितो खो, भिक्खवे, आनापानस्सतिसमाधि एवं बहुलीकतो महप्फलो होति महानिसंसो ।

“अहमि सुदं, भिक्खवे, पुब्बेव सम्बोधा अनभिसम्बुद्धो बोधिसत्तोव समानो इमिना विहारेन बहुलं विहरामि । तस्स मय्हं, भिक्खवे, इमिना विहारेन बहुलं विहरतो नेव कायो किलमति न चक्खूनि; अनुपादाय च मे आसवेहि चित्तं विमुच्चि ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चेपि आकङ्खेय्य — ‘नेव मे कायो किलमेय्य न चक्खूनि, अनुपादाय च मे आसवेहि चित्तं विमुच्चेय्या’ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुकं मनसि कातब्बो ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चेपि आकङ्खेय्य — ‘ये मे गेहसिता सरसङ्कप्पा ते पहीयेय्यु’न्ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुकं मनसि कातब्बो ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चेपि आकङ्खेय्य — ‘अप्पटिकूले पटिकूलसज्जी विहरेय्य’न्ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुकं मनसि कातब्बो ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चेपि आकङ्खेय्य — ‘पटिकूले अप्पटिकूलसज्जी विहरेय्य’न्ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुकं मनसि कातब्बो ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चेपि आकङ्खेय्य — ‘पटिकूले च अप्पटिकूले च पटिकूलसज्जी विहरेय्य’न्ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुकं मनसि कातब्बो ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चेपि आकङ्खेय्य — ‘पटिकूले च अप्पटिकूले च अप्पटिकूलसज्जी विहरेय्य’न्ति,

अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुकं मनसि कातब्बो ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चेपि आकङ्खेय्य — ‘अप्पटिकूलञ्च पटिकूलञ्च तदुभयं अभिनिवज्जेत्वा उपेक्खको विहरेय्यं सतो सम्पजानो’ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुकं मनसि कातब्बो ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चेपि आकङ्खेय्य — ‘विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुकं मनसि कातब्बो ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चेपि आकङ्खेय्य — ‘वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुकं मनसि कातब्बो ।

“तस्मातिह भिक्खवे, भिक्खु चेपि आकङ्खेय्य — ‘पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरेय्यं सतो च सम्पजानो, सुखञ्च कायेन पटिसंवेदेय्यं, यं तं अरिया आचिक्खन्ति — उपेक्खको सतिमा सुखविहारीति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुकं मनसि कातब्बो ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चेपि आकङ्खेय्य — ‘सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुकं मनसि कातब्बो ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चेपि आकङ्खेय्य — ‘सब्बसो रूपसञ्ज्ञानं समतिक्कमा पटिघसञ्ज्ञानं अत्थङ्गमानान्तसञ्ज्ञानं अमनसिकारा अनन्तो आकासोति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुकं मनसि कातब्बो ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चेपि आकङ्खेय्य — ‘सब्बसो आकासानञ्चायतनं समतिक्कम्म अनन्तं विज्जाणन्ति विज्जाणञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुकं मनसि कातब्बो ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चेपि आकङ्खेय्य — ‘सब्बसो विज्जाणञ्चायतनं समतिक्कम्म नत्थि किञ्चीति आकिञ्चञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुकं मनसि कातब्बो ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चेपि आकङ्खेय्य — ‘सब्बसो आकिञ्चञ्चायतनं समतिक्कम्म नेवसञ्ज्ञानासञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुकं मनसि कातब्बो ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चेपि आकङ्खेय्य — ‘सब्बसो नेवसञ्ज्ञानासञ्चायतनं समतिक्कम्म सञ्जावेदयितनरोधं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति, अयमेव आनापानस्सतिसमाधि साधुकं मनसि कातब्बो ।

“एवं भाविते खो, भिक्खवे, आनापानस्सतिसमाधिम्हि एवं बहुलीकते, सुखं चे वेदनं वेदयति, सा ‘अनिच्चा’ति पजानाति, ‘अनज्झोसिता’ति पजानाति, ‘अनभिनन्दिता’ति पजानाति; दुक्खं चे वेदनं वेदयति, ‘सा अनिच्चा’ति पजानाति,

‘अनज्झोसिता’ति पजानाति, ‘अनभिनन्दिता’ति पजानाति; अदुक्खमसुखं चे वेदनं वेदयति, ‘सा अनिच्चा’ति पजानाति, ‘अनज्झोसिता’ति पजानाति, ‘अनभिनन्दिता’ति पजानाति” ।

“सुखं [सो सुखं (सी० स्या० कं० पी०) म० नि० ३.३६४ अट्ठकथाटीका ओलोकेतब्बा] चे वेदनं वेदयति, विसंयुत्तो नं वेदयति; दुक्खं चे वेदनं वेदयति, विसंयुत्तो नं वेदयति; अदुक्खमसुखं चे वेदनं वेदयति, विसंयुत्तो नं वेदयति । सो कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो ‘कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी’ति पजानाति, जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो ‘जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी’ति पजानाति, ‘कायस्स भेदा उद्धं जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीतीभविस्सन्ती’ति पजानाति” ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, तेलज्ज पटिच्च, वट्ठिज्ज पटिच्च तेलप्पदीपो ज्ञायेय्य, तस्सेव तेलस्स च वट्ठिया च परियादाना अनाहारो निब्बायेय्य; एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो ‘कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी’ति पजानाति, जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो ‘जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी’ति पजानाति, ‘कायस्स भेदा उद्धं जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीतीभविस्सन्ती’ति पजानाती”ति । अट्ठमं ।

९. वेसालीसुत्तं

९८५. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । तेन खो पन समयेन भगवा भिक्खूनं अनेकपरियायेन असुभकथं कथेति, असुभाय वण्णं भासति, असुभभावनाय वण्णं भासति ।

अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “इच्छामहं, भिक्खवे, अट्ठमासं पटिसल्लीयितुं । नाहि केनचि उपसङ्कमितब्बो, अज्जत्र एकेन पिण्डपातनीहारकेना”ति । “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पटिस्सुत्वा नास्सुध कोचि भगवन्तं उपसङ्कमति, अज्जत्र एकेन पिण्डपातनीहारकेन ।

अथ खो ते भिक्खू — “भगवा अनेकपरियायेन असुभकथं कथेति, असुभाय वण्णं भासति, असुभभावनाय वण्णं भासती”ति अनेकाकारवोकारं असुभभावनानुयोगमनुयुत्ता विहरन्ति । ते इमिना कायेन अट्ठीयमाना [अट्ठियमाना (सी० स्या० कं० पी० क०)] हरायमाना जिगुच्छमाना सत्थहारकं परियेसन्ति । दसपि भिक्खू एकाहेन सत्थं आहरन्ति, वीसम्पि... पे०... तिसम्पि भिक्खू एकाहेन सत्थं आहरन्ति ।

अथ खो भगवा तस्स अट्ठमासस्स अच्चयेन पटिसल्लाना वुट्ठितो आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “किं नु खो, आनन्द, तनुभूतो विय भिक्खुसङ्घो”ति? “तथा हि पन, भन्ते, ‘भगवा भिक्खूनं अनेकपरियायेन असुभकथं कथेति, असुभाय वण्णं भासति, असुभभावनाय वण्णं भासती’ति अनेकाकारवोकारं असुभभावनानुयोगमनुयुत्ता विहरन्ति । ते इमिना कायेन अट्ठीयमाना हरायमाना जिगुच्छमाना सत्थहारकं परियेसन्ति । दसपि भिक्खू एकाहेन सत्थं आहरन्ति, वीसम्पि भिक्खू... तिसम्पि भिक्खू एकाहेन सत्थं आहरन्ति । साधु, भन्ते, भगवा अज्जं परियायं आचिक्खत्तु यथायं भिक्खुसङ्घो अज्जाय सण्ठहेय्या”ति ।

“तेनहानन्द, यावतिका भिक्खू वेसालिं उपनिस्साय विहरन्ति ते सब्बे उपट्ठानसालायं सन्निपातेही”ति । “एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा यावतिका भिक्खू वेसालिं उपनिस्साय विहरन्ति ते सब्बे उपट्ठानसालायं सन्निपातेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं एतदवोच — “सन्निपतितो [सन्निपतितो

(सी०)], भन्ते, भिक्खुसङ्घो । यस्स दानि, भन्ते, भगवा कालं मज्जती”ति ।

अथ खो भगवा येन उपट्ठानसाला तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “अयम्पि खो, भिक्खवे, आनापानस्सतिसमाधि भावितो बहुलीकतो सन्तो चेव पणीतो च असेचनको च सुखो च विहारो उप्पन्नुप्पन्ने च पापके अकुसले धम्मे ठानसो अन्तरधापेति वूपसमेति” ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, गिम्हानं पच्छिमे मासे ऊहतं रजोजल्लं, तमेनं महाअकालमेघो ठानसो अन्तरधापेति वूपसमेति; एवमेव खो, भिक्खवे, आनापानस्सतिसमाधि भावितो बहुलीकतो सन्तो चेव पणीतो च असेचनको च सुखो च विहारो उप्पन्नुप्पन्ने च पापके अकुसले धम्मे ठानसो अन्तरधापेति वूपसमेति । कथं भावितो च, भिक्खवे, आनापानस्सतिसमाधि कथं बहुलीकतो सन्तो चेव पणीतो च असेचनको च सुखो च विहारो उप्पन्नुप्पन्ने च पापके अकुसले धम्मे ठानसो अन्तरधापेति वूपसमेति?

“इध, भिक्खवे, भिक्खु अरज्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुज्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्ठपेत्वा । सो सतोव अस्ससति, सतोव पस्ससति...पे०... ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति । एवं भावितो खो, भिक्खवे, आनापानस्सतिसमाधि एवं बहुलीकतो सन्तो चेव पणीतो च असेचनको च सुखो च विहारो उप्पन्नुप्पन्ने च पापके अकुसले धम्मे ठानसो अन्तरधापेति वूपसमेती”ति । नवमं ।

१०. किमिलसुत्तं

१८६. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा किमिलायं [किम्बिलायं (सी० पी०)] विहरति वेळुवने । तत्र खो भगवा आयस्मन्तं किमिलं आमन्तेसि — “कथं भावितो नु खो, किमिल, आनापानस्सतिसमाधि कथं बहुलीकतो महप्फलो होति महानिसंसो”ति?

एवं वुत्ते आयस्मा किमिलो तुण्ही अहोसि । दितियम्पि खो भगवा...पे०... ततियम्पि खो भगवा आयस्मन्तं किमिलं आमन्तेसि — “कथं भावितो नु खो, किमिल, आनापानस्सतिसमाधि कथं बहुलीकतो महप्फलो होति महानिसंसो”ति? ततियम्पि खो आयस्मा किमिलो तुण्ही अहोसि ।

एवं वुत्ते आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “एतस्स, भगवा, कालो; एतस्स, सुगत, कालो! यं भगवा आनापानस्सतिसमाधिं भासेय्य । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती”ति ।

“तेनहानन्द, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच — “कथं भावितो च, आनन्द, आनापानस्सतिसमाधि कथं बहुलीकतो महप्फलो होति महानिसंसो? इधानन्द, भिक्खु अरज्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुज्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्ठपेत्वा । सो सतोव अस्ससति, सतोव पस्ससति...पे०... ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति । एवं भावितो खो, आनन्द, आनापानस्सतिसमाधि एवं बहुलीकतो महप्फलो होति महानिसंसो” ।

“यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खु दीघं वा अस्ससन्तो ‘दीघं अस्ससामी’ति पजानाति, दीघं वा पस्ससन्तो ‘दीघं पस्ससामी’ति पजानाति; रस्सं वा अस्ससन्तो ‘रस्सं अस्ससामी’ति पजानाति, रस्सं वा पस्ससन्तो ‘रस्सं पस्ससामी’ति पजानाति; ‘सब्बकायप्पटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘सब्बकायप्पटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘पस्सम्भयं कायसङ्खारं अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘पस्सम्भयं कायसङ्खारं पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति — काये कायानुपस्सी, आनन्द, भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । तं किस्स हेतु? कायज्जतराहं, आनन्द, एतं वदामि यदिदं — अस्सासपस्सासं । तस्मातिहानन्द, काये कायानुपस्सी भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

“यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खु ‘पीतिप्पटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘पीतिप्पटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘सुखप्पटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘सुखप्पटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘चित्तसङ्खारप्पटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘चित्तसङ्खारप्पटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘पस्सम्भयं चित्तसङ्खारं पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति — वेदनासु वेदानुपस्सी, आनन्द, भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । तं किस्स हेतु? वेदनाज्जतराहं, आनन्द, एतं वदामि, यदिदं — अस्सासपस्सासानं [अस्सासपस्सासं (पी० क०) म० नि० ३.१४५] साधुकं मनसिकारं । तस्मातिहानन्द, वेदनासु वेदानुपस्सी भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

“यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खु ‘चित्तप्पटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘चित्तप्पटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; अभिप्पमोदयं चित्तं...पे०... समादहं चित्तं...पे०... ‘विमोचयं चित्तं अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘विमोचयं चित्तं पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति — चित्ते चित्तानुपस्सी, आनन्द, भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । तं किस्स हेतु? नाहं, आनन्द, मुट्ठस्सतिस्स असम्पजानस्स आनापानस्सतिसमाधिभावनं वदामि । तस्मातिहानन्द, चित्ते चित्तानुपस्सी भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

“यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खु ‘अनिच्चानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति...पे०... विरागानुपस्सी...पे०... निरोधानुपस्सी...पे०... ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति — धम्मेषु धम्मानुपस्सी, आनन्द, भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । सो यं तं होति अभिज्झादोमनस्सानं पहानं तं पज्जाय दिस्वा साधुकं अज्झुपेक्खिता होति । तस्मातिहानन्द, धम्मेषु धम्मानुपस्सी भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

“सेय्यथापि, आनन्द, चतुमहापथे [चातुम्महापथे (सी० स्या० कं०)] महापंसुपुज्जो । पुरत्थिमाय चेपि दिसायं आगच्छेय्य सकटं वा रथो वा, उपहनतेव तं पंसुपुज्जं; पच्छिमाय चेपि दिसायं आगच्छेय्य...पे०... उत्तराय चेपि दिसायं... पे०... दक्खिणाय चेपि दिसायं आगच्छेय्य सकटं वा रथो वा, उपहनतेव तं पंसुपुज्जं । एवमेव खो, आनन्द, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरन्तोपि उपहनतेव पापके अकुसले धम्मे; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरन्तोपि उपहनतेव पापके अकुसले धम्मे”ति । दसमं ।

एकधम्मवगो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

एकधम्मो च बोज्झङ्गो, सुद्धिकञ्च दुवे फला ।
अरिट्ठो कप्पिनो दीपो, वेसाली किमिलेन चाति ॥

२. दुतियवग्गो

१. इच्छानङ्गलसुत्तं

१८७. एकं समयं भगवा इच्छानङ्गले विहरति इच्छानङ्गलवनसण्डे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि —
“इच्छामहं, भिक्खवे, तेमासं पटिसल्लीयितुं । नाहि केनचि उपसङ्कमितब्बो, अज्जत्र एकेन पिण्डपातनीहारकेना”ति ।
“एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पटिस्सुत्वा नास्सुध कोचि भगवन्तं उपसङ्कमति, अज्जत्र एकेन
पिण्डपातनीहारकेन ।

अथ खो भगवा तस्स तेमासस्स अच्चयेन पटिसल्लाना वुद्धितो भिक्खू आमन्तेसि — “सचे खो, भिक्खवे,
अज्जतित्थिया परिब्बाजका एवं पुच्छेय्युं — ‘कतमेनावुसो, विहारेन समणो गोतमो वस्सावासं बहुलं विहासी’ति, एवं पुट्ठा
तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अज्जतित्थियानं परिब्बाजकानं एवं व्याकरेय्याथ — ‘आनापानस्सतिसमाधिना खो, आवुसो, भगवा
वस्सावासं बहुलं विहासी’ति । इधाहं, भिक्खवे, सतो अस्ससामि, सतो पस्ससामि । दीघं अस्ससन्तो ‘दीघं अस्ससामी’ति
पजानामि, दीघं पस्ससन्तो ‘दीघं पस्ससामी’ति पजानामि; रस्सं अस्ससन्तो ‘रस्सं अस्ससामी’ति पजानामि, रस्सं
पस्ससन्तो ‘रस्सं पस्ससामी’ति पजानामि; ‘सब्बकायप्पटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति पजानामि...पे०... ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी
अस्ससिस्सामी’ति पजानामि, ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ति पजानामि” ।

“यज्झि तं, भिक्खवे, सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘अरियविहारो’ इतिपि, ‘ब्रह्मविहारो’ इतिपि, ‘तथागतविहारो’ इतिपि ।
आनापानस्सतिसमाधिं सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘अरियविहारो’ इतिपि, ‘ब्रह्मविहारो’ इतिपि, ‘तथागतविहारो’ इतिपि । ये
ते, भिक्खवे, भिक्खू सेखा अप्पत्तमानसा अनुत्तरं योगक्खेमं पत्थयमाना विहरन्ति तेसं आनापानस्सतिसमाधि भावितो
बहुलीकतो आसवानं खयाय संवत्तति । ये च खो ते, भिक्खवे, भिक्खू अरहन्तो खीणासवा वुसितवन्तो कतकरणीया
ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था परिक्खीणभवसंयोजना सम्मदज्जा विमुत्ता तेसं आनापानस्सतिसमाधि भावितो बहुलीकतो
दिट्ठधम्मसुखविहाराय चैव संवत्तति सतिसम्पजज्जाय च ।

“यज्झि तं, भिक्खवे, सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘अरियविहारो’ इतिपि, ‘ब्रह्मविहारो’ इतिपि, ‘तथागतविहारो’ इतिपि ।
आनापानस्सतिसमाधिं सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘अरियविहारो’ इतिपि, ‘ब्रह्मविहारो’ इतिपि, ‘तथागतविहारो’ इतिपी”ति ।
पठमं ।

२. कट्ठेय्यसुत्तं

१८८. एकं समयं आयस्मा लोमसकंभियो [लोमसवङ्गिसो (सी० पी०)] सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मिं
निग्रोधारामे । अथ खो महानामो सक्को येनायस्मा लोमसकंभियो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं लोमसकंभियं
अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो महानामो सक्को आयस्मन्तं लोमसकंभियं एतदवोच — “सो एव

नु खो, भन्ते, सेखो विहारो सो तथागतविहारो, उदाहु अज्जोव [अज्जो (स्यां कं पीं कं)] सेखो विहारो अज्जो तथागतविहारो”ति?

“न खो, आवुसो महानाम, स्वेव सेखो विहारो, सो तथागतविहारो। अज्जो खो, आवुसो महानाम, सेखो विहारो, अज्जो तथागतविहारो। ये ते, आवुसो महानाम, भिक्खू सेखा अप्पत्तमानसा अनुत्तरं योगक्खेमं पत्थयमाना विहरन्ति, ते पच्च नीवरणे पहाय विहरन्ति। कतमे पच्च? कामच्छन्दनीवरणं पहाय विहरन्ति, ब्यापादनीवरणं...पे०... थिनमिद्धनीवरणं... पे०... उद्धच्चकुक्कुच्चनीवरणं...पे०... विचिकिच्छानीवरणं पहाय विहरन्ति।

“येपि ते, आवुसो महानाम, भिक्खू सेखा अप्पत्तमानसा अनुत्तरं योगक्खेमं पत्थयमाना विहरन्ति, ते इमे पच्च नीवरणे पहाय विहरन्ति।

“ये च खो ते, आवुसो महानाम, भिक्खू अरहन्तो खीणासवा वुसितवन्तो कतकरणीया ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था परिकखीणभवसंयोजना सम्मदज्जा विमुत्ता, तेसं पच्च नीवरणा पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावंकता [अनभावंकता (सीं पीं)] आयतिं अनुप्पादधम्मा। कतमे पच्च? कामच्छन्दनीवरणं पहीनं उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावंकतं आयतिं अनुप्पादधम्मं; ब्यापादनीवरणं पहीनं...पे०... थिनमिद्धनीवरणं...पे०... उद्धच्चकुक्कुच्चनीवरणं...पे०... विचिकिच्छानीवरणं पहीनं उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावंकतं आयतिं अनुप्पादधम्मं।

“ये ते, आवुसो महानाम, भिक्खू अरहन्तो खीणासवा वुसितवन्तो कतकरणीया ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था परिकखीणभवसंयोजना सम्मदज्जा विमुत्ता, तेसं इमे पच्च नीवरणा पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावंकता आयतिं अनुप्पादधम्मा। तदमिनापेतं, आवुसो महानाम, परियायेन वेदितब्बं यथा — अज्जोव सेखो विहारो, अज्जो तथागतविहारो।

“एकमिदं, आवुसो महानाम, समयं भगवा इच्छानङ्गले विहरति इच्छानङ्गलवनसण्डे। तत्र खो, आवुसो महानाम, भगवा भिक्खू आमन्तेसि — ‘इच्छामहं, भिक्खवे, तेमासं पटिसल्लीयितुं। नाहि केनचि उपसङ्गमितब्बो, अज्जत्र एकेन पिण्डपातनीहारकेना’ति। ‘एवं, भन्ते’ति खो, आवुसो महानाम, ते भिक्खू भगवतो पटिस्सुत्वा नास्सुध कोचि भगवन्तं उपसङ्गमति, अज्जत्र एकेन पिण्डपातनीहारकेन।

“अथ खो, आवुसो, भगवा तस्स तेमासस्स अच्चयेन पटिसल्लाना वुट्ठितो भिक्खू आमन्तेसि — ‘सचे खो, भिक्खवे, अज्जतिथिया परिब्बाजका एवं पुच्छेय्युं — कतमेनावुसो, विहारेण समणो गोतमो वस्सावासं बहुलं विहासीति, एवं पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अज्जतिथियानं परिब्बाजकानं एवं ब्याकरेय्याथ — आनापानस्सतिसमाधिना खो, आवुसो, भगवा वस्सावासं बहुलं विहासीति। इधाहं, भिक्खवे, सतो अस्ससामि, सतो पस्ससामि। दीघं अस्ससन्तो दीघं अस्ससामीति पजानामि, दीघं पस्ससन्तो दीघं पस्ससामीति पजानामि...पे०... पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामीति पजानामि, पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामीति पजानामि’ति पजानामि’।

“यज्झि तं, भिक्खवे, सम्मा वदमानो वदेय्य — अरियविहारो इतिपि, ब्रह्मविहारो इतिपि, तथागतविहारो इतिपि। आनापानस्सतिसमाधिं सम्मा वदमानो वदेय्य — अरियविहारो इतिपि, ब्रह्मविहारो इतिपि, तथागतविहारो इतिपि।

“ये ते, भिक्खवे, भिक्खू सेखा अप्पत्तमानसा अनुत्तरं योगक्खेमं पत्थयमाना विहरन्ति, तेसं आनापानस्सतिसमाधि भावितो बहुलीकतो आसवानं खयाय संवत्तति ।

“ये च खो ते, भिक्खवे, भिक्खू अरहन्तो खीणासवा वुसितवन्तो कतकरणीया ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था परिक्खीणभवसंयोजना सम्मदज्जा विमुत्ता, तेसं आनापानस्सतिसमाधि भावितो बहुलीकतो दिट्ठेव धम्मो सुखविहाराय चेव संवत्तति सतिसम्पजज्जाय च ।

“यज्झि तं, भिक्खवे, सम्मा वदमानो वदेय्य — अरियविहारो इतिपि, ब्रह्मविहारो इतिपि, तथागतविहारो इतिपि । आनापानस्सतिसमाधिं सम्मा वदमानो वदेय्य — अरियविहारो इतिपि, ब्रह्मविहारो इतिपि, तथागतविहारो इतिपी”ति । “इमिना खो एतं, आवुसो महानाम, परियायेन वेदितब्बं, यथा — अज्जोव सेखो विहारो, अज्जो तथागतविहारो”ति । दुतियं ।

३. पठमआनन्दसुत्तं

१८९. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “अत्थि नु खो, भन्ते, एकधम्मो [एको धम्मो (सी०)] भावितो बहुलीकतो चत्तारो धम्मो परिपूरेति, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता सत्त धम्मो परिपूरेन्ति, सत्त धम्मा भाविता बहुलीकता द्वे धम्मो परिपूरेन्ती”ति?

“अत्थि खो, आनन्द, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो धम्मो परिपूरेति, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता सत्त धम्मो परिपूरेन्ति, सत्त धम्मा भाविता बहुलीकता द्वे धम्मो परिपूरेन्ती”ति ।

“कतमो पन, भन्ते, एकधम्मो [एको धम्मो (सी०)] भावितो बहुलीकतो चत्तारो धम्मो परिपूरेति, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता सत्त धम्मो परिपूरेन्ति, सत्त धम्मा भाविता बहुलीकता द्वे धम्मो परिपूरेन्ती”ति? “आनापानस्सतिसमाधि खो, आनन्द, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो सतिपट्ठाने परिपूरेति, चत्तारो सतिपट्ठाना भाविता बहुलीकता सत्त बोज्झङ्गे परिपूरेन्ति, सत्त बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता विज्जाविमुत्तिं परिपूरेन्ति” ।

“कथं भावितो, आनन्द, आनापानस्सतिसमाधि कथं बहुलीकतो चत्तारो सतिपट्ठाने परिपूरेति? इधानन्द, भिक्खु अरज्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुज्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सतिं उपट्ठपेत्वा । सो सतोव अस्ससति, सतोव पस्ससति । दीघं वा अस्ससन्तो ‘दीघं अस्ससामी’ति पजानाति, दीघं वा पस्ससन्तो ‘दीघं पस्ससामी’ति पजानाति...पे०... ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति” । “यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खु दीघं वा अस्ससन्तो ‘दीघं अस्ससामी’ति पजानाति, दीघं वा पस्ससन्तो ‘दीघं पस्ससामी’ति पजानाति; रस्सं वा...पे०... ‘पस्सम्भयं कायसङ्खारं अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘पस्सम्भयं कायसङ्खारं पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति — काये कायानुपस्सी, आनन्द, भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । तं किस्स हेतु? कायज्जतराहं, आनन्द, एतं वदामि, यदिदं — अस्सासपस्सासं । तस्मातिहानन्द, काये कायानुपस्सी भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं” ।

“यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खु ‘पीतिप्पटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति ...पे०... सुखप्पटिसंवेदी...पे०... चित्तसङ्खारप्पटिसंवेदी...पे०... ‘पस्सम्भयं चित्तसङ्खारं अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘पस्सम्भयं चित्तसङ्खारं पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति — वेदनासु वेदनानुपस्सी, आनन्द, भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । तं किस्स हेतु? वेदनाज्जतराहं, आनन्द, एतं वदामि, यदिदं — अस्सासपस्सासानं साधुकं मनसिकारं । तस्मातिहानन्द, वेदनासु वेदनानुपस्सी भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

“यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खु ‘चित्तप्पटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘चित्तप्पटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; अभिप्पमोदयं चित्तं...पे०... समादहं चित्तं...पे०... ‘विमोचयं चित्तं अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘विमोचयं चित्तं पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति — चित्ते चित्तानुपस्सी, आनन्द, भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । तं किस्स हेतु? नाहं, आनन्द, मुट्ठस्सतिस्स असम्पजानस्स आनापानस्सतिसमाधिभावनं वदामि । तस्मातिहानन्द, चित्ते चित्तानुपस्सी भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

“यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खु अनिच्चानुपस्सी...पे०... विरागानुपस्सी...पे०... निरोधानुपस्सी...पे०... ‘पटिनिस्सगानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘पटिनिस्सगानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति — धम्मेषु धम्मानुपस्सी, आनन्द, भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । सो यं तं होति अभिज्झादोमनस्सानं पहानं तं पज्जाय दिस्वा साधुकं अज्झुपेक्खिता होति । तस्मातिहानन्द, धम्मेषु धम्मानुपस्सी भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

“एवं भावितो खो, आनन्द, आनापानस्सतिसमाधि एवं बहुलीकतो चत्तारो सतिपट्ठाने परिपूरेति ।

“कथं भाविता चानन्द, चत्तारो सतिपट्ठाना कथं बहुलीकता सत्त बोज्झङ्गे परिपूरेन्ति? यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति — उपट्ठितास्स [उपट्ठितस्सति (पी० क०)] तस्मिं समये भिक्खुनो [तस्मिं समये आनन्द भिक्खुनो (पी० क०), तस्मिं समये (म० नि० ३.१४९)] सति होति असम्मुट्ठा । यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खुनो उपट्ठिता सति होति असम्मुट्ठा — सतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, सतिसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, सतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरं गच्छति ।

“सो तथा सतो विहरन्तो तं धम्मं पज्जाय पविचिनति पविचरति परिवीमंसमापज्जति । यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खु तथा सतो विहरन्तो तं धम्मं पज्जाय पविचिनति पविचरति परिवीमंसमापज्जति — धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरं गच्छति ।

“तस्स तं धम्मं पज्जाय पविचिनतो पविचरतो परिवीमंसमापज्जतो आरद्धं होति वीरियं असल्लीनं । यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खुनो तं धम्मं पज्जाय पविचिनतो पविचरतो परिवीमंसमापज्जतो आरद्धं होति वीरियं असल्लीनं — वीरियसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, वीरियसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, वीरियसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरं गच्छति ।

“आरद्धवीरियस्स उप्पज्जति पीति निरामिसा । यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खुनो आरद्धवीरियस्स उप्पज्जति पीति निरामिसा — पीतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, पीतिसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, पीतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

“पीतिमनस्स कायोपि पस्सम्भति, चित्तम्पि पस्सम्भति । यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खुनो पीतिमनस्स कायोपि पस्सम्भति, चित्तम्पि पस्सम्भति — पस्सद्भिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, पस्सद्भिसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, पस्सद्भिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

“पस्सद्भिकायस्स सुखिनो चित्तं समाधियति । यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खुनो पस्सद्भिकायस्स सुखिनो चित्तं समाधियति — समाधिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, समाधिसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, समाधिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

“सो तथासमाहितं चित्तं साधुकं अज्झुपेक्खिता होति । यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खु तथासमाहितं चित्तं साधुकं अज्झुपेक्खिता होति — उपेक्खासम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, उपेक्खासम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, उपेक्खासम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

“यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खु वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति — उपट्ठितास्स तस्मिं समये भिक्खुनो सति होति असम्मुट्ठा । यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खुनो उपट्ठिता सति होति असम्मुट्ठा — सतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, सतिसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, सतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति । (यथा पठमं सतिपट्ठानं, एवं वित्थारेतब्बं) ।

“सो तथासमाहितं चित्तं साधुकं अज्झुपेक्खिता होति । यस्मिं समये, आनन्द, भिक्खु तथासमाहितं चित्तं साधुकं अज्झुपेक्खिता होति — उपेक्खासम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, उपेक्खासम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, उपेक्खासम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति । एवं भाविता खो, आनन्द, चत्तारो सतिपट्ठाना एवं बहुलीकता सत्त बोज्झङ्गे परिपूरेन्ति ।

“कथं भाविता, आनन्द, सत्त बोज्झङ्गा कथं बहुलीकता विज्जाविमुत्तिं परिपूरेन्ति? इधानन्द, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं भावेति ...पे०... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं भाविता खो, आनन्द, सत्त बोज्झङ्गा एवं बहुलीकता विज्जाविमुत्तिं परिपूरेन्ती”ति । ततियं ।

४. दतियआनन्दसुत्तं

१९०. अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतदवोच — “अत्थि नु खो, आनन्द, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो धम्मे परिपूरेति, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता, सत्त धम्मे परिपूरेन्ति, सत्त धम्मा भाविता बहुलीकता द्वे धम्मे परिपूरेन्ती”ति । भगवंमूलका नो, भन्ते, धम्मा...पे०... “अत्थानन्द, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो धम्मे परिपूरेति, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता सत्त धम्मे परिपूरेन्ति, सत्त धम्मा भाविता बहुलीकता द्वे धम्मे परिपूरेन्ति ।

“कतमो चानन्द, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो धम्मे परिपूरेति, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता सत्त धम्मे परिपूरेन्ति, सत्त धम्मा भाविता बहुलीकता द्वे धम्मे परिपूरेन्ति? आनापानस्सतिसमाधि, आनन्द, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेति, चत्तारो सतिपट्टाना भाविता बहुलीकता सत्त बोज्झङ्गे परिपूरेन्ति, सत्त बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता विज्जाविमुत्तिं परिपूरेन्ती”ति । “कथं भावितो चानन्द, आनापानस्सतिसमाधि, कथं बहुलीकतो चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेति? इधानन्द, भिक्खु अरञ्जगतो वा...पे०... एवं भाविता खो, आनन्द, सत्त बोज्झङ्गा एवं बहुलीकता विज्जाविमुत्तिं परिपूरेन्ती”ति । चतुत्थं ।

५. पठमभिक्खुसुत्तं

९९१. अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “अत्थि नु खो, भन्ते, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो धम्मे परिपूरेति, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता सत्त धम्मे परिपूरेन्ति, सत्त धम्मा भाविता बहुलीकता द्वे धम्मे परिपूरेन्ती”ति? “अत्थि खो, भिक्खवे, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो धम्मे परिपूरेति, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता सत्त धम्मे परिपूरेन्ति, सत्त धम्मा भाविता बहुलीकता द्वे धम्मे परिपूरेन्ती”ति ।

“कतमो पन, भन्ते, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो धम्मे परिपूरेति, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता सत्त धम्मे परिपूरेन्ति, सत्त धम्मा भाविता बहुलीकता द्वे धम्मे परिपूरेन्ती”ति? “आनापानस्सतिसमाधि खो, भिक्खवे, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेति, चत्तारो सतिपट्टाना भाविता बहुलीकता सत्त बोज्झङ्गे परिपूरेन्ति, सत्त बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता विज्जाविमुत्तिं परिपूरेन्ती”ति ।

“कथं भावितो च, भिक्खवे, आनापानस्सतिसमाधि कथं बहुलीकतो चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेति? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरञ्जगतो वा...पे०... एवं भाविता खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा एवं बहुलीकता विज्जाविमुत्तिं परिपूरेन्ती”ति । पञ्चमं ।

६. दुतियभिक्खुसुत्तं

९९२. अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ने खो ते भिक्खू भगवा एतदवोच — “अत्थि नु खो, भिक्खवे, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो धम्मे परिपूरेति, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता सत्त धम्मे परिपूरेन्ति, सत्त धम्मा भाविता बहुलीकता द्वे धम्मे परिपूरेन्ती”ति? “भगवंमूलका नो, भन्ते, धम्मा...पे०... भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती”ति । “अत्थि, भिक्खवे, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो धम्मे परिपूरेति, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता सत्त धम्मे परिपूरेन्ति, सत्त धम्मा भाविता बहुलीकता द्वे धम्मे परिपूरेन्ति” ।

“कतमो च, भिक्खवे, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो धम्मे परिपूरेति, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता सत्त धम्मे परिपूरेन्ति, सत्त धम्मा भाविता बहुलीकता द्वे धम्मे परिपूरेन्ति? आनापानस्सतिसमाधि, भिक्खवे, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेति, चत्तारो सतिपट्टाना भाविता बहुलीकता सत्त बोज्झङ्गे परिपूरेन्ति, सत्त बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता विज्जाविमुत्तिं परिपूरेन्तीति ।

“कथं भावितो च, भिक्खवे, आनापानस्सतिसमाधि कथं बहुलीकतो चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेति? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरञ्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुञ्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्गं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्ठपेत्वा । सो सतोव अस्ससति, सतोव पस्ससति...पे०... ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति” ।

“यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खु दीघं वा अस्ससन्तो ‘दीघं अस्ससामी’ति पजानाति, दीघं वा पस्ससन्तो ‘दीघं पस्ससामी’ति पजानाति, रस्सं वा अस्ससन्तो ‘रस्सं अस्ससामी’ति पजानाति...पे०... सब्बकायप्पटिसंवेदी...पे०... ‘पस्सम्भयं कायसङ्खारं अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘पस्सम्भयं कायसङ्खारं पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति — काये कायानुपस्सी, भिक्खवे, भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । तं किस्स हेतु? कायज्जतराहं, भिक्खवे, एतं वदामि, यदिदं — अस्सासपस्सासं । तस्मातिह, भिक्खवे, काये कायानुपस्सी भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

“यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खु पीतिप्पटिसंवेदी...पे०... सुखप्पटिसंवेदी...पे०... चित्तसङ्खारप्पटिसंवेदी...पे०... ‘पस्सम्भयं चित्तसङ्खारं अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘पस्सम्भयं चित्तसङ्खारं पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति — वेदनासु वेदानुपस्सी, भिक्खवे, भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । तं किस्स हेतु? वेदनाज्जतराहं, भिक्खवे, एतं वदामि, यदिदं — अस्सासपस्सासानं साधुकं मनसिकारं । तस्मातिह, भिक्खवे, वेदनासु वेदानुपस्सी भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

“यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खु चित्तप्पटिसंवेदी...पे०... अभिप्पमोदयं चित्तं...पे०... ‘समादहं चित्तं अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘समादहं चित्तं पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘विमोचयं चित्तं अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘विमोचयं चित्तं पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति — चित्ते चित्तानुपस्सी, भिक्खवे, भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । तं किस्स हेतु? नाहं, भिक्खवे, मुट्ठस्सतिस्स असम्पजानस्स आनापानस्सतिसमाधिभावनं वदामि । तस्मातिह, भिक्खवे, चित्ते चित्तानुपस्सी भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

“यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खु अनिच्चानुपस्सी...पे०... विरागानुपस्सी...पे०... निरोधानुपस्सी...पे०... ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति, ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति — धम्मेषु धम्मनुपस्सी, भिक्खवे, भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । सो यं तं होति अभिज्झादोमनस्सानं पहानं तं पज्जाय दिस्वा साधुकं अज्झुपेक्खिता होति । तस्मातिह, भिक्खवे, धम्मेषु धम्मनुपस्सी भिक्खु तस्मिं समये विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

“एवं भावितो खो, भिक्खवे, आनापानस्सतिसमाधि एवं बहुलीकतो चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेति ।

“कथं भाविता च, भिक्खवे, चत्तारो सतिपट्टाना कथं बहुलीकता सत्त बोज्झङ्गे परिपूरेन्ति? यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति — उपट्ठितास्स तस्मिं समये भिक्खुनो सति होति असम्मुट्ठा । यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खुनो उपट्ठिता सति होति असम्मुट्ठा — सतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरद्धो होति, सतिसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, सतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

“सो तथा सतो विहरन्तो तं धम्मं पज्जाय पविचिनति पविचरति परिवीमंसमापज्जति । यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खु तथा सतो विहरन्तो तं धम्मं पज्जाय पविचिनति पविचरति परिवीमंसमापज्जति — धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरब्धो होति, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

“तस्स तं धम्मं पज्जाय पविचिनतो पविचरतो परिवीमंसमापज्जतो आरब्धं होति वीरियं असल्लीनं । यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खुनो तं धम्मं पज्जाय पविचिनतो पविचरतो परिवीमंसमापज्जतो आरब्धं होति वीरियं असल्लीनं — वीरियसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरब्धो होति, वीरियसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, वीरियसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

“आरब्धवीरियस्स उप्पज्जति पीति निरामिसा । यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खुनो आरब्धवीरियस्स उप्पज्जति पीति निरामिसा — पीतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरब्धो होति, पीतिसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, पीतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

“पीतिमनस्स कायोपि पस्सम्भति, चित्तम्पि पस्सम्भति । यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खुनो पीतिमनस्स कायोपि पस्सम्भति, चित्तम्पि पस्सम्भति — पस्सद्भिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरब्धो होति, पस्सद्भिसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, पस्सद्भिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

“पस्सद्भिकायस्स सुखिनो चित्तं समाधियति । यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खुनो पस्सद्भिकायस्स सुखिनो चित्तं समाधियति — समाधिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरब्धो होति, समाधिसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, समाधिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

“सो तथासमाहितं चित्तं साधुकं अज्झुपेक्खिता होति । यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खु तथासमाहितं चित्तं साधुकं अज्झुपेक्खिता होति — उपेक्खासम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरब्धो होति, उपेक्खासम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, उपेक्खासम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति ।

“यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खु वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेषु धम्मनुपस्सी विहरति — उपड्वितास्स तस्मिं समये भिक्खुनो सति होति असम्मुट्ठा । यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खुनो उपड्विता सति होति असम्मुट्ठा — सतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरब्धो होति, सतिसम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति — सतिसम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति...पे०... ।

सो तथासमाहितं चित्तं साधुकं अज्झुपेक्खिता होति । यस्मिं समये, भिक्खवे, भिक्खु तथासमाहितं चित्तं साधुकं अज्झुपेक्खिता होति — उपेक्खासम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो आरब्धो होति, उपेक्खासम्बोज्झङ्गं तस्मिं समये भिक्खु भावेति, उपेक्खासम्बोज्झङ्गो तस्मिं समये भिक्खुनो भावनापारिपूरिं गच्छति । एवं भाविता खो, भिक्खवे, चत्तारो सतिपट्ठाना एवं बहुलीकता सत्त बोज्झङ्गे परिपूरेन्ति ।

“कथं भाविता च, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा कथं बहुलीकता विज्जाविमुत्तिं परिपूरेन्ति? इध, भिक्खवे, भिक्खु

सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं; धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं...पे० ... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं भाविता खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा एवं बहुलीकता विज्जाविमुत्तिं परिपूरेन्ती”ति । छट्ठं ।

७. संयोजनप्पहानसुत्तं

९९३. आनापानस्सतिसमाधि, भिक्खवे, भावितो बहुलीकतो संयोजनप्पहानाय संवत्तति...पे० ... । सत्तमं ।

८. अनुसयसमुग्घातसुत्तं

९९४. ...अनुसयसमुग्घाताय संवत्तति... । अट्ठमं ।

९. अद्धानपरिज्जासुत्तं

९९५. ...अद्धानपरिज्जाय संवत्तति... । नवमं ।

१०. आसवक्खयसुत्तं

९९६. आसवानं खयाय संवत्तति । कथं भावितो च, भिक्खवे, आनापानस्सतिसमाधि कथं बहुलीकतो संयोजनप्पहानाय संवत्तति... अनुसयसमुग्घाताय संवत्तति... अद्धानपरिज्जाय संवत्तति... आसवानं खयाय संवत्तति? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरज्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा...पे० ... पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामीति सिक्खति, पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामीति सिक्खति । एवं भावितो खो, भिक्खवे, आनापानस्सतिसमाधि एवं बहुलीकतो संयोजनप्पहानाय संवत्तति...पे० ... अनुसयसमुग्घाताय संवत्तति...पे० ... अद्धानपरिज्जाय संवत्तति...पे० ... आसवानं खयाय संवत्ततीति । दसमं ।

दुतियो वग्गो ।

तस्सुद्धानं —

इच्छानङ्गलं कङ्खेय्यं, आनन्दा अपरे दुवे ।

भिक्खू संयोजनानुसया, अद्धानं आसवक्खयन्ति ॥

आनापानसंयुत्तं दसमं ।

११. सोतापत्तिसंयुत्तं

१. वेळुद्वारवग्गो

१. चक्कवत्तिराजसुत्तं

१९७. सावत्थिनिदानं । तत्र खो भगवा...पे०... एतदवोच — “किञ्चापि, भिक्खवे, राजा चक्कवत्ती [चक्कवत्ति (स्या० कं० पी० क०)] चतुन्नं दीपानं इस्सरियाधिपच्चं रज्जं कारेत्वा कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जति देवानं तावत्तिसानं सहब्यत्तं, सो तत्थ नन्दने वने अच्छरासङ्घपरिवुतो दिब्बेहि च पच्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारेति, सो चतूहि धम्मेहि असमन्नागतो, अथ खो सो अपरिमुत्तोव [अपरिमुत्तो च (स्या० कं० क०)] निरया अपरिमुत्तो तिरच्छानयोनिया अपरिमुत्तो पेत्तिविसया अपरिमुत्तो अपायदुग्गतिविनिपाता । किञ्चापि, भिक्खवे, अरियसावको पिण्डियालोपेन यापेति, नन्तकानि च धारेति, सो चतूहि धम्मेहि समन्नागतो, अथ खो सो परिमुत्तो [परिमुत्तो च (स्या० कं० क०)] निरया परिमुत्तो तिरच्छानयोनिया परिमुत्तो पेत्तिविसया परिमुत्तो अपायदुग्गतिविनिपाता” ।

“कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति । धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — ‘स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्तं वेदितब्बो विज्जूही’ति । सङ्गे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — ‘सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, उजुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, जायप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, सामीचिप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, यदिदं — चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ठ पुरिसपुग्गला, एस भगवतो सावकसङ्घो आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिण्यो अज्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुज्जक्खत्तं लोकस्सा’ति । अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि अच्छिद्देहि असबलेहि अकम्मासेहि भुजिस्सेहि विज्जुप्पसत्थेहि अपरामद्देहि समाधिसंवत्तनिकेहि । इमेहि चतूहि धम्मेहि समन्नागतो होति । यो च, भिक्खवे, चतुन्नं दीपानं पटिलाभो, यो चतुन्नं धम्मानं पटिलाभो चतुन्नं दीपानं पटिलाभो चतुन्नं धम्मानं पटिलाभस्स कलं नाग्घति सोळसि’न्ति । पठमं ।

२. ब्रह्मचरियोगधसुत्तं

१९८. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो ।

“कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति । धम्मे... पे०... सङ्गे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’ति ।

इदमवोच भगवा । इदं वत्तान [वत्त्वा (सी० पी०) एवमीदिसेसु ठानेसु] सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था —

“येसं सद्धा च सीलञ्च, पसादो धम्मदस्सनं ।
ते वे कालेन पच्चेन्ति, ब्रह्मचरियोगधं सुखं’न्ति ॥ दुतियं ।

३. दीघावुउपासकसुत्तं

१९९. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन दीघावु उपासको आबाधिको होति दुक्खितो बाळ्हगिलानो । अथ खो दीघावु उपासको पितरं जोतिकं गहपतिं आमन्तेसि — “एहि त्वं, गहपति, येन भगवा तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्द — ‘दीघावु, भन्ते, उपासको आबाधिको होति दुक्खितो बाळ्हगिलानो । सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती’ति । एवञ्च वदेहि — ‘साधु किर, भन्ते, भगवा येन दीघावुस्स उपासकस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया’”ति । “एवं, ताता”ति खो जोतिको गहपति दीघावुस्स उपासकस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो जोतिको गहपति भगवन्तं एतदवोच — “दीघावु, भन्ते, उपासको आबाधिको होति दुक्खितो बाळ्हगिलानो । सो भगवतो पादे सिरसा वन्दति । एवञ्च वदेति — ‘साधु किर, भन्ते, भगवा येन दीघावुस्स उपासकस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया’”ति । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन ।

अथ खो भगवा निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन दीघावुस्स उपासकस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा दीघावुं उपासकं एतदवोच — “कच्चि ते, दीघावु, खमनीयं, कच्चि यापनीयं? कच्चि दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति, नो अभिक्कमन्ति; पटिक्कमोसानं पञ्जायति, नो अभिक्कमो”ति? “न मे, भन्ते, खमनीयं, न यापनीयं । बाळ्हा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति; अभिक्कमोसानं पञ्जायति, नो पटिक्कमो”ति । “तस्मातिह ते, दीघावु, एवं सिक्खितब्बं — ‘बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो भविस्सामि — इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे... पे०... सङ्के...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो भविस्सामि अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि’ । एवञ्हि ते, दीघावु, सिक्खितब्बं”न्ति ।

“यानिमानि, भन्ते, भगवता चत्तारि सोतापत्तियङ्गानि देसितानि, संविज्जन्ते ते धम्मा मयि, अहञ्च तेसु धम्मेसु सन्दिस्सामि । अहञ्हि, भन्ते, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्के...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेही”ति । “तस्मातिह त्वं, दीघावु, इमेसु चतूसु सोतापत्तियङ्गेषु पतिट्ठाय छ विज्जाभागिये धम्मे उत्तरि भावेय्यासि । इध त्वं, दीघावु, सब्बसङ्खारेसु अनिच्चानुपस्सी विहराहि, अनिच्चे दुक्खसज्जी, दुक्खे अनत्तसज्जी पहानसज्जी विरागसज्जी निरोधसज्जीति । एवञ्हि ते, दीघावु, सिक्खितब्बं”न्ति ।

“येमे, भन्ते, भगवता छ विज्जाभागिया धम्मा देसिता, संविज्जन्ते ते धम्मा मयि, अहञ्च तेसु धम्मेसु सन्दिस्सामि । अहञ्हि, भन्ते, सब्बसङ्खारेसु अनिच्चानुपस्सी विहरामि, अनिच्चे दुक्खसज्जी, दुक्खे अनत्तसज्जी पहानसज्जी विरागसज्जी निरोधसज्जी । अपि च मे, भन्ते, एवं होति — ‘मा हेवायं जोतिको गहपति ममच्चयेन विघातं आपज्जी’”ति [आपज्जति (क०)] । “मा त्वं, तात दीघावु, एवं मनसाकासि । इद्ध त्वं, तात दीघावु, यदेव ते भगवा आह, तदेव त्वं साधुकं मनसि करोही”ति ।

अथ खो भगवा दीघावुं उपासकं इमिना ओवादेन ओवदित्वा उट्ठायासना पक्कामि । अथ खो दीघावु उपासको अचिरपक्कन्तस्स भगवतो कालमकासि । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “यो सो, भन्ते, दीघावु नाम उपासको भगवता संखित्तेन ओवादेन ओवदितो सो कालङ्कतो । तस्स का गति, को अभिसम्परायो”ति? “पण्डितो,

भिक्षवे, दीघावु उपासको, पच्चपादि [अहोसि सच्चवादी (स्या० कं० पी० क०)] धम्मस्सानुधम्मं, न च मं धम्माधिकरणं [न च धम्माधिकरणं (स्या० कं० पी० क०)] विहेसेसि [विहेठेसि (इतिपि अज्जत्थ)] । दीघावु, भिक्षवे, उपासको पच्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया ओपपातिको तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका'ति । ततियं ।

४. पठमसारिपुत्तसुत्तं

१०००. एकं समयं आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च आनन्दो सावत्थियं विहरन्ति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा आनन्दो सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच — “कतिनं नु खो, आवुसो सारिपुत्त, धम्मानं समन्नागमनहेतु एवमयं पजा भगवता ब्याकता सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा'ति? “चतुन्नं खो, आवुसो, धम्मानं समन्नागमनहेतु एवमयं पजा भगवता ब्याकता सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा'ति ।

“कतमेसं चतुन्नं? इधावुसो, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । इमेसं खो, आवुसो, चतुन्नं धम्मानं समन्नागमनहेतु एवमयं पजा भगवता ब्याकता सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा'ति । चतुत्थं ।

५. दुतियसारिपुत्तसुत्तं

१००१. अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं सारिपुत्तं भगवा एतदवोच — “सोतापत्तियङ्गं, सोतापत्तियङ्गं'न्ति हिदं, सारिपुत्त, वुच्चति । कतमं नु खो सारिपुत्त, सोतापत्तियङ्गं'न्ति? “सप्पुरिससंसेवो हि, भन्ते, सोतापत्तियङ्गं, सद्धम्मस्सवनं सोतापत्तियङ्गं, योनिसोमनसिकारो सोतापत्तियङ्गं, धम्मानुधम्मप्पटिपत्ति सोतापत्तियङ्गं'न्ति । “साधु साधु, सारिपुत्त! सप्पुरिससंसेवो हि, सारिपुत्त, सोतापत्तियङ्गं, सद्धम्मस्सवनं सोतापत्तियङ्गं, योनिसोमनसिकारो सोतापत्तियङ्गं, धम्मानुधम्मप्पटिपत्ति सोतापत्तियङ्गं'” ।

“सोतो, सोतो'ति हिदं, सारिपुत्त, वुच्चति । कतमो नु खो, सारिपुत्त, सोतो'ति? “अयमेव हि, भन्ते, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सोतो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधी'ति । “साधु साधु, सारिपुत्त! अयमेव हि, सारिपुत्त, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सोतो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि'” ।

“सोतापन्नो, सोतापन्नो'ति हिदं, सारिपुत्त, वुच्चति । कतमो नु खो, सारिपुत्त, सोतापन्नो'ति? “यो हि, भन्ते, इमिना अरियेन अट्ठङ्गिकेन मग्गेन समन्नागतो अयं वुच्चति सोतापन्नो, स्वायं आयस्मा एवंनामो एवंगोत्तो'ति । “साधु साधु, सारिपुत्त! यो हि, सारिपुत्त, इमिना अरियेन अट्ठङ्गिकेन मग्गेन समन्नागतो अयं वुच्चति सोतापन्नो, स्वायं आयस्मा एवंनामो एवंगोत्तो'ति । पच्चमं ।

६. थपतिसुत्तं

१००२. सावत्थिनिदानं । तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू भगवतो चीवरकम्मं करोन्ति — “निद्धितचीवरो भगवा तेमासच्चयेन चारिकं पक्कमिस्सती”ति । तेन खो पन समयेन इसिदत्तपुराणा थपतयो साधुके पटिवसन्ति केनचिदेव करणीयेन । अस्सोसुं खो इसिदत्तपुराणा थपतयो — “सम्बहुला किर भिक्खू भगवतो चीवरकम्मं करोन्ति — “निद्धितचीवरो भगवा तेमासच्चयेन चारिकं पक्कमिस्सती””ति ।

अथ खो इसिदत्तपुराणा थपतयो मग्गे पुरिसं ठपेसुं — “यदा त्वं, अम्भो पुरिस, पस्सेय्यासि भगवन्तं आगच्छन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं, अथ अम्हाकं आरोचेय्यासी”ति । द्वीहतीहं ठितो खो सो पुरिसो अदस भगवन्तं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान येन इसिदत्तपुराणा थपतयो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा इसिदत्तपुराणे थपतयो एतदवोच — “अयं सो, भन्ते, भगवा आगच्छति अरहं सम्मासम्बुद्धो । यस्स दानि कालं मज्जथा”ति ।

अथ खो इसिदत्तपुराणा थपतयो येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा भगवन्तं पिड्डितो पिड्डितो अनुबन्धिंसु । अथ खो भगवा मग्गा ओक्कम्म येन अज्जतरं रुक्खमूलं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । इसिदत्तपुराणा थपतयो भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते इसिदत्तपुराणा थपतयो भगवन्तं एतदवोचुं —

“यदा मयं, भन्ते, भगवन्तं सुणाम — ‘सावत्थिया कोसलेसु चारिकं पक्कमिस्सती’ति, होति नो तस्मिं समये अनत्तमनता होति दोमनस्सं — ‘दूरे नो भगवा भविस्सती’ति । यदा पन मयं, भन्ते, भगवन्तं सुणाम — ‘सावत्थिया कोसलेसु चारिकं पक्कन्तो’ति, होति नो तस्मिं समये अनत्तमनता होति दोमनस्सं — ‘दूरे नो भगवा’”ति ।

“यदा पन मयं, भन्ते, भगवन्तं सुणाम — ‘कोसलेहि मल्लेसु चारिकं पक्कमिस्सती’ति, होति नो तस्मिं समये अनत्तमनता होति दोमनस्सं — ‘दूरे नो भगवा भविस्सती’ति । यदा पन मयं, भन्ते, भगवन्तं सुणाम — ‘कोसलेहि मल्लेसु चारिकं पक्कन्तो’ति, होति नो तस्मिं समये अनत्तमनता होति दोमनस्सं — ‘दूरे नो भगवा’”ति ।

“यदा पन मयं, भन्ते, भगवन्तं सुणाम — ‘मल्लेहि वज्जीसु चारिकं पक्कमिस्सती’ति, होति नो तस्मिं समये अनत्तमनता होति दोमनस्सं — ‘दूरे नो भगवा भविस्सती’ति । यदा पन मयं, भन्ते, भगवन्तं सुणाम — ‘मल्लेहि वज्जीसु चारिकं पक्कन्तो’ति, होति नो तस्मिं समये अनत्तमनता होति दोमनस्सं — ‘दूरे नो भगवा’”ति ।

“यदा पन मयं, भन्ते, भगवन्तं सुणाम — ‘वज्जीहि कासीसु चारिकं पक्कमिस्सती’ति, होति नो तस्मिं समये अनत्तमनता होति दोमनस्सं — ‘दूरे नो भगवा भविस्सती’ति । यदा पन मयं, भन्ते, भगवन्तं सुणाम — ‘वज्जीहि कासीसु चारिकं पक्कन्तो’ति, होति नो तस्मिं समये अनत्तमनता होति दोमनस्सं — ‘दूरे नो भगवा’”ति ।

“यदा पन मयं, भन्ते, भगवन्तं सुणाम — ‘कासीहि मागधे चारिकं पक्कमिस्सती’ति, होति नो तस्मिं समये अनत्तमनता होति दोमनस्सं — ‘दूरे नो भगवा भविस्सती’ति । यदा पन मयं, भन्ते, भगवन्तं सुणाम — ‘कासीहि मागधे चारिकं पक्कन्तो’ति, होति अनप्पका नो तस्मिं समये अनत्तमनता होति अनप्पकं दोमनस्सं — ‘दूरे नो भगवा’”ति ।

“यदा पन मयं, भन्ते, भगवन्तं सुणाम — ‘मागधेहि कासीसु चारिकं पक्कमिस्सती’ति, होति नो तस्मिं समये अत्तमनता होति सोमनस्सं — ‘आसन्ने नो भगवा भविस्सती’ति । यदा पन मयं, भन्ते, भगवन्तं सुणाम — ‘मागधेहि

कासीसु चारिकं पक्कन्तो'ति, होति नो तस्मिं समये अत्तमनता होति सोमनस्सं — 'आसन्ने नो भगवा' ति ।

“यदा पन मयं, भन्ते, भगवन्तं सुणाम — 'कासीहि वज्जीसु चारिकं पक्कमिस्सती'ति, होति नो तस्मिं समये अत्तमनता होति सोमनस्सं — 'आसन्ने नो भगवा भविस्सती'ति । यदा पन मयं, भन्ते, भगवन्तं सुणाम — 'कासीहि वज्जीसु चारिकं पक्कन्तो'ति, होति नो तस्मिं समये अत्तमनता होति सोमनस्सं — 'आसन्ने नो भगवा' ति ।

“यदा पन मयं, भन्ते, भगवन्तं सुणाम — 'वज्जीहि मल्लेसु चारिकं पक्कमिस्सती'ति, होति नो तस्मिं समये अत्तमनता होति सोमनस्सं — 'आसन्ने नो भगवा भविस्सती'ति । यदा पन मयं, भन्ते, भगवन्तं सुणाम — 'वज्जीहि मल्लेसु चारिकं पक्कन्तो'ति, होति नो तस्मिं समये अत्तमनता होति सोमनस्सं — 'आसन्ने नो भगवा' ति ।

“यदा पन मयं, भन्ते, भगवन्तं सुणाम — 'मल्लेहि कोसले चारिकं पक्कमिस्सती'ति, होति नो तस्मिं समये अत्तमनता होति सोमनस्सं — 'आसन्ने नो भगवा भविस्सती'ति । यदा पन मयं, भन्ते, भगवन्तं सुणाम — 'मल्लेहि कोसले चारिकं पक्कन्तो'ति, होति नो तस्मिं समये अत्तमनता होति सोमनस्सं — 'आसन्ने नो भगवा' ति ।

“यदा पन मयं, भन्ते, भगवन्तं सुणाम — 'कोसलेहि सावत्थिं चारिकं पक्कमिस्सती'ति, होति नो तस्मिं समये अत्तमनता होति सोमनस्सं — 'आसन्ने नो भगवा भविस्सती'ति । यदा पन मयं, भन्ते, भगवन्तं सुणाम — 'सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे'ति, होति अनप्पका नो तस्मिं समये अत्तमनता होति अनप्पकं सोमनस्सं — 'आसन्ने नो भगवा' ति ।

“तस्मातिह, थपतयो, सम्बाधो घरावासो रजापथो, अब्भोकासो पब्बज्जा । अलञ्च पन वो, थपतयो, अप्पमादाया' ति । “अत्थि खो नो, भन्ते, एतम्हा सम्बाधा अज्जो सम्बाधो सम्बाधतरो चेव सम्बाधसङ्घाततरो चा' ति । “कतमो पन वो, थपतयो, एतम्हा सम्बाधा अज्जो सम्बाधो सम्बाधतरो चेव सम्बाधसङ्घाततरो चा' ति ?

“इध मयं, भन्ते, यदा राजा पसेनदि कोसलो उय्यानभूमिं निय्यातुकामो होति, ये ते रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स नागा ओपवद्हा ते कप्पेत्वा, या ता रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पजापतियो पिया मनापा ता एकं पुरतो एकं पच्छतो निसीदापेम । तासं खो पन, भन्ते, भगिनीनं एवरूपो गन्धो होति, सेय्यथापि नाम गन्धकरण्डकस्स तावदेव विवरियमानस्स, यथा तं राजकज्जानं गन्धेन विभूसितानं । तासं खो पन, भन्ते, भगिनीनं एवरूपो कायसम्फस्सो होति, सेय्यथापि नाम तूलपिचुनो वा कप्पासपिचुनो वा, यथा तं राजकज्जानं सुखेधितानं । तस्मिं खो पन, भन्ते, समये नागोपि रक्खितब्बो होति, तापि भगिनियो रक्खितब्बा होन्ति, अत्तापि रक्खितब्बो होति । न खो पन मयं, भन्ते, अभिजानाम तासु भगिनीसु पापकं चित्तं उप्पादेता । अयं खो नो, भन्ते, एतम्हा सम्बाधा अज्जो सम्बाधो सम्बाधतरो चेव सम्बाधसङ्घाततरो चा' ति ।

“तस्मातिह, थपतयो, सम्बाधो घरावासो रजापथो, अब्भोकासो पब्बज्जा । अलञ्च पन वो, थपतयो, अप्पमादाय । चतूहि खो, थपतयो, धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो ।

“कतमेहि चतूहि? इध, थपतयो, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... विगतमलमच्छेरेन चेतसा अज्झागारं वसति मुत्तचागो पयतपाणि वोस्सगरतो याचयोगो दानसंविभागरतो । इमेहि खो, थपतयो, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको

सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो ।

“तुम्हे खो, थपतयो, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागता — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... यं खो पन किञ्चि कुले देय्यधम्मं सब्बं तं अप्पटिविभत्तं सीलवन्तेहि कल्याणधम्मेहि । तं किं मज्झथ, थपतयो, कतिविधा ते कोसलेसु मनुस्सा ये तुम्हाकं समसमा, यदिदं — दानसंविभागे”ति? “लाभा नो, भन्ते, सुलद्धं नो, भन्ते! येसं नो भगवा एवं पजानाती”ति । छट्ठं ।

७. वेळुद्वारेय्यसुत्तं

१००३. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन वेळुद्वारं नाम कोसलानं ब्राह्मणगामो तदवसरि । अस्सोसुं खो ते वेळुद्वारेय्यका ब्राह्मणगहपतिका — “समणो खलु, भो, गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं वेळुद्वारं अनुप्पत्तो । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्धो अब्भुग्गतो — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा [भगवाति (सी० स्या० कं० पी०)] । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्बज्जनं, केवलपरिपुणं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति’ । साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती”ति ।

अथ खो ते वेळुद्वारेय्यका ब्राह्मणगहपतिका येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा अप्पेकच्चे भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । अप्पेकच्चे भगवता सद्धिं सम्मोदिसु; सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । अप्पेकच्चे येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । अप्पेकच्चे भगवतो सन्तिके नामगोत्तं सावेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । अप्पेकच्चे तुण्हीभूता एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते वेळुद्वारेय्यका ब्राह्मणगहपतिका भगवन्तं एतदवोचुं — “मयं, भो गोतम, एवंकामा एवंछन्दा एवंअधिप्पाया — पुत्तसम्बाधसयनं अज्झावसेय्याम, कासिकचन्दनं पच्चनुभवेय्याम, मालागन्धविलेपनं धारेय्याम, जातरूपरजतं सादियेय्याम, कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्याम । तेसं नो भवं गोतमो अम्हाकं एवंकामानं एवंछन्दानं एवंअधिप्पायानं तथा धम्मं देसेतु यथा मयं पुत्तसम्बाधसयनं अज्झावसेय्याम...पे०... सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्याम”ति ।

“अत्तूपनायिकं वो, गहपतयो, धम्मपरियायं देसेस्सामि । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी”ति । “एवं, भो”ति खो ते वेळुद्वारेय्यका ब्राह्मणगहपतिका भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“कतमो च, गहपतयो, अत्तूपनायिको धम्मपरियायो? इध, गहपतयो, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अहं खोस्मि जीवितुकामो अमरितुकामो सुखकामो दुक्खप्पटिकूलो । यो खो मं जीवितुकामं अमरितुकामं सुखकामं दुक्खप्पटिकूलं जीविता वोरोपेय्यं, न मेतं अस्स पियं मनापं । अहज्चेव खो पन परं जीवितुकामं अमरितुकामं सुखकामं दुक्खप्पटिकूलं जीविता वोरोपेय्यं, परस्सपि तं अस्स अप्पियं अमनापं । यो खो म्यायं धम्मो अप्पियो अमनापो, परस्स पेसो धम्मो अप्पियो अमनापो । यो खो म्यायं धम्मो अप्पियो अमनापो, कथाहं परं तेन संयोजेय्यन्ति! सो इति पटिसङ्खाय अत्तना च पाणातिपाता पटिविरतो होति, परज्च पाणातिपाता वेरमणिया समादपेति, पाणातिपाता वेरमणिया च वण्णं भासति । एवमस्सायं कायसमाचारो तिकोटिपरिसुद्धो होति ।

“पुन चपरं, गहपतयो, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘यो खो मे अदिन्नं थेय्यसङ्घातं आदियेय्य, न मेतं अस्स पियं मनापं । अहञ्चेव खो पन परस्स अदिन्नं थेय्यसङ्घातं आदियेय्यं, परस्सपि तं अस्स अप्पियं अमनापं । यो खो म्यायं धम्मो अप्पियो अमनापो, परस्स पेसो धम्मो अप्पियो अमनापो । यो खो म्यायं धम्मो अप्पियो अमनापो, कथाहं परं तेन संयोजेय्यं’न्ति! सो इति पटिसङ्घाय अत्तना च अदिन्नादाना पटिविरतो होति, परञ्च अदिन्नादाना वेरमणिया समादपेति, अदिन्नादाना वेरमणिया च वण्णं भासति । एवमस्सायं कायसमाचारो तिकोटिपरिसुद्धो होति ।

“पुन चपरं, गहपतयो, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘यो खो मे दारेसु चारित्तं आपज्जेय्य, न मेतं अस्स पियं मनापं । अहञ्चेव खो पन परस्स दारेसु चारित्तं आपज्जेय्यं, परस्सपि तं अस्स अप्पियं अमनापं । यो खो म्यायं धम्मो अप्पियो अमनापो, परस्स पेसो धम्मो अप्पियो अमनापो । यो खो म्यायं धम्मो अप्पियो अमनापो, कथाहं परं तेन संयोजेय्यं’न्ति! सो इति पटिसङ्घाय अत्तना च कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, परञ्च कामेसुमिच्छाचारा वेरमणिया समादपेति, कामेसुमिच्छाचारा वेरमणिया च वण्णं भासति । एवमस्सायं कायसमाचारो तिकोटिपरिसुद्धो होति ।

“पुन चपरं, गहपतयो, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘यो खो मे मुसावादेन अत्थं भज्जेय्य, न मेतं अस्स पियं मनापं । अहञ्चेव खो पन परस्स मुसावादेन अत्थं भज्जेय्यं, परस्सपि तं अस्स अप्पियं अमनापं । यो खो म्यायं धम्मो अप्पियो अमनापो, परस्स पेसो धम्मो अप्पियो अमनापो । यो खो म्यायं धम्मो अप्पियो अमनापो, कथाहं परं तेन संयोजेय्यं’न्ति! सो इति पटिसङ्घाय अत्तना च मुसावादा पटिविरतो होति, परञ्च मुसावादा वेरमणिया समादपेति, मुसावादा वेरमणिया च वण्णं भासति । एवमस्सायं वचीसमाचारो तिकोटिपरिसुद्धो होति ।

“पुन चपरं, गहपतयो, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — यो खो मं पिसुणाय वाचाय मित्ते भिन्देय्य [\[मित्तेहि भेदेय्य \(स्या० कं० पी० क०\)\]](#), न मेतं अस्स पियं मनापं । अहञ्चेव खो पन परं पिसुणाय वाचाय मित्ते भिन्देय्यं, परस्सपि तं अस्स अप्पियं अमनापं...पे०... एवमस्सायं वचीसमाचारो तिकोटिपरिसुद्धो होति ।

“पुन चपरं, गहपतयो, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — यो खो मं फरुसाय वाचाय समुदाचरेय्य, न मेतं अस्स पियं मनापं । अहञ्चेव खो पन परं फरुसाय वाचाय समुदाचरेय्यं, परस्सपि तं अस्स अप्पियं अमनापं । यो खो म्यायं धम्मो... पे०... एवमस्सायं वचीसमाचारो तिकोटिपरिसुद्धो होति ।

“पुन चपरं, गहपतयो, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘यो खो मं सम्फभासेन सम्फप्पलापभासेन समुदाचरेय्य, न मेतं अस्स पियं मनापं । अहञ्चेव खो पन परं सम्फभासेन सम्फप्पलापभासेन समुदाचरेय्यं, परस्सपि तं अस्स अप्पियं अमनापं । यो खो म्यायं धम्मो अप्पियो अमनापो, परस्स पेसो धम्मो अप्पियो अमनापो । यो खो म्यायं धम्मो अप्पियो अमनापो, कथाहं परं तेन संयोजेय्यं’न्ति! सो इति पटिसङ्घाय अत्तना च सम्फप्पलापा पटिविरतो होति, परञ्च सम्फप्पलापा वेरमणिया समादपेति, सम्फप्पलापा वेरमणिया च वण्णं भासति । एवमस्सायं वचीसमाचारो तिकोटिपरिसुद्धो होति ।

“सो बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति; धम्मे ... पे०... सङ्गे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति सुण्णपिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो...पे०... अनुत्तरं पुञ्जक्खेत्तं लोकस्साति । अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । यतो खो, गहपतयो, अरियसावको इमेहि सत्तहि सद्धम्मोहि [\[धम्मोहि \(सी०\)\]](#) समन्नागतो होति इमेहि चतूहि आकङ्खियेहि ठानेहि, सो आकङ्खमानो अत्तनाव अत्तानं

ब्याकरेय्य — ‘खीणनिरयोमिहि खीणतिरच्छानयोनि [खीणतिरच्छानयोनियो (सी० स्या० कं० पी०),
खीणतिरच्छानयोनिको (क०)] खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो
सम्बोधिपरायणो’”ति ।

एवं वुत्ते वेळुद्वारेय्यका ब्राह्मणगहपतिका भगवन्तं एतदवोचुं — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... एते मयं भवन्तं
गोतमं सरणं गच्छाम धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च । उपासके नो भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेते [पाणुपेतं (क०)] सरणं
गते’”ति । सत्तमं ।

८. पठमगिज्जकावसथसुत्तं

१००४. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा जातिके विहरति गिज्जकावसथे । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा
तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं
एतदवोच —

“साळ्हो नाम, भन्ते, भिक्खु कालङ्कतो; तस्स का गति को अभिसम्परायो? नन्दा नाम, भन्ते, भिक्खुनी कालङ्कता;
तस्सा का गति को अभिसम्परायो? सुदत्तो नाम, भन्ते, उपासको कालङ्कतो; तस्स का गति को अभिसम्परायो? सुजाता
नाम, भन्ते, उपासिका कालङ्कता; तस्सा का गति, को अभिसम्परायो’”ति?

“साळ्हो, आनन्द, भिक्खु कालङ्कतो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा
सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि । नन्दा, आनन्द, भिक्खुनी कालङ्कता पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया
ओपपातिका तत्थ परिनिब्बायिनी अनावत्तिधम्मा तस्मा लोका । सुदत्तो, आनन्द, उपासको कालङ्कतो तिण्णं संयोजनानं
परिक्खया रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामी; सकिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सति । सुजाता, आनन्द,
उपासिका कालङ्कता तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा ।

“अनच्छरियं खो पनेतं, आनन्द, यं मनुस्सभूतो कालं करेय्य; तस्मिं तस्मिं चे मं कालङ्कते उपसङ्कमित्वा एतमत्थं
पटिपुच्छिस्सथ । विहेसा पेसा, आनन्द, अस्स तथागतस्स । तस्मातिहानन्द, धम्मादासं नाम धम्मपरियायं देसेस्सामि; येन
समन्नागतो अरियसावको आकङ्खमानो अत्तनाव अत्तानं ब्याकरेय्य — ‘खीणनिरयोमिहि खीणतिरच्छानयोनि
खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’” ।

“कतमो च सो, आनन्द, धम्मादासो धम्मपरियायो; येन समन्नागतो अरियसावको आकङ्खमानो अत्तनाव अत्तानं
ब्याकरेय्य — ‘खीणनिरयोमिहि खीणतिरच्छानयोनि खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि
अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’”?

“इध, आनन्द, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं
बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... अरियकन्तोहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि ।
अयं खो सो, आनन्द, धम्मादासो धम्मपरियायो; येन समन्नागतो अरियसावको आकङ्खमानो अत्तनाव अत्तानं ब्याकरेय्य
— ‘खीणनिरयोमिहि खीणतिरच्छानयोनि खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो
नियतो सम्बोधिपरायणो’”ति । अट्ठमं ।

(तीणिपि सुत्तन्तानि एकनिदानानि) ।

९. दुतियगिज्जकावसथसुत्तं

१००५. एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “असोको नाम, भन्ते, भिक्खु कालङ्कतो; तस्स का गति, को अभिसम्परायो? असोका नाम, भन्ते, भिक्खुनी कालङ्कता...पे०... असोको नाम, भन्ते, उपासको कालङ्कतो...पे०... असोका नाम, भन्ते, उपासिका कालङ्कता; तस्सा का गति, को अभिसम्परायो”ति?

“असोको, आनन्द, भिक्खु कालङ्कतो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्चाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मो सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि...पे०... (पुरिमवेय्याकरणेन एकनिदानं) ।

“अयं खो सो, आनन्द, धम्मादासो धम्मपरियायो; येन समन्नागतो अरियसावको आकङ्खमानो अत्तनाव अत्तानं ब्याकरेय्य — ‘खीणनिरयोमि खीणतिरच्छानयोनि खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’”ति । नवमं ।

१०. ततियगिज्जकावसथसुत्तं

१००६. एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “कक्कटो नाम, भन्ते, जातिके उपासको कालङ्कतो; तस्स का गति, को अभिसम्परायो? कळिभो नाम, भन्ते, जातिके उपासको...पे०... निकतो नाम, भन्ते, जातिके उपासको...पे०... कटिस्सहो नाम, भन्ते, जातिके उपासको...पे०... तुट्ठो नाम, भन्ते, जातिके उपासको...पे०... सन्तुट्ठो नाम, भन्ते, जातिके उपासको...पे०... भद्दो नाम, भन्ते, जातिके उपासको...पे०... सुभद्दो नाम, भन्ते, जातिके उपासको कालङ्कतो; तस्स का गति को अभिसम्परायो”ति?

“कक्कटो, आनन्द, उपासको कालङ्कतो पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । कळिभो, आनन्द ...पे०... निकतो, आनन्द...पे०... कटिस्सहो, आनन्द ...पे०... तुट्ठो, आनन्द...पे०... सन्तुट्ठो, आनन्द...पे०... भद्दो, आनन्द...पे०... सुभद्दो, आनन्द, उपासको कालङ्कतो पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । (सब्बे एकगतिका कातब्बा) ।

“परोपज्जास, आनन्द, जातिके उपासका कालङ्कता पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिका तत्थ परिनिब्बायिनो अनावत्तिधम्मा तस्मा लोका । साधिकनवुत्ति, आनन्द, जातिके उपासका कालङ्कता तिण्णं संयोजनानं परिक्खया रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामिनो; सकिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सन्ति । छातिरेकानि खो, आनन्द, पञ्चसतानि जातिके उपासका कालङ्कता तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा ।

“अनच्छरियं खो पनेतं, आनन्द, यं मनुस्सभूतो कालं करेय्य; तस्मिं तस्मिं चे मं कालङ्कते उपसङ्कमित्वा एतमत्थं पटिपुच्छिस्सथ । विहेसा पेसा, आनन्द, अस्स तथागतस्स । तस्मातिहानन्द, धम्मादासं नाम धम्मपरियायं देसेस्सामि; येन समन्नागतो अरियसावको आकङ्खमानो अत्तनाव अत्तानं ब्याकरेय्य — ‘खीणनिरयोमि खीणतिरच्छानयोनि

खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो”” ।

“कतमो च सो, आनन्द, धम्मादासो धम्मपरियायो; येन समन्नागतो अरियसावको आकङ्खमानो अत्तनाव अत्तानं ब्याकरेय्य — ‘खीणनिरयोमिहि खीणतिरच्छानयोनि खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’” ।

“इधानन्द, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । अयं खो सो, आनन्द, धम्मादासो धम्मपरियायो; येन समन्नागतो अरियसावको आकङ्खमानो अत्तनाव अत्तानं ब्याकरेय्य — ‘खीणनिरयोमिहि खीणतिरच्छानयोनि खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’”ति । दसमं ।

वेळुद्वारवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

राजा ओगधदीघावु, सारिपुत्तापरे दुवे ।
थपती वेळुद्वारेय्या, गिज्जकावसथे तयोति ॥

२. राजकारामवग्गो

१. सहस्सभिक्षुनिसङ्घसुत्तं

१००७. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति राजकारामे । अथ खो सहस्सभिक्षुनिसङ्घो [सहस्सो भिक्षुनिसंघो (सी०)] येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठिता खो ता भिक्षुनियो भगवा एतदवोच —

“चतूहि खो, भिक्षुनियो, धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो । कतमेहि चतूहि? इध, भिक्षुनियो, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे ...पे०... सङ्गे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति, अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । इमेहि खो, भिक्षुनियो, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो”ति । पठमं ।

२. ब्राह्मणसुत्तं

१००८. सावत्थिनिदानं । “ब्राह्मणा, भिक्षवे, उदयगामिनिं नाम पटिपदं पञ्जपेन्ति । ते सावकं एवं समादपेन्ति — ‘एहि त्वं, अम्भो पुरिस, कालस्सेव उट्ठाय पाचीनमुखो याहि । सो त्वं मा सोब्भं परिवज्जेहि, मा पपातं, मा खाणुं, मा कण्डकठानं [कण्डकं ठानं (पी० क०)], मा चन्दनियं, मा ओळिगल्लं । यत्थ [यत्थेव (स्या० कं०), यानि वा (सी०)]

पपतेय्यासि तत्थेव मरणं आगमेय्यासि । एवं त्वं, अम्भो पुरिस, कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जिस्ससी”ति ।

“तं खो पनेतं, भिक्खवे, ब्राह्मणानं बालगमनमेतं [बालानं गमनमेतं (सी०)] मूळहगमनमेतं न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिज्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्ति । अहञ्च खो, भिक्खवे, अरियस्स विनये उदयगामिनिं पटिपदं पज्जपेमि; या एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्ति ।

“कतमा च सा, भिक्खवे, उदयगामिनी पटिपदा; या एकन्तनिब्बिदाय...पे०... निब्बानाय संवत्ति? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति; धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । अयं खो सा, भिक्खवे, उदयगामिनी पटिपदा एकन्तनिब्बिदाय...पे०... निब्बानाय संवत्तती”ति । दुतियं ।

३. आनन्दत्थेरसुत्तं

१००९. एकं समयं आयस्मा च आनन्दो आयस्मा च सारिपुत्तो सावत्थियं विहरन्ति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुड्ढितो येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता आनन्देन सङ्घि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “कतिनं खो, आवुसो आनन्द, धम्मानं पहाना, कतिनं धम्मानं समन्नागमनहेतु, एवमयं पजा भगवता ब्याकता सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा”ति? “चतुन्नं खो, आवुसो, धम्मानं पहाना, चतुन्नं धम्मानं समन्नागमनहेतु, एवमयं पजा भगवता ब्याकता सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा”ति ।

“कतमेसं चतुन्नं? यथारूपेण खो, आवुसो, बुद्धे अप्पसादेन समन्नागतो अस्सुतवा पुथुज्जनो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति तथारूपस्स बुद्धे अप्पसादो न होति । यथारूपेण च खो, आवुसो, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो सुतवा अरियसावको कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जति तथारूपस्स बुद्धे अवेच्चप्पसादो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा”ति ।

“यथारूपेण च खो, आवुसो, धम्मे अप्पसादेन समन्नागतो अस्सुतवा पुथुज्जनो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति तथारूपस्स धम्मे अप्पसादो न होति । यथारूपेण च खो, आवुसो, धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो सुतवा अरियसावको कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जति तथारूपस्स धम्मे अवेच्चप्पसादो होति — स्वाक्खातो भगवता धम्मो...पे०... विज्जूहीति ।

“यथारूपेण च खो, आवुसो, सङ्गे अप्पसादेन समन्नागतो अस्सुतवा पुथुज्जनो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति तथारूपस्स सङ्गे अप्पसादो न होति । यथारूपेण च खो, आवुसो, सङ्गे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो सुतवा अरियसावको कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जति तथारूपस्स सङ्गे अवेच्चप्पसादो होति — सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो...पे०... अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्साति ।

“यथारूपेण च खो, आवुसो, दुस्सील्येन समन्नागतो अस्सुतवा पुथुज्जनो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति तथारूपस्स दुस्सील्यं न होति । यथारूपेहि च खो, आवुसो, अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो सुतवा अरियसावको कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जति तथारूपानि अरियकन्तानि सीलानि होन्ति अखण्डानि...पे०... समाधिसंवत्तनिकानि । इमेसं खो, आवुसो, चतुन्नं धम्मानं पहाना इमेसं चतुन्नं धम्मानं समन्नागमनहेतु एवमयं पजा भगवता ब्याकता सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा”ति । ततियं ।

४. दुग्गतिभयसुत्तं

१०१०. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सब्बदुग्गतिभयं समतिक्कन्तो होति । कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सब्बदुग्गतिभयं समतिक्कन्तो होती”ति । चतुत्थं ।

५. दुग्गतिविनिपातभयसुत्तं

१०११. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सब्बदुग्गतिविनिपातभयं समतिक्कन्तो होति । कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सब्बदुग्गतिविनिपातभयं समतिक्कन्तो होती”ति । पञ्चमं ।

६. पठममित्तामच्चसुत्तं

१०१२. “ये ते, भिक्खवे, अनुकम्पेय्याथ, ये च सोतब्बं मज्जेय्युं — मित्ता वा अमच्चा वा जाती वा सालोहिता वा — ते, भिक्खवे, चतूसु सोतापत्तियङ्गेषु समादपेतब्बा, निवेसेतब्बा, पतिट्ठापेतब्बा । कतमेसु चतूसु? बुद्धे अवेच्चप्पसादे समादपेतब्बा, निवेसेतब्बा, पतिट्ठापेतब्बा — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... अरियकन्तेसु सीलेसु समादपेतब्बा, निवेसेतब्बा, पतिट्ठापेतब्बा अखण्डेसु...पे०... समाधिसंवत्तनिकेसु । ये ते, भिक्खवे, अनुकम्पेय्याथ, ये च सोतब्बं मज्जेय्युं — मित्ता वा अमच्चा वा जाती वा सालोहिता वा — ते, भिक्खवे, इमेसु चतूसु सोतापत्तियङ्गेषु समादपेतब्बा, निवेसेतब्बा, पतिट्ठापेतब्बा”ति । छट्ठं ।

७. दुतियमित्तामच्चसुत्तं

१०१३. “ये ते, भिक्खवे, अनुकम्पेय्याथ, ये च सोतब्बं मज्जेय्युं — मित्ता वा अमच्चा वा जाती वा सालोहिता वा — ते, भिक्खवे, चतूसु सोतापत्तियङ्गेषु समादपेतब्बा, निवेसेतब्बा, पतिट्ठापेतब्बा । कतमेसु चतूसु? बुद्धे अवेच्चप्पसादे समादपेतब्बा, निवेसेतब्बा, पतिट्ठापेतब्बा — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा”ति ।

“सिया, भिक्खवे, चतुन्नं महाभूतानं अज्जथत्तं — पथवीधातुया, आपोधातुया, तेजोधातुया, वायोधातुया — न त्वेव बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतस्स अरियसावकस्स सिया अज्जथत्तं । तत्रिदं अज्जथत्तं — सो वत बुद्धे अवेच्चप्पसादेन

समन्नागतो अरियसावको निरयं वा तिरच्छानयोनिं वा पेत्तिविसयं वा उपपज्जिस्सती'ति — नेतं ठानं विज्जति ।
 “धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... अरियकन्तेसु सीलेसु समादपेतब्बा, निवेसेतब्बा, पतिट्ठापेतब्बा अखण्डेसु...पे०...
 समाधिसंवत्तनिकेसु । सिया, भिक्खवे, चतुन्नं महाभूतानं अज्जथत्तं — पथवीधातुया, आपोधातुया, तेजोधातुया,
 वायोधातुया — न त्वेव अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतस्स अरियसावकस्स सिया अज्जथत्तं । तत्रिदं अज्जथत्तं — सो
 वत अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो अरियसावको निरयं वा तिरच्छानयोनिं वा पेत्तिविसयं वा उपपज्जिस्सतीति — नेतं
 ठानं विज्जति । ये ते, भिक्खवे, अनुकम्पेय्याथ, ये च सोतब्बं मज्जेय्युं — मिता वा अमच्चा वा जाती वा सालोहिता वा —
 ते, भिक्खवे, इमेसु चतूसु सोतापत्तियङ्गेषु समादपेतब्बा, निवेसेतब्बा, पतिट्ठापेतब्बा'ति । सत्तमं ।

८. पठमदेवचारिकसुत्तं

१०१४. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं वा बाहं
 पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य, एवमेव — जेतवने अन्तरहितो देवेसु तावतिंसेसु पातुरहोसि । अथ खो सम्बहुला
 तावतिसकायिका देवतायो येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं
 अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो ता देवतायो आयस्मा महामोग्गल्लानो एतदवोच —

“साधु खो, आवुसो, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनं होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो
 भगवाति । बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, आवुसो, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं
 लोकं उपपज्जन्ति । साधु खो, आवुसो, धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... साधु खो, आवुसो, अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनं
 होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनहेतु खो, आवुसो, एवमिधेकच्चे सत्ता
 कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ती'ति ।

“साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनं होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था
 देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स
 भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ति । साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... अरियकन्तेहि
 सीलेहि समन्नागमनं होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनहेतु खो, मारिस
 मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ती'ति । अट्ठमं ।

९. दुतियदेवचारिकसुत्तं

१०१५. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं वा बाहं
 पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य, एवमेव — जेतवने अन्तरहितो देवेसु तावतिंसेसु पातुरहोसि । अथ खो सम्बहुला
 तावतिसकायिका देवतायो येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं
 अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो ता देवतायो आयस्मा महामोग्गल्लानो एतदवोच —

“साधु खो, आवुसो, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनं होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो
 भगवाति । बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, आवुसो, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं
 लोकं उपपन्ना । साधु खो, आवुसो, धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनं होति अखण्डेहि...पे०...

समाधिसंवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनहेतु खो, आवुसो, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्ना”ति ।

“साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनं होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्ना । साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनं होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्ना”ति । नवमं ।

१०. ततियदेवचारिकसुत्तं

१०१६. अथ खो भगवा — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य, एवमेव — जेतवने अन्तरहितो देवेसु तावतिंसेसु पातुरहोसि । अथ खो सम्बहुला तावतिसकायिका देवतायो येन भगवा तेनुपसङ्गमिसु; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अटुंसु । एकमन्तं ठिता खो ता देवतायो भगवा एतदवोच —

“साधु खो, आवुसो, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनं होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, आवुसो, एवमिधेकच्चे सत्ता सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा । साधु खो, आवुसो, धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनं होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनहेतु खो, आवुसो, एवमिधेकच्चे सत्ता सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा”ति ।

“साधु खो, मारिस, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनं होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस, एवमयं पजा सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा । साधु खो, मारिस, धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनं होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनहेतु खो, मारिस, एवमयं पजा सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा”ति । दसमं ।

राजकारामवग्गो दितियो ।

तस्सुद्धानं —

सहस्सब्राह्मणानन्द, दुग्गति अपरे दुवे ।

मित्तामच्चा दुवे वुत्ता, तयो च देवचारिकाति ॥

३. सरणानिवग्गो

१. पठममहानामसुत्तं

१०१७. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मिं निग्रोधारामे । अथ खो महानामो सक्को येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो महानामो सक्को भगवन्तं एतदवोच — “इदं, भन्ते, कपिलवत्थु इद्दज्जेव फीतज्ज बाहुजज्जं आकिण्णमनुस्सं सम्बाधब्यूहं । सो ख्वाहं, भन्ते, भगवन्तं वा पयिरुपासित्वा मनोभावनीये वा भिक्खू सायन्हसमयं कपिलवत्थुं पविसन्तो; भन्तेनपि [विब्भन्तेनपि (सी०), भमन्तेनपि (क०)] हत्थिना समागच्छामि; भन्तेनपि अस्सेन समागच्छामि; भन्तेनपि रथेन समागच्छामि; भन्तेनपि सकटेन समागच्छामि; भन्तेनपि पुरिसेन समागच्छामि । तस्स मय्हं, भन्ते, तस्मिं समये मुस्सतेव [मुसतेव (?)] भगवन्तं आरब्भ सति, मुस्सति [मुसति (?)] धम्मं आरब्भ सति, मुस्सति सङ्गं आरब्भ सति । तस्स मय्हं, भन्ते, एवं होति — ‘इमहि चाहं समये कालं करेय्यं, का मय्हं गति, को अभिसम्परायो’”ति?

“मा भायि, महानाम, मा भायि, महानाम! अपापकं ते मरणं भविस्सति अपापिका कालंकिरिया [कालकिरिया (सी० स्या० कं०)] । यस्स कस्सचि, महानाम, दीघरत्तं सद्भापरिभावितं चित्तं सीलपरिभावितं चित्तं सुतपरिभावितं चित्तं चागपरिभावितं चित्तं पज्जापरिभावितं चित्तं, तस्स यो हि ख्वायं कायो रूपी चातुमहाभूतिको [चातुम्महाभूतिको (सी० स्या० कं०)] मातापेत्तिकसम्भवो ओदनकुम्मासूपचयो अनिच्चुच्छादनपरिमदनभेदनविद्धंसनधम्मो । तं इधेव काका वा खादन्ति गिज्झा वा खादन्ति कुलला वा खादन्ति सुनखा वा खादन्ति सिङ्गाला [सिगाला (सी० स्या० कं० पी०)] वा खादन्ति विविधा वा पाणकजाता खादन्ति; यज्ज ख्वस्स चित्तं दीघरत्तं सद्भापरिभावितं...पे०... पज्जापरिभावितं तं उद्धगामि होति विसेसगामि ।

“सेय्यथापि, महानाम, पुरिसो सप्पिकुम्भं वा तेलकुम्भं वा गम्भीरं उदकरहदं ओगाहित्वा भिन्देय्य । तत्र या अस्स सक्खरा वा कठला [कथला (पी० क०)] वा सा अधोगामी अस्स, यज्ज ख्वस्स तत्र सप्पि वा तेलं वा तं उद्धगामि अस्स विसेसगामि । एवमेव खो, महानाम, यस्स कस्सचि दीघरत्तं सद्भापरिभावितं चित्तं...पे०... पज्जापरिभावितं चित्तं तस्स यो हि ख्वायं कायो रूपी चातुमहाभूतिको मातापेत्तिकसम्भवो ओदनकुम्मासूपचयो अनिच्चुच्छादनपरिमदनभेदनविद्धंसनधम्मो तं इधेव काका वा खादन्ति गिज्झा वा खादन्ति कुलला वा खादन्ति सुनखा वा खादन्ति सिङ्गाला वा खादन्ति विविधा वा पाणकजाता खादन्ति; यज्ज ख्वस्स चित्तं दीघरत्तं सद्भापरिभावितं...पे०... पज्जापरिभावितं तं उद्धगामि होति विसेसगामि । तुय्हं खो पन, महानाम, दीघरत्तं सद्भापरिभावितं चित्तं...पे०... पज्जापरिभावितं चित्तं । मा भायि, महानाम, मा भायि, महानाम! अपापकं ते मरणं भविस्सति, अपापिका कालंकिरिया”ति । पठमं ।

२. दुतियमहानामसुत्तं

१०१८. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मिं निग्रोधारामे । अथ खो महानामो सक्को येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो महानामो सक्को भगवन्तं एतदवोच — “इदं, भन्ते, कपिलवत्थु इद्दज्जेव फीतज्ज बाहुजज्जं आकिण्णमनुस्सं सम्बाधब्यूहं । सो ख्वाहं, भन्ते, भगवन्तं वा पयिरुपासित्वा मनोभावनीये वा भिक्खू सायन्हसमयं कपिलवत्थुं पविसन्तो; भन्तेनपि हत्थिना समागच्छामि; भन्तेनपि अस्सेन समागच्छामि; भन्तेनपि रथेन समागच्छामि; भन्ते, नपि सकटेन समागच्छामि; भन्ते, नपि पुरिसेन समागच्छामि । तस्स मय्हं, भन्ते, तस्मिं समये मुस्सतेव भगवन्तं आरब्भ सति, मुस्सति धम्मं आरब्भ सति, मुस्सति सङ्गं आरब्भ सति । तस्स मय्हं, भन्ते, एवं होति — ‘इमहि चाहं समये कालं करेय्यं, का मय्हं गति, को अभिसम्परायो’”ति?

“मा भयि, महानाम, मा भयि, महानाम! अपापकं ते मरणं भविस्सति अपापिका कालंकिरिया । चतूहि खो, महानाम, धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो । कतमेहि चतूहि? इध, महानाम, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे ...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि ।

“सेय्यथापि, महानाम, रुक्खो पाचीननिन्नो पाचीनपोणो पाचीनपब्भारो, सो मूलच्छिन्नो कतमेन पपतेय्या”ति? “येन, भन्ते, निन्नो येन पोणो येन पब्भारो”ति । “एवमेव खो, महानाम, इमेहि चतूहि धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको निब्बाननिन्नो होति निब्बानपोणो निब्बानपब्भारो”ति । दुतियं ।

३. गोधसक्कसुत्तं

१०१९. कपिलवत्थुनिदानं । अथ खो महानामो सक्को येन गोधा सक्को तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा गोधं सक्कं एतदवोच — “कतिहि [कतीहि (पी० क०) रूपसिद्धि ओलोकेतब्बा] त्वं, गोधे, धम्मेहि समन्नागतं सोतापन्नपुग्गलं आजानासि अविनिपातधम्मं नियतं सम्बोधिपरायण”न्ति?

“तीहि ख्वाहं, महानाम, धम्मेहि समन्नागतं सोतापन्नपुग्गलं आजानामि अविनिपातधम्मं नियतं सम्बोधिपरायणं । कतमेहि तीहि? इध, महानाम, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो... पे०... अनुत्तरं पुञ्जक्खेत्तं लोकस्साति । इमेहि ख्वाहं, महानाम, तीहि धम्मेहि समन्नागतं सोतापन्नपुग्गलं आजानामि अविनिपातधम्मं नियतं सम्बोधिपरायणं ।

“त्वं पन, महानाम, कतिहि धम्मेहि समन्नागतं सोतापन्नपुग्गलं आजानासि अविनिपातधम्मं नियतं सम्बोधिपरायण”न्ति? “चतूहि ख्वाहं, गोधे, धम्मेहि समन्नागतं सोतापन्नपुग्गलं आजानामि अविनिपातधम्मं नियतं सम्बोधिपरायणं । कतमेहि चतूहि? इध, गोधे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा... पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि... पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । इमेहि ख्वाहं, गोधे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतं सोतापन्नपुग्गलं आजानामि अविनिपातधम्मं नियतं सम्बोधिपरायण”न्ति ।

“आगमेहि त्वं, महानाम, आगमेहि त्वं, महानाम! भगवाव एतं जानेय्य एतेहि धम्मेहि समन्नागतं वा असमन्नागतं वा”ति । “आयाम, गोधे, येन भगवा तेनुपसङ्कमेय्याम; उपसङ्कमित्वा भगवतो एतमत्थं आरोचेस्सामा”ति । अथ खो महानामो सक्को गोधा च सक्को येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्नो खो महानामो सक्को भगवन्तं एतदवोच —

“इधाहं, भन्ते, येन गोधा सक्को तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा गोधं सक्कं एतदवोचं — “कतिहि त्वं, गोधे, धम्मेहि समन्नागतं सोतापन्नपुग्गलं आजानासि अविनिपातधम्मं नियतं सम्बोधिपरायणं”? एवं वुत्ते, भन्ते, गोधा सक्को मं एतदवोच —

“तीहि ख्वाहं, महानाम, धम्मेहि समन्नागतं सोतापन्नपुग्गलं आजानामि अविनिपातधम्मं नियतं सम्बोधिपरायणं ।

कतमेहि तीहि? इध, महानाम, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो...पे०... अनुत्तरं पुञ्जक्खेत्तं लोकस्साति । इमेहि ख्वाहं, महानाम, तीहि धम्मेहि समन्नागतं सोतापन्नपुग्गलं आजानामि अविनिपातधम्मं नियतं सम्बोधिपरायणं । त्वं पन, महानाम, कतमेहि धम्मेहि समन्नागतं सोतापन्नपुग्गलं आजानासि अविनिपातधम्मं नियतं सम्बोधिपरायणं”न्ति?

“एवं वुत्ताहं, भन्ते, गोधं सक्कं एतदवोचं — ‘चतूहि ख्वाहं, गोधे, धम्मेहि समन्नागतं सोतापन्नपुग्गलं आजानामि अविनिपातधम्मं नियतं सम्बोधिपरायणं । कतमेहि चतूहि? इध, गोधे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । इमेहि ख्वाहं, गोधे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतं सोतापन्नपुग्गलं आजानामि अविनिपातधम्मं नियतं सम्बोधिपरायणं”न्ति ।

“एवं वुत्ते, भन्ते, गोधा सक्को मं एतदवोच — ‘आगमेहि त्वं, महानाम, आगमेहि त्वं, महानाम! भगवाव एतं जानेय्य एतेहि धम्मेहि समन्नागतं वा असमन्नागतं वा”’ति । “इध, भन्ते, कोचिदेव धम्मो समुप्पादो उप्पज्जेय्य, एकतो अस्स भगवा एकतो भिक्खुसङ्घो च । येनेव भगवा तेनेवाहं अस्सं । एवं पसन्नं मं, भन्ते, भगवा धारेतु । इध, भन्ते, कोचिदेव धम्मो समुप्पादो उप्पज्जेय्य, एकतो अस्स भगवा एकतो भिक्खुसङ्घो भिक्खुनिसङ्घो च । येनेव भगवा तेनेवाहं अस्सं । एवं पसन्नं मं, भन्ते, भगवा धारेतु । इध, भन्ते, कोचिदेव धम्मो समुप्पादो उप्पज्जेय्य, एकतो अस्स भगवा एकतो भिक्खुसङ्घो भिक्खुनिसङ्घो च उपासका च । येनेव भगवा तेनेवाहं अस्सं । एवं पसन्नं मं, भन्ते, भगवा धारेतु । इध, भन्ते, कोचिदेव धम्मो समुप्पादो उप्पज्जेय्य, एकतो अस्स भगवा एकतो भिक्खुसङ्घो भिक्खुनिसङ्घो उपासका उपासिकायो च । येनेव भगवा तेनेवाहं अस्सं । एवं पसन्नं मं, भन्ते, भगवा धारेतु । इध, भन्ते, कोचिदेव धम्मो समुप्पादो उप्पज्जेय्य, एकतो अस्स भगवा एकतो भिक्खुसङ्घो भिक्खुनिसङ्घो उपासका उपासिकायो सदेवको च लोको समारको सब्रह्मको सस्समणब्राह्मणी पजा सदेवमनुस्सा । येनेव भगवा तेनेवाहं अस्सं । एवं पसन्नं मं, भन्ते, भगवा धारेतु”ति । “एवंवादी त्वं, गोधे, महानामं सक्कं किं वदेसी”ति? “एवंवादाहं, भन्ते, महानामं सक्कं न किञ्चि वदामि, अज्जत्र कल्याणा अज्जत्र कुसला”ति । ततियं ।

४. पठमसरणानिसक्कसुत्तं

१०२०. कपिलवत्थुनिदानं । तेन खो पन समयेन सरणानि [सरकानि (सी० स्या० कं० पी०)] सक्को कालङ्कतो होति । सो भगवता ब्याकतो — “सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो”ति । तत्र सुदं सम्बहुला सक्का सङ्गम्म समागम्म उज्झायन्ति खीयन्ति विपाचेन्ति — “अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो! एत्थ दानि को न सोतापन्नो भविस्सति! यत्र हि नाम सरणानि सक्को कालङ्कतो; सो भगवता ब्याकतो — ‘सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’ति । सरणानि सक्को सिक्खादुब्बल्यमापादि, मज्जपानं अपायी”ति ।

अथ खो महानामो सक्को येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो महानामो सक्को भगवन्तं एतदवोच — “इध, भन्ते, सरणानि सक्को कालङ्कतो । सो भगवता ब्याकतो — ‘सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’ति । तत्र सुदं, भन्ते, सम्बहुला सक्का सङ्गम्म समागम्म उज्झायन्ति खीयन्ति विपाचेन्ति — “अच्छरियं वत भो, अब्भुतं वत भो! एत्थ दानि को न सोतापन्नो भविस्सति! यत्र हि नाम सरणानि

सक्को कालङ्कतो; सो भगवता व्याकतो — ‘सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’ति । सरणानि सक्को सिक्खादुब्बल्यमापादि, मज्जपानं अपायी’ति ।

“यो सो, महानाम, दीघरत्तं उपासको बुद्धं सरणं गतो धम्मं सरणं गतो सङ्घं सरणं गतो, सो कथं विनिपातं गच्छेय्य! यज्झि तं, महानाम, सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘दीघरत्तं उपासको बुद्धं सरणं गतो धम्मं सरणं गतो सङ्घं सरणं गतो’ति, सरणानि सक्कं सम्मा वदमानो वदेय्य । सरणानि, महानाम, सक्को दीघरत्तं उपासको बुद्धं सरणं गतो धम्मं सरणं गतो सङ्घं सरणं गतो । सो कथं विनिपातं गच्छेय्य!

“इध, महानाम, एकच्चो पुग्गलो बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... हासपज्जो जवनपज्जो विमुत्तिया च समन्नागतो । सो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । अयम्पि खो, महानाम, पुग्गलो परिमुत्तो निरया परिमुत्तो तिरच्छानयोनिया परिमुत्तो पेत्तिविसया परिमुत्तो अपायदुग्गतिविनिपाता ।

“इध पन, महानाम, एकच्चो पुग्गलो बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... हासपज्जो जवनपज्जो न च विमुत्तिया समन्नागतो । सो पज्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा [अस्मा (स्या० कं० पी० क०)] लोका । अयम्पि खो, महानाम, पुग्गलो परिमुत्तो निरया परिमुत्तो तिरच्छानयोनिया परिमुत्तो पेत्तिविसया परिमुत्तो अपायदुग्गतिविनिपाता ।

“इध पन, महानाम, एकच्चो पुग्गलो बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... न हासपज्जो न जवनपज्जो न च विमुत्तिया समन्नागतो । सो तिण्णं संयोजनानं परिक्खया रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामी होति, सकिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं करोति । अयम्पि खो, महानाम, पुग्गलो परिमुत्तो निरया परिमुत्तो तिरच्छानयोनिया परिमुत्तो पेत्तिविसया परिमुत्तो अपायदुग्गतिविनिपाता ।

“इध पन, महानाम, एकच्चो पुग्गलो बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति; धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... न हासपज्जो न जवनपज्जो न च विमुत्तिया समन्नागतो । सो तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणोति । अयम्पि खो, महानाम, पुग्गलो परिमुत्तो निरया परिमुत्तो तिरच्छानयोनिया परिमुत्तो पेत्तिविसया परिमुत्तो अपायदुग्गतिविनिपाता ।

“इध पन, महानाम, एकच्चो पुग्गलो न हेव खो बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति... न धम्मे...पे०... न सङ्गे...पे०... न हासपज्जो न जवनपज्जो न च विमुत्तिया समन्नागतो । अपि चस्स इमे धम्मा होन्ति — सद्धिन्द्रियं, वीरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पज्जिन्द्रियं । तथागतप्पवेदिता चस्स धम्मा पज्जाय मत्तसो निज्झानं खमन्ति । अयम्पि खो, महानाम, पुग्गलो अगन्ता निरयं अगन्ता तिरच्छानयोनिं अगन्ता पेत्तिविसयं अगन्ता अपायं दुग्गतिं विनिपातं ।

“इध पन, महानाम, एकच्चो पुग्गलो न हेव खो बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति... न धम्मे...पे०... न सङ्गे...पे०... न हासपज्जो न जवनपज्जो न च विमुत्तिया समन्नागतो, अपि चस्स इमे धम्मा होन्ति सद्धिन्द्रियं...पे०... पज्जिन्द्रियं । तथागते चस्स सद्धामत्तं होति पेममत्तं । अयम्पि खो, महानाम, पुग्गलो अगन्ता निरयं अगन्ता तिरच्छानयोनिं अगन्ता

पेत्तिविसयं अगन्ता अपायं दुग्गतिं विनिपातं । इमे चेपि, महानाम, महासाला सुभासितं दुब्भासितं आजानेय्युं, इमे चाहं [इमेवाहं (स्या० कं०), इमेसाहं (क०)] महासाले ब्याकरेय्यं — ‘सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा’ति; किमङ्गं [किमङ्गं (सी० स्या० कं० पी०)] पन सरणानि सक्कं । सरणानि, महानाम, सक्को मरणकाले सिक्खं समादयी’ति । चतुत्थं ।

५. दुतियसरणानिसक्कसुत्तं

१०२१. कपिलवत्थुनिदानं । तेन खो पन समयेन सरणानि सक्को कालङ्कतो होति । सो भगवता ब्याकतो — “सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो”ति । तत्र सुदं सम्बहुला सक्का सङ्गम्म समागम्म उज्झायन्ति खीयन्ति विपाचेन्ति — “अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो! एत्थ दानि को न सोतापन्नो भविस्सति! यत्र हि नाम सरणानि सक्को कालङ्कतो । सो भगवता ब्याकतो — ‘सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’ति । सरणानि सक्को सिक्खाय अपरिपूरकारी अहोसी”ति । अथ खो महानामो सक्को येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो महानामो सक्को भगवन्तं एतदवोच —

“इध, भन्ते, सरणानि सक्को कालङ्कतो । सो भगवता ब्याकतो — ‘सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’ति । तत्र सुदं, भन्ते, सम्बहुला सक्का सङ्गम्म समागम्म उज्झायन्ति खीयन्ति विपाचेन्ति — ‘अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो! एत्थ दानि को न सोतापन्नो भविस्सति! यत्र हि नाम सरणानि सक्को कालङ्कतो । सो भगवता ब्याकतो — सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’ति । सरणानि सक्को सिक्खाय अपरिपूरकारी अहोसी”ति ।

“यो सो, महानाम, दीघरत्तं उपासको बुद्धं सरणं गतो धम्मं सरणं गतो सङ्गं सरणं गतो, सो कथं विनिपातं गच्छेय्य! यज्झि तं, महानाम, सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘दीघरत्तं उपासको बुद्धं सरणं गतो धम्मं सरणं गतो सङ्गं सरणं गतो’, सरणानि सक्कं सम्मा वदमानो वदेय्य । सरणानि, महानाम, सक्को दीघरत्तं उपासको बुद्धं सरणं गतो धम्मं सरणं गतो सङ्गं सरणं गतो, सो कथं विनिपातं गच्छेय्य!

“इध, महानाम, एकच्चो पुग्गलो बुद्धे एकन्तगतो होति अभिप्पसन्नो — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... हासपज्जो जवनपज्जो विमुत्तिया च समन्नागतो । सो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरति । अयम्पि खो, महानाम, पुग्गलो परिमुत्तो निरया परिमुत्तो तिरच्छानयोनिया परिमुत्तो पेत्तिविसया परिमुत्तो अपायदुग्गतिविनिपाता ।

“इध पन, महानाम, एकच्चो पुग्गलो बुद्धे एकन्तगतो होति अभिप्पसन्नो — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... हासपज्जो जवनपज्जो न च विमुत्तिया समन्नागतो । सो पज्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया अन्तरापरिनिब्बायी होति, उपहच्चपरिनिब्बायी होति, असङ्खारपरिनिब्बायी होति, ससङ्खारपरिनिब्बायी होति, उद्धंसोतो होति अकनिट्ठगामी । अयम्पि खो, महानाम, पुग्गलो परिमुत्तो निरया परिमुत्तो तिरच्छानयोनिया परिमुत्तो पेत्तिविसया परिमुत्तो अपायदुग्गतिविनिपाता ।

“इध पन, महानाम, एकच्चो पुग्गलो बुद्धे एकन्तगतो होति अभिप्पसन्नो — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था

देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... न हासपज्जो न जवनपज्जो न च विमुत्तिया समन्नागतो । सो तिण्णं संयोजनानं परिक्खया रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामी होति, सकिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं करोति । अयम्पि खो, महानाम, पुग्गलो परिमुत्तो निरया परिमुत्तो तिरच्छानयोनिया परिमुत्तो पेत्तिविसया परिमुत्तो अपायदुग्गतिविनिपाता ।

“इध पन, महानाम, एकच्चो पुग्गलो बुद्धे एकन्तगतो होति अभिप्पसन्नो — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... न हासपज्जो न जवनपज्जो न च विमुत्तिया समन्नागतो । सो तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो । अयम्पि खो, महानाम, पुग्गलो परिमुत्तो निरया परिमुत्तो तिरच्छानयोनिया परिमुत्तो पेत्तिविसया परिमुत्तो अपायदुग्गतिविनिपाता ।

“इध पन, महानाम, एकच्चो पुग्गलो न हेव खो बुद्धे एकन्तगतो होति अभिप्पसन्नो...पे०... न धम्मे...पे०... न सङ्गे... पे०... न हासपज्जो न जवनपज्जो न च विमुत्तिया समन्नागतो; अपि चस्स इमे धम्मा होन्ति — सङ्घिन्द्रियं ...पे०... पज्जिन्द्रियं । तथागतप्पवेदिता चस्स धम्मा पज्जाय मत्तसो निज्झानं खमन्ति । अयम्पि खो, महानाम, पुग्गलो अगन्ता निरयं अगन्ता तिरच्छानयोनिं अगन्ता पेत्तिविसयं अगन्ता अपायं दुग्गतिं विनिपातं ।

“इध पन, महानाम, एकच्चो पुग्गलो न हेव खो बुद्धे एकन्तगतो होति अभिप्पसन्नो...पे०... न धम्मे...पे०... न सङ्गे...पे०... न हासपज्जो न जवनपज्जो न च विमुत्तिया समन्नागतो; अपि चस्स इमे धम्मा होन्ति — सङ्घिन्द्रियं...पे०... पज्जिन्द्रियं । तथागते चस्स सङ्गामत्तं होति पेममत्तं । अयम्पि खो, महानाम, पुग्गलो अगन्ता निरयं अगन्ता तिरच्छानयोनिं अगन्ता पेत्तिविसयं अगन्ता अपायं दुग्गतिं विनिपातं ।

“सेय्यथापि, महानाम, दुक्खेत्तं दुब्भूमं अविहतखाणुकं, बीजानि चस्सु खण्डानि पूतीनि वातातपहतानि असारादानि असुखसयितानि [असुखापस्सयितानि (क०)], देवो च न सम्मा [देवो पन सम्मा (स्या० कं०), देवो न सम्मा (क०) दी० नि० २.४३८] धारं अनुप्पवेच्छेय्य । अपि नु तानि बीजानि वुद्धिं विरूळ्हि वेपुल्लं आपज्जेय्यु’न्ति? “नो हेतं, भन्ते” । “एवमेव खो, महानाम, इध धम्मो दुरक्खातो [द्वाक्खातो (पी० क०)] होति दुप्पवेदितो अनिय्यानिको अनुपसमसंवत्तनिको असम्मासम्बुद्धप्पवेदितो — इदमहं दुक्खेत्तस्मिं वदामि । तस्मिञ्च धम्मे सावको विहरति धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो सामीचिप्पटिपन्नो अनुधम्मचारी — इदमहं दुब्बीजस्मिं वदामि” ।

“सेय्यथापि, महानाम, सुखेत्तं सुभूमं सुविहतखाणुकं, बीजानि चस्सु अखण्डानि अपूतीनि अवातातपहतानि सारादानि सुखसयितानि; देवो च [देवो चस्स (स्या० कं० क०)] सम्मा धारं अनुप्पवेच्छेय्य । अपि नु तानि बीजानि वुद्धिं विरूळ्हि वेपुल्लं आपज्जेय्यु’न्ति? “एवं, भन्ते” । “एवमेव खो, महानाम, इध धम्मो स्वाक्खातो होति सुप्पवेदितो निय्यानिको उपसमसंवत्तनिको सम्मासम्बुद्धप्पवेदितो — इदमहं सुखेत्तस्मिं वदामि । तस्मिञ्च धम्मे सावको विहरति धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो सामीचिप्पटिपन्नो अनुधम्मचारी — इदमहं सुबीजस्मिं वदामि । किमङ्गं पन सरणानिं सक्कं! सरणानि, महानाम, सक्को मरणकाले सिक्खाय परिपूरकारी अहोसी’ति । पज्चमं ।

६. पठमअनाथपिण्डकसुत्तं

१०२२. सावत्थिनिदानं । तेन खो पन समयेन अनाथपिण्डको गहपति आबाधिको होति दुक्खितो बाळ्हगिलानो ।

अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति अज्जतरं पुरिसं आमन्तेसि — “एहि त्वं, अम्भो पुरिस, येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन आयस्मतो सारिपुत्तस्स पादे सिरसा वन्द — ‘अनाथपिण्डिको, भन्ते, गहपति आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो । सो आयस्मतो सारिपुत्तस्स पादे सिरसा वन्दती’ति । एवञ्च वदेहि — ‘साधु किर, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो येन अनाथपिण्डिकस्स गहपतिस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया’”ति ।

“एवं, भन्ते”ति खो सो पुरिसो अनाथपिण्डिकस्स गहपतिस्स पटिस्सुत्वा येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं सारिपुत्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो पुरिसो आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच —

“अनाथपिण्डिको, भन्ते, गहपति आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो । सो आयस्मतो सारिपुत्तस्स पादे सिरसा वन्दति । एवञ्च वदति — ‘साधु किर, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो येन अनाथपिण्डिकस्स गहपतिस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया’”ति । अधिवासेसि खो आयस्मा सारिपुत्तो तुण्हीभावेन ।

अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय आयस्मता आनन्देन पच्छासमणेन येन अनाथपिण्डिकस्स गहपतिस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो आयस्मा सारिपुत्तो अनाथपिण्डिकं गहपतिं एतदवोच — “कच्चि ते, गहपति, खमनीयं कच्चि यापनीयं? कच्चि दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति, नो अभिक्कमन्ति; पटिक्कमोसानं पज्जायति, नो अभिक्कमो”ति? “न मे, भन्ते, खमनीयं, न यापनीयं । बाळ्हा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति; अभिक्कमोसानं पज्जायति, नो पटिक्कमो”ति ।

“यथारूपेन खो, गहपति, बुद्धे अप्पसादेन समन्नागतो अस्सुतवा पुथुज्जनो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति तथारूपो ते बुद्धे अप्पसादो नत्थि । अत्थि च खो ते, गहपति, बुद्धे अवेच्चप्पसादो — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । तज्च पन ते बुद्धे अवेच्चप्पसादं अत्तनि समनुपस्सतो ठानसो वेदना पटिप्पस्सम्भेय्य ।

“यथारूपेन खो, गहपति, धम्मे अप्पसादेन समन्नागतो अस्सुतवा पुथुज्जनो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति, तथारूपो ते धम्मे अप्पसादो नत्थि । अत्थि च खो ते, गहपति, धम्मे अवेच्चप्पसादो — स्वाक्खातो भगवता धम्मो...पे०... पच्चत्तं वेदितब्बो विज्जूहीति । तज्च पन ते धम्मे अवेच्चप्पसादं अत्तनि समनुपस्सतो ठानसो वेदना पटिप्पस्सम्भेय्य ।

“यथारूपेन खो, गहपति, सङ्गे अप्पसादेन समन्नागतो अस्सुतवा पुथुज्जनो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति, तथारूपो ते सङ्गे अप्पसादो नत्थि । अत्थि च खो ते, गहपति, सङ्गे अवेच्चप्पसादो — सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो...पे०... अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्साति । तज्च पन ते सङ्गे अवेच्चप्पसादं अत्तनि समनुपस्सतो ठानसो वेदना पटिप्पस्सम्भेय्य ।

“यथारूपेन खो, गहपति, दुस्सील्येन समन्नागतो अस्सुतवा पुथुज्जनो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति, तथारूपं ते दुस्सील्यं नत्थि । अत्थि च खो ते, गहपति, अरियकन्तानि सीलानि...पे०... समाधिसंवत्तनिकानि । तानि च पन ते अरियकन्तानि सीलानि अत्तनि समनुपस्सतो ठानसो वेदना पटिप्पस्सम्भेय्य ।

सम्माविमुत्तिं अत्तनि समनुपस्सतो ठानसो वेदना पटिप्पस्सम्भेय्या”ति ।

अथ खो अनाथपिण्डिकस्स गहपतिस्स ठानसो वेदना पटिप्पस्सम्भिसु । अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति आयस्मन्तञ्च सारिपुत्तं आयस्मन्तञ्च आनन्दं सकेनेव थालिपाकेन परिविसि । अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति आयस्मन्तं सारिपुत्तं भुत्ताविं ओनीतपत्तपाणिं अञ्जतरं नीचासनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो अनाथपिण्डिकं गहपतिं आयस्मा सारिपुत्तो इमाहि गाथाहि अनुमोदि —

“यस्स सद्धा तथागते, अचला सुप्पतिट्ठिता ।
सीलञ्च यस्स कल्याणं, अरियकन्तं पसंसितं ॥

“सङ्गे पसादो यस्सत्थि, उजुभूतञ्च दस्सनं ।
अदलिद्दोति [अदळिद्दोति (सी० स्या० कं०)] तं आहु, अमोघं तस्स जीवितं ॥

“तस्मा सद्धञ्च सीलञ्च, पसादं धम्मदस्सनं ।
अनुयुज्जेथ मेधावी, सरं बुद्धानसासन”न्ति ॥

अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो अनाथपिण्डिकं गहपतिं इमाहि गाथाहि अनुमोदित्वा उट्ठायासना पक्कामि ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतदवोच — “हन्द! कुतो नु त्वं, आनन्द, आगच्छसि दिवादिवस्सा”ति? “आयस्मता, भन्ते, सारिपुत्तेन अनाथपिण्डिको गहपति इमिना च इमिना च ओवादेन ओवदितो”ति । “पण्डितो, आनन्द, सारिपुत्तो; महापज्जो, आनन्द, सारिपुत्तो, यत्र हि नाम चत्तारि सोतापत्तियङ्गानि दसहाकारेहि विभजिस्सती”ति । छट्ठं ।

७. दुतियअनाथपिण्डिकसुत्तं

१०२३. सावत्थिनिदानं । तेन खो पन समयेन अनाथपिण्डिको गहपति आबाधिको होति दुक्खितो बाळ्हगिलानो । अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति अञ्जतरं पुरिसं आमन्तेसि — “एहि त्वं, अम्भो पुरिस, येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन आयस्मतो आनन्दस्स पादे सिरसा वन्द — ‘अनाथपिण्डिको, भन्ते, गहपति आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो । सो आयस्मतो आनन्दस्स पादे सिरसा वन्दती’ति । एवञ्च वदेहि — ‘साधु किर, भन्ते, आयस्मा आनन्दो येन अनाथपिण्डिकस्स गहपतिस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया’”ति ।

“एवं, भन्ते”ति खो सो पुरिसो अनाथपिण्डिकस्स गहपतिस्स पटिस्सुत्वा येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो पुरिसो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “अनाथपिण्डिको, भन्ते, गहपति आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो । सो आयस्मतो आनन्दस्स पादे सिरसा वन्दति । एवञ्च वदति — ‘साधु किर, भन्ते, आयस्मा आनन्दो येन अनाथपिण्डिकस्स गहपतिस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया’”ति । अधिवासेसि खो आयस्मा आनन्दो तुण्हीभावेन ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो पुब्बहसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन अनाथपिण्डिकस्स गहपतिस्स निवेसनं

तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो आयस्मा आनन्दो अनाथपिण्डिकं गहपतिं एतदवोच — “कच्चि ते, गहपति, खमनीयं, कच्चि यापनीयं? कच्चि दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति, नो अभिक्कमन्ति; पटिक्कमोसानं पज्जायति, नो अभिक्कमो”ति? “न मे, भन्ते, खमनीयं न यापनीयं । बाळहा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति; अभिक्कमोसानं पज्जायति, नो पटिक्कमो”ति ।

“चतूहि खो, गहपति, धम्मेहि समन्नागतस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स होति उत्तासो, होति छम्भितत्तं, होति सम्परायिकं मरणभयं । कतमेहि चतूहि? इध, गहपति, अस्सुतवा पुथुज्जनो बुद्धे अप्पसादेन समन्नागतो होति । तज्ज पनस्स बुद्धे अप्पसादं अत्तनि समनुपस्सतो होति उत्तासो, होति छम्भितत्तं, होति सम्परायिकं मरणभयं ।

“पुन चपरं, गहपति, अस्सुतवा पुथुज्जनो धम्मे अप्पसादेन समन्नागतो होति । तज्ज पनस्स धम्मे अप्पसादं अत्तनि समनुपस्सतो होति उत्तासो, होति छम्भितत्तं, होति सम्परायिकं मरणभयं ।

“पुन चपरं, गहपति, अस्सुतवा पुथुज्जनो सङ्गे अप्पसादेन समन्नागतो होति । तज्ज पनस्स सङ्गे अप्पसादं अत्तनि समनुपस्सतो होति उत्तासो, होति छम्भितत्तं, होति सम्परायिकं मरणभयं ।

“पुन चपरं, गहपति, अस्सुतवा पुथुज्जनो दुस्सील्येन समन्नागतो होति । तज्ज पनस्स दुस्सील्यं अत्तनि समनुपस्सतो होति उत्तासो, होति छम्भितत्तं, होति सम्परायिकं मरणभयं । इमेहि खो, गहपति, चतूहि धम्मेहि समन्नागतस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स होति उत्तासो, होति छम्भितत्तं, होति सम्परायिकं मरणभयं ।

“चतूहि खो, गहपति, धम्मेहि समन्नागतस्स सुतवतो अरियसावकस्स न होति उत्तासो, न होति छम्भितत्तं, न होति सम्परायिकं मरणभयं । कतमेहि चतूहि? इध, गहपति, सुतवा अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा... पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । तज्ज पनस्स बुद्धे अवेच्चप्पसादं अत्तनि समनुपस्सतो न होति उत्तासो, न होति छम्भितत्तं, न होति सम्परायिकं मरणभयं ।

“पुन चपरं, गहपति, सुतवा अरियसावको धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — स्वाक्खातो भगवता धम्मो... पे०... पच्चत्तं वेदितब्बो विज्जूहीति । तज्ज पनस्स धम्मे अवेच्चप्पसादं अत्तनि समनुपस्सतो न होति उत्तासो, न होति छम्भितत्तं, न होति सम्परायिकं मरणभयं ।

“पुन चपरं, गहपति, सुतवा अरियसावको सङ्गे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो... पे०... अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्साति । तज्ज पनस्स सङ्गे अवेच्चप्पसादं अत्तनि समनुपस्सतो न होति उत्तासो, न होति छम्भितत्तं, न होति सम्परायिकं मरणभयं ।

“पुन चपरं, गहपति, सुतवा अरियसावको अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि... पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । तानि च पनस्स अरियकन्तानि सीलानि अत्तनि समनुपस्सतो न होति उत्तासो, न होति छम्भितत्तं, न होति सम्परायिकं मरणभयं । इमेहि खो, गहपति, चतूहि धम्मेहि समन्नागतस्स सुतवतो अरियसावकस्स न होति उत्तासो, न होति छम्भितत्तं, न होति सम्परायिकं मरणभय”न्ति ।

“नाहं, भन्ते आनन्द, भायामि । क्याहं भायिस्सामि! अहज्झि, भन्ते, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होमि — इतिपि

सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होमि — सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो...पे०... अनुत्तरं पुञ्जक्खेत्तं लोकस्साति । यानि चिमानि, भन्ते, भगवता गिहिसामीचिकानि सिक्खापदानि देसितानि, नाहं तेसं किञ्चि अत्तनि खण्डं समनुपस्सामी”ति । “लाभा ते, गहपति, सुलद्धं ते, गहपति! सोतापत्तिफलं तथा, गहपति, ब्याकत”न्ति । सत्तमं ।

८. पठमभयवेरूपसन्तसुत्तं

१०२४. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो अनाथपिण्डिकं गहपतिं भगवा एतदवोच — “यतो खो, गहपति, अरियसावकस्स पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि च होन्ति, चतूहि च सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति, अरियो चस्स जायो पञ्जाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो, सो आकङ्खमानो अत्तनाव अत्तानं ब्याकरेय्य — ‘खीणनिरयोमि खीणतिरच्छानयोनि [खीणतिरच्छानयोनियो (सब्बत्थ)] खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो; सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो”” ।

“कतमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति? यं, गहपति, पाणातिपाती पाणातिपातप्पच्चया दिट्ठधम्मिकम्पि भयं वेरं पसवति, सम्परायिकम्पि भयं वेरं पसवति, चेतसिकम्पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदियति । पाणातिपाता पटिविरतस्स एवं तं भयं वेरं वूपसन्तं होति । यं, गहपति, अदिन्नादायी...पे०... यं, गहपति, कामेसुमिच्छाचारी...पे०... यं, गहपति, मुसावादी...पे०... यं, गहपति, सुरामेरयमज्जप्पमादट्ठायी सुरामेरयमज्जप्पमादट्ठानप्पच्चया दिट्ठधम्मिकम्पि भयं वेरं पसवति, सम्परायिकम्पि भयं वेरं पसवति, चेतसिकम्पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदियति । सुरामेरयमज्जप्पमादट्ठाना पटिविरतस्स एवं तं भयं वेरं वूपसन्तं होति । इमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति ।

“कतमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति? इध, गहपति, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । इमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति ।

“कतमो चस्स अरियो जायो पञ्जाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो? इध, गहपति, अरियसावको पटिच्चसमुप्पादज्जेव साधुकं योनिसो मनसि करोति — इति इमस्मिं सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति; इति इमस्मिं असति इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं निरुज्झति; यदिदं अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विज्जाणं...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो...पे०... फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो, वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । अयमस्स अरियो जायो पञ्जाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो ।

“यतो खो, गहपति, अरियसावकस्स इमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति, इमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति, अयञ्चस्स अरियो जायो पञ्जाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो । सो आकङ्खमानो अत्तनाव अत्तानं ब्याकरेय्य — ‘खीणनिरयोमि खीणतिरच्छानयोनि खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो; सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो””ति । अट्ठमं ।

९. दुतियभयवेरूपसन्तसुत्तं

१०२५. सावत्थिनिदानं...पे०... “यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति, इमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति, अयञ्चस्स अरियो जायो पञ्जाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो; सो आकङ्खमानो अत्तनाव अत्तानं ब्याकरेय्य — ‘खीणनिरयोमि खीणतिरच्छानयोनि खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो; सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’”ति । नवमं ।

१०. नन्दकलिच्छविसुत्तं

१०२६. एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । अथ खो नन्दको लिच्छविमहामत्तो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो नन्दकं लिच्छविमहामत्तं भगवा एतदवोच —

“चतूहि खो, नन्दक, धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो । कतमेहि चतूहि? इध, नन्दक, अरियसावको बुद्धे अवैच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्खे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । इमेहि खो, नन्दक, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो ।

“इमेहि च पन, नन्दक, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको आयुना संयुत्तो होति दिब्बेनपि मानुसेनपि; वण्णेन संयुत्तो होति दिब्बेनपि मानुसेनपि; सुखेन संयुत्तो होति दिब्बेनपि मानुसेनपि; यसेन संयुत्तो होति दिब्बेनपि मानुसेनपि; आधिपतेय्येन संयुत्तो होति दिब्बेनपि मानुसेनपि । तं खो पनाहं, नन्दक, नाञ्जस्स समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा सुत्वा वदामि । अपि च यदेव मया सामं जातं सामं दिट्ठं सामं विदितं, तदेवाहं वदामी”ति ।

एवं वुत्ते अञ्जतरो पुरिसो नन्दकं लिच्छविमहामत्तं एतदवोच — “नहानकालो, भन्ते”ति । “अलं दानि, भणे, एतेन बाहिरेन नहानेन । अलमिदं अञ्जत्तं नहानं भविस्सति, यदिदं — भगवति पसादो”ति । दसमं ।

सरणानिवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं —

महानामेन द्वे वुत्ता, गोधा च सरणा दुवे ।
दुवे अनाथपिण्डिका, दुवे वेरभयेन च ।
लिच्छवी दसमो वुत्तो, वग्गो तेन पवुच्चतीति ॥

४. पुज्जाभिसन्दवग्गो

१. पठमपुज्जाभिसन्दसुत्तं

१०२७. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुज्जाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा सुखस्साहारा । कतमे चत्तारो? इध,

भिक्षवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । अयं पठमो पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो ।

“पुन चपरं, भिक्षवे, अरियसावको धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — स्वाक्खातो भगवता धम्मो...पे०... पच्चत्तं वेदितब्बो विज्जूहीति । अयं दुतियो पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो ।

“पुन चपरं, भिक्षवे, अरियसावको सङ्गे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो... पे०... अनुत्तरं पुज्जखेत्तं लोकस्साति । अयं ततियो पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो ।

“पुन चपरं, भिक्षवे, अरियसावको अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । अयं चतुत्थो पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो । इमे खो, भिक्षवे, चत्तारो पुज्जाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा सुखस्साहारा”ति । पठमं ।

२. दुतियपुज्जाभिसन्दसुत्तं

१०२८. “चत्तारोमे, भिक्षवे, पुज्जाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा सुखस्साहारा । कतमे चत्तारो? इध, भिक्षवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । अयं पठमो पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो ।

“पुन चपरं, भिक्षवे, अरियसावको धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... ।

“पुन चपरं, भिक्षवे, अरियसावको विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति मुत्तचागो पयतपाणि वोस्सग्गतो याचयोगो दानसंविभागरतो । अयं चतुत्थो पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो । इमे खो, भिक्षवे, चत्तारो पुज्जाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा सुखस्साहारा”ति । दुतियं ।

३. ततियपुज्जाभिसन्दसुत्तं

१०२९. “चत्तारोमे, भिक्षवे, पुज्जाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा सुखस्साहारा । कतमे चत्तारो? इध, भिक्षवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । अयं पठमो पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो ।

“पुन चपरं, भिक्षवे, अरियसावको धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... ।

“पुन चपरं, भिक्षवे, अरियसावको पज्जवा होति उदयत्थगामिनिया पज्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया । अयं चतुत्थो पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो । इमे खो, भिक्षवे, चत्तारो पुज्जाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा सुखस्साहारा”ति । ततियं ।

४. पठमदेवपदसुत्तं

१०३०. सावत्थिनिदानं । चत्तारिमानि, भिक्खवे, देवानं देवपदानि अविसुद्धानं सत्तानं विसुद्धिया अपरियोदातानं सत्तानं परियोदपनाय ।

कतमानि चत्तारि? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । इदं पठमं देवानं देवपदं अविसुद्धानं सत्तानं विसुद्धिया अपरियोदातानं सत्तानं परियोदपनाय ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, अरियसावको धम्मे...पे... सङ्गे...पे... ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, अरियसावको अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि...पे... समाधिसंवत्तनिकेहि । इदं चतुत्थं देवानं देवपदं अविसुद्धानं सत्तानं विसुद्धिया अपरियोदातानं सत्तानं परियोदपनाय । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि देवानं देवपदानि अविसुद्धानं सत्तानं विसुद्धिया अपरियोदातानं सत्तानं परियोदपनाया”ति । चतुत्थं ।

५. दुतियदेवपदसुत्तं

१०३१. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, देवानं देवपदानि अविसुद्धानं सत्तानं विसुद्धिया अपरियोदातानं सत्तानं परियोदपनाय ।

“कतमानि चत्तारि? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘किं नु खो देवानं देवपदं’न्ति? सो एवं पजानाति — ‘अब्बाबज्झपरमे ख्वाहं एतरहि देवे सुणामि । न च खो पनाहं किञ्चि ब्याबाधेमि तसं वा थावरं वा । अद्दाहं देवपदधम्मसमन्नागतो विहरामी”’ति । इदं पठमं देवानं देवपदं अविसुद्धानं सत्तानं विसुद्धिया अपरियोदातानं सत्तानं परियोदपनाय ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, अरियसावको धम्मे...पे... सङ्गे...पे... ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, अरियसावको अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि...पे... समाधिसंवत्तनिकेहि । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘किं नु खो देवानं देवपदं’न्ति? सो एवं पजानाति — ‘अब्बाबज्झपरमे ख्वाहं एतरहि देवे सुणामि । न खो पनाहं किञ्चि ब्याबाधेमि तसं वा थावरं वा । अद्दाहं देवपदधम्मसमन्नागतो विहरामी”ति । इदं चतुत्थं देवानं देवपदं अविसुद्धानं सत्तानं विसुद्धिया अपरियोदातानं सत्तानं परियोदपनाय । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि देवानं देवपदानि अविसुद्धानं सत्तानं विसुद्धिया अपरियोदातानं सत्तानं परियोदपनाया”ति । पञ्चमं ।

६. देवसभागसुत्तं

१०३२. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतं अत्तमना देवा सभागतं कथेन्ति । कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । या ता देवता बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागता इतो चुता ततूपपन्ना तासं एवं होति — ‘यथारूपेन खो मयं बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागता ततो चुता इधूपपन्ना, अरियसावकोपि तथारूपेन बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो एहीति

देवानं सन्तिके”ति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, अरियसावको धम्मे... पे०... सङ्गे... पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि... पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । या ता देवता अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागता इतो चुता ततूपपन्ना तासं एवं होति — ‘यथारूपेहि खो मयं अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागता ततो चुता इधूपपन्ना, अरियसावकोपि तथारूपेहि अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो एहीति देवानं सन्तिके’ति । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतं अत्तमना देवा सभागतं कथेन्ती”ति । छट्ठं ।

७. महानामसुत्तं

१०३३. एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मिं निग्रोधारामे । अथ खो महानामो सक्को येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो महानामो सक्को भगवन्तं एतदवोच —

“कित्तावता नु खो, भन्ते, उपासको होती”ति? “यतो खो, महानाम, बुद्धं सरणं गतो होति, धम्मं सरणं गतो होति, सङ्गं सरणं गतो होति — एत्तावता खो, महानाम, उपासको होती”ति ।

“कित्तावता पन, भन्ते, उपासको सीलसम्पन्नो होती”ति? “यतो खो, महानाम, उपासको पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, सुरामेरयमज्जप्पमादट्ठाना पटिविरतो होति, — एत्तावता खो, महानाम, उपासको सीलसम्पन्नो होती”ति ।

“कित्तावता पन, भन्ते, उपासको सद्भासम्पन्नो होती”ति? “इध, महानाम, उपासको सद्धो होति, सहहति तथागतस्स बोधिं — इतिपि सो भगवा... पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । एत्तावता खो, महानाम, उपासको सद्भासम्पन्नो होती”ति ।

“कित्तावता पन, भन्ते, उपासको चागसम्पन्नो होती”ति? “इध, महानाम, उपासको विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति मुत्तचागो पयतपाणि वोस्सगरतो याचयोगो दानसंविभागरतो — एत्तावता खो, महानाम, उपासको चागसम्पन्नो होती”ति ।

“कित्तावता पन, भन्ते, उपासको पज्जासम्पन्नो होती”ति? “इध, महानाम, उपासको पज्जवा होति उदयत्थगामिनिया पज्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया — एत्तावता खो, महानाम, उपासको पज्जासम्पन्नो होती”ति । सत्तमं ।

८. वस्ससुत्तं

१०३४. “सेय्यथापि, भिक्खवे, उपरिपब्बते थुल्लफुसितके देवे वस्सन्ते तं उदकं यथानिन्नं पवत्तमानं पब्बतकन्दरपदरसाखा परिपूरेति, पब्बतकन्दरपदरसाखा परिपूरा कुसोब्भे परिपूरेन्ति, कुसोब्भा परिपूरा महासोब्भे परिपूरेन्ति, महासोब्भा परिपूरा कुन्नदियो परिपूरेन्ति, कुन्नदियो परिपूरा महानदियो परिपूरेन्ति, महानदियो परिपूरा महासमुदं

[महासमुद्दसागरं (सब्बत्थ) सं० नि० ४.७०] परिपूरेन्ति; एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स यो च बुद्धे अवेच्चप्पसादो, यो च धम्मे अवेच्चप्पसादो, यो च सङ्गे अवेच्चप्पसादो, यानि च अरियकन्तानि सीलानि — इमे धम्मा सन्दमाना पारं गन्त्वा आसवानं खयाय संवत्तन्ती”ति । अट्ठमं ।

९. काळिगोधसुत्तं

१०३५. एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मिं निग्रोधारामे । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन काळिगोधाय साकियानिया निवेसनं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पञ्चते आसने निसीदि । अथ खो काळिगोधा साकियानी येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो काळिगोधं साकियानिं भगवा एतदवोच —

“चतूहि खो, गोधे, धम्मेहि समन्नागता अरियसाविका सोतापन्ना होति अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा । कतमेहि चतूहि? इध, गोधे, अरियसाविका बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागता होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति मुत्तचागा पयतपाणिनी [पयतपाणी (सब्बत्थ) ३.३० मोगल्लानसुत्तं ओलोकेतब्बं] वोस्सग्गरता याचयोगा दानसंविभागरता । इमेहि खो, गोधे, चतूहि धम्मेहि समन्नागता अरियसाविका सोतापन्ना होति अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा”ति ।

“यानिमानि, भन्ते, भगवता चत्तारि सोतापत्तियङ्गानि देसितानि, संविज्जन्ते ते धम्मा मयि, अहञ्च तेसु धम्मेसु सन्दिस्सामि । अहज्झि, भन्ते, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागता — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... यं खो पन किञ्चि कुले देय्यधम्मं सब्बं तं अप्पटिविभत्तं सीलवन्तेहि कल्याणधम्मेही”ति । “लाभा ते, गोधे, सुलब्धं ते, गोधे! सोतापत्तिफलं तथा, गोधे, ब्याकत”न्ति । नवमं ।

१०. नन्दियसक्कसुत्तं

१०३६. एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मिं निग्रोधारामे । अथ खो नन्दियो सक्को येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो नन्दियो सक्को भगवन्तं एतदवोच — “यस्सेव नु खो, भन्ते, अरियसावकस्स चत्तारि सोतापत्तियङ्गानि सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्बं नत्थि स्वेव नु खो, भन्ते, अरियसावको पमादविहारी”ति ।

“यस्स खो, नन्दिय, चत्तारि सोतापत्तियङ्गानि सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्बं नत्थि तमहं बाहिरो पुथुज्जनपक्खे ठितो”ति वदामि । अपि च, नन्दिय, यथा अरियसावको पमादविहारी चेव होति, अप्पमादविहारी च तं सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो नन्दियो सक्को भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच —

“कथञ्च, नन्दिय, अरियसावको पमादविहारी होति? इध नन्दिय, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । सो तेन बुद्धे अवेच्चप्पसादेन सन्तुट्ठो न उत्तरि वायमति दिवा पविवेकाय, रत्तिं पटिसल्लानाय । तस्स एवं पमत्तस्स विहरतो पामोज्जं न होति । पामोज्जे असति, पीति न होति । पीतिया असति, पस्सद्धि न होति । पस्सद्धिया असति, दुक्खं विहरति । दुक्खिनो चित्तं न समाधियति । असमाहिते चित्ते धम्मा न पातुभवन्ति । धम्मानं अपातुभावा पमादविहारी त्वेव सङ्ख्यं गच्छति ।

“पुन चपरं, नन्दिय, अरियसावको धम्मे...पे०... सङ्खे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । सो तेहि अरियकन्तेहि सीलेहि सन्तुडो न उत्तरि वायमति दिवा पविवेकाय रत्तिं पटिसल्लानाय । तस्स एवं पमत्तस्स विहरतो पामोज्जं न होति । पामोज्जे असति, पीति न होति । पीतिया असति, पस्सद्धि न होति । पस्सद्धिया असति, दुक्खं विहरति । दुक्खिनो चित्तं न समाधियति । असमाहिते चित्ते धम्मा न पातुभवन्ति । धम्मानं अपातुभावा पमादविहारी त्वेव सङ्ख्यं गच्छति । एवं खो, नन्दिय, अरियसावको पमादविहारी होति ।

“कथञ्च, नन्दिय, अरियसावको अप्पमादविहारी होति? इध, नन्दिय, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । सो तेन बुद्धे अवेच्चप्पसादेन असन्तुडो उत्तरि वायमति दिवा पविवेकाय रत्तिं पटिसल्लानाय । तस्स एवं अप्पमत्तस्स विहरतो पामोज्जं जायति । पमुदितस्स पीति जायति । पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति । पस्सद्धकायो सुखं वेदियति । सुखिनो चित्तं समाधियति । समाहिते चित्ते धम्मा पातुभवन्ति । धम्मानं पातुभावा अप्पमादविहारी त्वेव सङ्ख्यं गच्छति ।

“पुन चपरं, नन्दिय, अरियसावको धम्मे...पे०... सङ्खे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । सो तेहि अरियकन्तेहि सीलेहि असन्तुडो उत्तरि वायमति दिवा पविवेकाय रत्तिं पटिसल्लानाय । तस्स एवं अप्पमत्तस्स विहरतो पामोज्जं जायति । पमुदितस्स पीति जायति । पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति । पस्सद्धकायो सुखं वेदियति । सुखिनो चित्तं समाधियति । समाहिते चित्ते धम्मा पातुभवन्ति । धम्मानं पातुभावा अप्पमादविहारी त्वेव सङ्ख्यं गच्छति । एवं खो, नन्दिय, अरियसावको अप्पमादविहारी होती”ति । दसमं ।

पुज्जाभिसन्दवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं —

अभिसन्दा तयो वुत्ता, दुवे देवपदानि च ।
सभागतं महानामो, वस्सं काळी च नन्दियाति ॥

५. सगाथकपुज्जाभिसन्दवग्गो

१. पठमअभिसन्दसुत्तं

१०३७. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुज्जाभिसन्दा, कुसलाभिसन्दा, सुखस्साहारो । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । अयं पठमो पुज्जाभिसन्दो, कुसलाभिसन्दो, सुखस्साहारो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, अरियसावको धम्मे...पे०... सङ्खे...पे०... ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, अरियसावको अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । अयं चतुत्थो पुज्जाभिसन्दो, कुसलाभिसन्दो, सुखस्साहारो । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुज्जाभिसन्दा, कुसलाभिसन्दा, सुखस्साहारो ।

“इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि पुज्जाभिसन्देहि कुसलाभिसन्देहि समन्नागतस्स अरियसावकस्स न सुकरं पुज्जस्स पमाणं गणेतुं — ‘एत्तको पुज्जाभिसन्दो, कुसलाभिसन्दो, सुखस्साहारो’ति । अथ खो असङ्ख्येय्यो अप्पमेय्यो महापुज्जक्खन्धो त्वेव सङ्ख्यं गच्छति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, महासमुद्वे न सुकरं उदकस्स पमाणं गणेतुं — ‘एत्तकानि उदकाळ्हकानी’ति वा ‘एत्तकानि उदकाळ्हकसतानी’ति वा ‘एत्तकानि उदकाळ्हकसहस्सानी’ति वा ‘एत्तकानि उदकाळ्हकसतसहस्सानी’ति वाति । अथ खो असङ्ख्येय्यो अप्पमेय्यो महाउदकक्खन्धो त्वेव सङ्ख्यं गच्छति । एवमेव खो, भिक्खवे, इमेहि चतूहि पुज्जाभिसन्देहि कुसलाभिसन्देहि समन्नागतस्स अरियसावकस्स न सुकरं पुज्जस्स पमाणं गणेतुं — ‘एत्तको पुज्जाभिसन्दो, कुसलाभिसन्दो, सुखस्साहारो’ति । अथ खो असङ्ख्येय्यो अप्पमेय्यो महापुज्जक्खन्धो त्वेव सङ्ख्यं गच्छती’ति ।

इदमवोच भगवा । इदं वत्त्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था —

“महोदधिं अपरिमितं महासरं,
बहुभेरवं रतनगणानमालयं ।
नज्जो यथा नरगणसङ्घसेविता,
पुथू सवन्ती उपयन्ति सागरं ॥

“एवं नरं अन्नपानवत्थददं,
सेय्यानि पच्चत्थरणस्स [सज्जत्थरणस्स (सी० स्या० कं० पी०)] दायकं ।
पुज्जस्स धारा उपयन्ति पण्डितं,
नज्जो यथा वारिवहाव सागर’न्ति ॥ पठमं ।

२. दुतियअभिसन्दसुत्तं

१०३८. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुज्जाभिसन्दा, कुसलाभिसन्दा, सुखस्साहारा । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । अयं पठमो पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, अरियसावको धम्म...पे०... सङ्खे...पे०... ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, अरियसावको विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति मुत्तचागो पयतपाणि वोस्सगगतो याचयोगो दानसंविभागरतो । अयं चतुत्थो पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुज्जाभिसन्दा, कुसलाभिसन्दा, सुखस्साहारा ।

“इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि पुज्जाभिसन्देहि कुसलाभिसन्देहि समन्नागतस्स अरियसावकस्स न सुकरं पुज्जस्स पमाणं गणेतुं — ‘एत्तको पुज्जाभिसन्दो, कुसलाभिसन्दो, सुखस्साहारो’ति । अथ खो असङ्ख्येय्यो अप्पमेय्यो महापुज्जक्खन्धो त्वेव सङ्ख्यं गच्छति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, यत्थिमा महानदियो संसन्दन्ति समेन्ति, सेय्यथिदं — गङ्गा, यमुना, अचिरवती, सरभू, मही, तत्थ न सुकरं उदकस्स पमाणं गणेत्तुं — ‘एत्तकानि उदकाळ्हकानी’ति वा ‘एत्तकानि उदकाळ्हकसतानी’ति वा ‘एत्तकानि उदकाळ्हकसहस्सानी’ति वा ‘एत्तकानि उदकाळ्हकसतसहस्सानी’ति वाति । अथ खो असङ्ख्येय्यो अप्पमेय्यो महाउदकक्खन्धो त्वेव सङ्ख्यं गच्छति । एवमेव खो, भिक्खवे, इमेहि चतूहि पुज्जाभिसन्देहि कुसलाभिसन्देहि समन्नागतस्स अरियसावकस्स न सुकरं पुज्जस्स पमाणं गणेत्तुं — ‘एत्तको पुज्जाभिसन्दो, कुसलाभिसन्दो, सुखस्साहारो’ति । अथ खो असङ्ख्येय्यो अप्पमेय्यो महापुज्जक्खन्धो त्वेव सङ्ख्यं गच्छती’ति । इदमवोच भगवा...पे०... सत्था —

“महोदधिं अपरिमितं महासरं,
बहुभेरवं रतनगणानमालयं ।
नज्जो यथा नरगणसङ्घसेविता,
पुथू सवन्ती उपयन्ति सागरं ॥

“एवं नरं अन्नपानवत्थददं,
सेय्यानि पच्चत्थरणस्स दायकं ।
पुज्जस्स धारा उपयन्ति पण्डितं,
नज्जो यथा वारिवहाव सागर’न्ति ॥ दुतियं ।

३. ततियअभिसन्दसुत्तं

१०३९. “चत्तारोमे, भिक्खवे, पुज्जाभिसन्दा, कुसलाभिसन्दा, सुखस्साहारा । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । अयं पठमो पुज्जाभिसन्दो, कुसलाभिसन्दो, सुखस्साहारो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, अरियसावको धम्मे...पे०... सङ्के...पे०... ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, अरियसावको पज्जवा होति उदयत्थगामिनिया पज्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया । अयं चतुत्थो पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो पुज्जाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा सुखस्साहारा ।

“इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि पुज्जाभिसन्देहि कुसलाभिसन्देहि समन्नागतस्स अरियसावकस्स न सुकरं पुज्जस्स पमाणं गणेत्तुं — ‘एत्तको पुज्जाभिसन्दो, कुसलाभिसन्दो, सुखस्साहारो’ति । अथ खो असङ्ख्येय्यो अप्पमेय्यो महापुज्जक्खन्धो त्वेव सङ्ख्यं गच्छती’ति । इदमवोच भगवा...पे०... सत्था —

“यो पुज्जकामो कुसले पतिङ्गितो,
भावेति मगं अमतस्स पत्तिया ।
सो धम्मसाराधिगमो खये रतो,
न वेधति मच्चुराजागमनस्मि’न्ति [मच्चुराजागमिस्सतीति (सी० पी०), मच्चुराकम्पिस्मिन्ति (क०)] ॥

ततियं ।

४. पठममहद्धनसुत्तं

१०४०. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको ‘अट्ठो महद्धनो महाभोगो’ति [महाभोगो महायसोति (स्या० पी० क०)] वुच्चति ।

“कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति; धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको ‘अट्ठो महद्धनो महाभोगो’ति वुच्चती’ति । चतुत्थं ।

५. दुतियमहद्धनसुत्तं

१०४१. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको ‘अट्ठो महद्धनो महाभोगो महायसो’ति वुच्चति ।

“कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको ‘अट्ठो महद्धनो महाभोगो महायसो’ति वुच्चती’ति । पञ्चमं ।

६. सुद्धकसुत्तं

१०४२. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो ।

“कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’ति । छट्ठं ।

७. नन्दियसुत्तं

१०४३. कपिलवत्थुनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो नन्दियं सक्कं भगवा एतदवोच — “चतूहि खो, नन्दिय, धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो” ।

“कतमेहि चतूहि? इध, नन्दिय, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । इमेहि खो, नन्दिय, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो

नियतो सम्बोधिपरायणो’ति । सत्तमं ।

८. भद्वियसुत्तं

१०४४. कपिलवत्थुनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो भद्वियं सक्कं भगवा एतदवोच — “चतूहि खो, भद्विय, धम्महि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो ।

“कतमेहि चतूहि? इध, भद्विय, अरियसावको बुद्धे...पे०... धम्मे...पे०... सङ्गे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । इमेहि खो, भद्विय, चतूहि धम्महि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’ति । अट्टमं ।

९. महानामसुत्तं

१०४५. कपिलवत्थुनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो महानामं सक्कं भगवा एतदवोच — “चतूहि खो, महानाम, धम्महि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति...पे०... सम्बोधिपरायणो” ।

“कतमेहि चतूहि? इध, महानाम, अरियसावको बुद्धे...पे०... धम्महि...पे०... सङ्गे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । इमेहि खो, महानाम, चतूहि धम्महि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’ति । नवमं ।

१०. अङ्गसुत्तं

१०४६. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, सोतापत्तियङ्गानि । कतमानि चत्तारि? सप्पुरिससंसेवो, सद्धम्मस्सवनं, योनिमोमनसिकारो, धम्मानुधम्मप्पटिपत्ति — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि सोतापत्तियङ्गानी’ति । दसमं ।

सगाथकपुञ्जाभिसन्दवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं —

अभिसन्दा तयो वुत्ता, दुवे महद्धनेन च ।
सुद्धं नन्दियं भद्वियं, महानामङ्गेन ते दसाति ॥

६. सप्पञ्जवग्गो

१. सगाथकसुत्तं

१०४७. “चतूहि, भिक्खवे, धम्महि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो ।

“कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — इतिपि सो भगवा...पे०...

सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मो...पे०... सङ्खे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि... पे०... समाधिसंवत्तनिकेहि । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मोहि समन्नागतो अरियसावको सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो”ति । इदमवोच भगवा । इदं वत्त्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था —

“यस्स सद्धा तथागते, अचला सुप्पतिट्ठिता ।
सीलञ्च यस्स कल्याणं, अरियकन्तं पसंसितं ॥

“सङ्खे पसादो यस्सत्थि, उज्जुभूतञ्च दस्सनं ।
अदलिद्दोति तं आहु, अमोघं तस्स जीवितं ॥

“तस्मा सद्धञ्च सीलञ्च, पसादं धम्मदस्सनं ।
अनुयुज्जेथ मेधावी, सरं बुद्धानसासन”न्ति ॥ पठमं ।

२. वस्संवुत्थसुत्तं

१०४८. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन अञ्जतरो भिक्खु सावत्थियं वस्संवुत्थो कपिलवत्थुं अनुप्पत्तो होति केनचिदेव करणीयेन । अस्सोसुं खो कापिलवत्थवा सक्या — “अञ्जतरो किर भिक्खु सावत्थियं वस्संवुत्थो कपिलवत्थुं अनुप्पत्तो”ति ।

अथ खो कापिलवत्थवा सक्या येन सो भिक्खु तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा तं भिक्खुं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो कापिलवत्थवा सक्या तं भिक्खुं एतदवोचुं — “कच्चि, भन्ते, भगवा अरोगो चेव बलवा चा”ति? “अरोगो चावुसो, भगवा बलवा चा”ति । “कच्चि पन, भन्ते, सारिपुत्तमोग्गल्लाना अरोगा चेव बलवन्तो चा”ति? “सारिपुत्तमोग्गल्लानापि खो, आवुसो, अरोगा चेव बलवन्तो चा”ति । “कच्चि पन, भन्ते, भिक्खुसङ्गो अरोगो च बलवा चा”ति । “भिक्खुसङ्गोपि खो, आवुसो, अरोगो च बलवा चा”ति । “अत्थि पन ते, भन्ते, किञ्चि इमिना अन्तरवस्सेन भगवतो सम्मुखा सुतं सम्मुखा पटिग्गहित”न्ति? “सम्मुखा मेतं, आवुसो, भगवतो सुतं सम्मुखा पटिग्गहितं — ‘अप्पका ते, भिक्खवे, भिक्खू ये आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति । अथ खो एतेव बहुतरा भिक्खू ये पज्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिका तत्थ परिनिब्बायिनो अनावत्तिधम्मा तस्मा लोका”ति ।

“अपरम्मि खो मे, आवुसो, भगवतो सम्मुखा सुतं सम्मुखा पटिग्गहितं — ‘अप्पका ते, भिक्खवे, भिक्खू ये पज्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिका तत्थ परिनिब्बायिनो अनावत्तिधम्मा तस्मा लोका । अथ खो एतेव बहुतरा भिक्खू ये तिण्णं संयोजनानं परिक्खया रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामिनो, सकिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सन्ती”ति ।

“अपरम्मि खो मे, आवुसो, भगवतो सम्मुखा सुतं सम्मुखा पटिग्गहितं — ‘अप्पका ते, भिक्खवे, भिक्खू ये तिण्णं संयोजनानं परिक्खया रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामिनो, सकिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सन्ति । अथ खो एतेव बहुतरा भिक्खू ये तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा”ति ।
दुतियं ।

३. धम्मदिन्नसुत्तं

१०४९. एकं समयं भगवा बाराणसियं विहरति इसिपतने मिंगदाये । अथ खो धम्मदिन्नो उपासको पञ्चहि उपासकसतेहि सद्धिं येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो धम्मदिन्नो उपासको भगवन्तं एतदवोच — “ओवदतु नो, भन्ते, भगवा; अनुसासतु नो, भन्ते, भगवा यं अम्हाकं अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया”ति ।

“तस्मातिह वो, धम्मदिन्नं, एवं सिक्खितब्बं — ‘ये ते सुत्तन्ता तथागतभासिता गम्भीरा गम्भीरत्था लोकुत्तरा सुञ्जतपटिसंयुत्ता ते कालेन कालं उपसम्पज्ज विहरिस्सामा’ति । एवज्जि वो, धम्मदिन्नं, सिक्खितब्बं”न्ति । “न खो नेतं, भन्ते, सुकरं अम्हेहि पुत्तसम्बाधसयनं अज्झावसन्तेहि कासिकचन्दनं पच्चनुभोन्तेहि मालागन्धविलेपनं धारयन्तेहि जातरूपरजतं सादियन्तेहि — ये ते सुत्तन्ता तथागतभासिता गम्भीरा गम्भीरत्था लोकुत्तरा सुञ्जतपटिसंयुत्ता ते कालेन कालं उपसम्पज्ज विहरितुं । तेसं नो, भन्ते, भगवा अम्हाकं पञ्चसु सिक्खापदेसु ठितानं उत्तरिधम्मं देसेतू”ति ।

“तस्मातिह वो, धम्मदिन्नं, एवं सिक्खितब्बं — ‘बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागता भविस्साम — इतिपि सो भगवा... पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्खे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागता भविस्साम अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेही’ति । एवज्जि वो, धम्मदिन्नं, सिक्खितब्बं”न्ति ।

“यानिमानि, भन्ते, भगवता चत्तारि सोतापत्तियङ्गानि देसितानि, संविज्जन्ते ते धम्मा अम्हेसु, मयज्ज तेसु धम्मेसु सन्दिस्साम । मयज्जि भन्ते, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागता — इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । धम्मे...पे०... सङ्खे...पे०... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागता अखण्डेहि...पे०... समाधिसंवत्तनिकेही’ति । “लाभा वो, धम्मदिन्नं, सुलद्धं वो, धम्मदिन्नं! सोतापत्तिफलं तुम्हेहि ब्याकत”न्ति । ततियं ।

४. गिलानसुत्तं

१०५०. एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मिं निग्रोधारामे । तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू भगवतो चीवरकम्मं करोन्ति — “निद्धितचीवरो भगवा तेमासच्चयेन चारिकं पक्कमिस्सती”ति । अस्सोसि खो महानामो सक्को — “सम्बहुला किर भिक्खू भगवतो चीवरकम्मं करोन्ति — ‘निद्धितचीवरो भगवा तेमासच्चयेन चारिकं पक्कमिस्सती’”ति । अथ खो महानामो सक्को येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो महानामो सक्को भगवन्तं एतदवोच — “सुतमेतं, भन्ते — ‘सम्बहुला किर भिक्खू भगवतो चीवरकम्मं करोन्ति — निद्धितचीवरो भगवा तेमासच्चयेन चारिकं पक्कमिस्सती’ति । न खो नेतं [न खो ते एतं (सी० पी०)], भन्ते, भगवतो सम्मुखा सुतं सम्मुखा पटिगहितं सप्पज्जेन उपासकेन सप्पज्जो उपासको आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो ओवदितब्बो”ति ।

“सप्पज्जेन महानाम, उपासकेन सप्पज्जो उपासको आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो चतूहि अस्सासनीयेहि धम्मेहि अस्सासेतब्बो — ‘अस्सासतायस्मा — अत्थायस्मतो बुद्धे अवेच्चप्पसादो इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । अस्सासतायस्मा — अत्थायस्मतो धम्मे...पे०... सङ्खे...पे०... अरियकन्तानि सीलानि अखण्डानि...पे०... समाधिसंवत्तनिकानी’”ति ।

“सप्पज्जेन, महानाम, उपासकेन सप्पज्जो उपासको आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो इमेहि चतूहि अस्सासनीयेहि धम्मोहि अस्सासेत्वा एवमस्स वचनीयो — ‘अत्थायस्मतो मातापितूसु अपेक्खा’ति? सो चे एवं वदेय्य — ‘अत्थि मे मातापितूसु अपेक्खा’ति, सो एवमस्स वचनीयो — ‘आयस्मा खो मारिसो मरणधम्मो । सचे पायस्मा मातापितूसु अपेक्खं करिस्सति, मरिस्सतेव; नो चे पायस्मा मातापितूसु अपेक्खं करिस्सति, मरिस्सतेव । साधायस्मा, या ते मातापितूसु अपेक्खा तं पजहा’”ति ।

“सो चे एवं वदेय्य — ‘या मे मातापितूसु अपेक्खा सा पहीना’ति, सो एवमस्स वचनीयो — ‘अत्थि पनायस्मतो पुत्तदारेसु अपेक्खा’ति? सो चे एवं वदेय्य — ‘अत्थि मे पुत्तदारेसु अपेक्खा’ति, सो एवमस्स वचनीयो — ‘आयस्मा खो मारिसो मरणधम्मो । सचे पायस्मा पुत्तदारेसु अपेक्खं करिस्सति, मरिस्सतेव; नो चे पायस्मा पुत्तदारेसु अपेक्खं करिस्सति, मरिस्सतेव । साधायस्मा, या ते पुत्तदारेसु अपेक्खा तं पजहा’”ति ।

“सो चे एवं वदेय्य — ‘या मे पुत्तदारेसु अपेक्खा सा पहीना’ति, सो एवमस्स वचनीयो — ‘अत्थि पनायस्मतो मानुसकेसु पञ्चसु कामगुणेषु अपेक्खा’ति? सो चे एवं वदेय्य — ‘अत्थि मे मानुसकेसु पञ्चसु कामगुणेषु अपेक्खा’ति, सो एवमस्स वचनीयो — ‘मानुसकेहि खो, आवुसो, कामेहि दिब्बा कामा अभिक्कन्ततरा च पणीततरा च । साधायस्मा, मानुसकेहि कामेहि चित्तं वुट्ठापेत्वा चातुमहाराजिकेसु [चातुम्महाराजिकेसु (सी० स्या० कं० पी०)] देवेसु चित्तं अधिमोचेही’”ति ।

“सो चे एवं वदेय्य — ‘मानुसकेहि मे कामेहि चित्तं वुट्ठितं, चातुमहाराजिकेसु देवेसु चित्तं अधिमोचित’न्ति, सो एवमस्स वचनीयो — ‘चातुमहाराजिकेहि खो, आवुसो, देवेहि तावतिंसा देवा अभिक्कन्ततरा च पणीततरा च । साधायस्मा, चातुमहाराजिकेहि देवेहि चित्तं वुट्ठापेत्वा तावतिंसेसु देवेसु चित्तं अधिमोचेही’”ति ।

“सो चे एवं वदेय्य — ‘चातुमहाराजिकेहि मे देवेहि चित्तं वुट्ठितं, तावतिंसेसु देवेसु चित्तं अधिमोचित’न्ति, सो एवमस्स वचनीयो — ‘तावतिंसेहि खो, आवुसो, देवेहि यामा देवा...पे०... तुसिता देवा...पे०... निम्मानरती देवा...पे०... परनिम्मितवसवती देवा...पे०... परनिम्मितवसवतीहि खो, आवुसो, देवेहि ब्रह्मलोको अभिक्कन्ततरो च पणीततरो च । साधायस्मा, परनिम्मितवसवतीहि देवेहि चित्तं वुट्ठापेत्वा ब्रह्मलोके चित्तं अधिमोचेही’ति । सो चे एवं वदेय्य — ‘परनिम्मितवसवतीहि मे देवेहि चित्तं वुट्ठितं, ब्रह्मलोके चित्तं अधिमोचित’न्ति, सो एवमस्स वचनीयो — ‘ब्रह्मलोकोपि खो, आवुसो, अनिच्चो अब्बुवो सक्कायपरियापन्नो । साधायस्मा, ब्रह्मलोका चित्तं वुट्ठापेत्वा सक्कायनिरोधे चित्तं उपसंहराही’”ति ।

“सो चे एवं वदेय्य — ‘ब्रह्मलोका मे चित्तं वुट्ठितं, सक्कायनिरोधे चित्तं उपसंहरामी’ति; एवं विमुत्तचित्तस्स खो, महानाम, उपासकस्स आसवा [वस्ससत (सी० स्या०)] विमुत्तचित्तेन भिक्खुना न किञ्चि नानाकरणं वदामि, यदिदं — विमुत्तिया विमुत्त’न्ति । चतुत्थं ।

५. सोतापत्तिफलसुत्तं

१०५१. “चत्तारोमे, भिक्खवे, धम्मा भाविता बहुलीकता सोतापत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तन्ति । कतमे चत्तारो? सप्पुरिससंसेवो, सद्धम्मस्सवनं, योनिमोमनसिकारो, धम्मानुधम्मपटिपत्ति — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो धम्मा भाविता

बहुलीकता सोतापत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तन्ती”ति । पञ्चमं ।

६. सकदागामिफलसुत्तं

१०५२. “चत्तारोमे, भिक्खवे, धम्मा भाविता बहुलीकता सकदागामिफलसच्छिकिरियाय संवत्तन्ति । कतमे चत्तारो? ...पे०... संवत्तन्ती”ति । छट्ठं ।

७. अनागामिफलसुत्तं

१०५३. ...पे०... अनागामिफलसच्छिकिरियाय...पे०... संवत्तन्ती”ति । सत्तमं ।

८. अरहत्तफलसुत्तं

१०५४. ...पे०... अरहत्तफलसच्छिकिरियाय...पे०... संवत्तन्ती”ति । अट्ठमं ।

९. पञ्जापटिलाभसुत्तं

१०५५. ...पे०... पञ्जापटिलाभाय...पे०... संवत्तन्ती”ति । नवमं ।

१०. पञ्जावुद्धिसुत्तं

१०५६. ...पे०... पञ्जावुद्धिया ...पे०... संवत्तन्ती”ति । दसमं ।

११. पञ्जावेपुल्लसुत्तं

१०५७. ...पे०... । पञ्जावेपुल्लाय...पे०... संवत्तन्ती”ति । एकादसमं ।

सप्पञ्जवग्गो छट्ठो ।

तस्सुद्धानं —

सगाथकं वस्संवुत्थं, धम्मदिन्नञ्च गिलानं ।

चतुरो फला पटिलाभो, वुद्धि वेपुल्लताय चाति ॥

७. महापञ्जवग्गो

१. महापञ्जासुत्तं

१०५८. “चत्तारोमे, भिक्खवे, धम्मा भाविता बहुलीकता महापञ्जताय संवत्तन्ति । कतमे चत्तारो? सप्पुरिससंसेवो, सद्धम्मस्सवनं, योनिसोमनसिकारो, धम्मानुधम्मपटिपत्ति — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता महापञ्जता संवत्तन्ती”ति । पठमं ।

२. पुथुपज्जासुत्तं

१०५९. ... पुथुपज्जता संवत्तन्ती”ति । दुतियं ।

३. विपुलपज्जासुत्तं

१०६०. ... विपुलपज्जता संवत्तन्ती”ति । ततियं ।

४. गम्भीरपज्जासुत्तं

१०६१. ... गम्भीरपज्जता संवत्तन्ती”ति । चतुत्थं ।

५. अप्पमत्तपज्जासुत्तं

१०६२. ... अप्पमत्तपज्जता संवत्तन्ती”ति । पच्चमं ।

६. भूरिपज्जासुत्तं

१०६३. ... भूरिपज्जता संवत्तन्ती”ति । छट्ठं ।

७. पज्जाबाहुल्लसुत्तं

१०६४. ... पज्जाबाहुल्ला संवत्तन्ती”ति । सत्तमं ।

८. सीघपज्जासुत्तं

१०६५. ... सीघपज्जता संवत्तन्ती”ति । अट्ठमं ।

९. लहुपज्जासुत्तं

१०६६. ... लहुपज्जता संवत्तन्ती”ति । नवमं ।

१०. हासपज्जासुत्तं

१०६७. ... हासपज्जता संवत्तन्ती”ति । दसमं ।

११. जवनपज्जासुत्तं

१०६८. ... जवनपज्जता संवत्तन्ती”ति । एकादसमं ।

१२. तिक्खपज्जासुत्तं

१०६९. ... तिक्खपज्जता संवत्तन्ती”ति । द्वादसमं ।

१३. निब्बेधिकपज्जासुत्तं

१०७०. ... निब्बेधिकपज्जता संवत्तन्ति । कतमे चत्तारो? सप्पुरिससंसेवो, सद्धम्मस्सवनं, योनिमोमनसिकारो, धम्मनुधम्मपटिपत्ति — इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो धम्मा भाविता बहुलीकता निब्बेधिकपज्जताय संवत्तन्ती”ति । तेरसमं ।

महापज्जवग्गो सत्तमो ।

तस्सुद्धानं —

महा पुथु विपुल-गम्भीरं, अप्पमत्त-भूरि-बाहुल्लं ।
सीघ-लहु-हास-जवन, तिक्ख-निब्बेधिकाय चाति ॥

सोतापत्तिसंयुत्तं एकादसमं ।

१२. सच्चसंयुत्तं

१. समाधिवग्गो

१. समाधिसुत्तं

१०७१. सावत्थिनिदानं । “समाधिं, भिक्खवे, भावेथ । समाहितो, भिक्खवे, भिक्खु यथाभूतं पजानाति । किञ्च यथाभूतं पजानाति? ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । समाधिं, भिक्खवे, भावेथ । समाहितो, भिक्खवे, भिक्खु यथाभूतं पजानाति” ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति योगो करणीयो, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति योगो करणीयो, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । पठमं ।

२. पटिसल्लानसुत्तं

१०७२. “पटिसल्लाने, भिक्खवे, योगमापज्जथ । पटिसल्लानो, भिक्खवे, भिक्खु यथाभूतं पजानाति । किञ्च यथाभूतं पजानाति? ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । पटिसल्लाने, भिक्खवे, योगमापज्जथ । पटिसल्लानो, भिक्खवे, भिक्खु यथाभूतं पजानाति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति योगो करणीयो, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति योगो करणीयो, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । दुतियं ।

३. पठमकुलपुत्तसुत्तं

१०७३. “ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धानं कुलपुत्ता सम्मा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिंसु, सब्बे ते चतुन्नं अरियसच्चानं यथाभूतं अभिसमयाय। ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धानं कुलपुत्ता सम्मा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्सन्ति, सब्बे ते चतुन्नं अरियसच्चानं यथाभूतं अभिसमयाय। ये हि केचि, भिक्खवे, एतरहि कुलपुत्ता सम्मा अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति, सब्बे ते चतुन्नं अरियसच्चानं यथाभूतं अभिसमयाय।

“कतमेसं चतुन्नं? दुक्खस्स अरियसच्चस्स दुक्खसमुदयस्स अरियसच्चस्स दुक्खनिरोधस्स अरियसच्चस्स दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अरियसच्चस्स। ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धानं कुलपुत्ता सम्मा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिंसु...पे०... पब्बजिस्सन्ति...पे०... पब्बजन्ति, सब्बे ते इमेसंयेव चतुन्नं अरियसच्चानं यथाभूतं अभिसमयाय।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति योगो करणीयो, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति योगो करणीयो, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो’ति। ततियं।

४. दुतियकुलपुत्तसुत्तं

१०७४. “ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धानं कुलपुत्ता सम्मा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता यथाभूतं अभिसमेसुं, सब्बे ते चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूतं अभिसमेसुं। ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धानं कुलपुत्ता सम्मा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता यथाभूतं अभिसमेस्सन्ति, सब्बे ते चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूतं अभिसमेस्सन्ति। ये हि केचि, भिक्खवे, एतरहि कुलपुत्ता सम्मा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता यथाभूतं अभिसमेन्ति, सब्बे ते चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूतं अभिसमेन्ति।

“कतमानि चत्तारि? दुक्खं अरियसच्चं, दुक्खसमुदयं अरियसच्चं, दुक्खनिरोधं अरियसच्चं, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं। ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धानं कुलपुत्ता सम्मा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता यथाभूतं अभिसमेसुं...पे०... अभिसमेस्सन्ति...पे०... अभिसमेन्ति, सब्बे ते इमानि चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूतं अभिसमेन्ति।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो’ति। चतुत्थं।

५. पठमसमणब्राह्मणसुत्तं

१०७५. “ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा यथाभूतं अभिसम्बोज्झिंसु, सब्बे ते चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूतं अभिसम्बोज्झिंसु। ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा यथाभूतं अभिसम्बोज्झिस्सन्ति, सब्बे ते चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूतं अभिसम्बोज्झिस्सन्ति। ये हि केचि, भिक्खवे, एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा यथाभूतं अभिसम्बोज्झन्ति, सब्बे ते चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूतं अभिसम्बोज्झन्ति।

“कतमानि चत्तारि? दुक्खं अरियसच्चं...पे०... दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं। ये हि केचि, भिक्खवे,

अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा यथाभूतं अभिसम्बोज्झिंसु...पे०... अभिसम्बोज्झिस्सन्ति...पे०...
अभिसम्बोज्झन्ति, सब्बे ते इमानि चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूतं अभिसम्बोज्झन्ति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । पञ्चमं ।

६. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं

१०७६. “ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा यथाभूतं अभिसम्बुद्धं पकासेसुं, सब्बे ते चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूतं अभिसम्बुद्धं पकासेसुं । ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा यथाभूतं अभिसम्बुद्धं पकासेस्सन्ति, सब्बे ते चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूतं अभिसम्बुद्धं पकासेस्सन्ति । ये हि केचि, भिक्खवे, एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा यथाभूतं अभिसम्बुद्धं पकासेन्ति, सब्बे ते चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूतं अभिसम्बुद्धं पकासेन्ति ।

“कतमानि चत्तारि? दुक्खं अरियसच्चं...पे०... दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं । ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा यथाभूतं अभिसम्बुद्धं पकासेसुं...पे०... पकासेस्सन्ति...पे०... पकासेन्ति, सब्बे ते इमानि चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूतं अभिसम्बुद्धं पकासेन्ति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । छट्ठं ।

७. वितक्कसुत्तं

१०७७. “मा, भिक्खवे, पापके अकुसले वितक्के वितक्केय्याथ [वितक्केथ (सी० स्या० कं०)], सेय्यथिदं — कामवितक्कं, ब्यापादवितक्कं, विहिंसावितक्कं । तं किस्स हेतु? नेते, भिक्खवे, वितक्का अत्थसंहिता नादिब्रह्मचरियका न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिज्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तन्ति ।

“वितक्केन्ता च खो तुम्हे, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति वितक्केय्याथ, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति वितक्केय्याथ, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति वितक्केय्याथ, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति वितक्केय्याथ । तं किस्स हेतु? एते, भिक्खवे, वितक्का अत्थसंहिता एते आदिब्रह्मचरियका एते निब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तन्ति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । सत्तमं ।

८. चिन्तसुत्तं

१०७८. “मा, भिक्खवे, पापकं अकुसलं चित्तं चिन्तेय्याथ [चिन्तेथ (सी० स्या० कं०)] — ‘सस्सतो लोको’ति वा

‘असस्सतो लोको’ति वा, ‘अन्तवा लोको’ति वा ‘अनन्तवा लोको’ति वा, ‘तं जीवं तं सरीर’न्ति वा ‘अज्जं जीवं अज्जं सरीर’न्ति वा, ‘होति तथागतो परं मरणा’ति वा ‘न होति तथागतो परं मरणा’ति वा, ‘होति च न च होति तथागतो परं मरणा’ति वा, ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ति वा । तं किस्स हेतु? नेसा, भिक्खवे, चिन्ता अत्थसंहिता नादिब्रह्मचरियका न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिज्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति ।

“चिन्तेन्ता च खो तुम्हे, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’न्ति चिन्तेय्याथ, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति चिन्तेय्याथ, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति चिन्तेय्याथ, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति चिन्तेय्याथ । तं किस्स हेतु? एसा, भिक्खवे, चिन्ता अत्थसंहिता, एसा आदिब्रह्मचरियका, एसा निब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो’ति । अट्ठमं ।

९. विग्गाहिककथासुत्तं

१०७९. “मा, भिक्खवे, विग्गाहिककथं कथेय्याथ [कथेथ (सी० स्या० कं०)] — ‘न त्वं इमं धम्मविनयं आजानासि, अहं इमं धम्मविनयं आजानामि । किं त्वं इमं धम्मविनयं आजानिस्ससि! मिच्छापटिपन्नो त्वमसि, अहमस्मि सम्मापटिपन्नो । सहितं मे, असहितं ते । पुरेवचनीयं पच्छा अवच, पच्छावचनीयं पुरे अवच । अधिचिण्णं [अचिण्णं (स्या० कं० पी०)] ते विपरावत्तं । आरोपितो ते वादो, चर वादप्पमोक्खाय । निग्गाहितोसि, निब्बेठेहि वा सचे प्होसी’ति । तं किस्स हेतु? नेसा, भिक्खवे, कथा अत्थसंहिता नादिब्रह्मचरियका न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिज्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति ।

“कथेन्ता च खो तुम्हे, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’न्ति कथेय्याथ, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति कथेय्याथ, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति कथेय्याथ, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति कथेय्याथ...पे०... योगो करणीयो’ति । नवमं ।

१०. तिरच्छानकथासुत्तं

१०८०. “मा, भिक्खवे, अनेकविहितं तिरच्छानकथं कथेय्याथ, सेय्यथिदं — राजकथं चोरकथं महामत्तकथं सेनाकथं, भयकथं युद्धकथं, अन्नकथं पानकथं वत्थकथं सयनकथं मालाकथं गन्धकथं, जातिकथं यानकथं गामकथं निगमकथं नगरकथं जनपदकथं इत्थिकथं [इत्थिकथं पुरिसकथं (स्या० कं० पी० कं०)] सूरकथं विसिखाकथं कुम्भट्टानकथं, पुब्बपेतकथं नानत्तकथं, लोकक्खायिकं समुद्दक्खायिकं इतिभवाभवकथं इति वा । तं किस्स हेतु? नेसा, भिक्खवे, कथा अत्थसंहिता नादिब्रह्मचरियका न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिज्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति ।

“कथेन्ता च खो तुम्हे, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’न्ति कथेय्याथ, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति कथेय्याथ, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति कथेय्याथ, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति कथेय्याथ । तं किस्स हेतु? एसा, भिक्खवे, कथा अत्थसंहिता, एसा आदिब्रह्मचरियका, एसा निब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । दसमं ।

समाधिवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

समाधि पटिसल्लाना, कुलपुत्ता अपरे दुवे ।
समणब्राह्मणा वितक्कं, चिन्ता विग्गाहिका कथाति ॥

२. धम्मचक्कप्पवत्तनवग्गो

१. धम्मचक्कप्पवत्तनसुत्तं

१०८१. एकं समयं भगवा बाराणसियं विहरति इसिपतने म्गिदाये । तत्र खो भगवा पञ्चवगिये भिक्खू आमन्तेसि — “द्वेमे, भिक्खवे, अन्ता पब्बजितेन न सेवितब्बा । कतमे द्वे? यो चायं कामेसु कामसुखल्लिकानुयोगो हीनो गम्मो पोथुज्जनिको अनरियो अनत्थसंहितो, यो चायं अत्तकिलमथानुयोगो दुक्खो अनरियो अनत्थसंहितो । एते खो, भिक्खवे, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झिमा पटिपदा तथागतेन अभिसम्बुद्धा चक्खुकरणी जाणकरणी उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति” ।

“कतमा च सा, भिक्खवे, मज्झिमा पटिपदा तथागतेन अभिसम्बुद्धा चक्खुकरणी जाणकरणी उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि सम्मासङ्कप्पो सम्मावाचा सम्माकम्मन्तो सम्माआजीवो सम्मावायामो सम्मासति सम्मासमाधि । अयं खो सा, भिक्खवे, मज्झिमा पटिपदा तथागतेन अभिसम्बुद्धा चक्खुकरणी जाणकरणी उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति ।

“इदं खो पन, भिक्खवे, दुक्खं अरियसच्चं — जातिपि दुक्खा, जरापि दुक्खा, ब्याधिपि दुक्खो, मरणम्पि दुक्खं, अप्पियेहि सम्पयोगो दुक्खो, पियेहि विप्पयोगो दुक्खो, यम्पिच्छं न लभति तम्पि दुक्खं — संखित्तेन पञ्चुपादानक्खन्धा [पञ्चुपादानक्खन्धापि (पी० क०)] दुक्खा । इदं खो पन, भिक्खवे, दुक्खसमुदयं अरियसच्चं — यायं तण्हा पोन्नोभविका [पोन्नोभविका (सी० पी०)] नन्दिरागसहगता तत्रतत्राभिनन्दिनी, सेय्यथिदं [सेय्यथिदं (सी० स्या० कं० पी०)] — कामतण्हा, भवतण्हा, विभवतण्हा । इदं खो पन, भिक्खवे, दुक्खनिरोधं अरियसच्चं — यो तस्सायेव तण्हाय असेसविरागनिरोधो चागो पटिनिस्सग्गो मुत्ति अनालयो । इदं खो पन, भिक्खवे, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं — अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि ।

“इदं दुक्खं अरियसच्चं’न्ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । ‘तं खो पनिदं दुक्खं अरियसच्चं परिज्जेय्य’न्ति मे, भिक्खवे, पुब्बे...पे०... उदपादि । ‘तं खो पनिदं दुक्खं अरियसच्चं परिज्जात’न्ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

“इदं दुःखसमुदयं अरियसच्चन्ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । ‘तं खो पनिदं दुःखसमुदयं अरियसच्चं पहातब्ब’न्ति मे, भिक्खवे, पुब्बे... पे०... उदपादि । ‘तं खो पनिदं दुःखसमुदयं अरियसच्चं पहीन’न्ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

“इदं दुःखनिरोधं अरियसच्चन्ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । ‘तं खो पनिदं दुःखनिरोधं अरियसच्चं सच्छिकातब्ब’न्ति मे, भिक्खवे, पुब्बे... पे०... उदपादि । ‘तं खो पनिदं दुःखनिरोधं अरियसच्चं सच्छिकत’न्ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

“इदं दुःखनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चन्ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । तं खो पनिदं दुःखनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं भावेतब्ब’न्ति मे, भिक्खवे, पुब्बे... पे०... उदपादि । ‘तं खो पनिदं दुःखनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं भावित’न्ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

“यावकीवञ्च मे, भिक्खवे, इमेसु चतूसु अरियसच्चेसु एवं तिपरिवट्टं द्वादसाकारं यथाभूतं जाणदस्सनं न सुविसुद्धं अहोसि, नेव तावाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय ‘अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो’ति पच्चज्जासिं [अभिसम्बुद्धो पच्चज्जासिं (सी० स्या० कं०)] ।

“यतो च खो मे, भिक्खवे, इमेसु चतूसु अरियसच्चेसु एवं तिपरिवट्टं द्वादसाकारं यथाभूतं जाणदस्सनं सुविसुद्धं अहोसि, अथाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय ‘अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो’ति पच्चज्जासिं । जाणञ्च पन मे दस्सनं उदपादि — ‘अकुप्पा मे विमुत्ति [चेतोविमुत्ति (सी० पी०)]’, अयमन्तिमा जाति, नत्थिदानि पुनब्भवो’ति । इदमवोच भगवा । अत्तमना पञ्चवगिया भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुन्ति ।

इमस्मिञ्च पन वेय्याकरणस्मिं भञ्जमाने आयस्मतो कोण्डञ्जस्स विरजं वीतमलं धम्मचक्खुं उदपादि — “यं किञ्चि समुदयधम्मं, सब्बं तं निरोधधम्म’न्ति ।

पवत्तिते च पन भगवता धम्मचक्के भुम्मा देवा सहमनुस्सावेसुं — “एतं भगवता बाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मना वा केनचि वा लोकस्मि’न्ति । भुम्मानं देवानं सद्दं सुत्वा चातुमहाराजिका देवा सहमनुस्सावेसुं — “एतं भगवता बाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं, अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मना वा केनचि वा लोकस्मि’न्ति । चातुमहाराजिकानं देवानं सद्दं सुत्वा तावतिसा देवा... पे०... यामा देवा... पे०... तुसिता देवा... पे०... निम्मानरती देवा... पे०... परनिम्मितवसवत्ती देवा... पे०... ब्रह्मकायिका देवा सहमनुस्सावेसुं — “एतं भगवता बाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मना वा केनचि वा लोकस्मि’न्ति ।

इतिह तेन खणेन (तेन लयेन) [() नत्थि (सी० स्या० कं०)] तेन मुहुत्तेन याव ब्रह्मलोका सहो अब्भुग्गच्छि । अयञ्च

दससहस्सिलोकधातु सङ्कम्पि सम्पकम्पि सम्पवेधि, अप्पमाणो च उळारो ओभासो लोके पातुरहोसि अतिक्कम्म देवानं देवानुभावन्ति ।

अथ खो भगवा इमं उदानं उदानेसि — “अज्जासि वत, भो, कोण्डज्जो, अज्जासि वत, भो, कोण्डज्जो”ति! इति हिदं आयस्मतो कोण्डज्जस्स ‘अज्जासिकोण्डज्जो’ त्वेव नामं अहोसीति । पठमं ।

२. तथागतसुत्तं

१०८२. “इदं दुक्खं अरियसच्चन्ति, भिक्खवे, तथागतानं पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । ‘तं खो पनिदं दुक्खं अरियसच्चं परिज्जेय्यन्ति भिक्खवे, तथागतानं पुब्बे...पे०... उदपादि । ‘तं खो पनिदं दुक्खं अरियसच्चं परिज्जातन्ति, भिक्खवे, तथागतानं पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

“इदं दुक्खसमुदयं अरियसच्चन्ति भिक्खवे, तथागतानं पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । ‘तं खो पनिदं दुक्खसमुदयं अरियसच्चं पहातब्बन्ति, भिक्खवे, तथागतानं पुब्बे...पे०... उदपादि । ‘तं खो पनिदं दुक्खसमुदयं अरियसच्चं पहीनन्ति, भिक्खवे, तथागतानं पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

“इदं दुक्खनिरोधं अरियसच्चन्ति, भिक्खवे, तथागतानं पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । ‘तं खो पनिदं दुक्खनिरोधं अरियसच्चं सच्छिकातब्बन्ति, भिक्खवे, तथागतानं पुब्बे...पे०... उदपादि । ‘तं खो पनिदं दुक्खनिरोधं अरियसच्चं सच्छिकतन्ति, भिक्खवे, तथागतानं पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

“इदं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चन्ति, भिक्खवे, तथागतानं पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि । ‘तं खो पनिदं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं भावेतब्बन्ति, भिक्खवे, तथागतानं पुब्बे...पे०... उदपादि । ‘तं खो पनिदं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं भावितन्ति, भिक्खवे, तथागतानं पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पज्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादी’ति । दुतियं ।

३. खन्धसुत्तं

१०८३. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, अरियसच्चानि । कतमानि चत्तारि? दुक्खं अरियसच्चं, दुक्खसमुदयं अरियसच्चं, दुक्खनिरोधं अरियसच्चं [दुक्खसमुदयो अरियसच्चं दुक्खनिरोधो अरियसच्चं (स्या०)] दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं ।

“कतमज्ज, भिक्खवे, दुक्खं अरियसच्चं? ‘पञ्चुपादानक्खन्धा’ तिस्स वचनीयं, सेय्यथिदं [कतमे पज्ज (सी० स्या० कं०)] — रूपुपादानक्खन्धो...पे०... विज्जाणुपादानक्खन्धो । इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खं अरियसच्चं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, दुक्खसमुदयं अरियसच्चं? यायं तण्हा पोणोब्भविका नन्दिरागसहगता तत्रतत्राभिनन्दिनी, सेय्यथिदं — कामतण्हा, भवतण्हा, विभवतण्हा । इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खसमुदयं अरियसच्चं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, दुक्खनिरोधं अरियसच्चं? यो तस्सायेव तण्हाय असेसविरागनिरोधो चागो पटिनिस्सग्गो मुत्ति अनालयो — इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खनिरोधं अरियसच्चं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि — इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि अरियसच्चानि ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो’ति । ततियं ।

४. अज्झत्तिकायतनसुत्तं

१०८४. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, अरियसच्चानि । कतमानि चत्तारि? दुक्खं अरियसच्चं, दुक्खसमुदयं अरियसच्चं, दुक्खनिरोधं अरियसच्चं, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, दुक्खं अरियसच्चं? ‘छ अज्झत्तिकानि आयतनानी’ तिस्स वचनीयं । कतमानि छ? चक्खायतनं...पे०... मनायतनं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खं अरियसच्चं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, दुक्खसमुदयं अरियसच्चं? यायं तण्हा पोणोब्भविका नन्दिरागसहगता तत्रतत्राभिनन्दिनी, सेय्यथिदं — कामतण्हा, भवतण्हा, विभवतण्हा — इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खसमुदयं अरियसच्चं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, दुक्खनिरोधं अरियसच्चं? यो तस्सायेव तण्हाय असेसविरागनिरोधो चागो पटिनिस्सग्गो मुत्ति अनालयो — इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खनिरोधं अरियसच्चं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि — इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि अरियसच्चानि ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो’ति । चतुत्थं ।

५. पठमधारणसुत्तं

१०८५. “धारेथ नो तुम्हे, भिक्खवे, मया चत्तारि अरियसच्चानि देसितानी’ति? एवं वुत्ते अज्जतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “अहं खो, भन्ते, धारेमि भगवता चत्तारि अरियसच्चानि देसितानी’ति । “यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, धारेसि मया चत्तारि अरियसच्चानि देसितानी’ति? “दुक्खं ख्वाहं, भन्ते, भगवता पठमं अरियसच्चं देसितं धारेमि; दुक्खसमुदयं

ख्याहं, भन्ते, भगवता दुतियं अरियसच्चं देसितं धारेमि; दुक्खनिरोधं ख्याहं, भन्ते, भगवता ततियं अरियसच्चं देसितं धारेमि; दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदं ख्याहं, भन्ते, भगवता चतुत्थं अरियसच्चं देसितं धारेमि। एवं ख्याहं, भन्ते, धारेमि भगवता चत्तारि अरियसच्चानि देसितानी”ति।

“साधु साधु, भिक्खु! साधु खो त्वं, भिक्खु, धारेसि मया चत्तारि अरियसच्चानि देसितानीति। दुक्खं खो, भिक्खु, मया पठमं अरियसच्चं देसितं, तथा नं धारेहि; दुक्खसमुदयं [दुक्खसमुदयो (स्या० कं०)] खो, भिक्खु, मया दुतियं अरियसच्चं देसितं, तथा नं धारेहि; दुक्खनिरोधं [दुक्खनिरोधो (स्या० कं०)] खो, भिक्खु, मया ततियं अरियसच्चं देसितं, तथा नं धारेहि; दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा [दुक्खनिरोधगामिनिपटिपदं (पी०), दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदं (क०)] खो, भिक्खु, मया चतुत्थं अरियसच्चं देसितं, तथा नं धारेहि। एवं खो, भिक्खु, धारेहि मया चत्तारि अरियसच्चानि देसितानीति।

“तस्मातिह, भिक्खु, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति। पञ्चमं।

६. दुतियधारणसुत्तं

१०८६. “धारेथ नो तुम्हे, भिक्खवे, मया चत्तारि अरियसच्चानि देसितानी”ति? एवं वुत्ते अज्जतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “अहं खो, भन्ते, धारेमि भगवता चत्तारि अरियसच्चानि देसितानी”ति।

“यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, धारेसि मया चत्तारि अरियसच्चानि देसितानी”ति? “दुक्खं ख्याहं, भन्ते, भगवता पठमं अरियसच्चं देसितं धारेमि। यो हि कोचि, भन्ते, समणो वा ब्राह्मणो वा एवं वदेय्य — ‘नेतं दुक्खं पठमं अरियसच्चं यं समणेन गोतमेन देसितं। अहमेतं दुक्खं पठमं अरियसच्चं पच्चक्खाय अज्जं दुक्खं पठमं अरियसच्चं पज्जपेस्सामी’ति — नेतं ठानं विज्जति। दुक्खसमुदयं ख्याहं, भन्ते, भगवता...पे०... दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदं ख्याहं, भन्ते, भगवता चतुत्थं अरियसच्चं देसितं धारेमि। यो हि कोचि, भन्ते, समणो वा ब्राह्मणो वा एवं वदेय्य — ‘नेतं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा चतुत्थं अरियसच्चं यं समणेन गोतमेन देसितं। अहमेतं दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदं चतुत्थं अरियसच्चं पच्चक्खाय अज्जं दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदं चतुत्थं अरियसच्चं पज्जपेस्सामी’ति — नेतं ठानं विज्जति। एवं ख्याहं, भन्ते, धारेमि भगवता चत्तारि अरियसच्चानि देसितानी”ति।

“साधु साधु, भिक्खु! साधु खो त्वं, भिक्खु, धारेसि मया चत्तारि अरियसच्चानि देसितानीति। दुक्खं खो, भिक्खु, मया पठमं अरियसच्चं देसितं, तथा नं धारेहि। यो हि कोचि, भिक्खु, समणो वा ब्राह्मणो वा एवं वदेय्य — ‘नेतं दुक्खं पठमं अरियसच्चं यं समणेन गोतमेन देसितं। अहमेतं दुक्खं पठमं अरियसच्चं पच्चक्खाय अज्जं दुक्खं पठमं अरियसच्चं पज्जपेस्सामी’ति — नेतं ठानं विज्जति। दुक्खसमुदयं खो, भिक्खु...पे०... दुक्खनिरोधं खो, भिक्खु...पे०... दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा खो, भिक्खु, मया चतुत्थं अरियसच्चं देसितं, तथा नं धारेहि। यो हि कोचि, भिक्खु, समणो वा ब्राह्मणो वा एवं वदेय्य — ‘नेतं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा चतुत्थं अरियसच्चं यं समणेन गोतमेन देसितं। अहमेतं दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदं चतुत्थं अरियसच्चं पच्चक्खाय अज्जं दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदं चतुत्थं अरियसच्चं पज्जपेस्सामी’ति — नेतं ठानं विज्जति। एवं खो त्वं, भिक्खु, धारेहि मया चत्तारि अरियसच्चानि देसितानीति।

“तस्मातिह, भिक्खु, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति।

छट्टं।

७. अविज्जासुत्तं

१०८७. एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — ““अविज्जा, अविज्जा”ति भन्ते, वुच्चति। कतमा नु खो, भन्ते, अविज्जा; कित्तावता च अविज्जागतो होती”ति? “यं खो, भिक्खु, दुक्खे अज्जाणं, दुक्खसमुदये अज्जाणं, दुक्खनिरोधे अज्जाणं, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अज्जाणं — अयं वुच्चति, भिक्खु, अविज्जा; एत्तावता च अविज्जागतो होती”ति।

“तस्मातिह, भिक्खु, ‘इदं दुक्ख’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति। सत्तमं।

८. विज्जासुत्तं

१०८८. अथ खो अज्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — ““विज्जा, विज्जा”ति, भन्ते, वुच्चति। कतमा नु खो, भन्ते, विज्जा; कित्तावता च विज्जागतो होती”ति? “यं खो, भिक्खु, दुक्खे जाणं, दुक्खसमुदये जाणं, दुक्खनिरोधे जाणं, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय जाणं — अयं वुच्चति, भिक्खु, विज्जा; एत्तावता च विज्जागतो होती”ति।

“तस्मातिह, भिक्खु, ‘इदं दुक्ख’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति। अट्ठमं।

९. सङ्कासनसुत्तं

१०८९. ““इदं दुक्खं अरियसच्च’न्ति भिक्खवे, मया पज्जत्तं। तत्थ अपरिमाणा वण्णा अपरिमाणा ब्यज्जना अपरिमाणा सङ्कासना — ‘इतिपिदं दुक्खं अरियसच्च’न्ति; इदं दुक्खसमुदयं...पे०... इदं दुक्खनिरोधं...पे०... ‘इदं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्च’न्ति, भिक्खवे, मया पज्जत्तं। तत्थ अपरिमाणा वण्णा अपरिमाणा ब्यज्जना अपरिमाणा सङ्कासना — ‘इतिपिदं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्च’न्ति।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति। नवमं।

१०. तथसुत्तं

१०९०. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, तथानि अवितथानि अनज्जथानि। कतमानि चत्तारि? ‘इदं दुक्ख’न्ति, भिक्खवे, तथमेतं अवितथमेतं अनज्जथमेतं; ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति तथमेतं अवितथमेतं अनज्जथमेतं; ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति तथमेतं अवितथमेतं अनज्जथमेतं; ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति तथमेतं अवितथमेतं अनज्जथमेतं — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि तथानि अवितथानि अनज्जथानि।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । दसमं ।

धम्मचक्कप्पवत्तनवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धानं —

धम्मचक्कं तथागतं, खन्धा आयतनेन च ।

धारणा च द्वे अविज्जा, विज्जा सङ्कासना तथाति ॥

३. कोटिगामवग्गो

१. पठमकोटिगामसुत्तं

१०९१. एकं समयं भगवा वज्जीसु विहरति कोटिगामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “चतुन्नं, भिक्खवे, अरियसच्चानं अननुबोधा अप्पटिवेधा एवमिदं दीघमद्धानं सन्धावितं संसरितं ममज्जेव तुम्हाकज्ज” ।

“कतमेसं चतुन्नं? दुक्खस्स, भिक्खवे, अरियसच्चस्स अननुबोधा अप्पटिवेधा एवमिदं दीघमद्धानं सन्धावितं संसरितं ममज्जेव तुम्हाकज्ज । दुक्खसमुदयस्स अरियसच्चस्स...पे०... दुक्खनिरोधस्स अरियसच्चस्स...पे०... दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अरियसच्चस्स अननुबोधा अप्पटिवेधा एवमिदं दीघमद्धानं सन्धावितं संसरितं ममज्जेव तुम्हाकज्ज । तयिदं, भिक्खवे, दुक्खं अरियसच्चं अनुबुद्धं पटिविद्धं, दुक्खसमुदयं अरियसच्चं अनुबुद्धं पटिविद्धं, दुक्खनिरोधं अरियसच्चं अनुबुद्धं पटिविद्धं, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं अनुबुद्धं पटिविद्धं; उच्छिन्ना भवतण्हा, खीणा भवनेत्ति; नत्थिदानि पुनब्भवो”ति ।

इदमवोच भगवा । इदं वत्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था —

“चतुन्नं अरियसच्चानं, यथाभूतं अदस्सना ।

संसितं [संसरितं (स्या० कं० क०) दी० नि० २.१५५] दीघमद्धानं, तासु तास्वेव जातिसु ॥

“तानि [यानि (स्या० कं० पी० क०)] एतानि दिट्ठानि, भवनेत्ति समूहता ।

उच्छिन्नं मूलं दुक्खस्स, नत्थिदानि पुनब्भवो”ति ॥ पठमं ।

२. दुतियकोटिगामसुत्तं

१०९२. “ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समणसम्मता ब्राह्मणेषु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पनेते आयस्मन्तो सामज्जत्थं वा ब्रह्मज्जत्थं वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानन्ति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति यथाभूतं पजानन्ति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति यथाभूतं पजानन्ति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानन्ति, ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेषु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्जत्थञ्च ब्रह्मञ्जत्थञ्च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती”ति ।

इदमवोच भगवा । इदं वत्त्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था —

“ये दुक्खं नप्पजानन्ति, अथो दुक्खस्स सम्भवं ।
यत्थ च सब्बसो दुक्खं, असेसं उपरुज्झति ॥

“तञ्च मगं न जानन्ति, दुक्खूपसमगामिनं ।
चेतोविमुत्तिहीना ते, अथो पज्जाविमुत्तिया ।
अभब्बा ते अन्तकिरियाय, ते वे जातिजरूपगा ॥

“ये च दुक्खं पजानन्ति, अथो दुक्खस्स सम्भवं ।
यत्थ च सब्बसो दुक्खं, असेसं उपरुज्झति ॥

“तञ्च मगं पजानन्ति, दुक्खूपसमगामिनं ।
चेतोविमुत्तिसम्पन्ना, अथो पज्जाविमुत्तिया ।
सब्बा ते अन्तकिरियाय, न ते जातिजरूपगा”ति ॥ दुतियं ।

३. सम्मासम्बुद्धसुत्तं

१०९३. सावत्थिनिदानं । चत्तारिमानि, भिक्खवे, अरियसच्चानि । कतमानि चत्तारि? दुक्खं अरियसच्चं... पे०... दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि अरियसच्चानि । इमेसं खो, भिक्खवे, चतुन्नं अरियसच्चानं यथाभूतं अभिसम्बुद्धत्ता तथागतो ‘अरहं सम्मासम्बुद्धो’ति वुच्चति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो... पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । ततियं ।

४. अरहन्तसुत्तं

१०९४. सावत्थिनिदानं । ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा यथाभूतं अभिसम्बुज्झिंसु, सब्बे ते चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूतं अभिसम्बुज्झिंसु । ये हि [येपि हि (बहूसु)] केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा यथाभूतं अभिसम्बुज्झिस्सन्ति, सब्बे ते चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूतं अभिसम्बुज्झिस्सन्ति । ये हि केचि, भिक्खवे, एतरहि अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा यथाभूतं अभिसम्बुज्झन्ति, सब्बे ते चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूतं अभिसम्बुज्झन्ति ।

“कतमानि चत्तारि? दुक्खं अरियसच्चं, दुक्खसमुदयं अरियसच्चं, दुक्खनिरोधं अरियसच्चं, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं। ये हि, केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा यथाभूतं अभिसम्बुज्झिंसु...पे०... अभिसम्बुज्झिस्सन्ति...पे०... अभिसम्बुज्झन्ति, सब्बे ते इमानि चत्तारि अरियसच्चानि यथाभूतं अभिसम्बुज्झन्ति।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति। चतुत्थं।

५. आसवक्खयसुत्तं

१०९५. “जानतोहं, भिक्खवे, पस्सतो आसवानं खयं वदामि, नो अजानतो अपस्सतो। किञ्च, भिक्खवे, जानतो पस्सतो आसवानं खयो होति? ‘इदं दुक्खं’न्ति, भिक्खवे, जानतो पस्सतो आसवानं खयो होति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति जानतो पस्सतो आसवानं खयो होति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति जानतो पस्सतो आसवानं खयो होति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति जानतो पस्सतो आसवानं खयो होति। एवं खो, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो आसवानं खयो होति।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति। पञ्चमं।

६. मित्तसुत्तं

१०९६. “ये हि केचि, भिक्खवे, अनुकम्पेय्याथ, ये च सोतब्बं मज्जेय्युं — मित्ता वा अमच्चा वा जाती वा सालोहिता वा — ते वो, भिक्खवे, चतुन्नं अरियसच्चानं यथाभूतं अभिसमयाय समादपेतब्बा निवेसेतब्बा पतिट्ठापेतब्बा।

“कतमेसं चतुन्नं? दुक्खस्स अरियसच्चस्स, दुक्खसमुदयस्स अरियसच्चस्स, दुक्खनिरोधस्स अरियसच्चस्स, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अरियसच्चस्स। ये हि केचि, भिक्खवे, अनुकम्पेय्याथ, ये च सोतब्बं मज्जेय्युं — मित्ता वा अमच्चा वा जाती वा सालोहिता वा ते वो, भिक्खवे, इमेसं चतुन्नं अरियसच्चानं यथाभूतं अभिसमयाय समादपेतब्बा निवेसेतब्बा पतिट्ठापेतब्बा।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति। छट्ठं।

७. तथसुत्तं

१०९७. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, अरियसच्चानि। कतमानि चत्तारि? दुक्खं अरियसच्चं, दुक्खसमुदयं अरियसच्चं, दुक्खनिरोधं अरियसच्चं, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि अरियसच्चानि तथानि अवितथानि अनज्जथानि; तस्मा ‘अरियसच्चानी’ति वुच्चन्ति।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो

करणीयो”ति । सत्तमं ।

८. लोकसुत्तं

१०९८. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, अरियसच्चानि । कतमानि चत्तारि? दुक्खं अरियसच्चं, दुक्खसमुदयं अरियसच्चं, दुक्खनिरोधं अरियसच्चं, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं । सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय तथागतो अरियो; तस्मा ‘अरियसच्चानी’ति वुच्चन्ति” ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । अट्ठमं ।

९. परिज्जेय्यसुत्तं

१०९९. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, अरियसच्चानि । कतमानि चत्तारि? दुक्खं अरियसच्चं, दुक्खसमुदयं अरियसच्चं, दुक्खनिरोधं अरियसच्चं, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं — इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि अरियसच्चानि । इमेसं खो, भिक्खवे, चतुन्नं अरियसच्चानं अत्थि अरियसच्चं परिज्जेय्यं, अत्थि अरियसच्चं पहातब्बं, अत्थि अरियसच्चं सच्छिकातब्बं, अत्थि अरियसच्चं भावेतब्बं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, अरियसच्चं परिज्जेय्यं? दुक्खं, भिक्खवे, अरियसच्चं परिज्जेय्यं, दुक्खसमुदयं अरियसच्चं पहातब्बं, दुक्खनिरोधं अरियसच्चं सच्छिकातब्बं, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं भावेतब्बं ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । नवमं ।

१०. गवम्पतिसुत्तं

११००. एकं समयं सम्बहुला थेरा भिक्खू चेतेसु [चेतियेसु (स्या०)] विहरन्ति सहज्जनिके [सहजनिये (सी० स्या० कं०)] । तेन खो पन समयेन सम्बहुलानं थेरानं भिक्खूनं पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तानं मण्डलमाळे सन्निसिन्नानं सन्नपतितानं अयमन्तराकथा उदपादि — “यो नु खो, आवुसो, दुक्खं पस्सति दुक्खसमुदयमि सो पस्सति, दुक्खनिरोधमि पस्सति, दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदमि पस्सती”ति ।

एवं वुत्ते आयस्मा गवम्पति थेरो [गवम्पतित्थेरो (स्या० कं०)] भिक्खू एतदवोच — “सम्मुखा मेतं, आवुसो, भगवतो सुतं, सम्मुखा पटिग्गहितं — ‘यो, भिक्खवे, दुक्खं पस्सति दुक्खसमुदयमि सो पस्सति, दुक्खनिरोधमि पस्सति, दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदमि पस्सति । यो दुक्खसमुदयं पस्सति दुक्खमि सो पस्सति, दुक्खनिरोधमि पस्सति, दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदमि पस्सति । यो दुक्खनिरोधं पस्सति दुक्खमि सो पस्सति, दुक्खसमुदयमि पस्सति, दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदमि पस्सति । यो दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदं पस्सति दुक्खमि सो पस्सति, दुक्खसमुदयमि पस्सति, दुक्खनिरोधमि पस्सती”ति । दसमं ।

कोटिगामवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं —

द्वे वज्जी सम्मासम्बुद्धो, अरहं आसवक्खयो ।
मित्तं तथा च लोको च, परिज्जेय्यं गवम्पतीति ॥

४. सीसपावनवग्गो

१. सीसपावनसुत्तं

११०१. एकं समयं भगवा कोसम्बियं विहरति सीसपावने [सिंसपावने (सी० पी०)] । अथ खो भगवा परित्तानि सीसपापण्णानि पाणिना गहेत्वा भिक्खू आमन्तेसि — “तं किं मज्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं — यानि वा मया परित्तानि सीसपापण्णानि पाणिना गहितानि यदिदं उपरि सीसपावने”ति? “अप्पमत्तकानि, भन्ते, भगवता परित्तानि सीसपापण्णानि पाणिना गहितानि; अथ खो एतानेव बहुतरानि यदिदं उपरि सीसपावने”ति । “एवमेव खो, भिक्खवे, एतदेव बहुतरं यं वो मया अभिज्जाय अनक्खातं । कस्मा चेत्तं, भिक्खवे, मया अनक्खातं? न हेत्तं, भिक्खवे, अत्थसंहितं नादिब्रह्मचरियकं न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिज्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति; तस्मा तं मया अनक्खातं” ।

“किञ्च, भिक्खवे, मया अक्खातं? ‘इदं दुक्खं’न्ति, भिक्खवे, मया अक्खातं, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति मया अक्खातं, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति मया अक्खातं, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति मया अक्खातं” ।

“कस्मा चेत्तं, भिक्खवे, मया अक्खातं? एतज्झि, भिक्खवे, अत्थसंहितं एत्तं आदिब्रह्मचरियकं एत्तं निब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति; तस्मा तं मया अक्खातं ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । पठमं ।

२. खदिरपत्तसुत्तं

११०२. “यो, भिक्खवे, एवं वदेय्य — ‘अहं दुक्खं अरियसच्चं यथाभूतं अनभिसमेच्च, दुक्खसमुदयं अरियसच्चं यथाभूतं अनभिसमेच्च, दुक्खनिरोधं अरियसच्चं यथाभूतं अनभिसमेच्च, दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदं अरियसच्चं यथाभूतं अनभिसमेच्च सम्मा दुक्खस्सन्तं करिस्सामी’ति — नेत्तं ठानं विज्जति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, यो एवं वदेय्य — ‘अहं खदिरपत्तानं वा सरलपत्तानं [पलासपत्तानं (सी० स्या० कं० पी०)] वा आमलकपत्तानं वा पुटं करित्वा उदकं वा तालपत्तं वा आहरिस्सामी’ति — नेत्तं ठानं विज्जति; एवमेव खो, भिक्खवे, यो एवं वदेय्य — ‘अहं दुक्खं अरियसच्चं यथाभूतं अनभिसमेच्च...पे०... दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदं अरियसच्चं यथाभूतं अनभिसमेच्च सम्मा दुक्खस्सन्तं करिस्सामी’ति — नेत्तं ठानं विज्जति ।

“यो च खो, भिक्खवे, एवं वदेय्य — ‘अहं दुक्खं अरियसच्चं यथाभूतं अभिसमेच्च, दुक्खसमुदयं अरियसच्चं यथाभूतं अभिसमेच्च, दुक्खनिरोधं अरियसच्चं यथाभूतं अभिसमेच्च, दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदं अरियसच्चं यथाभूतं अभिसमेच्च सम्मा दुक्खस्सन्तं करिस्सामी’ति — ठानमेतं विज्जति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, यो एवं वदेय्य — ‘अहं पदुमपत्तानं वा पलासपत्तानं वा मालुवपत्तानं वा पुटं करित्वा उदकं वा तालपत्तं वा आहरिस्सामी’ति — ठानमेतं विज्जति; एवमेव खो, भिक्खवे, यो एवं वदेय्य — ‘अहं दुक्खं अरियसच्चं यथाभूतं अभिसमेच्च ...पे०... दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदं अरियसच्चं यथाभूतं अभिसमेच्च सम्मा दुक्खस्सन्तं करिस्सामी’ति — ठानमेतं विज्जति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो’ति । द्रुतियं ।

३. दण्डसुत्तं

११०३. “सेय्यथापि, भिक्खवे, दण्डो उपरिवेहासं खित्तो सकिम्पि मूलेन निपतति, सकिम्पि अग्गेन निपतति; एवमेव खो, भिक्खवे, अविज्जानीवरणा सत्ता तण्हासंयोजना सन्धावन्ता संसरन्ता [तण्हासंयोजनबन्धा सन्धावता (क०)] सकिम्पि अस्मा लोका परं लोकं गच्छन्ति, सकिम्पि परस्मा लोका इमं लोकं आगच्छन्ति । तं किस्स हेतु? अदिट्ठत्ता, भिक्खवे, चतुन्नं अरियसच्चानं । कतमेसं चतुन्नं? दुक्खस्स अरियसच्चस्स...पे०... दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अरियसच्चस्स ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो’ति । ततियं ।

४. चेलसुत्तं

११०४. “आदित्ते, भिक्खवे, चेले वा सीसे वा किमस्स करणीयं’न्ति? “आदित्ते, भन्ते, चेले वा सीसे वा, तस्सेव चेलस्स वा सीसस्स वा निब्बापनाय अधिमत्तो छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोळ्ही च अप्पटिवानी च सति च सम्पज्जञ्च करणीयं’न्ति ।

“आदित्तं, भिक्खवे, चेलं वा सीसं वा अज्झुपेक्खित्वा अमनसिकरित्वा अनभिसमेतानं चतुन्नं अरियसच्चानं यथाभूतं अभिसमयाय अधिमत्तो छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोळ्ही च अप्पटिवानी च सति च सम्पज्जञ्च करणीयं । कतमेसं चतुन्नं? दुक्खस्स अरियसच्चस्स...पे०... दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अरियसच्चस्स ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो’ति । चतुत्थं ।

५. सत्तिसतसुत्तं

११०५. “सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो वस्ससतायुको वस्ससतजीवी । तमेनं एवं वदेय्य — ‘एहम्भो पुरिस,

पुब्बण्हसमयं तं सत्तिसतेन हनिस्सन्ति, मज्झन्हिकसमयं सत्तिसतेन हनिस्सन्ति, सायन्हसमयं सत्तिसतेन हनिस्सन्ति । सो खो त्वं, अम्भो पुरिस, दिवसे दिवसे तीहि तीहि सत्तिसतेहि हज्जमानो वस्ससतायुको वस्ससतजीवी वस्ससतस्स अच्चयेन अनभिसमेतानि चत्तारि अरियसच्चानि अभिसमेस्ससी”ति ।

“अत्थवसिकेन, भिक्खवे, कुलपुत्तेन अलं उपगन्तुं । तं किस्स हेतु? अनमतगोयं, भिक्खवे, संसारो; पुब्बा कोटि नप्पज्जायति सत्तिप्पहारानं असिप्पहारानं उसुप्पहारानं फरसुप्पहारानं [असिप्पहारानं फरसुप्पहारानं (क०)] । एवञ्चेतं, भिक्खवे, अस्स । न खो पनाहं, भिक्खवे, सह दुक्खेन, सह दोमनस्सेन चतुन्नं अरियसच्चानं अभिसमयं वदामि; अपि चाहं, भिक्खवे, सहाव सुखेन, सहाव सोमनस्सेन चतुन्नं अरियसच्चानं अभिसमयं वदामि । कतमेसं चतुन्नं? दुक्खस्स अरियसच्चस्स... पे०... दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अरियसच्चस्स ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । पञ्चमं ।

६. पाणसुत्तं

११०६. “सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो यं इमस्मिं जम्बुदीपे तिणकट्टसाखापलासं तच्छेत्वा एकज्झं संहरेय्य; एकज्झं संहरित्वा सूलं करेय्य । सूलं करित्वा ये महासमुद्धे महन्तका पाणा ते महन्तकेसु सूलेसु आवुनेय्य, ये महासमुद्धे मज्झिमका पाणा ते मज्झिमकेसु सूलेसु आवुनेय्य, ये महासमुद्धे सुखुमका पाणा ते सुखुमकेसु सूलेसु आवुनेय्य । अपरियादिन्ना च, भिक्खवे, महासमुद्धे ओळारिका पाणा अस्सु ।

“अथ इमस्मिं जम्बुदीपे तिणकट्टसाखापलासं परिकखयं परियादानं गच्छेय्य । इतो बहुतरा खो, भिक्खवे, महासमुद्धे सुखुमका पाणा, ये न सुकरा सूलेसु आवुनितुं । तं किस्स हेतु? सुखुमत्ता, भिक्खवे, अत्तभावस्स । एवं महा खो, भिक्खवे, अपायो । एवं महन्तस्मा खो, भिक्खवे, अपायस्मा परिमुत्तो दिट्ठिसम्पन्नो पुगगलो ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं पजानाति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । छट्ठं ।

७. पठमसूरियसुत्तं

११०७. “सूरियस्स [सूरियस्स (सी० स्या० कं० पी०)], भिक्खवे, उदयतो एतं पुब्बङ्गमं एतं पुब्बनिमित्तं, यदिदं — अरुणुगं । एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खुनो चतुन्नं अरियसच्चानं यथाभूतं अभिसमयाय एतं पुब्बङ्गमं एतं पुब्बनिमित्तं, यदिदं — सम्मादिट्ठि । तस्सेतं भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकट्ठं — ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं पजानिस्सति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानिस्सति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । सत्तमं ।

८. दुतियसूरियसुत्तं

११०८. “यावकीवज्ज, भिक्खवे, चन्दिमसूरिया लोके नुप्पज्जन्ति, नेव ताव महतो आलोकस्स पातुभावो होति महतो ओभासस्स । अन्धतमं तदा होति अन्धकारतिमिसा । नेव ताव रत्तिन्दिवा [रत्तिदिवा (क०)] पज्जायन्ति, न मासद्धमासा पज्जायन्ति, न उतुसंवच्छरा पज्जायन्ति ।

“यतो च खो, भिक्खवे, चन्दिमसूरिया लोके उप्पज्जन्ति, अथ महतो आलोकस्स पातुभावो होति महतो ओभासस्स । नेव अन्धकारतमं तदा होति न अन्धकारतिमिसा । अथ रत्तिन्दिवा पज्जायन्ति, मासद्धमासा पज्जायन्ति, उतुसंवच्छरा पज्जायन्ति । एवमेव खो, भिक्खवे, यावकीवज्ज तथागतो लोके नुप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो, नेव ताव महतो आलोकस्स पातुभावो होति महतो ओभासस्स । अन्धतमं तदा होति अन्धकारतिमिसा । नेव ताव चतुन्नं अरियसच्चानं आचिक्खणा होति देसना पज्जापना पट्टपना विवरणा विभजना उत्तानीकम्मं ।

“यतो च खो, भिक्खवे, तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो, अथ महतो आलोकस्स पातुभावो होति महतो ओभासस्स । नेव अन्धतमं तदा होति न अन्धकारतिमिसा । अथ खो चतुन्नं अरियसच्चानं आचिक्खणा होति देसना पज्जापना पट्टपना विवरणा विभजना उत्तानीकम्मं । कतमेसं चतुन्नं? दुक्खस्स अरियसच्चस्स...पे०... दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अरियसच्चस्स ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो’ति । अट्ठमं ।

९. इन्दखीलसुत्तं

११०९. “ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं नप्पजानन्ति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, ते अज्जस्स समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा मुखं उल्लोकेन्ति [ओलोकेन्ति (सी० स्या०)] — ‘अयं नून भवं जानं जानाति, पस्सं पस्सती’”ति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, तूलपिचु वा कप्पासपिचु वा लहुको वातूपादानो समे भूमिभागे निक्खित्तो । तमेनं पुरत्थिमो वातो पच्छिमेन संहरेय्य, पच्छिमो वातो पुरत्थिमेन संहरेय्य, उत्तरो वातो दक्खिणेन संहरेय्य, दक्खिणो वातो उत्तरेन संहरेय्य । तं किस्स हेतु? लहुकत्ता, भिक्खवे, कप्पासपिचुनो । एवमेव खो, भिक्खवे, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं नप्पजानन्ति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, ते अज्जस्स समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा मुखं उल्लोकेन्ति — ‘अयं नून भवं जानं जानाति, पस्सं पस्सती’ति । तं किस्स हेतु? अदिट्ठत्ता, भिक्खवे, चतुन्नं अरियसच्चानं ।

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानन्ति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानन्ति, ते न अज्जस्स समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा मुखं उल्लोकेन्ति — ‘अयं नून भवं जानं जानाति, पस्सं पस्सती’”ति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, अयोखीलो वा इन्दखीलो वा गम्भीरनेमो सुनिखातो अचलो असम्पकम्पी । पुरत्थिमाय चेपि

दिसाय आगच्छेय्य भुसा वातवुट्ठि, नेव सङ्कम्पेय्य [नेव नं सङ्कम्पेय्य (सी० पी०)] न सम्पकम्पेय्य न सम्पचालेय्य; पच्छिमाय चेपि दिसाय...पे०... उत्तराय चेपि दिसाय...पे०... दक्खिणाय चेपि दिसाय आगच्छेय्य भुसा वातवुट्ठि, नेव सङ्कम्पेय्य न सम्पकम्पेय्य न सम्पचालेय्य । तं किस्स हेतु? गम्भीरत्ता, भिक्खवे, नेमस्स सुनिखातत्ता इन्दखीलस्स । एवमेव खो, भिक्खवे, ये च खो केचि समणा वा ब्राह्मणा वा ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानन्ति...पे०... अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानन्ति, ते न अज्जस्स समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा मुखं उल्लोकेन्ति — ‘अयं नून भवं जानं जानाति, पस्सं पस्सती’ति । तं किस्स हेतु? सुदिट्ठत्ता, भिक्खवे, चतुन्नं अरियसच्चानं । कतमेसं चतुन्नं? दुक्खस्स अरियसच्चस्स...पे०... दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अरियसच्चस्स ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो’ति । नवमं ।

१०. वादत्थिकसुत्तं

१११०. “यो हि कोचि, भिक्खवे, भिक्खु ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानाति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति, पुरत्थिमाय चेपि दिसाय आगच्छेय्य समणो वा ब्राह्मणो वा वादत्थिको वादगवेसी — ‘वादमस्स आरोपेस्सामी’ति, तं वत सहधम्मेन सङ्कम्पेस्सति वा सम्पकम्पेस्सति वा सम्पचालेस्सति वाति — नेतं ठानं विज्जति । पच्छिमाय चेपि दिसाय...पे०... उत्तराय चेपि दिसाय...पे०... दक्खिणाय चेपि दिसाय आगच्छेय्य समणो वा ब्राह्मणो वा वादत्थिको वादगवेसी — ‘वादमस्स आरोपेस्सामी’ति, तं वत सहधम्मेन सङ्कम्पेस्सति वा सम्पकम्पेस्सति वा सम्पचालेस्सति वाति — नेतं ठानं विज्जति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, सिलायूपो सोळस कुक्कुको । तस्सस्सु अट्ठ कुक्कु हेट्ठा नेमङ्गमा, अट्ठ कुक्कु उपरिनेमस्स । पुरत्थिमाय चेपि दिसाय आगच्छेय्य भुसा वातवुट्ठि, नेव सङ्कम्पेय्य न सम्पकम्पेय्य न सम्पचालेय्य; पच्छिमाय चेपि दिसाय...पे०... उत्तराय चेपि दिसाय...पे०... दक्खिणाय चेपि दिसाय आगच्छेय्य भुसा वातवुट्ठि, नेव सङ्कम्पेय्य न सम्पकम्पेय्य न सम्पचालेय्य । तं किस्स हेतु? गम्भीरत्ता, भिक्खवे, नेमस्स सुनिखातत्ता सिलायूपस्स । एवमेव खो, भिक्खवे, यो हि कोचि भिक्खु ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानाति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति; पुरत्थिमाय चेपि दिसाय आगच्छेय्य समणो वा ब्राह्मणो वा वादत्थिको वादगवेसी ‘वादमस्स आरोपेस्सामी’ति, तं वत सहधम्मेन सङ्कम्पेस्सति वा सम्पकम्पेस्सति वा सम्पचालेस्सति वाति — नेतं ठानं विज्जति । पच्छिमाय चेपि दिसाय...पे०... उत्तराय चेपि दिसाय...पे०... दक्खिणाय चेपि दिसाय आगच्छेय्य समणो वा ब्राह्मणो वा वादत्थिको वादगवेसी — ‘वादमस्स आरोपेस्सामी’ति, तं वत सहधम्मेन सङ्कम्पेस्सति वा सम्पकम्पेस्सति वा सम्पचालेस्सति वाति — नेतं ठानं विज्जति । तं किस्स हेतु? सुदिट्ठत्ता, भिक्खवे, चतुन्नं अरियसच्चानं । कतमेसं चतुन्नं? दुक्खस्स अरियसच्चस्स...पे०... दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अरियसच्चस्स ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो’ति । दसमं ।

सीसपावनवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं —

सीसपा खदिरो दण्डो, चेला सत्तिसतेन च ।
पाणा सुरियूपमा द्वेधा, इन्दखील्लो च वादिनोति ॥

५. पपातवग्गो

१. लोकचिन्तासुत्तं

११११. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भूतपुब्बं, भिक्खवे, अज्जतरो पुरिसो राजगहा निक्खमित्वा ‘लोकचिन्तं चिन्तेस्सामी’ति येन सुमागधा पोक्खरणी तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा सुमागधाय पोक्खरणिा तीरे निसीदि लोकचिन्तं चिन्तेन्तो । अदसा खो, भिक्खवे, सो पुरिसो सुमागधाय पोक्खरणिा तीरे चतुरङ्गिनिं सेनं [चतुरङ्गिनिसेनं (क०)] भिसमुळालं [भिसमूळालं (पी० क०)] पविसन्तं । दिस्वानस्स एतदहोसि — ‘उम्मत्तोस्मि नामाहं, विचेतोस्मि नामाहं! यं लोके नत्थि तं मया दिट्ठु’”न्ति ।

“अथ खो सो, भिक्खवे, पुरिसो नगरं पविसित्वा महाजनकायस्स आरोचेसि — ‘उम्मत्तोस्मि नामाहं, भन्ते, विचेतोस्मि नामाहं, भन्ते! यं लोके नत्थि तं मया दिट्ठु’”न्ति । “कथं पन त्वं, अम्भो पुरिस, उम्मत्तो कथं विचेतो? किञ्च लोके नत्थि यं तया दिट्ठु”न्ति? “इधाहं, भन्ते, राजगहा निक्खमित्वा ‘लोकचिन्तं चिन्तेस्सामी’ति येन सुमागधा पोक्खरणी तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा सुमागधाय पोक्खरणिा तीरे निसीदि लोकचिन्तं चिन्तेन्तो । अदसं ख्वाहं, भन्ते, सुमागधाय पोक्खरणिा तीरे चतुरङ्गिनिं सेनं भिसमुळालं पविसन्तं । एवं ख्वाहं, भन्ते, उम्मत्तो एवं विचेतो । इदञ्च लोके नत्थि यं मया दिट्ठु”न्ति । “तग्घ त्वं, अम्भो पुरिस, उम्मत्तो तग्घ विचेतो । इदञ्च लोके नत्थि यं तया दिट्ठु”न्ति ।

“तं खो पन, भिक्खवे, सो पुरिसो भूतयेव अदस, नो अभूतं । भूतपुब्बं, भिक्खवे, देवासुरसङ्गामो समुपब्यूळ्हो अहोसि । तस्मिं खो पन, भिक्खवे, सङ्गामे देवा जिनिंसु, असुरा पराजिनिंसु । पराजिता च खो, भिक्खवे, असुरा भीता भिसमुळालेन असुरपुरं पविसिंसु देवानंयेव मोहयमाना ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, मा लोकचिन्तं चिन्तेथ — ‘सस्सतो लोको’ति वा ‘असस्सतो लोको’ति वा, ‘अन्तवा लोको’ति वा ‘अनन्तवा लोको’ति वा, ‘तं जीवं तं सरीरं’न्ति वा ‘अज्जं जीवं अज्जं सरीरं’न्ति वा, ‘होति तथागतो परं मरणा’ति वा ‘न होति तथागतो परं मरणा’ति वा, ‘होति च न च होति तथागतो परं मरणा’ति वा, ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ति वा । तं किस्स हेतु? नेसा, भिक्खवे, चिन्ता अत्थसंहिता नादिब्रह्मचरियका न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिज्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति ।

“चिन्तेन्ता खो तुम्हे, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति चिन्तेय्याथ...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति चिन्तेय्याथ । तं किस्स हेतु? एसा, भिक्खवे, चिन्ता अत्थसंहिता एसा आदिब्रह्मचरियका एसा निब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो’ति । पठमं ।

२. पपातसुत्तं

१११२. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते । अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “आयाम्, भिक्खवे, येन पटिभानकूटो तेनुपसङ्कमिस्साम दिवाविहाराया”ति । “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । अथ खो भगवा सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं येन पटिभानकूटो तेनुपसङ्कमि । अदसा खो अज्जतरो भिक्खु पटिभानकूटे महन्तं पपातं । दिस्वान भगवन्तं एतदवोच — “महा वतायं, भन्ते, पपातो सुभयानको, भन्ते, पपातो । अत्थि नु खो, भन्ते, इमम्हा पपाता अज्जो पपातो महन्ततरो च भयानकतरो चा”ति? “अत्थि खो, भिक्खु, इमम्हा पपाता अज्जो पपातो महन्ततरो च भयानकतरो चा”ति ।

“कतमो पन, भन्ते, इमम्हा पपाता अज्जो पपातो महन्ततरो च भयानकतरो चा”ति? “ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, ते जातिसंवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अभिरमन्ति, जरासंवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अभिरमन्ति, मरणसंवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अभिरमन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायाससंवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अभिरमन्ति । ते जातिसंवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अभिरता जरासंवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अभिरता मरणसंवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अभिरता सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायाससंवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अभिरता जातिसंवत्तनिकेपि सङ्खारे अभिसङ्खरोन्ति, जरासंवत्तनिकेपि सङ्खारे अभिसङ्खरोन्ति, मरणसंवत्तनिकेपि सङ्खारे अभिसङ्खरोन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायाससंवत्तनिकेपि सङ्खारे अभिसङ्खरोन्ति । ते जातिसंवत्तनिकेपि सङ्खारे अभिसङ्खरित्वा जरासंवत्तनिकेपि सङ्खारे अभिसङ्खरित्वा मरणसंवत्तनिकेपि सङ्खारे अभिसङ्खरित्वा सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायाससंवत्तनिकेपि सङ्खारे अभिसङ्खरित्वा जातिपपातम्पि पपतन्ति, जरापपातम्पि पपतन्ति, मरणपपातम्पि पपतन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासपपातम्पि पपतन्ति । ते न परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । ‘न परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा’ति वदामि” ।

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं पजानन्ति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानन्ति, ते जातिसंवत्तनिकेसु सङ्खारेसु नाभिरमन्ति, जरासंवत्तनिकेसु सङ्खारेसु नाभिरमन्ति, मरणसंवत्तनिकेसु सङ्खारेसु नाभिरमन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायाससंवत्तनिकेसु सङ्खारेसु नाभिरमन्ति । ते जातिसंवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अनभिरता, जरासंवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अनभिरता, मरणसंवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अनभिरता, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायाससंवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अनभिरता, जातिसंवत्तनिकेपि सङ्खारे नाभिसङ्खरोन्ति, जरासंवत्तनिकेपि सङ्खारे नाभिसङ्खरोन्ति, मरणसंवत्तनिकेपि सङ्खारे नाभिसङ्खरोन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायाससंवत्तनिकेपि सङ्खारे नाभिसङ्खरोन्ति । ते जातिसंवत्तनिकेपि सङ्खारे अनभिसङ्खरित्वा, जरासंवत्तनिकेपि सङ्खारे अनभिसङ्खरित्वा, मरणसंवत्तनिकेपि सङ्खारे अनभिसङ्खरित्वा, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायाससंवत्तनिकेपि सङ्खारे अनभिसङ्खरित्वा, जातिपपातम्पि नप्पपतन्ति, जरापपातम्पि नप्पपतन्ति, मरणपपातम्पि नप्पपतन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासपपातम्पि नप्पपतन्ति । ते परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । ‘परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा’ति वदामि” ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । दूतियं ।

३. महापरिळाहसुत्तं

१११३. “अत्थि, भिक्खवे, महापरिळाहो नाम निरयो। तत्थ यं किञ्चि चक्खुना रूपं पस्सति, अनिट्ठरूपञ्जेव पस्सति नो इट्ठरूपं; अकन्तरूपञ्जेव पस्सति नो कन्तरूपं; अमनापरूपञ्जेव पस्सति नो मनापरूपं। यं किञ्चि सोतेन सहं सुणाति...पे०... यं किञ्चि कायेन फोड्ढं फुसति...पे०... यं किञ्चि मनसा धम्मं विजानाति, अनिट्ठरूपञ्जेव विजानाति नो इट्ठरूपं; अकन्तरूपञ्जेव विजानाति नो कन्तरूपं; अमनापरूपञ्जेव विजानाति नो मनापरूपं”न्ति।

एवं वुत्ते अज्जतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “महा वत सो, भन्ते, परिळाहो, सुमहा वत सो, भन्ते, परिळाहो! अत्थि नु खो, भन्ते, एतम्हा परिळाहा अज्जो परिळाहो महन्ततरो चेव भयानकतरो चा”ति? “अत्थि खो, भिक्खु, एतम्हा परिळाहा अज्जो परिळाहो महन्ततरो च भयानकतरो चा”ति।

“कतमो पन, भन्ते, एतम्हा परिळाहा अज्जो परिळाहो महन्ततरो च भयानकतरो चा”ति? “ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं नप्पजानन्ति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, ते जातिसंवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अभिरमन्ति...पे०... अभिरता...पे०... अभिसङ्खरोन्ति...पे०... अभिसङ्खरित्वा जातिपरिळाहेनपि परिडहन्ति, जरापरिळाहेनपि परिडहन्ति, मरणपरिळाहेनपि परिडहन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासपरिळाहेनपि परिडहन्ति। ते न परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि। ‘न परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा’ति वदामि”।

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानन्ति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानन्ति। ते जातिसंवत्तनिकेसु सङ्खारेसु नाभिरमन्ति...पे०... अनभिरता...पे०... नाभिसङ्खरोन्ति...पे०... अनभिसङ्खरित्वा जातिपरिळाहेनपि न परिडहन्ति, जरापरिळाहेनपि न परिडहन्ति, मरणपरिळाहेनपि न परिडहन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासपरिळाहेनपि न परिडहन्ति। ते परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि। ‘परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा’ति वदामि”।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति। ततियं।

४. कूटागारसुत्तं

१११४. “यो हि, भिक्खवे [यो च खो भिक्खवे (स्या० क०)], एवं वदेय्य — ‘अहं दुक्खं अरियसच्चं यथाभूतं अनभिसमेच्च...पे०... दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदं अरियसच्चं यथाभूतं अनभिसमेच्च सम्मा दुक्खस्सन्तं करिस्सामी’ति — नेतं ठानं विज्जति।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, यो एवं वदेय्य — ‘अहं कूटागारस्स हेट्ठिमं घरं अकरित्वा उपरिमं घरं आरोपेस्सामी’ति — नेतं ठानं विज्जति; एवमेव खो, भिक्खवे, यो एवं वदेय्य — ‘अहं दुक्खं अरियसच्चं यथाभूतं अनभिसमेच्च...पे०... दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदं अरियसच्चं यथाभूतं अनभिसमेच्च सम्मा दुक्खस्सन्तं करिस्सामी’ति — नेतं ठानं विज्जति।

“यो च खो, भिक्खवे, एवं वदेय्य — ‘अहं दुक्खं अरियसच्चं यथाभूतं अभिसमेच्च...पे०... दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदं

अरियसच्चं यथाभूतं अभिसमेच्च सम्मा दुक्खस्सन्तं करिस्सामी'ति — ठानमेतं विज्जति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, यो एवं वदेय्य — ‘अहं कूटागारस्स हेट्ठिमं घरं करित्वा उपरिमं घरं आरोपेस्सामी'ति — ठानमेतं विज्जति; एवमेव खो, भिक्खवे, यो एवं वदेय्य — ‘अहं दुक्खं अरियसच्चं यथाभूतं अभिसमेच्च...पे०... दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदं अरियसच्चं यथाभूतं अभिसमेच्च सम्मा दुक्खस्सन्तं करिस्सामी'ति — ठानमेतं विज्जति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं'न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा'ति योगो करणीयो'ति । चतुत्थं ।

५. वालसुत्तं

१११५. एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । अथ खो आयस्मा आनन्दो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय वेसालिं पिण्डाय पाविसि । अद्वसा खो आयस्मा आनन्दो सम्बहुले लिच्छविकुमारके सन्थागारे उपासनं करोन्ते, दूरतोव सुखुमेन ताळच्छिग्गळेन असनं अतिपातेन्ते, पोङ्गानुपोङ्गं [पोखानुपोखं (स्या० कं०)] अविराधितं । दिस्वानस्स एतदहोसि — “सिक्खिता वतिमे लिच्छविकुमारका, सुसिक्खिता वतिमे लिच्छविकुमारका; यत्र हि नाम दूरतोव सुखुमेन ताळच्छिग्गळेन असनं अतिपातेस्सन्ति पोङ्गानुपोङ्गं अविराधितं'न्ति ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो वेसालिं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “इधाहं, भन्ते, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय वेसालिं पिण्डाय पाविसिं । अद्वसं ख्वाहं, भन्ते सम्बहुले लिच्छविकुमारके सन्थागारे उपासनं करोन्ते दूरतोव सुखुमेन ताळच्छिग्गळेन असनं अतिपातेन्ते पोङ्गानुपोङ्गं अविराधितं' । दिस्वान मे एतदहोसि — “सिक्खिता वतिमे लिच्छविकुमारका, सुसिक्खिता वतिमे लिच्छविकुमारका; यत्र हि नाम दूरतोव सुखुमेन ताळच्छिग्गळेन असनं अतिपातेस्सन्ति पोङ्गानुपोङ्गं अविराधितं'न्ति ।

“तं किं मज्झसि, आनन्द, कतमं नु खो दुक्करतरं वा दुरभिसम्भवतरं वा — यो दूरतोव सुखुमेन ताळच्छिग्गळेन असनं अतिपातेय्य पोङ्गानुपोङ्गं अविराधितं, यो वा सत्तधा भिन्नस्स वालस्स कोटिया कोटिं पटिविज्जेय्या'ति? “एतदेव, भन्ते, दुक्करतरञ्चेव दुरभिसम्भवतरञ्च यो वा [यो (सी०)] सत्तधा भिन्नस्स वालस्स कोटिया कोटिं पटिविज्जेय्या'ति । “अथ खो [अथ खो ते (स्या० कं०)], आनन्द, दुप्पटिविज्झतरं पटिविज्झन्ति, ये ‘इदं दुक्खं'न्ति यथाभूतं पटिविज्झन्ति... पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा'ति यथाभूतं पटिविज्झन्ति' ।

“तस्मातिहानन्द, ‘इदं दुक्खं'न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा'ति योगो करणीयो'ति । पञ्चमं ।

६. अन्धकारसुत्तं

१११६. “अत्थि, भिक्खवे, लोकन्तरिका अघा असंवुता अन्धकारा अन्धकारतिमिसा, यत्थमिमेसं चन्दिमसूरियानं एवंमहिद्धिकानं एवं महानुभावानं आभाय नानुभोन्ती'ति ।

एवं वुत्ते अज्जतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “महा वत सो, भन्ते, अन्धकारो, सुमहा वत सो, भन्ते, अन्धकारो! अत्थि नु खो, भन्ते, एतम्हा अन्धकारा अज्जो अन्धकारो महन्ततरो च भयानकतरो चा”ति? “अत्थि खो, भिक्खु, एतम्हा अन्धकारा अज्जो अन्धकारो महन्ततरो च भयानकतरो चा”ति ।

“कतमो पन, भन्ते, एतम्हा अन्धकारा अज्जो अन्धकारो महन्ततरो च भयानकतरो चा”ति? “ये हि केचि, भिक्खु, समणा वा ब्राह्मणा वा ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं नप्पजानन्ति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, ते जातिसंवत्तनिकेसु सङ्खारेसु अभिरमन्ति...पे०... अभिरता...पे०... अभिसङ्खरोन्ति...पे०... अभिसङ्खरित्वा जातन्धकारम्मि पपतन्ति, जरन्धकारम्मि पपतन्ति, मरणन्धकारम्मि पपतन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासन्धकारम्मि पपतन्ति । ते न परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । ‘न परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा’ति वदामि” ।

“ये च खो केचि, भिक्खु, समणा वा ब्राह्मणा वा ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं पजानन्ति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानन्ति, ते जातिसंवत्तनिकेसु सङ्खारेसु नाभिरमन्ति...पे०... अनभिरता...पे०... नाभिसङ्खरोन्ति...पे०... अनभिसङ्खरित्वा जातन्धकारम्मि नप्पपतन्ति, जरन्धकारम्मि नप्पपतन्ति, मरणन्धकारम्मि नप्पपतन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासन्धकारम्मि नप्पपतन्ति । ते परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । ‘परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा’ति वदामि” ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । छट्ठं ।

७. पठमच्छिग्गळयुगसुत्तं

१११७. “सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महासमुदे एकच्छिग्गळं युगं पक्खिपेय्य । तत्रापिस्स काणो कच्छपो । सो वस्ससतस्स वस्ससतस्स अच्चयेन सकिं सकिं उम्मुज्जेय्य । तं किं मज्जथ, भिक्खवे, अपि नु खो काणो कच्छपो वस्ससतस्स वस्ससतस्स अच्चयेन सकिं सकिं उम्मुज्जन्तो अमुस्मिं एकच्छिग्गळे युगे गीवं पवेसेय्या”ति? “यदि नून, भन्ते, कदाचि करहचि दीघस्स अब्धुनो अच्चयेना”ति ।

“खिप्पतरं खो सो, भिक्खवे, काणो कच्छपो वस्ससतस्स वस्ससतस्स अच्चयेन सकिं सकिं उम्मुज्जन्तो अमुस्मिं एकच्छिग्गळे युगे गीवं पवेसेय्य, न त्वेवाहं, भिक्खवे, सकिं विनिपातगतेन बालेन [विनीतगतेन बहुलेन (क०)] मनुस्सत्तं वदामि” ।

तं किस्स हेतु? न हेत्थ, भिक्खवे, अत्थि धम्मचरिया, समचरिया, कुसलकिरिया, पुज्जकिरिया । अज्जमज्जखादिका एत्थ, भिक्खवे, वत्तति दुब्बलखादिका । तं किस्स हेतु? अदिट्ठत्ता, भिक्खवे, चतुन्नं अरियसच्चानं । कतमेसं चतुन्नं? दुक्खस्स अरियसच्चस्स...पे०... दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अरियसच्चस्स ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । सत्तमं ।

८. दुतियच्छिगगळयुगसुत्तं

१११८. “सेय्यथापि, भिक्खवे, अयं महापथवी एकोदका अस्स । तत्र पुरिसो एकच्छिगगळं युगं पक्खिपेय्य । तमेनं पुरत्थिमो वातो पच्छिमेन संहरेय्य, पच्छिमो वातो पुरत्थिमेन संहरेय्य, उत्तरो वातो दक्खिणेन संहरेय्य, दक्खिणो वातो उत्तरेन संहरेय्य । तत्रस्स काणो कच्छपो । सो वस्ससतस्स वस्ससतस्स अच्चयेन सकिं सकिं उम्मुज्जेय्य । तं किं मज्जथ, भिक्खवे, अपि नु खो काणो कच्छपो वस्ससतस्स वस्ससतस्स अच्चयेन सकिं सकिं उम्मुज्जन्तो अमुस्मिं एकच्छिगगळे युगे गीवं पवेसेय्या”ति? “अधिच्चमिदं, भन्ते, यं सो काणो कच्छपो वस्ससतस्स वस्ससतस्स अच्चयेन सकिं सकिं उम्मुज्जन्तो अमुस्मिं एकच्छिगगळे युगे गीवं पवेसेय्या”ति ।

“एवं अधिच्चमिदं, भिक्खवे, यं मनुस्सत्तं लभति । एवं अधिच्चमिदं, भिक्खवे, यं तथागतो लोके उपपज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो । एवं अधिच्चमिदं, भिक्खवे, यं तथागतप्पवेदितो धम्मविनयो लोके दिब्बति । तस्सिदं [तयिदं (?)], भिक्खवे, मनुस्सत्तं लद्धं, तथागतो लोके उपपन्नो अरहं सम्मासम्बुद्धो, तथागतप्पवेदितो च धम्मविनयो लोके दिब्बति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । अट्ठमं ।

९. पठमसिनेरुपब्बतराजसुत्तं

१११९. “सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो सिनेरुस्स पब्बतराजस्स सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खिपेय्य । तं किं मज्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं — या वा [या च] सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता, यो वा [यो च (स्या० कं० पी० क०) सं० नि० २.८४] सिनेरुपब्बतराजा”ति? “एतदेव, भन्ते, बहुतरं, यदिदं — सिनेरुपब्बतराजा; अप्पमत्तिका सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता । सङ्खम्पि न उपेन्ति, उपनिधम्पि न उपेन्ति, कलभागम्पि न उपेन्ति सिनेरुपब्बतराजानं उपनिधाय सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता”ति । “एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स दिट्ठिसम्पन्नस्स पुग्गलस्स अभिसमेताविनो एतदेव बहुतरं दुक्खं यदिदं परिकखीणं परियादिन्नं; अप्पमत्तकं अवसिट्ठं । सङ्खम्पि न उपेत्ति, उपनिधम्पि न उपेत्ति, कलभागम्पि न उपेत्ति, पुरिमं दुक्खक्खन्धं परिकखीणं परियादिन्नं उपनिधाय यदिदं सत्तक्खत्तुपरमता; यो ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानाति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति” ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । नवमं ।

१०. दुतियसिनेरुपब्बतराजसुत्तं

११२०. “सेय्यथापि, भिक्खवे, सिनेरुपब्बतराजायं परिकखयं परियादानं गच्छेय्य, ठपेत्वा सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा । तं किं मज्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं — यं वा सिनेरुस्स पब्बतराजस्स परिकखीणं परियादिन्नं, या वा सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा अवसिट्ठा”ति? “एतदेव, भन्ते, बहुतरं सिनेरुस्स पब्बतराजस्स यदिदं परिकखीणं परियादिन्नं; अप्पमत्तिका सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा अवसिट्ठा । सङ्खम्पि न उपेन्ति, उपनिधम्पि न उपेन्ति, कलभागम्पि न उपेन्ति सिनेरुस्स पब्बतराजस्स परिकखीणं परियादिन्नं उपनिधाय सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा

अवसिद्धा”ति । “एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स दिट्ठिसम्पन्नस्स पुग्गलस्स अभिसमेताविनो एतदेव बहुतरं दुक्खं यदिदं परिकखीणं परियादिन्नं; अप्पमत्तकं अवसिद्धं । सङ्खम्पि न उपेति, उपनिधम्पि न उपेति, कलभागम्पि न उपेति, पुरिमं दुक्खक्खन्धं परिकखीणं परियादिन्नं उपनिधाय यदिदं सत्तक्खत्तुपरमता; यो ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं पजानाति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति” ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । दसमं ।

पपातवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं —

चिन्ता पपातो परिळाहो, कूटं वालन्धकारो च ।
छिग्गळेन च द्वे वुत्ता, सिनेरु अपरे दुवेति ॥

६. अभिसमयवग्गो

१. नखसिखसुत्तं

११२१. अथ खो भगवा परित्तं नखसिखायं पंसुं आरोपेत्वा भिक्खू आमन्तेसि — “तं किं मज्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं — यो वायं मया परित्तो नखसिखायं पंसुं आरोपितो, अयं वा महापथवी”ति? “एतदेव, भन्ते, बहुतरं यदिदं — महापथवी; अप्पमत्तकायं भगवता परित्तो नखसिखायं पंसुं आरोपितो । सङ्खम्पि न उपेति, उपनिधम्पि न उपेति, कलभागम्पि न उपेति महापथविं उपनिधाय भगवता परित्तो नखसिखायं पंसुं आरोपितो”ति । “एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स दिट्ठिसम्पन्नस्स पुग्गलस्स अभिसमेताविनो एतदेव बहुतरं दुक्खं यदिदं परिकखीणं परियादिन्नं; अप्पमत्तकं अवसिद्धं । सङ्खम्पि न उपेति, उपनिधम्पि न उपेति, कलभागम्पि न उपेति पुरिमं दुक्खक्खन्धं परिकखीणं परियादिन्नं उपनिधाय यदिदं सत्तक्खत्तुपरमता; यो ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं पजानाति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति” ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । पठमं ।

२. पोक्खरणीसुत्तं

११२२. “सेय्यथापि, भिक्खवे, पोक्खरणी पज्जासयोजनानि आयामेन, पज्जासयोजनानि वित्थारेन, पज्जासयोजनानि उब्बेधेन, पुण्णा उदकस्स समतित्तिका काकपेय्या । ततो पुरिसो कुसग्गेन उदकं उद्धरेय्य । तं किं मज्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं — यं वा कुसग्गेन उब्भतं, यं वा पोक्खरणिआ उदक”न्ति? “एतदेव, भन्ते, बहुतरं, यदिदं — पोक्खरणिआ उदकं; अप्पमत्तकं कुसग्गेन उदकं उब्भतं । सङ्खम्पि न उपेति, उपनिधम्पि न उपेति, कलभागम्पि न उपेति पोक्खरणिआ उदकं उपनिधाय कुसग्गेन उदकं उब्भत”न्ति । “एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स...पे०... योगो करणीयो”ति । द्वितियं ।

३. पठमसंभेज्जसुत्तं

११२३. “सेय्यथापि, भिक्खवे, यत्थिमा महानदियो संसन्दन्ति समेन्ति, सेय्यथिदं — गङ्गा, यमुना, अचिरवती, सरभू, मही, ततो पुरिसो द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उद्धरेय्य । तं किं मज्जथ, भिक्खवे कतमं नु खो बहुतरं — यानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानि, यं वा संभेज्जउदकं”न्ति? “एतदेव, भन्ते, बहुतरं, यदिदं — संभेज्जउदकं; अप्पमत्तकानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानि । सङ्खम्पि न उपेन्ति, उपनिधम्पि न उपेन्ति, कलभागम्पि न उपेन्ति संभेज्जउदकं उपनिधाय द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानी”ति । “एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स...पे०... योगो करणीयो”ति । ततियं ।

४. दुतियसंभेज्जसुत्तं

११२४. “सेय्यथापि, भिक्खवे, यत्थिमा महानदियो संसन्दन्ति समेन्ति, सेय्यथिदं — गङ्गा, यमुना, अचिरवती, सरभू, मही, तं उदकं परिकखयं परियादानं गच्छेय्य, ठपेट्वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि । तं किं मज्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं — यं वा संभेज्जउदकं परिकखीणं परियादिन्नं, यानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिद्धानी”ति? “एतदेव, भन्ते, बहुतरं संभेज्जउदकं यदिदं परिकखीणं परियादिन्नं; अप्पमत्तकानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिद्धानि । सङ्खम्पि न उपेन्ति, उपनिधम्पि न उपेन्ति, कलभागम्पि न उपेन्ति संभेज्जउदकं परिकखीणं परियादिन्नं उपनिधाय द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिद्धानी”ति । “एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स...पे०... योगो करणीयो”ति । चतुत्थं ।

५. पठममहापथवीसुत्तं

११२५. “सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महापथविया सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका उपनिक्खिपेय्य । तं किं मज्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं — या वा सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका उपनिक्खित्ता, अयं वा महापथवी”ति? “एतदेव, भन्ते, बहुतरं, यदिदं — महापथवी; अप्पमत्तिका सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका उपनिक्खित्ता । सङ्खम्पि न उपेन्ति, उपनिधम्पि न उपेन्ति, कलभागम्पि न उपेन्ति महापथविं उपनिधाय सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका उपनिक्खित्ता”ति । “एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स...पे०... योगो करणीयो”ति । पञ्चमं ।

६. दुतियमहापथवीसुत्तं

११२६. “सेय्यथापि, भिक्खवे, महापथवी परिकखयं परियादानं गच्छेय्य ठपेट्वा सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका । तं किं मज्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं — यं वा महापथविया परिकखीणं परियादिन्नं, या वा सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका अवसिद्धा”ति? “एतदेव, भन्ते, बहुतरं महापथविया यदिदं परिकखीणं परियादिन्नं; अप्पमत्तिका सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका अवसिद्धा । सङ्खम्पि न उपेन्ति, उपनिधम्पि न उपेन्ति, कलभागम्पि न उपेन्ति महापथविया परिकखीणं परियादिन्नं उपनिधाय सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका अवसिद्धा”ति । “एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स...पे०... योगो करणीयो”ति । छट्ठं ।

७. पठममहासमुदसुत्तं

११२७. “सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महासमुदतो द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उद्धरेय्य । तं किं मज्जथ, भिक्खवे,

कतमं नु खो बहुतरं — यानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानि, यं वा महासमुद्धे उदकं”न्ति? “एतदेव, भन्ते, बहुतरं, यदिदं — महासमुद्धे उदकं; अप्पमत्तकानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानि । सङ्खम्पि न उपेन्ति, उपनिधम्पि न उपेन्ति, कलभागम्पि न उपेन्ति महासमुद्धे उदकं उपनिधाय द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानी”ति । “एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स...पे०... योगो करणीयो”ति । सत्तमं ।

८. दुतियमहासमुद्धसुत्तं

११२८. “सेय्यथापि, भिक्खवे, महासमुद्धे उदकं परिकखयं [महासमुद्धो परिकखयं (सी० स्या० कं०) सं० नि० २.८१] परियादानं गच्छेय्य ठपेत्वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि । तं किं मज्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं — यं वा महासमुद्धे उदकं परिकखीणं परियादिन्नं, यानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिद्धानी”ति? “एतदेव, भन्ते, बहुतरं महासमुद्धे उदकं यदिदं परिकखीणं परियादिन्नं; अप्पमत्तकानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिद्धानि । सङ्खम्पि न उपेन्ति, उपनिधम्पि न उपेन्ति, कलभागम्पि न उपेन्ति महासमुद्धे उदकं परिकखीणं परियादिन्नं उपनिधाय द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिद्धानी”ति । “एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स...पे०... योगो करणीयो”ति । अट्ठमं ।

९. पठमपब्बतूपमसुत्तं

११२९. “सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो हिमवतो पब्बतराजस्स सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खिपेय्य । तं किं मज्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं — या वा सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता, अयं वा हिमवा पब्बतराजा”ति? “एतदेव, भन्ते, बहुतरं, यदिदं — हिमवा पब्बतराजा; अप्पमत्तिका सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता । सङ्खम्पि न उपेन्ति, उपनिधम्पि न उपेन्ति, कलभागम्पि न उपेन्ति हिमवन्तं पब्बतराजानं उपनिधाय सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता”ति । “एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स...पे०... योगो करणीयो”ति । नवमं ।

१०. दुतियपब्बतूपमसुत्तं

११३०. “सेय्यथापि, भिक्खवे, हिमवा पब्बतराजा परिकखयं परियादानं गच्छेय्य, ठपेत्वा सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा । तं किं मज्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं — यं वा हिमवतो पब्बतराजस्स परिकखीणं परियादिन्नं, या वा सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा अवसिद्धा”ति? “एतदेव, भन्ते, बहुतरं हिमवतो पब्बतराजस्स यदिदं परिकखीणं परियादिन्नं; अप्पमत्तिका सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा अवसिद्धा । सङ्खम्पि न उपेन्ति, उपनिधम्पि न उपेन्ति, कलभागम्पि न उपेन्ति हिमवतो पब्बतराजस्स परिकखीणं परियादिन्नं उपनिधाय सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा अवसिद्धा”ति । “एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स दिट्ठिसम्पन्नस्स पुग्गलस्स अभिसमेताविनो एतदेव बहुतरं दुक्खं यदिदं परिकखीणं परियादिन्नं; अप्पमत्तकं अवसिद्धं । सङ्खम्पि न उपेति, उपनिधम्पि न उपेति, कलभागम्पि न उपेति पुरिमं दुक्खक्खन्धं परिकखीणं परियादिन्नं उपनिधाय यदिदं सत्तक्खत्तुपरमता; यो ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानाति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति” ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । दसमं ।

अभिसमयवगो छट्ठो ।

तस्सुद्धानं —

नखसिखा पोक्खरणी, संभेज्ज अपरे दुवे ।
पथवी द्वे समुद्वा द्वे, द्वेमा च पब्बतूपमाति ॥

७. पठमआमकधज्जपेय्यालवगो

१. अज्जत्रसुत्तं

११३१. अथ खो भगवा परित्तं नखसिखायं पंसुं आरोपेत्वा भिक्खू आमन्तेसि — “तं किं मज्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं — यो वायं मया परित्तो नखसिखायं पंसुं आरोपितो, अयं वा महापथवी”ति? “एतदेव, भन्ते, बहुतरं, यदिदं — महापथवी; अप्पमत्तकायं भगवता परित्तो नखसिखायं पंसुं आरोपितो । सङ्खम्पि न उपेति, उपनिधम्पि न उपेति, कलभागम्पि न उपेति महापथविं उपनिधाय भगवता परित्तो नखसिखायं पंसुं आरोपितो”ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पमत्तका ते सत्ता ये मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये अज्जत्र मनुस्सेहि [मनुस्सेसु (पी० क०)] पच्चाजायन्ति । तं किस्स हेतु? अदिट्ठत्ता, भिक्खवे, चतुन्नं अरियसच्चानं । कतमेसं चतुन्नं? दुक्खस्स अरियसच्चस्स... पे०... दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अरियसच्चस्स” ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’न्ति योगो करणीयो... पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । पठमं ।

२. पच्चन्तसुत्तं

११३२. अथ खो भगवा परित्तं नखसिखायं पंसुं आरोपेत्वा भिक्खू आमन्तेसि — “तं किं मज्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं — यो वायं मया परित्तो नखसिखायं पंसुं आरोपितो, अयं वा महापथवी”ति? “एतदेव, भन्ते, बहुतरं, यदिदं — महापथवी; अप्पमत्तकायं भगवता परित्तो नखसिखायं पंसुं आरोपितो । सङ्खम्पि न उपेति, उपनिधम्पि न उपेति, कलभागम्पि न उपेति महापथविं उपनिधाय भगवता परित्तो नखसिखायं पंसुं आरोपितो”ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पमत्तका ते सत्ता ये मज्झिमेसु जनपदेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये पच्चन्तिमेसु जनपदेसु पच्चाजायन्ति अविज्जातारेसु मिलक्खेसु [मिलक्खूसु (स्या० कं० क०)] ... पे०... । दुतियं ।

३. पज्जासुत्तं

११३३. ... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये पन अरियेन पज्जाचक्खुना समन्नागता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये अविज्जागता सम्मुद्धा... पे०... । ततियं ।

४. सुरामेरयसुत्तं

११३४. ... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये सुरामेरयमज्जप्पमादद्धाना पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये सुरामेरयमज्जप्पमादद्धाना अपटिविरता...पे०... । चतुत्थं ।

५. ओदकसुत्तं

११३५. ... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये थलजा; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये उदकजा । तं किस्स हेतु...पे०... । पञ्चमं ।

६. मत्तेय्यसुत्तं

११३६. ... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये मत्तेय्या; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये अमत्तेय्या...पे०... । छट्ठं ।

७. पेत्तेय्यसुत्तं

११३७. ... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये पेत्तेय्या; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये अपेत्तेय्या...पे०... । सत्तमं ।

८. सामज्जसुत्तं

११३८. ... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये सामज्जा; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये असामज्जा...पे०... । अट्ठमं ।

९. ब्रह्मज्जसुत्तं

११३९. ... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये ब्रह्मज्जा; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये अब्रह्मज्जा...पे०... । नवमं ।

१०. पचायिकसुत्तं

११४०. ... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये कुले जेट्ठापचायिनो; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये कुले अजेट्ठापचायिनोति [अकुले जेट्ठापचायिनोति (स्या० कं०)] ...पे०... । दसमं ।

पठमआमकधज्जपेय्यालवग्गो सत्तमो ।

तस्सुद्धानं —

अज्जत्र पच्चन्तं पज्जा, सुरामेरयओदका ।

मत्तेय्य पेत्तेय्या चापि, सामज्जं ब्रह्मपचायिकन्ति ॥

८. दुतियआमकधज्जपेय्यालवगो

१. पाणातिपातसुत्तं

११४१. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये पाणातिपाता पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये पाणातिपाता अप्पटिविरता। तं किस्स हेतु? ...पे०...। पठमं।

२. अदिन्नादानसुत्तं

११४२. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये अदिन्नादाना पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये अदिन्नादाना अप्पटिविरता...पे०...। दुतियं।

३. कामेसुमिच्छाचारसुत्तं

११४३. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये कामेसुमिच्छाचारा पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये कामेसुमिच्छाचारा अप्पटिविरता...पे०...। ततियं।

४. मुसावादसुत्तं

११४४. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये मुसावादा पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये मुसावादा अप्पटिविरता...पे०...। चतुत्थं।

५. पेसुज्जसुत्तं

११४५. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये पिसुणाय वाचाय पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये पिसुणाय वाचाय अप्पटिविरता...पे०...। पञ्चमं।

६. फरुसवाचासुत्तं

११४६. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये फरुसाय वाचाय पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये फरुसाय वाचाय अप्पटिविरता...पे०...। छट्ठं।

७. सम्फप्पलापसुत्तं

११४७. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये सम्फप्पलापा पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये सम्फप्पलापा अप्पटिविरता...पे०...। सत्तमं।

८. बीजगामसुत्तं

११४८. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये बीजगामभूतगामसमारम्भा [\[बीजगामभूतगामसमारम्भा\]](#)

(क०)] पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये बीजगामभूतगामसमारम्भा अप्पटिविरता...पे०... । अट्टमं ।

९. विकालभोजनसुत्तं

११४९. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये विकालभोजना पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये विकालभोजना अप्पटिविरता...पे०... । नवमं ।

१०. गन्धविलेपनसुत्तं

११५०. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये मालागन्धविलेपनधारणमण्डनविभूसनट्टाना पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये मालागन्धविलेपनधारणमण्डनविभूसनट्टाना अप्पटिविरता...पे०... । दसमं ।

दुतियआमकधज्जपेय्यालवग्गो अट्टमो ।

तस्सुद्धानं —

पाणं अदिन्नं कामेसु, मुसावादज्ज पेसुज्जं ।
फरुसं सम्फप्पलापं, बीजज्ज विकालं गन्धन्ति ॥

९. ततियआमकधज्जपेय्यालवग्गो

१. नच्चगीतसुत्तं

११५१. ...पे०... ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये नच्चगीतवादितविसूकदस्सना पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये नच्चगीतवादितविसूकदस्सना अप्पटिविरता । तं किस्स हेतु...पे०... । पठमं ।

२. उच्चासयनसुत्तं

११५२. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये उच्चासयनमहासयना पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये उच्चासयनमहासयना अप्पटिविरता...पे०... । दुतियं ।

३. जातरूपरजतसुत्तं

११५३. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये जातरूपरजतपटिग्गहणा पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये जातरूपरजतपटिग्गहणा अप्पटिविरता...पे०... । ततियं ।

४. आमकधज्जसुत्तं

११५४. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये आमकधज्जपटिग्गहणा पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये आमकधज्जपटिग्गहणा अप्पटिविरता...पे०... । चतुत्थं ।

५. आमकमंससुत्तं

११५५. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये आमकमंसपटिग्गहणा पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये आमकमंसपटिग्गहणा अप्पटिविरता...पे०... । पञ्चमं ।

६. कुमारिकसुत्तं

११५६. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये इत्थिकुमारिकपटिग्गहणा [इत्थिकुमारिकापटिग्गहणा (क०)] पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये इत्थिकुमारिकपटिग्गहणा अप्पटिविरता...पे०... । छट्ठं ।

७. दासिदाससुत्तं

११५७. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये दासिदासपटिग्गहणा [दासीदासपटिग्गहणा (स्या० कं० पी०)] पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये दासिदासपटिग्गहणा अप्पटिविरता...पे०... । सत्तमं ।

८. अजेळकसुत्तं

११५८. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये अजेळकपटिग्गहणा पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये अजेळकपटिग्गहणा अप्पटिविरता...पे०... । अट्ठमं ।

९. कुक्कुटसूकरसुत्तं

११५९. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये कुक्कुटसूकरपटिग्गहणा पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये कुक्कुटसूकरपटिग्गहणा अप्पटिविरता...पे०... । नवमं ।

१०. हत्थिगवस्ससुत्तं

११६०. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये हत्थिगवस्सवळवपटिग्गहणा [हत्थिगवस्सवळवापटिग्गहणा (स्या० कं० पी० क०)] पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये हत्थिगवस्सवळवपटिग्गहणा अप्पटिविरता...पे०... । दसमं ।

ततियआमकधज्जपेय्यालवग्गो नवमो ।

तस्सुद्धानं —

नच्चं सयनं रजतं, धज्जं मंसं कुमारिका ।
दासी अजेळकज्जेव, कुक्कुटसूकरहत्थीति ॥

१०. चतुर्थआमकधञ्जपेय्यालवग्गो

१. खेत्तवत्थुसुत्तं

११६१. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये खेत्तवत्थुपटिग्गहणा पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये खेत्तवत्थुपटिग्गहणा अप्पटिविरता...पे०... । पठमं ।

२. कयविककयसुत्तं

११६२. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये कयविककया पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये कयविककया अप्पटिविरता...पे०... । दुतियं ।

३. दूतेय्यसुत्तं

११६३. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये दूतेय्यपहिनगमनानुयोगा पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये दूतेय्यपहिनगमनानुयोगा अप्पटिविरता...पे०... । ततियं ।

४. तुलाकूटसुत्तं

११६४. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये तुलाकूटकंसकूटमानकूटा पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये तुलाकूटकंसकूटमानकूटा अप्पटिविरता...पे०... । चतुर्थं ।

५. उक्कोटनसुत्तं

११६५. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये उक्कोटनवञ्चननिकतिसाचियोगा [उक्कोटनवञ्चननिकतिसाचियोगा (स्या० कं० पी० क०)] पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये उक्कोटनवञ्चननिकतिसाचियोगा अप्पटिविरता...पे०... । पञ्चमं ।

६-११. छेदनादिसुत्तं

११६६-११७१. ...पे०... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये छेदनवधबन्धनविपरामोसआलोपसहसाकारा [साहसाकारा (क०)] पटिविरता; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये छेदनवधबन्धनविपरामोसआलोपसहसाकारा अप्पटिविरता । तं किस्स हेतु? अदिट्ठत्ता भिक्खवे, चतुन्नं अरियसच्चानं । कतमेसं चतुन्नं? दुक्खस्स अरियसच्चस्स...पे०... दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अरियसच्चस्स” ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्खं’न्ति योगो करणीयो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । एकादसमं ।

चतुर्थआमकधञ्जपेय्यालवग्गो दसमो ।

तस्सुद्धानं —

खेत्तं कायं दूतेय्यञ्च, तुलाकूटं उक्कोटनं ।
छेदनं वधबन्धनं, विपरालोपं साहसन्ति ॥

११. पञ्चगतिपेय्यालवग्गो

१. मनुस्सचुतिनिरयसुत्तं

११७२. अथ खो भगवा परित्तं नखसिखायं पंसु आरोपेत्वा भिक्खू आमन्तेसि — “तं किं मज्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं — यो वायं मया परित्तो नखसिखायं पंसु आरोपितो, अयं वा महापथवी”ति? “एतदेव, भन्ते, बहुतरं, यदिदं — महापथवी; अप्पमत्तकायं भगवता परित्तो नखसिखायं पंसु आरोपितो । सङ्खम्पि न उपेति, उपनिधम्पि न उपेति, कलभागम्पि न उपेति महापथविं उपनिधाय भगवता परित्तो नखसिखायं पंसु आरोपितो”ति । एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये मनुस्सा चुता मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये मनुस्सा चुता निरये पच्चाजायन्ति...पे०... । पठमं ।

२. मनुस्सचुतिरिच्छानसुत्तं

११७३. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये मनुस्सा चुता मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये मनुस्सा चुता तिरिच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति...पे०... । दुतियं ।

३. मनुस्सचुतिपेत्तिविसयसुत्तं

११७४. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये मनुस्सा चुता मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये मनुस्सा चुता पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति...पे०... । ततियं ।

४-५-६. मनुस्सचुतिदेवनिरयादिसुत्तं

११७५-११७७. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये मनुस्सा चुता देवेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये मनुस्सा चुता निरये पच्चाजायन्ति...पे०... तिरिच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति...पे०... पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति...पे०... । छट्ठं ।

७-९. देवचुतिनिरयादिसुत्तं

११७८-११८०. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये देवा चुता देवेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये देवा चुता निरये पच्चाजायन्ति...पे०... तिरिच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति...पे०... पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति...पे०... । नवमं ।

१०-१२. देवमनुस्सनिरयादिसुत्तं

११८१-११८३. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये देवा चुता मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव

बहुतरा सत्ता ये देवा चुता निरये पच्चाजायन्ति...पे०... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति...पे०... पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति...पे०... । द्वादसमं ।

१३-१५. निरयमनुस्सनिरयादिसुत्तं

११८४-११८६. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये निरया चुता मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये निरया चुता निरये पच्चाजायन्ति...पे०... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति...पे०... पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति...पे०... । पन्नरसमं ।

१६-१८. निरयदेवनिरयादिसुत्तं

११८७-११८९. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये निरया चुता देवेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये निरया चुता निरये पच्चाजायन्ति...पे०... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति...पे०... पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति...पे०... । अट्ठारसमं ।

१९-२१. तिरच्छानमनुस्सनिरयादिसुत्तं

११९०-११९२. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये तिरच्छानयोनिया चुता मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये तिरच्छानयोनिया चुता निरये पच्चाजायन्ति...पे०... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति...पे०... पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति...पे०... । एकवीसतिमं ।

२२-२४. तिरच्छानदेवनिरयादिसुत्तं

११९३-११९५. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये तिरच्छानयोनिया चुता देवेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये तिरच्छानयोनिया चुता निरये पच्चाजायन्ति...पे०... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति...पे०... पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति...पे०... । चतुवीसतिमं ।

२५-२७. पेत्तिमनुस्सनिरयादिसुत्तं

११९६-११९८. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये पेत्तिविसया चुता मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये पेत्तिविसया चुता निरये पच्चाजायन्ति...पे०... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति...पे०... पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति...पे०... । सत्तवीसतिमं ।

२८-२९. पेत्तिदेवनिरयादिसुत्तं

११९९-१२००. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये पेत्तिविसया चुता देवेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये पेत्तिविसया चुता निरये पच्चाजायन्ति...पे०... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये पेत्तिविसया चुता देवेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये पेत्तिविसया चुता तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति...पे०... । एकूनतिसतिमं ।

३०. पेत्तिदेवपेत्तिविसयसुत्तं

१२०१. ...पे०... “एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये पेत्तिविसया चुता देवेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता ये पेत्तिविसया चुता पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति । तं किस्स हेतु? अदिट्ठत्ता भिक्खवे, चतुन्नं अरियसच्चानं । कतमेसं चतुन्नं? दुक्खस्स अरियसच्चस्स, दुक्खसमुदयस्स अरियसच्चस्स, दुक्खनिरोधस्स अरियसच्चस्स, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अरियसच्चस्स” ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, ‘इदं दुक्ख’न्ति योगो करणीयो, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति योगो करणीयो, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति योगो करणीयो, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति योगो करणीयो”ति । इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुन्ति । तिसतिमं ।

पञ्चगतिपेय्यालवग्गो एकादसमो ।

तस्सुद्धानं —

मनुस्सतो चुता छापि, देवा चुता निरयतो ।
तिरच्छानपेत्तिविसया, तिसमत्तो गतिवग्गोति ॥

सच्चसंयुत्तं द्वादसमं ।

महावग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं —

मग्गबोज्झङ्गं सतिया, इन्द्रियं सम्मप्पधानं ।
बलिद्धिपादानुरुद्धा, झानानापानसंयुतं ।
सोतापत्ति सच्चञ्चाति, महावग्गोति वुच्चतीति ॥

महावग्गसंयुत्तपाळि निड्ढिता ।